

บทสรุปผู้บริหาร

การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทำให้ประเทศไทยต้องเตรียมการหลายด้าน เพื่อให้ชาวไทยสามารถปรับตัวเป็นพลเมืองที่ดีของประชาคมอาเซียน และหาแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม เพื่อรองรับผลกระทบอย่างรอบด้านจากประชาคมอาเซียน เช่น ปัญหาแรงงานอพยพ ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ ปัญหากระบวนการศึกษา ปัญหาโรคภัยต่างๆที่มาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ ปัญหาการใช้ภาษา ปัญหาการว่างงานของคนไทย ปัญหาการค้า ปัญหาทางวัฒนธรรม และปัญหาครอบครัว เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าสู่ประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการและยกมาตรฐานการดำรงชีพของสตรี เด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ ทั้งนี้การดำเนินการเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียนดังกล่าวอาจเริ่มต้นจากการให้ความรู้ความเข้าใจทั้งทางด้านสังคม ภาษาและวัฒนธรรมอาเซียน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะในด้านการดูแลคุณภาพชีวิตคนในชุมชนและการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนให้คงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของการเปลี่ยนแปลง สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่ต้องเร่งดำเนินการและต้องประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหลายฝ่ายโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐซึ่งเป็นองค์กรที่ต้องรับผิดชอบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ร่วมมือกับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ในฐานะที่ปรึกษาโครงการ ดำเนินโครงการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน โดยเน้นการฝึกกำลังกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และแกนนำที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ต้นแบบด้านการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคม และองค์กรในพื้นที่ที่มีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อมในการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันทางสังคม โดยมุ่งหวังให้มีการสร้างต้นแบบขององค์กรที่มีการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและมีศักยภาพในการรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และมีความสามารถในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนสู่การอยู่ดีมีสุขอย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง

วัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ เพื่อศึกษาลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน และเพื่อวางแผนแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายจากการเข้าสู่ประชาคม ใช้วิจัยเชิงคุณภาพเป็นเครื่องมือหลักในการทำวิจัย โดยใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) และการสนทนาแบบกลุ่ม (Focus Group) และประวัติความเป็นมาของอาเซียน การรวมตัวของอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ทิศทางสังคม และลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน กับแนวทางการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน นอกจากนี้ยังมีการศึกษาการรวมตัวของสหภาพยุโรป (European Union -- EU) นโยบายสังคมของ EU และข้อมูลอื่นๆ ได้แก่ หนังสือ บทความงานวิจัย งาน

วิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ และรายงานทางวิชาการ ข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาสนับสนุนงานวิจัยได้

สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่วิจัย คือ พื้นที่ในการศึกษาค้นคว้า มีทั้งหมด 12 ชุมชน ในพื้นที่สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 (สสว.1-12) สสว.ละ 1 พื้นที่ รวม 12 พื้นที่ซึ่งตั้งอยู่ในทั่วทุกภาค กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาประกอบด้วย ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำที่เกี่ยวข้อง และนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ ในพื้นที่ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย คือ ทราบลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น และแนวทางการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมในการรองรับผลกระทบที่จะเกิดจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ผลการวิจัย พบว่า ในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนจึงควรใช้โอกาสที่จะเกิดขึ้นมาพัฒนา เพื่อนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้ชุมชน ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ เมื่อประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 เศรษฐกิจภายในประเทศจะมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น เนื่องจากความตื่นตัวในการแข่งขัน เกิดการขยายตัวของธุรกิจการค้า การท่องเที่ยว การลงทุน และการส่งออก ซึ่งพื้นที่กลุ่มเป้าหมายทั้งสามกลุ่มพื้นที่นั้น มีโอกาสในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพื้นที่ที่ติดชายแดนกับประเทศอาเซียน เช่น ประเทศเมียนมาร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาเลเซีย เป็นต้น ทนภายในชุมชนที่สามารถนำมาใช้เพื่อให้สภาพเศรษฐกิจมีความเจริญก้าวหน้า มีดังต่อไปนี้

1) ทนทางเศรษฐกิจ นั่นคือ การรวมกลุ่มของคนในชุมชนจึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ เป็นการเสริมสร้างจิตวิญญาณของการเป็นผู้ประกอบการกิจการด้วยตนเอง นอกจากนี้ ยังได้รับการสนับสนุนให้มีที่ปรึกษาหรือศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิค วิชาการ และแหล่งเงินทุน

2) ทนทางสังคม การเพิ่มศักยภาพทางการค้าให้ชุมชนนั้น ชุมชนต้องสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันให้เกิดขึ้น โดยใช้จารีตหรือธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน สร้างจิตสำนึกร่วมกันในความเป็นเจ้าของ และความเป็นชุมชนเดียวกัน มีความเคารพต่อกัน และมีค่านิยมต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน หากชุมชนสามารถสร้างสิ่งเหล่านี้ได้ ชุมชนจะมีความเหนียวแน่นมากยิ่งขึ้น (วรวิทย์ โรมรัตนพันธ์, 2548: 33)

3) ทนมนุษย์ ชุมชนต้องมีการพัฒนาทุนมนุษย์ที่มีอยู่ให้มีความเข้มแข็ง โดยเน้นการเสริมสร้างทักษะให้คนในชุมชนทั้งในเรื่องการคิด การพัฒนาทักษะด้านภาษา และเพิ่มทักษะในการทำงานและดำรงชีวิตอย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และมีความสุขในโลกยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และต้องสนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมตัวของคนและกลุ่มคนทั้งในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน สหกรณ์การเกษตร เพื่อสร้างอำนาจต่อรองในการค้าขายกับบุคคลภายนอก และยังสามารถสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนได้อีก

4) ทูทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การนำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ดั้งเดิม เช่น ความเมตตา กรุณา การรักความเป็นไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความอบอุ่นในครอบครัว ชุมชน รวมทั้งการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งด้านวิถีชีวิตวัฒนธรรม และศิลปวัฒนธรรม โดยผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของคนในชุมชนอย่างเป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการเลือกสรรภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่ดีควบคู่กับการต่อยอด/ปรับปรุงเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการ เพิ่มคุณค่าและเพิ่มคุณภาพชีวิตของคน

5) ทูทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อเปิดประชาคมอาเซียน การนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ในการกระตุ้นสภาพเศรษฐกิจนั้น จะต้องมีการสร้างจิตสำนึกเน้นในการรักษาสิ่งแวดล้อมและหลีกเลี่ยงการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งสำคัญที่สุด คือ การเน้นการรวมกลุ่มอาชีพที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองในการมีรายได้ที่ดีขึ้น

6) ทูทางกายภาพ เนื่องจากประเทศไทยมีความพร้อมทางด้านการคมนาคมขนส่ง ระบบไฟฟ้าประปา ระบบพลังงาน การสื่อสารโทรคมนาคม โบราณวัตถุโบราณสถาน หรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ เป็นโอกาสที่เปิดให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ดังกล่าวได้ทำธุรกิจ

7) เครือข่าย ชุมชนจะต้องพยายามสร้างเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ เพื่อผลประโยชน์ทางด้านการค้าที่จะเกิดขึ้น โดยจะต้องศึกษารายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำการค้าในประเทศกลุ่มอาเซียนให้เข้าใจ เพื่อเป็นการสร้างคัมภีร์กันให้ตนเองและกลุ่ม

การมีจ้างงานเพิ่มขึ้น เกิดการจ้างงานคนไทย และแรงงานต่างชาติ เป็นโอกาสที่จะทำให้ชุมชนสามารถสร้างอาชีพและรายได้ได้มากขึ้น เพราะชุมชนสามารถหาวัตถุดิบได้ในราคาถูก เนื่องจากการคมนาคมขนส่งมีความสะดวกเพิ่มมากขึ้น อีกทั้ง การลดการกีดกันสินค้าบางชนิด จะเป็นโอกาสให้ชุมชนขยายผลิตภัณฑ์ของตนเอง ซึ่งพื้นที่กลุ่มเป้าหมายทั้งสามกลุ่มพื้นที่นั้น มีโอกาสที่จะเกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น ทูภายในชุมชนที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อให้มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น มีดังต่อไปนี้

1) ทูมนุษย์ ชุมชนจะต้องพัฒนาทุนมนุษย์ในชุมชนให้มีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น ต้องมีการฝึกฝนให้แรงงานไร้ฝีมือกลายเป็นแรงงานฝีมือให้ได้ นอกจากเป็นการยกระดับคุณภาพของแรงงานแล้ว ยังเป็นการเพิ่มรายได้ให้แรงงานอีกด้วย นอกจากนี้ ชุมชนต้องมีการเตรียมความพร้อมเยาวชนที่อยู่ภายในชุมชน โดยเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและรู้สึกห่วงแหนชุมชนของตนเอง

2) ทูทางสังคม การเปิดประชาคมอาเซียนไม่เพียงเปิดรับโอกาสทางการค้าที่เพิ่มมากขึ้น แต่เป็นการเปิดรับวัฒนธรรมของประเทศอาเซียนที่จะมีการเคลื่อนย้ายเข้ามาในชุมชน รวมทั้งเรื่องอาชญากรรมต่างๆ ชุมชนต้องสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้คนในชุมชน รวมทั้งเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ให้เยาวชนสามารถคิดและวิเคราะห์ในความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ จะเป็นการลดปัญหาสังคมที่จะเกิดขึ้นในสังคมได้อย่างแน่นอน และยังเป็นรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนอีกด้วย

3) ทูทางกายภาพ ชุมชนที่มีความได้เปรียบทางด้านกายภาพ คือ มีที่ตั้งที่ใกล้กับชายแดนประเทศอาเซียนจะมีโอกาสเกิดการจ้างงานสูง เพราะความพร้อมของทางด้านปัจจัยการผลิต การคมนาคมขนส่ง ระบบไฟฟ้า น้ำประปา

4) ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนควรตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เนื่องจากการกระตุ้นให้เกิดความเจริญทางด้านเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่สวนทางกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างยิ่ง

5) เครือข่าย ชุมชนต้องสร้างเครือข่ายในและนอกประเทศ เพื่อหาช่องทางในการประกอบอาชีพ การมีเครือข่ายจะช่วยให้ชุมชนสามารถขอความช่วยเหลือหรือคำแนะนำในการประกอบอาชีพได้ด้วย

เกิดการแข่งขันมากขึ้น ดึงดูดนักลงทุนจากภายนอกให้เข้ามาลงทุน ทำให้ชุมชนที่อยู่ติดชายแดนมีการประกอบอาชีพขยายตัว เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ลงทุนทุนภายในชุมชนที่สามารถนำมาปรับใช้ โดยการพัฒนาทุนมนุษย์ของชุมชน ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาษา ทั้งภาษาอังกฤษ ภาษาประจำประเทศอาเซียนต่างๆ เพื่อโอกาสทางการค้าและการอยู่ร่วมกันกับคนในประเทศอาเซียน

การคมนาคมขนส่ง เปิดโอกาสให้เข้าไปลงทุนในประเทศสมาชิกอาเซียนเพิ่มมากขึ้น ทุนภายในชุมชนที่สามารถนำมาปรับใช้ มีดังต่อไปนี้

1) การที่ผู้ประกอบการศึกษารายละเอียดและมาตรฐานของสินค้าที่ได้ถูกกำหนดเพื่อการส่งออกต่างๆ สำหรับเรื่องทุนที่จะใช้ในการลงทุนนั้น ผู้ประกอบหรือชุมชนจะต้องมีการพิจารณาและคำนวณให้ครอบคลุมต้นทุนต่างๆ และควรมองหาเครือข่ายทั้งที่เป็นภาครัฐและเอกชนด้วยกัน เพื่อช่วยเหลือทางด้านเทคนิคและกองทุนสนับสนุนต่างๆ

2) สิ่งสำคัญที่สุดในการประกอบธุรกิจ คือ เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ป้องกันทรัพยากรธรรมชาติ อนุรักษ์ดิน น้ำ แร่ธาตุ และพลังงาน ความหลากหลายทางชีวภาพ ป่าไม้ ทรัพยากรชายฝั่ง และทรัพยากรทางทะเล รวมทั้งปรับปรุงคุณภาพน้ำและอากาศ

การคัดสรรแรงงานด้านเกษตรกรรมที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานได้อย่างเสรีและมีโอกาสในการสร้างงาน สร้างรายได้เพิ่มมากขึ้น ทุนภายในชุมชนที่สามารถนำมาปรับใช้ คือ การพัฒนาคุณภาพของทุนมนุษย์ ชุมชนจะต้องเตรียมพร้อมตนเองให้เป็นแรงงานฝีมือจนสามารถพัฒนาจากแรงงานกลายเป็นผู้ประกอบการทำธุรกิจระหว่างประเทศกลุ่มอาเซียนได้เช่นกัน

การลงทุนและการผลิตสินค้ามีความหลากหลายมากขึ้น รวมทั้งการแลกเปลี่ยนสินค้าที่ผลิตจากธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนจะต้องให้ความสำคัญในเรื่องต่อไปนี้

1) ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องเน้นให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญของทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และประโยชน์ของการรวมกลุ่มเพื่อผลักดันการพัฒนา และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยใช้ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือในการจุดประกายและผลักดันการพัฒนาทุนทางสังคม รวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนให้น่าอยู่ ควบคู่กับการผสมผสานเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ากับทุนทางสังคมที่มีอยู่ เป็นการต่อยอดและประสานประโยชน์ของเครื่องมือและความเป็นธรรมชาติเข้าด้วยกัน เป็นการดึงข้อดีของเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยให้มารักษาและช่วยดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่คู่กับชุมชนสืบไป

2) ทูตทางเศรษฐกิจ ต้องสร้างกลุ่มให้เกิดขึ้นในชุมชน ให้มีความเข้มแข็ง สามารถสร้างอำนาจต่อรองทางธุรกิจ ดังนั้น นอกจากที่ชุมชนจะต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองด้วยการเรียนรู้ทักษะในการทำธุรกิจแล้ว การคำนึงถึงส่วนร่วมเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ชุมชนต้องให้ความสำคัญอีกด้วย

การสร้างมาตรฐานในการบริการที่เหมาะสมมากขึ้น ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนนวัตกรรมใหม่ๆอย่างเสรี เกิดการร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆที่ไร้ขีดจำกัดโดยเกิดจากพลังสมองที่นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อให้ทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว ชุมชนที่มีพื้นที่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างชายแดน เป็นพื้นที่ที่มีโอกาสในแง่ของการปรับตัวและรองรับการเปลี่ยนแปลงจากการเปิดเสรีอาเซียนได้เร็วกว่าพื้นที่อื่น ดังนั้นต้องกระตุ้นให้เกิดความผูกพันมีส่วนร่วม โดยใช้ทุนทางสังคมกับทุนวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ชุมชนที่มีอยู่กระตุ้นสมาชิกในชุมชนค้นหาศักยภาพ รวมกลุ่มกันประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้และอำนาจต่อรองได้มากขึ้น พร้อมทั้งร่วมกันจัดกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมและเห็นทางเลือกที่หลากหลายในการประกอบอาชีพอยู่ได้ด้วยฐานของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้มีจิตสำนึกรักท้องถิ่น มีความภาคภูมิใจในชุมชนของตน ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ที่สร้างขึ้น

ด้านสังคมวัฒนธรรมและการเรียนรู้

1) การพัฒนาทักษะทางภาษาของคนในชุมชนทุกเพศ ทุกวัย ชุมชนจะได้รับโอกาสในด้าน การเรียนรู้ ผ่านทางความหลากหลายของภาษา วัฒนธรรม และวิถีการดำรงชีวิตของคนต่างชาติต่างภาษามากยิ่งขึ้น ดังนั้น การใช้ทุนทางสังคมที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลที่แสดงออกในรูปแบบของการรวมกลุ่ม ความไว้วางใจ การมีบรรทัดฐานทางสังคมเดียวกัน และรวมถึงการมีเครือข่ายทางสังคม เน้นการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือกับภายนอกทุกภาคส่วน

2) โอกาสในการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน ก่อให้เกิดความเข้าใจกัน มีความมั่นคง เป็นหนึ่งเดียว ในหมู่คนไทยและต่างชาติ ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ของอาเซียน

3) การประสานการทำงานร่วมกันของเครือข่ายชาติพันธุ์ และกลุ่มเรียนรู้ในด้านต่างๆทำให้เกิดเครือข่ายที่สามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต

4) การเข้าถึงสวัสดิการสังคมจะทั่วถึงและสะดวกขึ้น เน้นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านสังคมและเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิก รวมไปถึงการพัฒนากลุ่มอาชีพต่างๆ ให้มีมาตรฐานตรงกับความต้องการของผู้ซื้อ

ด้านการประกอบอาชีพ เกิดการแข่งขันเพิ่มมากขึ้น ตลาดการค้าผลผลิตทางการเกษตรมีความต้องการวัตถุดิบ และผลผลิตสูงขึ้น ประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมขาดแคลนวัตถุดิบหรือเกษตรกรไม่สามารถผลิตผลผลิตทางการเกษตรได้ตามความต้องการของท้องตลาด และปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกิน ค่าจ้างแรงงานที่มีความเหลื่อมล้ำ พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบ ได้แก่ พื้นที่ที่ติดชายแดนและพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางแก้ไข

(1) ทุนมนุษย์ ชุมชนต้องหันมาพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น ปรับกระบวนการเรียนรู้และเพิ่มพูนทักษะให้แรงงานมีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น หันมาให้ความสนใจกับปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ที่อยู่ในชุมชน เพื่อศึกษาและเก็บรวบรวมองค์ความรู้ดั้งเดิม แล้วนำมาปรับใช้ในสภาพสังคมในปัจจุบัน

(2) ทูตทางสังคม ชุมชนต้องมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นวิสาหกิจชุมชนหรือสหกรณ์การเกษตร ดังนั้น ความไว้วางใจหรือความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชน ความไว้วางใจที่มีต่อกันจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้เครือข่ายทางสังคมเหล่านี้ขับเคลื่อนต่อไปได้ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับอาชีพเกษตรกรรมและการดำเนินชีวิต

(3) การสร้างเครือข่าย ชุมชนหาเครือข่ายและพันธมิตรในการประกอบอาชีพ เพื่อประโยชน์ทางการค้าและพัฒนาทักษะของตนเอง

ปัญหาการขาดแคลนแรงงานต่างชาติ ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) ทูตทางสังคม ชุมชนต้องหันมาใช้ทุนมนุษย์ที่มีอยู่ในชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น โดยการปรับปรุงและเพิ่มศักยภาพของบุคคลเหล่านั้นให้มีคุณภาพ ชุมชนต้องใช้ความไว้วางใจ ความไว้วางใจ การมีบรรทัดฐานทางสังคมเดียวกัน ที่เป็นทุนทางสังคมของชุมชนในการสร้างความสัมพันธ์เพื่อการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้ภาครัฐเข้ามาให้การสนับสนุนและส่งเสริมโครงการและกิจกรรมทางการเกษตร และให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพทางการเกษตร เพื่อให้ชุมชนมีการปรับตัวเข้ากับการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน รวมไปถึงการให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับแต่ละกลุ่มอาชีพที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน

(2) ชุมชนยังต้องสร้างความรู้สึกร่วมในการรักษาและหวงแหนชุมชนของตนเอง เพื่อให้เยาวชนหรือวัยทำงานหันกลับมาประกอบอาชีพในชุมชนของตนเอง ชุมชนจะต้องเรียนรู้และศึกษาองค์ความรู้ใหม่เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมได้

ปัญหาการขาดแคลนแรงงานฝีมือ การเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี 2558 มีการเปิดเสรีให้แก่แรงงานฝีมือ เช่น ด้านแพทย์ นักบัญชี วิศวกร พยาบาล อาจทำให้เกิดปัญหาสมองไหลของแรงงานฝีมือได้ พบว่า ทั้งสามพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) ทูตทางสังคม ชุมชนต้องใช้พัฒนาทุนมนุษย์ด้วยการให้สร้างความรู้และความเข้าใจให้แก่ประชาชนในชุมชน โดยการสนับสนุนจากทางภาครัฐและเอกชน รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพในรูปแบบต่างๆ และร่วมมือกันสร้างความมั่นคงในอาชีพของตนเอง

(2) หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาสาสมัครในชุมชน และผู้นำชุมชน ร่วมมือกันจัดกิจกรรมและโครงการในชุมชนเพื่อการสร้างความรู้ความเข้าใจและปลูกฝังให้ประชาชนในชุมชนมีจิตสำนึกรักบ้านเกิด การสร้างความรักและความเข้มแข็งภายในครอบครัวและชุมชน โดยการรื้อฟื้นทุนทางสังคมให้กลับมาเข้มแข็ง

(3) ต้องมีการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจ ในการสร้างมาตรฐานในการประกอบอาชีพและการประกันรายได้ในกรณีของประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจากภาครัฐ หรือกลุ่มอาชีพอื่นๆ ที่จัดอยู่ในอาชีพที่มีความเกี่ยวข้องกับการเปิดประชาคมอาเซียน

ปัญหาการกว้านซื้อที่ดิน พบว่า พื้นที่ที่ติดชายแดน เป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากความต้องการในการลงทุนของนายทุนต่างๆ ที่ต้องการเตรียมความพร้อมของตนเองในการทำธุรกิจกับกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งพื้นที่ที่ติดชายแดนจะทำให้นายทุนลดต้นทุนในการขนส่งสินค้าได้เป็นอย่างดี

แนวทางการแก้ไข

(1) ทุนทางสังคม ต้องสร้างทุนทางสังคมให้มีความเข้มแข็ง ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกร่วมในการรักษาทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การหลอมจิตใจ หลอมความคิด และการผนึกกำลัง การสร้างทักษะในการจัดการ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

(2) ทุนมนุษย์ ชุมชนต้องช่วยกันพัฒนาคนในชุมชนให้มีความรักและหวงแหนชุมชนของตนเอง ต้องกล้าคิดกล้าทำพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงและพลิกวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นได้ ต้องเสริมสร้างทักษะทางความคิด การค้นคว้าหาความรู้อย่างไม่หยุดนิ่ง และภาษา เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีศักดิ์ศรี และหาช่องทางในการประกอบอาชีพ

(3) ทุนทางเศรษฐกิจ ชุมชนจะต้องสร้างกลุ่มอาชีพต่างๆ ให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นการรองรับคนในชุมชนให้สามารถทำงานร่วมกันได้ เป็นการสร้างหลักประกันในการประกอบอาชีพและสร้างการต่อรองกับคู่ค้าได้เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ผู้ประกอบการในชุมชนต้องการมีผลิตภัณฑ์และปรับปรุงสินค้าทั้งคุณภาพและการนำเสนอให้ดูดี ทันสมัย เป็นการยกระดับสินค้า และเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้านั่นเอง

ปัญหาความสามารถในการแข่งขัน พบว่า ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) ทุนทางเศรษฐกิจ ต้องมีการพัฒนารูปแบบการผลิต โดยเพิ่มเทคนิคและวิชาการที่เกี่ยวข้องเข้ามาต้องมีการร่วมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรองต่างๆ และพัฒนาคุณภาพสินค้าให้ได้ตามมาตรฐานการส่งออก

(2) เครือข่าย ชุมชนต้องสร้างเครือข่ายภายในและต่างประเทศ เพื่อเป็นการเพิ่มช่องทางในการส่งออกสินค้าทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งชุมชนต้องสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานเอกชนและหน่วยงานราชการ เพื่อนำองค์ความรู้ใหม่มาปรับใช้กับการผลิต การแปรรูป และบรรจุภัณฑ์ เพื่อสร้างเป็นมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับ

ปัญหาการลงทุนขนาดใหญ่ทำลายทุนท้องถิ่น และมีบทบาทและอำนาจในการกำหนดรูปแบบทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น พบว่า พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบดังกล่าว ได้แก่ ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางแก้ไข

(1) ทุนทางสังคม ต้องมีการเสริมทุนทางสังคมให้มีความเข้มแข็ง และรวมกลุ่มกันเพื่อการประกอบอาชีพด้วยความไว้วางใจที่มีอยู่ในชุมชน

(2) **ทุนทางเศรษฐกิจ** สร้างทุนทางเศรษฐกิจให้มีความยั่งยืน โดยการรวมกลุ่มของคนในชุมชน พัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ การสร้างจิตสำนึกเน้นในการรักษาสิ่งแวดล้อม และหลีกเลี่ยงการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ โดยเน้นการรวมกลุ่มอาชีพที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองในการมีรายได้ที่ดีขึ้น

(3) **เครือข่าย** ชุมชนต้องสร้างความร่วมมือกับภาครัฐในการฝึกอบรมและสนับสนุนวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ เพื่อเสริมสร้างการเป็นผู้ประกอบการ

ปัญหาสินค้าปลอมหรือไม่มีคุณภาพ พบว่า พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบ ได้แก่ พื้นที่ที่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) **ภาครัฐ** ต้องเพิ่มมาตรฐานการควบคุมสินค้าหนีภาษีเหล่านี้มากขึ้น เพราะนอกจากจะทำให้รัฐและเกษตรกรเสียรายได้แล้ว

(2) **ทุนทางสังคม** เครือข่ายทางสังคมและชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการสอดส่อง เฝ้าระวังดูแล และควบคุม สร้างกฎกติการ่วมกันในการปฏิบัติ

(3) **เครือข่าย** ต้องสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนเฝ้าระวังและทำความเข้าใจถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว

ปัญหายาเสพติด พบว่า พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบดังกล่าว ได้แก่ ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) **ทุนทางสังคม** สำหรับชุมชนที่มีพื้นที่ติดต่อกับชายแดน เป็นช่องทางที่ง่ายต่อการเข้ามาของสิ่งเสพติดที่จะเข้าสู่ชุมชนได้เป็นอย่างมาก ชุมชนต้องร่วมกันเฝ้าระวัง และเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหา ร่วมกัน สร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นภายในชุมชน

(2) **ทุนมนุษย์** ชุมชนต้องพัฒนาให้กลุ่มเสี่ยงกับปัญหาเสพติดสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข โดยต้องเปิดโอกาสให้กลุ่มเสี่ยงเหล่านี้ได้เรียนรู้ทักษะในการดำเนินชีวิต รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ชุมชนยังต้องพร้อมรับและให้โอกาสกับกลุ่มเสี่ยงที่ได้ผิดพลาดให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตและประกอบอาชีพเหมือนผู้อื่น ไม่กลายเป็นตราบาปไปตลอดชีวิต ซึ่งจะยากต่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

(3) **เครือข่าย** ชุมชนต้องสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างเครือข่ายความสัมพันธ์ต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้การแก้ไขปัญหายาเสพติดภายในหมู่บ้านเกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ เช่น มีการจัดเวรยามชุดรักษาความปลอดภัยร่วมกับหัวหน้าสายตรวจตำบล

ปัญหาอาชญากรรม ความมั่นคงและความปลอดภัย พบว่า พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบดังกล่าว ได้แก่ ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) ทูทางสังคม ชุมชนเองต้องเพิ่มมาตรการตรวจตรา เฝ้าระวัง ร่วมกัน โดยสร้างเป็น เครือข่ายเฝ้าระวังขึ้นในชุมชน

(2) เครือข่าย ภาครัฐต้องเพิ่มมาตรการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของ ประชาชนให้มากขึ้น

ปัญหาสุขภาพอนามัยและการระบาดของโรค พบว่า พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบ ได้แก่ พื้นที่ ที่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข โดยหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาสาสมัคร ในชุมชน และผู้นำชุมชน ร่วมมือกันจัดกิจกรรม/โครงการเพื่อรณรงค์ให้ประชาชนหรือกลุ่มเสี่ยง ได้มี ความรู้ความเข้าใจ สามารถป้องกันตนเองจากปัญหาระบาดวิทยา และปัญหาในการป้องกันโรคติดต่อ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตจากการเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 โดยจะมีการจัดโครงการ/กิจกรรมใน ชุมชนทุกเดือน ซึ่งได้รับความร่วมมือจากกลุ่มผู้นำชุมชน อาสาสมัครในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐใน พื้นที่ที่จะสลับผลัดเปลี่ยนกัน ในการลงพื้นที่ตรวจสอบและให้ความรู้ในด้านการสาธารณสุขตามความ เหมาะสม

ปัญหาด้านภาษา พบว่า พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบดังกล่าว ได้แก่ ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้ เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่าง จากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) ทูมนุษย์ ต้องมีการพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้มีความพร้อมทางภาษาควบคู่กับทักษะในการ ประกอบอาชีพ

(2) เครือข่าย หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้ดำเนินการพัฒนาศักยภาพบุคลากรทาง การศึกษาทางด้านภาษาอังกฤษ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2558 และเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กและเยาวชนในวัยเรียนให้มีความรู้ด้านภาษาอังกฤษ ที่ถูกต้องและสามารถนำไปใช้ในการติดต่อสื่อสารกับประชาคมอาเซียนได้

ปัญหาการค้ามนุษย์ พบว่า ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติด ชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบ ดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) ทูมนุษย์ ต้องมีการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพให้คนในชุมชน ให้สามารถ ยกระดับคุณภาพของตนเองได้มากกว่าที่เป็นอยู่ เพิ่มศักยภาพในการคิดและพิจารณาปัญหาหรือความ ต้องการที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งต้องสร้างความเชื่อมั่นในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมี ศักดิ์ศรี มีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกับผู้อื่น น

(2) ทูทางสังคมเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ของคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ เพื่อให้ชุมชนเกิด ระบบการเฝ้าระวัง การแจ้งเตือน และตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา ลดความต้องการทางวัตถุ นิยมลงไป หันมาใช้ชีวิตอย่างพอเพียงให้เพิ่มมากขึ้น

(3) เครือข่าย ชุมชนต้องสร้างเครือข่ายภายในชุมชนด้วยความไวเนื้อเชื่อใจ เพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น รวมถึงร่วมมือกับเครือข่ายภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนที่จะเข้ามาให้ความรู้และแนวทางป้องกันปัญหา

ช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยเพิ่มมากขึ้น พบว่า พื้นที่ที่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) ทุนเศรษฐกิจชุมชนจะต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองด้วยการเรียนรู้ทักษะในการทำธุรกิจแล้ว การคำนึงถึงส่วนร่วมเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ชุมชนต้องให้ความสำคัญ และต้องมีจิตสำนึกที่ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

(2) ทุนทางสังคม ชุมชนต้องมีการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น แล้วนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตในปัจจุบัน นอกจากนี้การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ

(3) ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องดูแลทรัพยากรธรรมชาติร่วมด้วย

(4) เครือข่าย การสร้างกลุ่มให้เกิดขึ้นในชุมชน ให้มีความเข้มแข็ง และกระจายผลประโยชน์ให้ทั่วทุกกลุ่มในชุมชน

ปัญหาสาธารณสุขโรค จากการวิเคราะห์ พบว่า ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข โดยภาครัฐต้องเข้ามาดูแลและเพิ่มศักยภาพในการให้บริการสาธารณสุขโรคให้เพิ่มมากขึ้น เพื่รองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

การถูกกลืนทางวัฒนธรรม พบว่า ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) ทุนทางสังคม ชุมชนควรมีการระดมความคิดระหว่างผู้นำและสมาชิกในชุมชนเพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีและเป็นการล้อมรั้วป้องกันปัญหาให้แก่สมาชิกในชุมชน

(2) ทุนทางวัฒนธรรม ในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ และดำเนินการเพื่อป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามนี้ของแต่ละเชื้อชาติที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน

(3) เครือข่าย ชุมชนควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกันภายในชุมชน และระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีการดำเนินการร่วมกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชนชาติ จากการวิเคราะห์ พบว่า ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) **ทุนทางสังคม** ชุมชนต้องสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยอาศัยความเป็นเครือญาติ ความไว้วางใจตั้งแต่ในอดีต รวมทั้งความเข้มแข็งของผู้นำ เพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่รอดได้ในสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด การสร้างเป็นภาคีเครือข่ายระหว่างเชื้อชาติที่อาศัยในชุมชนจะลดปัญหาที่เกิดขึ้นได้

(2) **ทุนวัฒนธรรม** ต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมของแต่ละชาติอาเซียน จะลดปัญหาการดูหมิ่นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของแต่ละเชื้อชาติได้

(3) **เครือข่าย** สถาบันการศึกษาต้องให้ความรู้เรื่องความเสมอภาค การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ และชุมชนต้องสร้างปฏิสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นระหว่างชนชาติต่างๆ ที่เข้ามาอยู่ในชุมชน เพื่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

ปัญหาการแย่งใช้บริการและสวัสดิการสังคมจากรัฐ พบว่า พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ ได้แก่ พื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน ที่จะเกิดปัญหาดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข ได้แก่ ภาครัฐต้องเข้ามาจัดการและวางแนวทางในการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ ให้ครอบคลุมทั้งประชาชนในชุมชนและแรงงานที่เดินทางเข้ามาทำงานในประเทศ

ปัญหาประชากรล้นเมือง จากการวิเคราะห์ พบว่า พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ คือ พื้นที่ที่ติดชายแดน

แนวทางการแก้ไข

(1) **ทุนทางสังคม** เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ชุมชนควรเปิดโอกาสให้แรงงานต่างชาติเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน และส่งเสริมและจัดตั้งกองทุนสวัสดิการของชุมชน เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของชุมชน ที่สำคัญผู้นำชุมชน และเครือข่ายที่มีอยู่ในชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชน ควรร่วมกันจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศสมาชิก

(2) **ทุนมนุษย์** ต้องมีการพัฒนาทักษะทางอาชีพให้กลายเป็นแรงงานฝีมือมากกว่าจะเป็นแรงงานไร้ฝีมือเหมือนดังเดิม

(3) **ทุนเศรษฐกิจ** สำหรับชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมควรศึกษาแนวทางการปลูกพืชสวนพืชไร่เพิ่มเติม เพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมการผลิตสินค้าเกษตรกรรมต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้เพิ่มมากขึ้น เกษตรกรยุคใหม่ต้องหาความรู้และหันมาลองวิธีการเพาะปลูกแล้วปรับให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศของตนเอง

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม พบว่า ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) **ทุนทรัพยากรธรรมชาติ** และสิ่งแวดล้อมชุมชนควรมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ รักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

(2) **ทุนทางสังคม** เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนมีความเข้มแข็ง ไม่ว่าจะเป็นแรงงานที่เข้ามาประกอบอาชีพในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะสามารถแก้ไขได้ล่วงหน้า ดังนั้น ต้องสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้น เพื่อให้คนนอกที่พึ่งเข้ามาในชุมชนเกิดความรู้สึกเป็น “คนใน” เมื่อเกิดความรูสึกดังกล่าว ความรู้สึกที่ตามมาคือ ความรู้สึกห่วงแหนต่อทรัพยากรและ

สิ่งแวดล้อมของชุมชนจนสามารถสร้างเครือข่ายภายในชุมชนที่จะเป็นกำลังสำคัญในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั่นเอง ดังนั้น ผู้นำชุมชน และผู้นำเครือข่ายต้องมีความรู้และความเข้าใจในบริบทของปัญหาที่เกิดขึ้นจะทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นเบาบางลง

(3) เครือข่าย การแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากชุมชนต้องสร้างจิตสำนึกรักและหวงแหนทรัพยากรของตนเองแล้ว ยังต้องสร้างความร่วมมือกับภาคภายนอกที่มีความรู้และความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นสาธารณสุของค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเข้ามาให้ความรู้และวิธีการจัดการที่ถูกต้อง เป็นการแก้ไขปัญหาตั้งแต่ต้นเหตุก่อนที่จะปัญหาดังกล่าวจะบานปลาย จนเกินจะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ข้อเสนอแนะเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นภายในชุมชน ดังนี้

1) การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรในสังคม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นแนวทางในการปรับตัวให้สามารถดำรงชีวิตไปได้อย่างไม่ประมาท เป็นการให้หลักคิดและหลักปฏิบัติแก่ชุมชนได้อย่างแน่นอน

2) ชุมชนควรมีการจัดการองค์ความรู้หรือลักษณะทุนทางสังคมเพื่อย่อยต่อการสืบทอดและเรียนรู้ของคนรุ่นต่อไป เพราะสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ชุมชนต้องพร้อมรับวัฒนธรรมจากหลากหลายประเทศอาเซียนหรือตะวันตก และนำกลับมาประยุกต์ใช้กับความเป็นอยู่ โดยที่ไม่ละทิ้งองค์ความรู้ที่มีการสั่งสมมาตั้งแต่อดีต รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนที่แนบแน่น ล้วนแต่เป็นข้อได้เปรียบที่ชุมชนมีอยู่แล้ว จึงควรรักษาไว้ให้มิตลอดเวลาไป

3) ชุมชนควรสร้างกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สามารถนำเยาวชนไปเรียนรู้ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน ให้ชุมชนเปรียบเสมือนห้องเรียนห้องใหญ่ของเยาวชน เป็นการเพิ่มโอกาสในถ่ายทอดองค์ความรู้เดิมที่กำลังจะสูญไป พร้อมเรื่องราวที่สำคัญ ที่ชุมชนได้ร่วมสร้างกัน เป็นการสร้างความรู้สึก รัก ห่วงแหน และความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดของตนเอง

4) ชุมชนควรร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนที่มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตเพิ่มเติมจากช่วงเทศกาลให้หลากหลาย เป็นการสอดแทรกการปลูกฝังกล่อมเกลาทั้งเยาวชนและสมาชิกในชุมชนให้ได้รับรู้และรับทราบถึงคุณค่าของวัฒนธรรมของชุมชน และเป็นสืบทอดวัฒนธรรมเหล่านั้นไม่ให้สูญหาย

5) ชุมชนควรสร้างอาชีพทางเลือกหรือศึกษาการปลูกพืชเกษตรที่มีความหลากหลาย เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันรายได้จากการประกอบอาชีพเมื่อราคาผลผลิตตกต่ำ นอกจากนี้ เมื่อชุมชนมีความหลากหลายในการปลูกพืชเกษตรแล้ว ควรมีการศึกษาการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น เป็นการเพิ่มมูลค่าให้สินค้าเกษตรอีกทางหนึ่ง

6) สภาพแวดล้อมหรือภูมิทัศน์ของชุมชนสามารถกลายเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้ชุมชนได้ เพราะฉะนั้น ชุมชนต้องช่วยกันรักษาและดำรงไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมที่สวยงามและมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพราะนอกจากจะสร้างรายได้ให้ชุมชนได้แล้ว ยังเป็นการรักษาและคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนอีกด้วย

7) การสร้างเครือข่าย การดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ไม่สามารถดำเนินชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ ทั้งในเรื่องการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ชุมชนต้องให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานเอกชน หน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นและส่วนกลาง เป็นต้น เพราะหน่วยงานเหล่านี้

สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับช่องทางการประกอบอาชีพและการให้ความรู้และความช่วยเหลือทางด้านต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนทักษะต่างๆ ให้ชุมชนสามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม

8) รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเข้าไปเรียนรู้ร่วมกันชุมชน เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรกับชุมชนในการเป็นพี่เลี้ยงร่วมเรียนรู้ มากกว่ามาในฐานะผู้ที่ควบคุมหรือชี้นำ และควรเข้ามาในฐานะเครือข่ายการพัฒนาที่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการพัฒนาร่วมกับชุมชน

9) การเฝ้าระวังปัญหาอาชญากรรมต่างๆ ชุมชนต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันเหมือนดังเช่นในอดีต เพราะด้วยกำลังเจ้าหน้าที่ที่รักษาความปลอดภัยนั้น จำนวนไม่เพียงพออย่างแน่นอน แต่ถ้าหากชุมชนหันกลับมาใส่ใจดูแลซึ่งกันและกัน โอกาสที่จะเกิดปัญหาอาชญากรรมในชุมชนจะเป็นได้ยากอย่างแน่นอน

คำนำ

การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทำให้ประเทศไทยต้องเตรียมการหลายด้าน เพื่อให้ชาวไทยสามารถปรับตัวเป็นพลเมืองที่ดีของประชาคมอาเซียน และหาแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรองรับผลกระทบอย่างรอบด้านจากประชาคมอาเซียน เช่น ปัญหาแรงงานอพยพ ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ ปัญหาการระบบการศึกษา ปัญหาโรคภัยต่างๆ ที่มาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ ปัญหาการใช้ภาษา ปัญหาการว่างงานของคนไทย ปัญหาการค้า ปัญหาทางวัฒนธรรม และปัญหาครอบครัว เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าสู่ประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการและยกมาตรฐานการดำรงชีพของสตรี เด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ ทั้งนี้การดำเนินการเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียนดังกล่าวอาจเริ่มต้นจากการให้ความรู้ความเข้าใจทั้งทางด้านสังคม ภาษาและวัฒนธรรมอาเซียน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะในด้านการดูแลคุณภาพชีวิตคนในชุมชนและการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนให้คงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของการเปลี่ยนแปลง สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่ต้องเร่งดำเนินการและต้องประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหลายฝ่ายโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐซึ่งเป็นองค์กรที่ต้องรับผิดชอบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 4 กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ร่วมมือกับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ในฐานะที่ปรึกษาโครงการ ดำเนินโครงการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน โดยมีการประสานงานกับสำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการที่ 1 - 12 ทั่วประเทศในการดำเนินการเก็บข้อมูลและประมวลผล ในขณะเดียวกันโครงการฯ เน้นการฝึกกำลังกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และแกนนำที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ต้นแบบด้านการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคม และองค์กรในพื้นที่ที่มีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อมในการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันทางสังคม โดยมุ่งหวังให้มีการสร้างต้นแบบขององค์กรที่มีการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและมีศักยภาพในการรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และมีความสามารถในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนสู่การอยู่ดีมีสุขอย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง

ผศ.ดร. สุวิชา เป้าอารีย์

คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

กันยายน 2556

สารบัญ

หน้า

บทสรุปผู้บริหาร	i
คำนำ	xiv
สารบัญ	xv
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	2
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา	3
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างประเทศ	5
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิภาคนิยมใหม่	6
2.3 ความเป็นมาของอาเซียนและความสำคัญของประชาคมอาเซียน	8
2.4 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community -- ASCC)	22
2.5 ความแตกต่างระหว่างประชาคมอาเซียนกับสหภาพยุโรป	25
2.6 สหภาพยุโรปกับนโยบายทางสังคม	30
2.7 แนวโน้มสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในอนาคต	32
2.8 แนวคิดภูมิคุ้มกันทางสังคมและทุนทางสังคม	35
2.9 แนวคิดการมีส่วนร่วม	51
2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	62
บทที่ 3 วิธีการศึกษาและการรวบรวมข้อมูล	69

3.1	วิธีการศึกษา	69
3.2	แนวคิดในการดำเนินงาน	70
3.3	ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informant)	70
3.4	แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)	70
3.5	การวิเคราะห์ข้อมูล	71
3.6	วิธีการดำเนินงานของที่ปรึกษา	72
บทที่ 4	ผลการศึกษา	73
4.1	สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1	73
4.2	สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 2	80
4.3	สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3	86
4.4	สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 4	99
4.5	สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5	107
4.6	สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6	115
4.7	สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 7	122
4.8	สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8	132
4.9	สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 9	144
4.10	สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10	151
4.11	สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 11	173
4.12	สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12	181
บทที่ 5	สรุปและอภิปรายผลการศึกษา	191
5.1	การแบ่งประเภทพื้นที่	191
5.2	การพัฒนาภูมิคุ้มกันทางสังคมแต่ละประเภท	192
5.3	การวิเคราะห์โอกาสจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	194
5.4	การวิเคราะห์ผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	200
5.5	ข้อเสนอแนะ	213
บรรณานุกรม		215
คณะที่ปรึกษา		222

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การขยายตัวของกระแสโลกาภิวัตน์ที่เน้นระบบการค้าเสรี รวมถึงการรวมกลุ่มของประเทศต่างๆ ในหลายภูมิภาคทั่วโลก (Regionalism) เพื่อความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศสมาชิกในภูมิภาค อาทิ สหภาพยุโรป (European Union -- EU) เขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (North America Free Trade Area -- NAFTA) และ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (Asia-Pacific Economic Cooperation -- APEC) ได้เข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งในระดับประเทศ ระดับภูมิภาคและระดับโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสี่ทศวรรษที่ผ่านมา นับตั้งแต่ได้มีการจัดตั้งสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (Association of Southeast Asian Nations -- ASEAN) ตามปฏิญญากรุงเทพ (The Bangkok Declaration) ในปี ค.ศ. 1967 เป็นต้นมา อาเซียนได้เพิ่มบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจโลก และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้นเป็นลำดับ ความร่วมมือของอาเซียนเป็นตัวอย่างหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงการรวมกลุ่มในภูมิภาคเพื่อเพิ่มอำนาจในการต่อรองกับภูมิภาคอื่นๆ บนเวทีโลก โดยมีเป้าหมายสำคัญลำดับแรกเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของแต่ละประเทศและของภูมิภาคอาเซียนโดยรวม

ท่ามกลางบริบททางสังคม วัฒนธรรม และโดยเฉพาะการมุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศที่มีการแข่งขันสูง อันส่งผลให้ประเทศต่างๆ ต้องปรับตัวเองเพื่อให้ได้รับประโยชน์จากระบบเศรษฐกิจโลก อาเซียนได้ตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area -- AFTA) ในปี ค.ศ. 1992 และต่อมาในปี ค.ศ. 2003 ได้ขยายความร่วมมือภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้เป็นประชาคมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในภูมิภาคฯ นั่นคือการการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ในปี ค.ศ. 2020 ประชาคมอาเซียนประกอบไปด้วย 3 เสาหลัก คือ 1) ประชาคมการเมืองความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political Security Community -- APSC) มีวัตถุประสงค์หลักในการให้ภูมิภาคแห่งนี้เป็นประชาคมที่อยู่บนพื้นฐานของกฎ กติกา เดียวกัน มีค่านิยมและบรรทัดฐานร่วมกัน เป็นภูมิภาคที่มีความเป็นพลวัต มีมุมมองที่เปิดกว้างยอมรับการบูรณาการร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว และการพึ่งพาอาศัยกันและกันของประเทศต่างๆ ในโลก 2) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community -- AEC) คาดหวังจะทำให้อาเซียนมีตลาดและฐานการผลิตร่วมกัน (Single Market and Single Production Base) และจะมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน เงินทุนและแรงงานมีฝีมืออย่างเสรี (Free Flow of Goods, Services Investments and Skilled Labors and Freer Flow of Capital) รวมทั้งผู้บริโภคสามารถเลือกสรรสินค้า/บริการ ที่มีความหลากหลายและมีคุณภาพจากภายในภูมิภาคและสามารถเดินทางภายในอาเซียนได้อย่างสะดวกและเสรีมากยิ่งขึ้น และ 3) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community-

ASCC) ที่มีคุณลักษณะในการให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ความยุติธรรมและสิทธิ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม การสร้างอัตลักษณ์อาเซียนและการลดช่องว่างการพัฒนา ต่อมาประเทศสมาชิกอาเซียนได้ตกลงกันเลื่อนกำหนดการเป็นประชาคมเร็วขึ้นจากข้อตกลงเดิมในปี ค.ศ. 2020 เป็นปี ค.ศ. 2015 และก้าวสำคัญต่อมาคือการจัดทำปฏิญญาอาเซียน (ASEAN Charter) ซึ่งมีผลใช้บังคับแล้วตั้งแต่เดือนธันวาคม ปี ค.ศ. 2009 นับเป็นการยกระดับความร่วมมือของอาเซียนเข้าสู่มิติใหม่ในการสร้างประชาคม โดยมีพื้นฐานที่แข็งแกร่งทางกฎหมายและมีองค์กรรองรับการดำเนินการเข้าสู่เป้าหมายดังกล่าวภายในปี ค.ศ. 2015

การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทำให้ประเทศไทยต้องเตรียมการหลายด้าน เพื่อให้ชาวไทยสามารถปรับตัวเป็นพลเมืองที่ดีของประชาคมอาเซียน และหาแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรองรับผลกระทบอย่างรอบด้านจากประชาคมอาเซียน เช่น ปัญหาแรงงานอพยพ ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ ปัญหาระบบการศึกษา ปัญหาโรคภัยต่างๆ ที่มาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติ ปัญหาการใช้ภาษา ปัญหาการว่างงานของคนไทย ปัญหาการค้า ปัญหาทางวัฒนธรรม และปัญหาครอบครัว เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าสู่ประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการและยกมาตรฐานการดำรงชีพของสตรี เด็ก ผู้สูงอายุ และผู้พิการ ทั้งนี้การดำเนินการเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียนดังกล่าวอาจเริ่มต้นจากการให้ความรู้ความเข้าใจทั้งทางด้านสังคม ภาษาและวัฒนธรรมอาเซียน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะในด้านการดูแลคุณภาพชีวิตคนในชุมชนและการดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนให้คงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสความเชี่ยวชาญของการเปลี่ยนแปลง สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่ต้องเร่งดำเนินการและต้องประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหลายฝ่ายโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐซึ่งเป็นองค์กรที่ต้องรับผิดชอบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้ร่วมมือกับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ในฐานะที่ปรึกษาโครงการ ดำเนินโครงการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน โดยเน้นการฝึกกำลังกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและแกนนำที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ต้นแบบด้านการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคม และองค์กรในพื้นที่ที่มีบทบาททั้งทางตรงและทางอ้อมในการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันทางสังคม โดยมุ่งหวังให้มีการสร้างต้นแบบขององค์กรที่มีการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและมีศักยภาพในการรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และมีความสามารถในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนสู่การอยู่ดีมีสุขอย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง

1.2 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน
- 2) เพื่อวางแผนทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายจากการเข้าสู่ประชาคม

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ในการวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาวิจัย เรื่องการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหาสาระ

การวิจัยในครั้งนี้ มีขอบเขตการศึกษาอยู่ที่การศึกษาประวัติความเป็นมาของอาเซียน การรวมตัวของอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ทุนของชุมชน อาทิ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนทางภูมิปัญญา รวมถึงทุนทางเศรษฐกิจ และลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน กับแนวทางการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน นอกจากนี้ยังมีการศึกษาการรวมตัวของกลุ่มประชาคมยุโรป (European Union -- EU) นโยบายสังคมของ EU ในครั้งนี้ด้วย

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ มีทั้งหมด 12 ชุมชน ในพื้นที่ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 (สสว.1-12) สสว.ละ 1 พื้นที่ รวม 12 พื้นที่ซึ่งตั้งอยู่ในทั่วทุกภาค กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาประกอบด้วย ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำที่เกี่ยวข้อง และนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ ในพื้นที่สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

1.3.3 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีระยะเวลาตั้งแต่ มีนาคม – กันยายน 2556 หรือ 180 วัน นับจากวันลงนามในสัญญา

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทราบลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น
- 2) ทราบแนวทางการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมในการรองรับผลกระทบที่จะเกิดจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน
- 3) ชุมชนท้องถิ่นมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา

ภูมิคุ้มกันทางสังคม (Social Immunity) หมายถึง ครอบครัว ชุมชน สังคม มีความเข้มแข็งและอบอุ่นสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากปัญหาทางสังคมต่างๆอย่างมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและรู้เท่าทันกับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นและสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆได้ด้วย

ตนเองสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาครอบครัวตนเอง ชุมชน และสังคมได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี, 2554)

ทุนของชุมชนหรือทุนของสังคม (Capital of the Society / Capital of the Community) หมายถึง สรรพสิ่งใด ๆ ก็ตามที่มีอยู่ในชุมชน/สังคมทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเกิดขึ้นจากฝีมือหรือมันสมองภูมิปัญญาที่มีมูลค่าหรือคุณค่าของมนุษย์ได้แก่ทุนมนุษย์ (Human Capital) ทุนทางสังคม (Social Capital) ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น (Cultural and Local Wisdom Capital) ทุนกายภาพ (Physical Capital) ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Capital) และ ทุนการเงิน หรือ ทุนทางเศรษฐกิจ (Financial/Economic Capital)

ทุนทางสังคม (Social Capital) หมายถึง ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันของปัจเจกบุคคลที่แสดงออกในรูปแบบของการรวมกลุ่ม ความไว้วางใจ การมีบรรทัดฐานทางสังคมเดียวกัน และรวมถึงการมีเครือข่ายทางสังคม การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่แสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจนในรูปแบบของวิถีชีวิต เชื้อชาติ ศาสนา สถาบัน บรรทัดฐาน ประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

อาเซียน คือการรวมกลุ่มของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อตั้งในปี ค.ศ.1967 ปัจจุบันอาเซียนประกอบไปด้วย 10 ประเทศ ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาเลเซีย สหภาพพม่า สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐสิงคโปร์ ราชอาณาจักรไทย และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม อาเซียนเป็นความร่วมมือระหว่างประเทศในระดับภูมิภาค มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเร่งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาและความก้าวหน้าทางสังคมและวัฒนธรรมในภูมิภาคฯ ในขณะเดียวกันก็จะให้ความสำคัญกับการสร้างเสถียรภาพและสันติภาพในภูมิภาคฯ โดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก

ประชาคมอาเซียน คือข้อตกลงและเจตนารมณ์ของประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง 10 ประเทศที่จะดำเนินการรวมกันเป็นประชาคมแห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือที่เรียกว่าประชาคมอาเซียนให้ได้ ในปี 2015 โดยประกอบด้วยเสาหลัก 3 ประการ ได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

ความร่วมมือระหว่างประเทศ (International Cooperation) คือการที่ประเทศต่างๆ ดำเนินกิจกรรมตามที่มีข้อตกลงร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการเจรจา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การประสานนโยบายความร่วมมือจะเกิดขึ้นเมื่อประเทศหนึ่งได้ปรับพฤติกรรมหรือนโยบายตามความคาดหวังของอีกประเทศหนึ่ง และเมื่อมีการประสานนโยบายตามข้อตกลงระหว่างประเทศแล้วก็จะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการต่อรอง หรือ การเจรจาเพื่อหาข้อยุติ (Keohane, 1991: 102-103)

ภูมิภาคนิยมใหม่ (New Regionalism) คือภูมิภาคนิยมแบบเปิดที่ส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกเป็นส่วนหนึ่งของระบบการค้าระหว่างประเทศ โดยมองระบบเศรษฐกิจโลกว่าเป็นสิ่งที่ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายต้องเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มโอกาสการเจริญเติบโตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยลักษณะของภูมิภาคนิยมใหม่จะไม่จำกัดการรวมกลุ่มกันแต่เฉพาะประเทศที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ใกล้เคียงกัน แต่อาจจะประกอบไปด้วยการรวมกลุ่มกันระหว่างประเทศที่มีระดับของการพัฒนาที่แตกต่างกัน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยโครงการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน ประกอบไปด้วยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างประเทศ
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิภาคนิยมใหม่
- 2.3 ความเป็นมาของอาเซียนและความสำคัญของประชาคมอาเซียน
- 2.4 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community -- ASCC)
- 2.5 ความแตกต่างระหว่างประชาคมอาเซียนกับสหภาพยุโรป
- 2.6 สหภาพยุโรปกับนโยบายทางสังคม
- 2.7 แนวโน้มสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในอนาคต
- 2.8 แนวคิดภูมิคุ้มกันทางสังคมและทุนทางสังคม
- 2.9 แนวคิดการมีส่วนร่วม
- 2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างประเทศ

ความร่วมมือระหว่างประเทศ (International Cooperation) คือการที่ประเทศต่างๆ ดำเนินกิจกรรมตามที่มีข้อตกลงร่วมกัน โดยผ่านกระบวนการเจรจา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การประสานนโยบาย (Policy Coordination) ซึ่งประกอบไปด้วย (Putnam and Bayne, 1988: 260 อ้างถึงใน Milner, 1997: 9) การสร้างความกระจ่างชัดร่วมกันด้วยการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน (Mutual Enlightenment) การสนับสนุนซึ่งกันและกันในประเด็นนโยบาย (Mutual Reinforcement) การปรับนโยบายร่วมกันเพื่อลดความขัดแย้ง (Mutual Adjustment) และการยินยอมร่วมกันในข้อตกลงการกำหนดเงื่อนไขต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง (Mutual Concession)

ความร่วมมือจะเกิดขึ้นเมื่อประเทศหนึ่งได้ปรับพฤติกรรมหรือนโยบายตามความคาดหวังของอีกประเทศหนึ่ง และเมื่อมีการประสานนโยบายตามข้อตกลงระหว่างประเทศแล้วก็จะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องมีการต่อรองหรือ การเจรจาเพื่อหาข้อยุติ (Keohane, 1991: 102-103) ความร่วมมือระหว่างประเทศนั้นมีความเป็น

การเมืองสูงมาก และอาจเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในด้านต่างๆ โดยความร่วมมือระหว่างประเทศจะเกิดขึ้นจาก 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การก่อตัวของปัญหาระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคม ซึ่งการก่อตัวของปัญหาระหว่างประเทศนี้อาจไม่ได้รับความสนใจในระยะแรกๆ แต่ในท้ายที่สุดแต่ละประเทศ เมื่อได้รับผลกระทบมากขึ้นก็จะเริ่มให้ความสนใจต่อปัญหา

ขั้นที่ 2 การจำแนกลักษณะปัญหาระหว่างประเทศ คือขั้นที่รัฐบาลหรือ NGO ได้หยิบยกปัญหานี้สู่สาธารณะ

ขั้นที่ 3 การเจรจาเพื่อหาทางออกร่วมกัน เป็นขั้นตอนของกระบวนการทางการเมืองระหว่างประเทศที่ประเทศคู่เจรจจะเริ่มกระบวนการสนทนาเพื่อหาทางแก้ไขร่วมกัน

ขั้นที่ 4 การกำหนดระเบียบระหว่างประเทศเพื่อแก้ไขปัญหานั้นและนำมาซึ่งข้อตกลงความร่วมมือต่างๆ ทั้งในระดับพหุภาคี ทวิภาคี หรือไตรภาคี

ในความร่วมมือระหว่างประเทศนั้น จำเป็นต้องมีการปรับหรือบูรณาการนโยบายของแต่ละประเทศ เพื่อเอื้ออำนวยต่อความสำเร็จในความร่วมมือ Schitt and Winters (2003: 147-154) ได้อธิบายถึงรูปแบบของการปรับนโยบายภายในประเทศเพื่อความร่วมมือระหว่างประเทศไว้ดังนี้

ระดับพื้นฐาน ได้แก่ การปรับกฎกติกาในการปฏิบัติต่อสินค้า หรือผู้ผลิตสินค้าและบริการต่างชาติที่เข้ามาในเขตอาณาประเทศตนเองให้มีลักษณะอย่างเดียวกันกับการปฏิบัติต่อสินค้าหรือผู้ผลิตสินค้าและบริการของชาติตนเอง

ระดับการบูรณาการนโยบาย คือ ความพยายามของรัฐบาลที่จะลดอุปสรรคหรือข้อระเบียบต่างๆ เพื่อเอื้อต่อการประสานงาน การผสมกลมกลืนหรือการการยอมรับซึ่งกันและกันในนโยบายและกลไกการบังคับใช้

ระดับการประสานงานนโยบายภายในประเทศ คือ ความพยายามของรัฐบาลในการร่วมมือในการนำเอาบรรทัดฐานของกฎ ระเบียบต่างๆ ของประเทศอื่นๆ ไปปฏิบัติโดยสมัครใจ

ระดับการกลมกลืนกันของมาตรฐาน กฎ และระเบียบ คือการที่ประเทศหนึ่งนำเอามาตรฐานการผลิตสินค้าและบริการของประเทศอื่นที่มีข้อตกลงร่วมมาบังคับใช้ในประเทศของตน

ระดับการยอมรับในกฎระเบียบและกระบวนการควบคุมคุณภาพของต่างประเทศ โดยรัฐบาลจะให้การยอมรับในมาตรฐานของสินค้าที่ส่งมาจากต่างประเทศที่มีข้อตกลงร่วมกัน โดยไม่จำเป็นต้องมีการตรวจสอบซ้ำเนื่องจากแต่ละประเทศที่มีข้อตกลงกันได้มีการกำหนดบรรทัดฐาน และมาตรฐานระหว่างประเทศร่วมกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เช่น แพทย์จากประเทศหนึ่ง อาจย้ายมาทำงานในอีกประเทศหนึ่งโดยไม่จำเป็นต้องสอบเพื่อขอใบอนุญาตประกอบวิชาชีพแพทย์อีกครั้งหนึ่ง

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิภาคนิยมใหม่

ในช่วงทศวรรษที่ 1950 และ 1960 การศึกษาด้านภูมิภาคนิยมที่ถูกมองว่าเป็นคลื่นลูกแรกของกระแสภูมิภาคนิยมนั้น เกิดจากการรวมกลุ่มของประชาคมยุโรป หรือ EC (European Community) ซึ่งในปัจจุบันได้กลายเป็นสหภาพยุโรปหรือ EU (European Union) อย่างไรก็ตามในช่วงทศวรรษ 1970 จากสถานะเศรษฐกิจที่

ถดถอยในยุโรปตะวันตก ความล้มเหลวของการรวมกลุ่มเป็นภูมิภาคนิยมของประเทศกำลังพัฒนา เช่น เขตการค้าเสรีลาตินอเมริกา (Latin America Free Trade Area) และการที่กระแสภูมิภาคนิยมถูกท้าทายจากทฤษฎีพึ่งพา (Dependency Theory) ที่วิจารณ์การรวมกลุ่มเป็นภูมิภาคนิยมในประเทศกำลังพัฒนาว่าไม่ได้นำการพัฒนาไปสู่ประเทศกำลังพัฒนา แต่กลับเป็นการย้อนกลับไปสู่ระบบความสัมพันธ์แบบรัฐแกนนำ (Core State) ซึ่งก็คือประเทศพัฒนาแล้ว และรัฐบริวาร (Periphery State) หรือประเทศกำลังพัฒนา (Watannabe, 1993: 45; Hettne and Inotia, 1994: 1)

อย่างไรก็ตามในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 ต่อเนื่องไปในทศวรรษที่ 1990 เป็นช่วงของการเกิดขึ้นของแนวคิดภูมิภาคนิยมใหม่ หรือที่ถูกขนานนามว่า เป็นคลื่นลูกที่ 2 ของการร่วมมือในระดับภูมิภาค โดย Hettne and Inotia (1994: 1-2) อธิบายว่าภูมิภาคนิยมใหม่มีความแตกต่างจากภูมิภาคนิยมเดิม คือ การที่ภูมิภาคนิยมใหม่ถือกำเนิดขึ้นในช่วงที่สมดุลอำนาจของโลก เริ่มเป็นลักษณะหลายขั้วอำนาจ ในขณะที่ภูมิภาคนิยมเดิมเกิดขึ้นจากการที่โลกถูกแบ่งเป็น 2 ขั้วอำนาจใหญ่ คือ ค่ายเสรีนิยม และค่ายสังคมนิยม ความแตกต่างประการที่สองคือ แนวคิดภูมิภาคนิยมใหม่เป็นการรวมกลุ่มโดยการคิดริเริ่มและตัดสินใจโดยประเทศต่างๆ ด้วยตนเอง โดยปราศจากแรงกดดันจากประเทศมหาอำนาจเหมือนดังเช่นในช่วงภูมิภาคนิยมเดิม ความแตกต่างประการสุดท้ายคือ การที่ภูมิภาคนิยมใหม่ไม่มีวัตถุประสงค์ที่จำกัด หรือเฉพาะเจาะจงในบางเรื่องเท่านั้น (เช่น เฉพาะเรื่องการค้าหรือการลงทุนเท่านั้น) แต่มีลักษณะเป็นกระบวนการที่หลากหลายมิติครอบคลุมในหลายประเด็นในความร่วมมือในระดับภูมิภาค

ในขณะเดียวกัน Bowles (1997: 224-225) ได้กล่าวถึงภูมิภาคนิยมใหม่ว่าเป็นภูมิภาคนิยมแบบเปิดที่ส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกเป็นส่วนหนึ่งของระบบการค้าระหว่างประเทศ ในขณะที่ภูมิภาคนิยมเดิมนั้น มีวัตถุประสงค์ในทางตรงกันข้ามคือ การทำให้ประเทศกำลังพัฒนารวมกลุ่มกันเพื่อเพิ่มความเป็นอิสระจากระบบเศรษฐกิจโลกมากขึ้น ซึ่งมาจากความเชื่อว่าการลงทุนและการค้าระหว่างประเทศจะทำให้ประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถก้าวข้ามความเป็นประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนาได้ (Frank, 1996 อ้างอิงจาก Nafziger, 1997: 107) เนื่องจากประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่จะต้องพึ่งพาการลงทุนจากต่างประเทศและเน้นการส่งออกวัตถุดิบอันมีค่าของประเทศตนเองไปยังประเทศที่พัฒนาแล้วด้วยราคาที่ถูกลง แต่นำเข้าเครื่องจักรและเทคโนโลยีหรือสินค้าที่แปรรูปแล้วที่มีราคาแพงจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ปรากฏการณ์นี้ทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องอยู่ภายใต้ภาวะการพึ่งพิงประเทศที่พัฒนาแล้วหรือกลายเป็นประเทศบริวารภายใต้ระบบทุนนิยมโลก

ภูมิภาคนิยมใหม่มีแนวคิดในทางตรงกันข้าม โดยมองระบบเศรษฐกิจโลกว่าเป็นสิ่งที่ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายต้องเข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มโอกาสการเจริญเติบโตและการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยลักษณะของภูมิภาคนิยมใหม่จะไม่จำกัดการรวมกลุ่มกันแต่เฉพาะประเทศที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมที่ใกล้เคียงกัน แต่อาจจะประกอบไปด้วยการรวมกลุ่มกันระหว่างประเทศที่มีระดับของการพัฒนาที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น North America Free Trade Area (NAFTA) หรือเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือที่ประกอบไปด้วย สหรัฐอเมริกา แคนาดา และประเทศกำลังพัฒนาเช่นเม็กซิโก ลักษณะประการที่สองของภูมิภาคนิยมใหม่คือการเป็นภูมิภาคนิยมที่หลากหลายที่ประเทศสมาชิกอาจเป็นสมาชิกในกลุ่มภูมิภาคนิยมที่หลากหลายแตกต่างกัน เช่น ประเทศที่เป็นสมาชิกในเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area) เป็นสมาชิกในข้อตกลง

ความร่วมมือระหว่างประเทศอื่นๆ ด้วย เช่น ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจในเอเชีย แปซิฟิก (Asia-Pacific Economic Cooperation หรือ APEC) และการประชุมเอเชีย-ยุโรป หรือ ASEM (Bowles, 1997: 225-226)

2.3 ความเป็นมาของอาเซียนและความสำคัญของประชาคมอาเซียน

2.3.1 ความเป็นมาของอาเซียน

การรวมกลุ่มของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระยะแรกเกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเริ่มจากการก่อตั้งองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asian Collective Defense Treaty - SEATO) ในปีค.ศ.1949 โดยมีสมาชิก 8 ประเทศ อันได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ และไทย โดยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อต่อต้านการแผ่ขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคฯ ด้วยหลักการยับยั้งทางการทหารควบคู่ไปกับการกระชับความมั่นคงและความร่วมมือด้านสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษาระหว่างกัน (พิชญ สุวรรณชฎ, 2540: 31) อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าสมาชิก SEATO ทั้ง 8 ประเทศนั้น มีเพียงฟิลิปปินส์และไทยเท่านั้นที่มีดินแดนอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงทำให้ผลประโยชน์ร่วมกันของประเทศสมาชิกมีน้อยมาก และเป็นสาเหตุหลักประการหนึ่งที่ทำให้ SEATO สลายตัวลงไปในท้ายที่สุดในปีค.ศ.1977 เหตุผลอื่นที่ทำให้ SEATO ต้องล้มเลิกไปคือ การฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาที่ทำให้ความตึงเครียดทางการทหารในภูมิภาคฯ บรรเทาเบาบางลง ประกอบกับกิจกรรมต่างๆ ของ SEATO เป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร (พิชญ สุวรรณชฎ, 2540: 32)

เนื่องจากกิจกรรมใน SEATO ได้ถูกลดระดับลงและมีแนวโน้มที่จะปิดตัวลง กลุ่มประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันได้แก่ สหพันธรัฐมาลายา ฟิลิปปินส์และไทยได้ร่วมกันก่อตั้งสมาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asia-ASA) ขึ้นในปีค.ศ.1961 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้า ความเจริญทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในภูมิภาคฯ นับได้ว่า ASA เป็นองค์การระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แห่งแรกที่ได้รับการก่อตั้งจากการริเริ่มของสมาชิกในภูมิภาคฯ นี้ โดยในการริเริ่มของตนกู อับดุลราห์มาน (Tunku Abdul Rahman) นายกรัฐมนตรีสหพันธรัฐมาลายาในสมัยนั้น อย่างไรก็ตามเพียงสองปีหลังการก่อตั้งก็เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างฟิลิปปินส์และมาเลเซียในกรณีซาบาห์ (Sabah) ถึงแม้ว่าในปีค.ศ. 1966 ความสัมพันธ์ระหว่างฟิลิปปินส์กับมาเลเซียจะกลับคืนเข้าสู่ภาวะปกติในระดับหนึ่ง แต่ ASA ก็ถูกมองว่าไม่สามารถดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการมีสมาชิกเพียงไม่กี่ประเทศในภูมิภาคฯ และถูกมองว่าเป็นเครื่องมือของสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านการแผ่ขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคฯ ในท้ายที่สุด ASA ก็ได้ยุติบทบาทลงในปี ค.ศ.1967 หลังการก่อตั้งอาเซียน (พิชญ สุวรรณชฎ, 2540: 35-36)

อย่างไรก็ตามในช่วงเวลาเดียวกันในปีค.ศ.1963 ฟิลิปปินส์ได้ก่อตั้งองค์การกลุ่มประเทศมาฟิลินโด (Maphilindo) ซึ่งประกอบไปด้วย ประเทศมาเลเซีย ฟิลิปปินส์และอินโดนีเซีย โดยมีวัตถุประสงค์ในการร่วมมือทางเศรษฐกิจ และการต่อต้านรัฐจักรวรรดินิยม แต่มาฟิลินโดก็ไม่สามารถดำรงสถานะเป็นองค์การระหว่างประเทศที่ถาวรได้ เนื่องจากปัญหาความขัดแย้งระหว่างมาเลเซียกับฟิลิปปินส์เหนือ ดินแดนที่เรียกว่า ซาบาห์ ในเขตบอเนียวทางเหนือ ที่ทั้งฟิลิปปินส์และมาเลเซียต่างก็อ้างสิทธิครอบครอง ด้วยเหตุนี้เองฟิลิปปินส์จึงปฏิเสธการจัดตั้งสหพันธรัฐมาเลเซียที่มีการผนวกบอเนียว ซาราวัก มลายาและสิงคโปร์เข้าด้วยกัน และในที่สุดก็ตามมาด้วย

การตัดสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างกันในเวลาต่อมา ในอีกด้านหนึ่ง ประเทศอินโดนีเซียโดยการนำของ ประธานาธิบดีซูการ์โน (Sukarno) ได้มองการจัดตั้งสหพันธรัฐมาเลเซียว่าเป็นเครื่องมือของจักรวรรดินิยม ในขณะที่ มาเลเซียก็มองว่าอินโดนีเซียยืนอยู่ข้างสาธารณรัฐประชาชนจีน และเป็นภัยต่อความมั่นคงในมาเลเซีย ในที่สุด ประธานาธิบดีซูการ์โนแห่งอินโดนีเซียได้ประกาศนโยบายเผชิญหน้า (Confrontasi) เพื่อต่อต้านมาเลเซีย (Kang Yang Malaysia) และลงเอยด้วยการระงับความสัมพันธ์ทางการเมืองการทูตต่อกัน (พิชญ สุวรรณะชญ, 2540: 38-39)

อย่างไรก็ตามในช่วงกลางทศวรรษที่ 60 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์การเมืองในหลายประเทศใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น การที่นายพลซูฮาร์โต (Soeharto) ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งผู้นำอินโดนีเซียคนใหม่ หลังเกิดกบฏคอมมิวนิสต์ในปีค.ศ.1965 และทำให้ซูการ์โนต้องลงจากตำแหน่ง การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ทำให้นโยบายต่างประเทศของอินโดนีเซียเปลี่ยนแปลงจากนโยบายนิยมจีนไปสู่นโยบายที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับ ประเทศฝั่งตะวันตกมากขึ้น เพื่อต่อต้านการแผ่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์และรวมถึงการยกเลิกนโยบายเผชิญหน้า กับมาเลเซีย ในขณะที่สิงคโปร์ได้ถอนตัวเองออกจากสหพันธรัฐมาเลเซีย เพื่อเป็นรัฐอิสระในปีค.ศ.1965 และที่ ฟิลิปปินส์ได้ประธานาธิบดีคนใหม่ คือ เฟอร์ดินานด์ อี มาร์กอส (Ferdinand E. Marcos) ที่ได้พยายามสาน สัมพันธ์กับมาเลเซียอีกครั้งหนึ่ง จากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศในภูมิภาคฯ ที่ทำให้ความขัดแย้ง ระหว่างประเทศในภูมิภาคฯ บรรเทาลง และในขณะที่เกิดความตึงเครียดที่เพิ่มมากขึ้นจากรณีสงครามอินโดจีน และการแผ่ขยายลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคฯ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนจากจีนหรือสหภาพโซเวียต ซึ่งถือว่าเป็น ภัยคุกคามต่อภูมิภาคฯ (พิชญ สุวรรณะชญ, 2540: 55-56) และทำให้ผู้นำ 5 ชาติ ในภูมิภาคฯ อันได้แก่ ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซียและสิงคโปร์ ตระหนักถึงความจำเป็นในการก่อตั้งองค์การในระดับภูมิภาคที่จะช่วย ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อต่อต้านภัยคุกคามต่างๆ ด้วยเหตุนี้เองอาเซียนจึงได้รับการสถาปนาขึ้น จากปณิญาณกรุงเทพ (The Bangkok Declaration) โดยประเทศผู้ก่อตั้งตกลงที่จะร่วมมือกันเพื่อเร่งการ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาและความก้าวหน้าทางสังคมและวัฒนธรรมในภูมิภาคฯ ในขณะเดียวกันก็จะ ให้ความสำคัญกับการสร้างเสถียรภาพและสันติภาพในภูมิภาคฯ โดยปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก (Gill, 1997:30) จำนวนสมาชิกของอาเซียนที่เริ่มจาก 5 ประเทศในปีค.ศ.1967 ก็ได้ขยายเป็น 6 ประเทศในปีค.ศ.1989 เมื่อบรูไนได้รับเอกราชจากอังกฤษ และเมื่อสงครามเย็นจบลงในต้นทศวรรษที่ 90 เวียดนามได้เป็นสมาชิกอาเซียน ซึ่งเป็นครั้งแรกที่อาเซียนให้การยอมรับประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบสังคมนิยมเข้าเป็นสมาชิก ต่อมาลาว และพม่าได้เข้ามาเป็นสมาชิกในปีค.ศ.1997 และกัมพูชาในปีค.ศ.1999

2.3.2 วัตถุประสงค์ และหลักการของอาเซียน

ในวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ.1967 กลุ่มประเทศอาเซียนได้มีพิธีลงนามในปณิญาณกรุงเทพฯ และได้ระบุ วัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งอาเซียนไว้ ดังนี้ (Gill, 1997: 46)

1) เร่งรัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางสังคมและการพัฒนาทางวัฒนธรรม ของภูมิภาค ด้วยความเพียรพยายามร่วมกันในจิตวิญญาณแห่งความเสมอภาคและความเป็นหุ้นส่วนกัน เพื่อ เสริมสร้างรากฐานประชาคมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้มีความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุข

2) ส่งเสริมสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาค ด้วยการเคารพในความยุติธรรมและหลักนิติธรรม ในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาค และยึดมั่นในหลักกฎบัตรสหประชาชาติ

3) ส่งเสริมความร่วมมืออย่างจริงจังและความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในผลประโยชน์ร่วมกันทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิชาการ วิทยาศาสตร์ และการบริหาร

4) ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในรูปของการฝึกอบรมและการวิจัยในด้านการศึกษา วิชาชีพ และการบริหาร

5) ให้ความร่วมมือที่มีประสิทธิผลมากขึ้นในด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม การขยายการค้า รวมถึงการศึกษาปัญหาการค้าระหว่างประเทศ ตลอดจนการปรับปรุงการขนส่งและการคมนาคมระหว่างกัน และยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนของประเทศตน

6) ส่งเสริมการศึกษาด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

7) ดำรงไว้ซึ่งความร่วมมืออย่างใกล้ชิดและมีคุณประโยชน์กับองค์การระหว่างประเทศและองค์กรส่วนภูมิภาคที่มีความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์คล้ายคลึงและสอดคล้องกันรวมทั้งเพื่อสำรวจหาช่องทางที่จะให้มีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดยิ่งขึ้นในกลุ่มประเทศสมาชิก

สัญลักษณ์ของอาเซียน คือ รูปต้นข้าวสีเหลือง 10 ต้นมัดรวมกันไว้ หมายถึง ประเทศสมาชิกรวมกันเพื่อมิตรภาพและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน บนพื้นสีแดงล้อมรอบด้วยวงกลมสีขาวและสีน้ำเงิน สีเหลือง หมายถึง ความเจริญรุ่งเรือง สีแดง หมายถึง ความกล้าหาญและความก้าวหน้า สีขาว หมายถึง ความบริสุทธิ์ และสีน้ำเงิน หมายถึง สันติภาพและความมั่นคง (สุวิทย์ ตราสุวรรณ, 2555: 18-19)

หลักการและพื้นฐานของความร่วมมือของประเทศในกลุ่มอาเซียนจะต้องปฏิบัติ ได้แก่

- เคารพซึ่งกันและกันในเอกราช อธิปไตย ความเท่าเทียมบูรณาการแห่งดินแดนและเอกลักษณ์ประจำชาติของทุกชาติ

- สิทธิของทุกรัฐในการดำรงอยู่โดยปราศจากการแทรกแซงการโค่นล้มอธิปไตยหรือการบีบบังคับจากภายนอก

- ไม่แทรกแซงกิจการภายในซึ่งกันและกัน

- ระงับความแตกต่างหรือข้อพิพาทโดยสันติวิธี

- ไม่ใช้การขู่บังคับ หรือการใช้กำลัง

- ร่วมมืออย่างมีประสิทธิภาพระหว่างประเทศสมาชิก

ความสำเร็จในระดับหนึ่งของความร่วมมือในอาเซียนตลอดระยะเวลา 30 ปีแรก ของการก่อตั้งอาเซียน เกิดจากพฤติกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศในอาเซียนที่มีลักษณะพิเศษนอกเหนือไปจากธรรมเนียมปฏิบัติทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งรวมถึงสนธิสัญญามิตรภาพและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia – TAC) เช่น การเคารพอธิปไตยและไม่แทรกแซงกิจการของ ประเทศอื่น การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยวิธีการสันติ และหลีกเลี่ยงการใช้กำลังต่อกัน (Nischalke, 2000: 90) และทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนได้ยอมรับวิถีทางแห่งการดำเนินการทางการทูตระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามของ ASEAN Way (วิถีอาเซียน) ที่บ่งบอกถึงลักษณะทางวัฒนธรรมทางการทูตที่คล้ายเคียงกันของประเทศในภูมิภาคฯ ซึ่งประกอบไปด้วย ลักษณะที่สำคัญ 3 อย่าง (Beeson, 2004: 221-223) อย่างแรก ประเทศสมาชิกอาเซียนจะให้ความเคารพในอำนาจอธิปไตยของประเทศสมาชิกและจะดำเนินการในทุกวิถีทาง เพื่อให้มั่นใจว่าภูมิภาคฯ นี้จะเป็นอิสระจากการแทรกแซงของ

ประเทศมหาอำนาจนอกภูมิภาคฯ และจะไม่มีแทรกแซงกิจการภายในของประเทศสมาชิก แม้กระทั่งในกฎบัตรอาเซียนที่ได้รับการลงนามในปีค.ศ.2007 ในโอกาสครบรอบ 40 ปี อาเซียนก็ยังคงไว้ซึ่งหลักการไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในประเทศสมาชิก โดยได้ระบุไว้ในหัวข้อ e มาตรา 2 ของกฎบัตรอาเซียน หลักการประการที่สองของวิถีสันติอาเซียนและเป็นลักษณะพิเศษในวัฒนธรรมทางการเมืองในภูมิภาคฯ คือ การให้ความสำคัญกับการปรึกษาหารือและการเห็นพ้องต้องกันในการตัดสินใจของอาเซียน หลักการนี้มาจากภาษาอินโดนีเซีย Musyawarah (การปรึกษาหารือ) และ Mufakat (การเห็นพ้องต้องกัน) ซึ่งหมายความว่า ประเด็นการตัดสินใจร่วมกันใดๆก็ตาม ประเทศสมาชิกทั้งหมดต้องเห็นพ้องต้องกันจึงจะถือว่าเป็นมติหรือข้อตกลงอาเซียน ในขณะที่เดียวกันดูเหมือนว่าสมาชิกอาเซียนจะไม่ชอบเรื่องใดๆ ที่จะก่อให้เกิดความประหลาดใจในที่ประชุมระดับผู้นำประเทศ ดังนั้น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ที่อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งหรือเกิดการเสียน้ำของผู้นำคนหนึ่งคนใด จึงจำเป็นต้องมีการติดต่อสื่อสาร ประชุมและปรึกษาหารือในระดับเจ้าหน้าที่ รวมถึงการปรึกษาหารืออย่างไม่เป็นทางการระหว่างประเทศสมาชิกก่อนการนำเข้าสู่ที่ประชุมอย่างเป็นทางการของอาเซียน การดำเนินการเช่นนี้ก่อให้เกิดเครือข่ายความสัมพันธ์โดยเฉพาะในระดับข้าราชการที่ในปีหนึ่งมีการประชุมร่วมกันถึง 230 ครั้ง (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 24) จึงกลายเป็นกลไกที่ทำให้ประเทศสมาชิกอาเซียนเกิดความรู้สึกเป็นครอบครัวเดียวกัน ทำให้บรรยากาศการประชุมเป็นไปด้วยดีมาโดยตลอด ในขณะที่การพบปะอย่างไม่เป็นทางการของรัฐมนตรีหรือผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียน ในหลายครั้งเกิดขึ้นในสนามกอล์ฟหรือบนโต๊ะอาหาร และผลจากการพบปะหรือประชุมอย่างไม่เป็นทางการ ทำให้การประชุมอย่างเป็นทางการของสมาชิกอาเซียน โดยส่วนใหญ่เป็นแค่พิธีการ และจบลงด้วยบรรยากาศที่เป็นมิตรเสมอ หลักการประการที่สามของวิถีสันติอาเซียน คือ สมาชิกอาเซียนจะต้องใช้กลไกทางการเมืองไม่ใช้การทหารหรือใช้กำลังในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในภูมิภาคฯ นอกเหนือจากนั้น ความร่วมมือต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียนจะเริ่มต้นจากการเจรจาในกรอบที่เป็นที่ยอมรับทางการเมือง หลังจากนั้นจึงจะมีการนำเข้าสู่การเจรจาอย่างเป็นทางการ รวมถึงการพิจารณาประเด็นทางกฎหมายและเทคนิคอื่นๆ (Nischalke, 2000: 91)

2.3.3 โครงสร้างและกลไกการดำเนินงาน

กลไกการตัดสินใจขั้นสูงสุดของอาเซียนคือ การประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน (ASEAN SUMMIT) ซึ่งตามกฎบัตรอาเซียนระบุไว้ว่า ให้มีการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนอย่างเป็นทางการ ปีละ 2 ครั้ง โดยที่ประชุมมีหน้าที่รับผิดชอบในการตัดสินใจด้วยวิธีการใดก็ตามในการแก้ไขปัญหา หรือพิจารณาประเด็นต่างๆ ที่ไม่สามารถหาข้อตกลงกันได้ในการประชุมในระดับที่ต่ำกว่าการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน (ISEAS, 2010: 41-42) การประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนเกิดขึ้นครั้งแรกในการประชุม Bali Summit ในปี ค.ศ.1976 ที่ประเทศอินโดนีเซีย และถือได้ว่าเป็นการประชุมครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์อาเซียน โดยผลจากการประชุมที่สำคัญคือ การก่อตั้งสำนักงานเลขาธิการอาเซียน (ASEAN Secretariat Office) ข้อตกลงความร่วมมือด้านความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Security Cooperation) โดยมีการจัดทำ “Treaty of Amity and Cooperation in South-East Asia” หรือ “สนธิสัญญาแห่งการสมานฉันท์และความร่วมมือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” สนธิสัญญานี้ถือว่าเป็นสนธิสัญญาความร่วมมือด้านความมั่นคงฉบับแรก ที่สำคัญคือมีการระบุถึงข้อตกลงระหว่างประเทศต่างๆ ในอาเซียนที่จะแสวงหาหนทางที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศโดยเป็นไปในแบบสันติวิธี และมีการระบุถึงวิธีการแก้ไขความขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิก (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 20-22) อันนำมาซึ่ง

เสถียรภาพทางการเมืองความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สำหรับความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียนที่เป็นผลมาจากการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนที่บาหลีในปี ค.ศ.1976 ประเทศอินโดนีเซีย คือการประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Ministerial Meeting -- AEM) ในฐานะที่เป็นกลไกหลักในการส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียน ซึ่งนำมาสู่ข้อตกลงว่าด้วยการให้สิทธิพิเศษทางการค้าในอาเซียน (ASEAN Preferential Trading Arrangement – ASEAN PTA) ในปี ในปีค.ศ.1977 อย่างไรก็ตาม ASEAN PTA ดูเหมือนว่าจะไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากจากจำนวนสินค้าที่ได้รับสิทธิพิเศษทางการค้ามีน้อยและส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่ไม่ค่อยมีการซื้อขายกันเท่าไรนัก และเนื่องจากกระบวนการตัดสินใจของอาเซียนยึดหลักการเห็นพ้องต้องกัน จึงทำให้ประเทศสมาชิกส่วนใหญ่พยายามปกป้องผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าการส่งเสริมการค้าเสรีในภูมิภาคฯ (Suvicha Pouaree, 2001: 35-37)

ในการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนนั้นจะมีผู้นำแต่ละประเทศเข้าร่วมประชุม เพื่อหารือเกี่ยวกับการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของกลุ่มประเทศอาเซียน เป็นการประชุมในระดับหัวหน้ารัฐบาล โดยมีรัฐมนตรี และเจ้าหน้าที่อาวุโสอาเซียนที่เกี่ยวข้องเข้าร่วม อย่างไรก็ตามการประชุมสุดยอดอาเซียนถือเป็นการประชุมในระดับผู้นำสูงสุดเป็นการกำหนดแผนงานในระดับนโยบายและการเปิดโอกาสให้ประเทศสมาชิกแต่ละประเทศจะมีส่วนร่วมแสดงเจตนารมณ์ถึงเป้าหมายและแผนงานของอาเซียนในระยะยาว ซึ่งเป็นการจัดทำเอกสารในรูปแบบของแผนปฏิบัติการ (Action Plan) แถลงการณ์ร่วม (Joint Declaration) ปฏิญญา (Declaration) ความตกลง (Agreement) หรืออนุสัญญา (Convention) (ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 2554: 47) รูปแบบของการประชุมสุดยอดของอาเซียนได้เปลี่ยนไปเรื่อยๆ ช่วงแรกไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอน จากการประชุมปีต่อไป แล้วหายไป 10 ปี ประชุม 1 ครั้ง พอการประชุมที่มะนิลา อาเซียนจึงเห็นว่า ต้องกำหนดให้แน่นอนว่าจะประชุมกี่ปีต่อครั้ง โดยที่ประชุมตกลงกันว่า 5 ปี ให้มีการประชุมสุดยอดหนึ่งครั้ง คือจากปี ค.ศ.1987 มาเป็นปี ค.ศ.1992 แต่พอมาประชุมในปี ค.ศ.1992 ก็รู้สึกว่ 5 ปี ยาวนานเกินไป จึงเปลี่ยนเป็น 3 ปี ประชุม 1 ครั้ง คือจากปี ค.ศ.1992 ถัดไปเป็นค.ศ.1995 และจากการประชุมในปี ค.ศ.1995 อาเซียนยังรู้สึกว่ 3 ปี ยาวนานเกินไป เลยกลายเป็นว่ การประชุมอย่างเป็นทางการมีทุก 3 ปี แต่มีการประชุมอย่างไม่เป็นทางการเกิดขึ้นทุกปี (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 5) อย่างไรก็ตามในปัจจุบัน จากบทที่ 4 ของกฎบัตรอาเซียนได้ระบุถึงการจัดประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนปีละ 2 ครั้ง และมีการจัดตั้งคณะมนตรีประสานงานอาเซียน (ASEAN Coordinating Council) ประกอบด้วยรัฐมนตรีต่างประเทศของประเทศสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ (คล้ายกับการประชุม ASEAN Ministerial Meeting -- AMM หรือการประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียน) ทำหน้าที่ในการเตรียมการประชุมของที่ประชุมสุดยอดอาเซียน และประสานงานกับคณะมนตรีประชาคมอาเซียนต่างๆ ได้แก่ คณะมนตรีประชาคมความมั่นคงอาเซียน คณะมนตรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และคณะมนตรีประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งจะเป็กลไกในการประชุมระดับรัฐมนตรี เพื่อความสอดคล้องกันของนโยบาย ประสิทธิภาพ และความร่วมมือระหว่างกัน (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 14-15)

หน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานงานและติดตามผลการดำเนินงานของอาเซียนคือสำนักงานเลขาธิการอาเซียน สมัยที่อาเซียนเพิ่งเริ่มต้นนับหนึ่ง ตำแหน่งเลขาธิการอาเซียน (ASEAN Secretary-General) จะผูกติดกับตำแหน่งประธานอาเซียน คือเมื่อถึงวาระที่ประเทศตัวเองต้องเป็นประธาน ผู้ที่เป็นประธานอาเซียนคือหัวหน้าคณะรัฐบาลในขณะนั้น และผู้ที่เป็นอธิบดีกรมอาเซียนของประเทศนั้นก็เป็นเลขาธิการอาเซียนไปโดยอัตโนมัติ

สมาชิกจะผลัดกันเป็นประธานประเทศละปี เลขาก็ต้องเปลี่ยนตามทุกปี มาตอนหลังจึงมีการเสนอว่าถ้าเปลี่ยนเลขากทุกปี นโยบายของอาเซียนก็จะไม่ต่อเนื่อง จึงขยายเทอมเป็น 2 ปี 3 ปี และ 5 ปีในปัจจุบัน ตำแหน่งนี้ไม่มีการต่ออายุ อาเซียนจะให้สิทธิในการดำรงตำแหน่งเลขาก็แก่ประเทศสมาชิกตามลำดับตัวอักษรภาษาอังกฤษ เมื่อถึงรอบใคร ประเทศนั้นๆ ก็จะเสนอชื่อผู้ที่เหมาะสมมารับตำแหน่ง (สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2555: 41-42) สำนักงานเลขการอาเซียนตั้งอยู่ที่กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย โดยมีเลขการอาเซียน เป็นหัวหน้าสำนักงาน ผู้ดำรงตำแหน่งคนปัจจุบัน คือ นายเลอ เลือง มินห์ (Le Luong Minh) จากประเทศเวียดนาม เป็นเลขการอาเซียนคนที่ 13 โดยเริ่มดำรงตำแหน่งตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 2013 มีกำหนดครบวาระในวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 2017 กฎบัตรอาเซียนกล่าวถึงความสำคัญและหน้าที่ของเลขการอาเซียนและสำนักงานเลขการอาเซียนไว้ดังนี้ (กรมาอาเซียน อ้างถึงใน สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2555: 48-49)

1) ให้เลขการอาเซียนได้รับการแต่งตั้งโดยที่ประชุมสุดยอดอาเซียน โดยมีวาระการดำรงตำแหน่งห้าปีที่ไม่สามารถต่ออายุได้ และให้ได้รับการเลือกจากคนชาติของรัฐสมาชิกอาเซียน บนพื้นฐานของการหมุนเวียนตามลำดับตัวอักษร โดยคำนึงตามสมควรถึงความซื่อสัตย์สุจริต ความสามารถ รวมถึงประสบการณ์ทางวิชาชีพและความเท่าเทียมกันทางเพศ

2) ให้เลขการอาเซียน (ก) ปฏิบัติหน้าที่และความรับผิดชอบของตำแหน่งระดับสูงนี้ โดยเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎบัตรฉบับนี้และตราสาร พิธีสาร และแนวปฏิบัติที่มีอยู่ของอาเซียนที่เกี่ยวข้อง (ข) อำนาจความสะดวก และสอดส่องดูแลความคืบหน้าในการอนุมัติความตกลง และข้อตัดสินใจของอาเซียน และเสนอรายงานประจำปีเกี่ยวกับงานของอาเซียนต่อที่ประชุมสุดยอดอาเซียน (ค) เข้าร่วมการประชุมต่างๆ ของที่ประชุมสุดยอดอาเซียน คณะมนตรีประชาคมอาเซียน คณะมนตรีประสานงานอาเซียน และองค์กรระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขา และการประชุมอาเซียนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง (ง) เสนอข้อคิดเห็นของอาเซียนและเข้าร่วมการประชุมกับภาคีภายนอกตามแนวนโยบายที่ได้รับความเห็นชอบและตามอำนาจหน้าที่ที่เลขการอาเซียนได้รับมอบหมาย และ (จ) เสนอแนะการแต่งตั้งและการพ้นจากหน้าที่ของรองเลขการอาเซียนต่อคณะมนตรีประสานงานอาเซียน เพื่อให้ความเห็นชอบ

3) ให้เลขการอาเซียนเป็นหัวหน้าเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารของอาเซียนด้วย

4) ให้เลขการอาเซียนได้รับการสนับสนุนจากรองเลขการอาเซียนสี่คน ซึ่งมีชั้นและสถานะของรัฐมนตรีช่วยว่าการ โดยให้รองเลขการอาเซียนรับผิดชอบต่อเลขการอาเซียนในการปฏิบัติหน้าที่ของตน

5) รองเลขการอาเซียนทั้งสี่คนต้องมีสัญชาติที่แตกต่างจากเลขการอาเซียนและมาจากรัฐสมาชิกที่แตกต่างกันสี่รัฐสมาชิกอาเซียน

6) ให้รองเลขการอาเซียนสี่คน ประกอบด้วย (ก) รองเลขการอาเซียนสองคน ซึ่งมีวาระการดำรงตำแหน่งสามปีที่ไม่สามารถต่ออายุได้ ซึ่งได้รับเลือกจากคนชาติของรัฐสมาชิกอาเซียน บนพื้นฐานของการหมุนเวียนตามลำดับตัวอักษร โดยคำนึงตามสมควรถึงความซื่อสัตย์สุจริต คุณสมบัติ ความสามารถ ประสบการณ์และความเท่าเทียมกันทางเพศ และ (ข) รองเลขการอาเซียนสองคน ซึ่งมีวาระการดำรงตำแหน่งสามปี และอาจต่ออายุได้อีกสามปี ให้รองเลขการอาเซียนสองคนนี้ได้รับการคัดเลือกโดยเปิดกว้างบนพื้นฐานของความรู้ความสามารถ

7) ให้สำนักเลขการอาเซียนประกอบด้วยเลขการอาเซียนและพนักงานตามที่จำเป็น

8) ให้เลขาธิการอาเซียนและพนักงาน (ก) ยึดมั่นในมาตรฐานสูงสุดของความซื่อสัตย์สุจริต ความมีประสิทธิภาพ และความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ของตน (ข) ไม่ขอหรือรับคำสั่งจากรัฐบาลหรือภาคีภายนอกอาเซียนใดๆ และ (ค) ละเว้นจากการดำเนินการใด ซึ่งอาจมีผลสะท้อนถึงตำแหน่งหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่ของสำนักเลขาธิการอาเซียน ซึ่งรับผิดชอบต่ออาเซียนเท่านั้น

9) รัฐสมาชิกอาเซียนแต่ละรัฐรับที่จะเคารพต่อความรับผิดชอบของเลขาธิการและพนักงาน อันมีลักษณะเฉพาะของอาเซียน และจะไม่แสวงหาที่จะมีอิทธิพลต่อเลขาธิการอาเซียนและพนักงาน ในการปฏิบัติตามความรับผิดชอบของบุคคลเหล่านี้

ในขณะเดียวกันในแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียนจะต้องมีสำนักงานอาเซียนแห่งชาติ หรือ ASEAN National Secretariat เป็นหน่วยงานระดับกรมในกระทรวงการต่างประเทศของประเทศสมาชิกอาเซียนมีหน้าที่ประสานกิจการอาเซียนในประเทศนั้นและติดตามผลการดำเนินงาน สำหรับประเทศไทยหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ (สภาพัฒนาการและพัฒนากิจการอาเซียน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2555: 26)

2.3.4 กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter)

กฎบัตรอาเซียน คือข้อบังคับหรือธรรมนูญของอาเซียน ที่จะทำให้อาเซียนมีสถานะเป็นนิติบุคคล เป็นการวางกรอบทางกฎหมายและโครงสร้างองค์กรให้กับอาเซียน โดยนอกจากจะประมวลสิ่งที่ถือเป็นค่านิยม หลักการ และแนวทางปฏิบัติในอดีตของอาเซียนอย่างเป็นทางการของสมาชิกแล้ว ยังมีการแก้ไขปรับปรุง และสร้างกลไกใหม่ขึ้นมาพร้อมกำหนดขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบขององค์กรในกลุ่มอาเซียน ตลอดจนความสัมพันธ์ในการดำเนินงานขององค์กรเหล่านี้ ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของอาเซียนให้สามารถดำเนินการได้สำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขับเคลื่อน ในเรื่องความร่วมมือของประชาคมอาเซียน ภายในปี ค.ศ.2015

วัตถุประสงค์ของกฎบัตรอาเซียน คือ ทำให้อาเซียนเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพ มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และเคารพกฎกติกาในการทำงานมากขึ้น ซึ่งเป็นการเพิ่มศักยภาพของอาเซียน ที่จะส่งผลให้การดำเนินงานของอาเซียน เป็นไปภายใต้กฎหมายเดียวกัน สาระสำคัญของกฎบัตรอาเซียน คือความต้องการให้อาเซียนเป็นองค์กรระหว่างรัฐบาลที่มีประสิทธิภาพ มีสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคล และสร้างประโยชน์แก่ประชาชนอย่างแท้จริง คือการให้เกิดความร่วมมือในด้านต่างๆไม่ว่าจะเป็นด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม

กฎบัตรอาเซียนประกอบด้วย 13 หมวด 55 ข้อ โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

หมวดที่ 1 วัตถุประสงค์และหลักการ

ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของอาเซียน คือ เพื่อให้มั่นใจว่าประชาชนและรัฐสมาชิกของอาเซียนจะอยู่ร่วมกับประชาคมโลกได้โดยมีความสามัคคี และสันติ อีกทั้งยังเสริมสร้างประชาธิปไตย ธรรมาภิบาล หลักนิติธรรม และการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน อารงรักษาและเพิ่มพูนสันติภาพ ความมั่นคง เสถียรภาพ และความสามารถในการปรับตัวสู่สถานะปกติของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยการส่งเสริมความร่วมมือด้านการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม และให้เป็นเขตปราศจากอาวุธที่มีอานุภาพทำลายล้างสูงทุกชนิด อาเซียนจะมุ่งเน้นการดำเนินการเพื่อบรรเทาความยากจนและลดช่องว่างการพัฒนา สร้างตลาดและฐานการ

ผลิตเดียวที่มีเสถียรภาพ มีความสามารถในการแข่งขันสูง และมีการรวมตัวกันทางเศรษฐกิจซึ่งมีการอำนวยความสะดวกทางการค้าและการลงทุนอย่างมีประสิทธิภาพ สนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อให้แน่ใจว่ามีการคุ้มครองสภาพแวดล้อมในภูมิภาค ความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาค การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมในภูมิภาค เพิ่มพูนความอยู่ดีกินดี อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย มั่นคงและปราศจากยาเสพติด สำหรับประชาชนของอาเซียน และการดำรงชีวิตของประชาชนอาเซียนด้วยการให้ประชาชนมีโอกาสที่ทัดเทียมกันในการเข้าถึงการพัฒนามนุษย์ สวัสดิการสังคม และความยุติธรรมพร้อมทั้งจะต้องพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยผ่านความร่วมมือที่ใกล้ชิดยิ่งขึ้นในเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีพ มีการส่งเสริมอัตลักษณ์ของอาเซียนด้วยการส่งเสริมความสำนึกถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมรดกของภูมิภาคยิ่งขึ้น และเพื่อธำรงไว้ซึ่งความเป็นศูนย์รวม และบทบาทเชิงรุกของอาเซียนในฐานะพลังขับเคลื่อนขั้นแรกของความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับหุ้นส่วนนอกภูมิภาค ที่เปิดกว้าง โปร่งใส และไม่ปิดกั้น (ชาติชาย เชษฐสุมน, 2555: 96-97) อาเซียนและรัฐสมาชิกอาเซียนยืนยันและยึดมั่นในหลักการพื้นฐานที่ปรากฏในปฏิญญา ความตกลงอนุสัญญา ข้อตกลงสนธิสัญญา และตราสารอื่นๆ ของอาเซียน (ชาติชาย เชษฐสุมน, 2555: 98)

หมวดที่ 2 สภาพบุคคลตามกฎหมาย

อาเซียน ในฐานะองค์การระหว่างประเทศในระดับรัฐบาล ได้รับสภาพบุคคลตามกฎหมายโดยกฎบัตรนี้ (ทิมนักวิชาการอาเซียน, 2555: 10)

หมวดที่ 3 สมาชิกภาพ

รัฐสมาชิกอาเซียน ได้แก่ บรูไนดารุสซาลาม ราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐอินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาเลเซีย สหภาพพม่า สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐสิงคโปร์ ราชอาณาจักรไทย และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

สิทธิและพันธกรณี การให้รัฐสมาชิกมีสิทธิและพันธกรณีที่เท่าเทียมกันภายใต้กฎบัตรนี้ ให้รัฐสมาชิกมีมาตรการที่จำเป็นทุกประการอันรวมถึงการออกกฎหมายภายในที่เหมาะสมเพื่ออนุวัติบทบัญญัติของกฎบัตรนี้อย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อปฏิบัติตามพันธกรณีทั้งหมดของรัฐสมาชิก และในกรณีที่มีการละเมิดกฎบัตรร้ายแรงหรือการไม่ปฏิบัติตาม ให้นำข้อ 20 (การตัดสินใจของอาเซียนอยู่บนพื้นฐานของการปรึกษาหารือและฉันทามติโดยหากไม่สามารถหาฉันทามติได้ หรือในกรณีที่มีการละเมิดกฎบัตรอย่างร้ายแรง หรือการไม่ปฏิบัติตาม ให้เสนอเรื่องดังกล่าวไปยังที่ประชุมสุดยอดอาเซียนเพื่อการตัดสินใจ) มาใช้บังคับ และในการรับสมาชิกใหม่ คือกระบวนการในการสมัครและการรับสมาชิกของอาเซียนให้กำหนดโดยคณะมนตรีประสานงานอาเซียน ในการรับสมาชิกใหม่ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดตามบทบัญญัติของกฎบัตรนี้ การรับสมาชิกให้ตัดสินโดยฉันทามติโดยที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ตามข้อเสนอแนะของคณะมนตรีประสานงานอาเซียน รัฐผู้สมัครจะได้รับเข้าเป็นสมาชิกอาเซียนก็ต่อเมื่อได้ลงนามภาคยานุวัติสารกฎบัตรนี้ (ชาติชาย เชษฐสุมน, 2555: 99-100)

หมวดที่ 4 องค์การ

ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน จะประกอบด้วยประมุขของรัฐ หรือหัวหน้ารัฐบาลของรัฐสมาชิก ให้ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน เป็นองค์กรสูงสุดในการกำหนดนโยบาย พิจารณาหารือ ให้แนวนโยบาย และตัดสินใจประเด็นหลักที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุวัตถุประสงค์ของอาเซียน ในเรื่องสำคัญที่เป็นผลประโยชน์ของรัฐสมาชิก และในทุกประเด็นที่ได้มีการนำเสนอต่อที่ประชุมสุดยอดอาเซียนซึ่งจะมีการประชุมปีละสองครั้ง แต่สามารถเรียกประชุมฉุกเฉินได้

เมื่อมีความจำเป็น โดยคณะกรรมการประสานงานอาเซียนจะเป็นผู้เตรียมการประชุมของการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียน และประสานงานกับคณะกรรมการประชาคมอาเซียนต่างๆ

นอกเหนือจากนั้นแล้ว ในหมวดนี้ได้บัญญัติไว้ถึง การได้มาซึ่งตำแหน่ง และอำนาจหน้าที่ ภารกิจการทำงานของแต่ละตำแหน่ง ได้แก่ คณะมนตรีประสานงานอาเซียน คณะมนตรีประชาคมอาเซียนต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยคณะมนตรีประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน คณะมนตรีประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและคณะมนตรีประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน องค์การระดับรัฐมนตรีอาเซียนเฉพาะสาขา เลขาธิการอาเซียน คณะกรรมการผู้แทนถาวรประจำอาเซียน สำนักเลขาธิการอาเซียนแห่งชาติ องค์การสิทธิมนุษยชนอาเซียน และมูลนิธิอาเซียน (ชาติชาย เชษฐสุขมน, 2555: 103-108) ซึ่งแต่ละตำแหน่งต่างก็ต้องมีอำนาจหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติงาน ควบคุมดูแลงานเฉพาะของตน และยังจะต้องมีการประสานงานกันกับทั้งภายใน และภาคภายนอก เพื่อส่งผลให้เกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของอาเซียนและตามฉันทามติของที่ประชุมสุดยอดอาเซียน

หมวดที่ 5 องค์การที่มีความสัมพันธ์กับอาเซียน

อาเซียนอาจมีความสัมพันธ์กับองค์การซึ่งสนับสนุนกฎบัตรอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัตถุประสงค์และหลักการของอาเซียน องค์การที่สำคัญเหล่านี้ระบุอยู่ในภาคผนวก 2 และ ให้คณะกรรมการผู้แทนถาวรบัญญัติกฎว่าด้วยขั้นตอนการดำเนินงานและหลักเกณฑ์สำหรับการมีความสัมพันธ์ตามข้อเสนอแนะของเลขาธิการอาเซียน (ชาติชาย เชษฐสุขมน, 2555: 108)

หมวดที่ 6 การคุ้มกันและเอกสิทธิ์

ในหมวดนี้ได้กล่าวถึงเรื่อง ความคุ้มกันและเอกสิทธิ์ของอาเซียน เลขาธิการอาเซียน และพนักงานของสำนักงานเลขาธิการอาเซียน ผู้แทนถาวรและเจ้าหน้าที่ที่อยู่ระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ของอาเซียน เพื่อเป็นการให้สิทธิ ความปลอดภัย ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีขอบเขตและเท่าเทียม (ชาติชาย เชษฐสุขมน, 2555: 109)

หมวดที่ 7 กระบวนการตัดสินใจ

การตัดสินใจของอาเซียนอยู่บนพื้นฐานของการปรึกษาหารือและฉันทามติ และให้คณะกรรมการประชาคมอาเซียนแต่ละคณะบัญญัติกฎว่าด้วยขั้นตอนการดำเนินงานของตนเอง (ชาติชาย เชษฐสุขมน, 2555: 110)

หมวดที่ 8 การระงับข้อพิพาท

ได้กล่าวไว้ถึงหลักการทั่วไปและกลไกในการระงับข้อพิพาท คนกลางที่มีตำแหน่งที่น่าเชื่อถือในการประนีประนอม และการไกล่เกลี่ย เมื่อเกิดการขัดแย้งขึ้น การระงับข้อพิพาทตามตราสารเฉพาะ การจัดตั้งกลไกระงับข้อพิพาทในกรณีที่มีได้มีการกำหนดไว้ ซึ่งในกรณีที่ข้อพิพาทดังกล่าวมิสามารถระงับได้ ภายหลังจากการใช้บทบัญญัติในหมวดนี้แล้วก็ต้องส่งต่อไปยังที่ประชุมสุดยอดอาเซียนเพื่อรอการตัดสินใจ และการมอบหมายให้เลขาธิการอาเซียนดูแลการปฏิบัติตามคำวินิจฉัย นอกเหนือจากนั้นแล้วยังได้ระบุถึงการให้สัตยาบันของกฎหมายสหประชาชาติและกระบวนการระหว่างประเทศอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขข้อพิพาทในภูมิภาค (ชาติชาย เชษฐสุขมน, 2555: 111-112)

หมวดที่ 9 งบประมาณและการเงิน

ได้บัญญัติถึงงบประมาณและการเงิน โดยมี กฎ ขั้นตอน แนวปฏิบัติ และการตรวจสอบ ให้เป็นไปตามแนวมาตรฐานสากล และในการใช้งบประมาณจะต้องเป็นไปตามสอดคล้องตามแนวการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ (ชาติชาย เชษฐสุขมน, 2555: 113)

หมวดที่ 10 การบริหารและขั้นตอนการดำเนินงาน

ระบุถึงที่มาของประธานอาเซียน คณะมนตรีในตำแหน่งต่างๆ บทบาทของประธานอาเซียนที่จะต้องปฏิบัติระหว่างดำรงตำแหน่ง พิธีการและแนวปฏิบัติทางการทูต การใช้ภาษาอังกฤษในการทำงาน (ชาติชาย เชษฐสุขมน, 2555: 114-115)

หมวดที่ 11 อัตลักษณ์และสัญลักษณ์ของอาเซียน

ระบุถึง อัตลักษณ์ คำขวัญ ธง ดวงตรา วันประจำ บทเพลงประจำ ของอาเซียนเพื่อการบรรลุเป้าหมาย และคุณค่าร่วมกันของอาเซียน (ชาติชาย เชษฐสุขมน, 2555: 115-116)

หมวดที่ 12 ความสัมพันธ์กับภายนอก

การดำเนินความสัมพันธ์ภายนอก ในการเจรจา ความร่วมมือ ความเป็นหุ้นส่วน ฯลฯ กับภูมิภาคและระหว่างประเทศ จะต้องยึดมั่นใน วัตถุประสงค์ หลักการ ที่วางไว้ในกฎบัตรนี้ การปฏิบัติในฐานะผู้ประสานงานกับคู่เจรจา คณะกรรมการอาเซียนในประเทศที่สามและองค์กรการระหว่างประเทศ สถานภาพของภาคีภายนอก ความสัมพันธ์กับระบบสหประชาชาติและองค์กรระหว่างประเทศอื่นๆ และการส่งผู้แทนอย่างเป็นทางการของรัฐที่ไม่ใช่สมาชิกอาเซียนประจำอาเซียน (ชาติชาย เชษฐสุขมน, 2555: 116-117)

หมวดที่ 13 บทบัญญัติทั่วไปและบทบัญญัติสุดท้าย

กฎบัตรนี้จะต้องได้รับการลงนามโดยรัฐสมาชิกอาเซียนทั้งหมด และอยู่ใต้บังคับของการให้สัตยาบันจากรัฐสมาชิกอาเซียนทุกรัฐตามกระบวนการภายในของแต่ละรัฐ โดยมีเลขาธิการอาเซียนเป็นผู้เก็บรักษา โดยสมาชิกแต่ละรัฐสามารถเสนอข้อแก้ไขกฎบัตรได้ และจะมีการทบทวนกฎบัตรเมื่อครบห้าปีหลังจากมีผลใช้บังคับ การตีความกฎบัตรจะเกิดขึ้นเมื่อมีรัฐสมาชิกใดๆ ร้องขอ (ชาติชาย เชษฐสุขมน, 2555: 119-122)

2.3.5 ความร่วมมือของอาเซียน

การดำเนินงานด้านความร่วมมือของอาเซียนอาจแบ่งออกเป็น 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ระหว่างปี ค.ศ. 1967-1977 หรือในช่วง 10 ปีแรกของการก่อตั้งอาเซียน เป็นช่วงการปรับเปลี่ยนทัศนคติเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันที่เคยมีมาก่อนในภูมิภาค ความร่วมมือในช่วงนี้จึงจึงเป็นด้านการพัฒนาสังคมวัฒนธรรม และสนทนาคือสำคัญ ระยะที่ 2 ระหว่างปี ค.ศ. 1977-1987 เป็นช่วงของการขยายความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอาเซียน มีการก่อตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียนและการสถาปนาความร่วมมือกับประเทศคู่เจรจา จึงเป็นช่วงการขยายสาขาความร่วมมือเพื่อรับปัญหาใหม่ๆ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านโรคเอดส์ ระยะที่ 3 ระหว่างปี ค.ศ. 1987-1997 เป็นช่วงที่อาเซียนได้ขยายสมาชิกภาพจนครบ 10 ประเทศและเป็นช่วงที่ภูมิภาคประสบวิกฤตการณ์ทางการเงินและเศรษฐกิจรวมทั้งเกิดกระแสโลกาภิวัตน์ อาเซียนจึงได้กำหนดวิสัยทัศน์อาเซียน ค.ศ. 2020 และได้จัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินการตามวิสัยทัศน์ดังกล่าว ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้อาเซียนตระหนักถึงความสำคัญของความร่วมมือเฉพาะด้านมากขึ้น และยกระดับความร่วมมือในด้านดังกล่าวให้ทัดเทียมกับความร่วมมือด้านการเมืองและเศรษฐกิจด้วยการปรับเปลี่ยนและยกระดับกลไกความร่วมมือด้านการเมืองและเศรษฐกิจด้วยการปรับเปลี่ยนและยกระดับกลไกความร่วมมือ เช่น จากระดับคณะกรรมการเป็นระดับเจ้าหน้าที่อาวุโสและระดับรัฐมนตรี สำหรับระยะที่ 4 คือระหว่างปี ค.ศ. 1997 ถึงปัจจุบัน เป็นช่วงของการปรับปรุงองค์กรที่มีอยู่ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรวมตัวของอาเซียนซึ่งมุ่งเร่งรัดการพัฒนาด้าน

เศรษฐกิจและสังคมของประเทศสมาชิกอาเซียนใหม่ให้ทันกับระดับการพัฒนาของประเทศอาเซียนเดิม (กรมอาเซียน.กระทรวงการต่างประเทศ, 2552: 12)

2.3.5.1 ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจ

อาเซียนตระหนักถึงการแข่งขันทางเศรษฐกิจในเวทีโลกจึงวางมาตรการความร่วมมือทางด้านนี้เพื่อสร้างศักยภาพในการแข่งขันกับประเทศและภูมิภาคอื่นๆ เช่นเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area -- AFTA) เกิดขึ้นจากข้อเสนอของอดีตนายกรัฐมนตรี อานันท์ ปันยารชุนของไทย ในปี ค.ศ.1992 เป็นข้อตกลงว่าด้วยการลดภาษีศุลกากรระหว่างสมาชิก เพื่อลดอุปสรรคทางการค้าระหว่างกันและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของอาเซียนในฐานะผู้ผลิตและผู้ส่งออก พร้อมทั้งดึงดูดนักลงทุนจากภายนอกให้เข้ามาลงทุนเพิ่มมากขึ้น (สุวิทย์ ตราสุวรรณ์, 2555: 20) ต่อมาอาเซียนได้ขยายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจเพิ่มเติมเพื่อให้การรวมตัวทางเศรษฐกิจสมบูรณ์แบบและมีทิศทางชัดเจน โดยจัดตั้งเขตลงทุนอาเซียน (ASEAN Investment Area -- AIA) ในปี ค.ศ.1997 เพื่อส่งเสริมการลงทุนทั้งภายในและภายนอกภูมิภาค ส่งเสริมการเปิดการค้าเสรี การท่องเที่ยว การเงิน การเกษตร และสนับสนุนการเชื่อมโยงด้านคมนาคมขนส่ง รวมถึงการเสนอให้มีความตกลงว่าด้วยการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าผ่านแดนและข้ามแดน (สภาพนักงานมหาวิทยาลัยบูรพา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2555: 26)

2.3.5.2 ความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคง

สมาคมอาเซียนได้มุ่งเน้นความร่วมมือในการรักษาสันติภาพและความมั่นคงภายในภูมิภาคเนื่องจากตระหนักว่าสันติภาพและความมั่นคงเป็นพื้นฐานในการพัฒนาด้านอื่นๆ โดยการลงนามในสนธิสัญญาที่สำคัญได้แก่ การประกาศให้ภูมิภาคอาเซียนเป็นเขตแห่งสันติภาพ เสรีภาพ และความเป็นกลาง (Zone of Peace, Freedom and Neutrality -- ZOPFAN) ในปี ค.ศ.1971 การจัดทำสนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือกันในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia -- TAC) เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ ค.ศ.1976 มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาค ห้ามแทรกแซงและคุกคามประเทศอื่นๆ เพื่อสร้างเสถียรภาพและสันติสุขในภูมิภาค(สภาพนักงานมหาวิทยาลัยบูรพา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2555: 26) ต่อมาในปี ค.ศ.1994 การประชุมรัฐมนตรีต่างประเทศอาเซียนที่กรุงเทพฯ ได้มีการประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (ASEAN Regional Forum -- ARF) เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก สำหรับการทำสนธิสัญญาเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asian Nuclear-Weapon-Free Zone Treaty -- SEANWFZ) ที่ได้รับการยอมรับในประชาคมนานาชาติว่าเป็นความพยายามในการประกาศเจตนารมณ์ต่อต้านการแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้มีการลงนามในปี ค.ศ.1995 (พิชญ์ สุวรรณะชฎ, 2540: 140)

2.3.5.3 ความร่วมมือเฉพาะด้าน

ความร่วมมือเฉพาะด้าน คือ ความร่วมมือในด้านต่างๆ ที่มีใช้ด้านการเมืองและเศรษฐกิจมีวัตถุประสงค์สำคัญ เพื่อพัฒนาและเสริมสร้างสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชากรในภูมิภาคให้มีมาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดี ส่งเสริมและรักษาเอกลักษณ์ประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนในภูมิภาค เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์เบื้องต้นประการหนึ่งของอาเซียนในการส่งเสริมให้ประชาชนในอาเซียนมีความเป็นอยู่และมีคุณภาพชีวิตที่ดีทัดเทียมกับประชาชนในประเทศที่พัฒนาแล้ว และเพื่อให้ประชาชน

อาเซียนสามารถได้รับประโยชน์จากการพัฒนาทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่ (กรมอาเซียน. กระทรวงการต่างประเทศ, 2552: 12) ปฏิญญากรุงเทพ ได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากกับการพัฒนาความร่วมมือเฉพาะด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการยกระดับความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การคุ้มครองและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ยั่งยืนและความร่วมมือทางด้านวัฒนธรรมและสันติสุขของอาเซียนซึ่งช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนชาวอาเซียน ตลอดจนปลูกจิตสำนึกในความเป็นอาเซียน

2.3.5.4 ความร่วมมือกับประเทศภายนอกอาเซียน

ไทยมีบทบาทสนับสนุนให้อาเซียนมีความร่วมมือกับประเทศนอกอาเซียน เพื่อเสริมสร้างการเชื่อมโยงกับภูมิภาคอื่นดังปรากฏในความร่วมมืออาเซียน+3 (ASEAN plus 3) ซึ่งประกอบด้วยประเทศสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ ร่วมกับญี่ปุ่น จีน และสาธารณรัฐเกาหลี รวมทั้งได้ทำการสถาปนาความสัมพันธ์ในลักษณะของประเทศคู่เจรจา (ASEAN plus 1) กับอีก 9 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย แคนาดา นิวซีแลนด์ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น จีน สาธารณรัฐเกาหลี อินเดีย และรัสเซีย และมีความร่วมมือกับหนึ่งกลุ่มประเทศ ได้แก่ สหภาพยุโรป นอกจากนี้ อาเซียนยังมีความสัมพันธ์เฉพาะด้านกับปากีสถาน และมีสถานะเป็นผู้สังเกตการณ์ขององค์การสหประชาชาติด้วย (สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2555: 28)

2.3.6 ประชาคมอาเซียน

ประชาคมอาเซียนเกิดจากการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนที่บาหลี อินโดนีเซีย ในปี 2003 อาเซียนได้พยายามแสดงให้เห็นว่าอาเซียนสามารถรวมกันเป็นหนึ่งได้ โดยการประกาศการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ขึ้นภายในปี 2020 และต่อมาได้มีการร่นระยะเวลา เพื่อให้มีการรวมกันเป็นประชาคมอาเซียนให้ได้ ในปี 2015 โดยประกอบด้วยเสาหลัก 3 ประการ ได้แก่ (1) ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community-APSC) มีวัตถุประสงค์และหลักในการให้ภูมิภาคฯ แห่งนี้เป็นประชาคมที่อยู่บนพื้นฐานของกฎ กติกา เดียวกัน มีค่านิยมและบรรทัดฐานร่วมกัน เป็นภูมิภาคที่มีความเป็นพลวัต มีมุมมองที่เปิดกว้างยอมรับการบูรณาการร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว และการพึ่งพาอาศัยกันและกันของประเทศต่างๆ ในโลก (ASEAN Secretariat, 2009) (2) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC) ที่คาดหวังจะทำให้ อาเซียนมีตลาดและฐานการผลิตร่วมกัน (Single Market and Single Production Base) และมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน เงินทุนและแรงงานมีฝีมืออย่างเสรี (Free Flow of Goods, Services, Investments and Skilled Labors and Free Flow of Capital) รวมทั้งผู้บริโภคสามารถเลือกสรรสินค้า/ บริการ ที่มีความหลากหลายและมีคุณภาพจากภายในภูมิภาคฯ และสามารถเดินทางภายในอาเซียนได้อย่างสะดวกและเสรีมากยิ่งขึ้น (ASEAN Secretariat, 2008) และ (3) ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community-ASCC) มีคุณลักษณะในการให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม ความยุติธรรมและสิทธิ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม การสร้างอัตลักษณ์อาเซียนและการลดช่องว่างการพัฒนา (ASEAN Secretariat, 2009)

2.3.6.1 ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน

การก่อตั้งและการดำเนินงานของอาเซียนมีพื้นฐานจากปัจจัยเรื่องการเมืองและความมั่นคงของภูมิภาค ดังนั้นเมื่ออาเซียนพัฒนามาเป็นประชาคมอาเซียนจึงได้ให้ความสำคัญและสานต่อความร่วมมือด้าน

การเมืองและความมั่นคงของประเทศสมาชิกและจัดตั้งขึ้นเป็นหนึ่งในเสาหลักของประชาคม โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่จะทำให้ประเทศในภูมิภาคอยู่อย่างสันติสุขโดยการแก้ไขปัญหาในภูมิภาคโดยสันติวิธี และยึดมั่นในหลักความมั่นคงรอบด้านสมาชิกแต่ละประเทศมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีเสถียรภาพ และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน นอกจากนั้นแล้วยังต้องตระหนักถึงภัยคุกคามทางความมั่นคง โดยในการประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 10 ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.2004 ที่เวียงจันทน์ได้รับรองแผนปฏิบัติการประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (วิทย์ บัญชิตกุล, 2554: 44) จะทำให้ความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงของอาเซียนมีการพัฒนามากยิ่งขึ้น โดยเป็นหลักประกันต่อประชาชนและประเทศสมาชิกอาเซียนให้อยู่อย่างสันติระหว่างกันและกัน และกับโลกภายนอกในบรรยากาศของความเป็นประชาธิปไตย ความยุติธรรม และการมีความปรองดองต่อกัน ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน จะส่งเสริมพัฒนาการด้านการเมืองโดยยึดหลักการของประชาธิปไตย นิติธรรม ธรรมาภิบาล ความเคารพ การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพบนพื้นฐานภายใต้กฎบัตรอาเซียน โดยจะเป็นตัวเชื่อมต่อให้ประเทศสมาชิกอาเซียนมีการติดต่อและมีความร่วมมือระหว่างกันเพื่อสร้างบรรทัดฐานกฎเกณฑ์และกลไกร่วมกันในการบรรลุเป้าหมายอาเซียนในด้านการเมืองและความมั่นคง ซึ่งจะทำให้อาเซียนเป็นองค์กรที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมและได้ผลประโยชน์จากกระบวนการรวมตัวและการสร้างประชาคมโดยไม่คำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา หรือพื้นเพทางสังคมและวัฒนธรรม ในการปฏิบัติตามแผนงาน อาเซียนจะต้องพยายามส่งเสริมและสนับสนุน การให้ความเท่าเทียมทางเพศ แนวทางหลักในนโยบาย ความอดกลั้น การเคารพความหลากหลาย ความเท่าเทียมกัน และมีความเข้าใจที่ดีต่อกัน

ในเวลาเดียวกัน เพื่อประโยชน์ในการปกป้องและส่งเสริมสันติภาพในภูมิภาค ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน จะส่งเสริมความร่วมมือที่แน่นแฟ้นและมีผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างอาเซียนกับประเทศคู่เจรจา และมิตรประเทศ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน สนับสนุนแนวทางด้านความมั่นคงที่ครอบคลุมทุกมิติ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องต่อการพัฒนาการด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างใกล้ชิด ยึดหลักการในการละเว้นการรุกรานหรือใช้กำลัง และการกระทำใดๆ ที่ไม่สอดคล้องกับกฎหมายระหว่างประเทศและการพึ่งพาการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ประกอบด้วยสามคุณลักษณะ ได้แก่ ประชาคมที่มีกติกาและมีการพัฒนานโยบายและบรรทัดฐานร่วมกัน ประชาคมที่ทำให้ภูมิภาคมีความเป็นเอกภาพ มีความสงบสุข มีความแข็งแกร่ง พร้อมทั้งมีความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงที่ครอบคลุมในทุกมิติ และประชาคมที่ทำให้เป็นภูมิภาคที่พลวัตและมองไปยังโลกภายนอกที่การรวมตัวและลักษณะพึ่งพาซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้น (ทีมนักวิชาการอาเซียน, 2555: 38-40)

2.3.6.2 ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

เป็นเสาหลักทางด้านเศรษฐกิจของภูมิภาค แนวคิดนี้เป็นผลมาจากการประชุมสุดยอดครั้งที่ 9 ที่บาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย และจัดทำแผนปฏิบัติการขึ้นในการประชุมปีถัดมา มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความ มั่งคั่ง และสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่นๆ ได้โดย (1) มุ่งให้เกิดการไหลเวียนอย่างเสรีของสินค้า บริการ การลงทุน เงินทุน การพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคมภายในปีค.ศ.2020 (2) ทำให้อาเซียนเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว (Single Market and Production Base) โดยจะริเริ่มกลไกมาตรการใหม่ๆ ในการปฏิบัติตามข้อริเริ่มทางเศรษฐกิจที่มีอยู่แล้ว (3) ให้

ความช่วยเหลือแก่ประเทศสมาชิกใหม่ของอาเซียนเพื่อลดช่องว่างการพัฒนาและช่วยให้ประเทศเหล่านี้เข้าร่วมกระบวนการรวมตัวทางเศรษฐกิจของอาเซียน (4) ส่งเสริมความร่วมมือในนโยบายการเงินและเศรษฐกิจมหภาค ตลาดการเงินและตลาดทุน การประกันภัยและภาษีอากร การพัฒนาโครงสร้าง (คณะกรรมการต่างประเทศ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2550: 16) นอกจากนี้อาเซียนได้จัดทำแผนการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community Blueprint) ซึ่งอ้างอิงมาจากเป้าหมายการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของอาเซียน ตามแถลงการณ์บาหลี ฉบับที่ 2 (Bali Concord II) ซึ่งเป็นแผนงานบูรณาการการดำเนินงานในด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ 4 ด้าน คือ: (1) การเป็นตลาดผลิตเดียว โดยจะมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน และแรงงานฝีมืออย่างเสรี รวมทั้งการเคลื่อนย้ายเงินทุนอย่างเสรีมากขึ้น กำหนดเป้าหมายเวลาที่จะค่อยๆ ลดหรือยกเลิกมาตรการที่มีใช้ภาษีสำหรับประเทศสมาชิกเก่า 6 ประเทศ และเปิดเสรีการลงทุนภายในปี พ.ศ. 2553 เปิดตลาดภาคบริการและเปิดเสรีการลงทุน ภายในประเทศปี พ.ศ. 2558 (2) การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของอาเซียนโดยให้ความสำคัญกับประเด็นด้านนโยบายที่จะช่วยส่งเสริมการรวมกลุ่มภาคเศรษฐกิจ เช่น นโยบายการแข่งขัน การคุ้มครองผู้บริโภค สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา นโยบายภาษี และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (การเงิน การขนส่ง เทคโนโลยีสารสนเทศ และพลังงาน) (3) การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเสมอภาค ส่งเสริมการพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เพื่อลดช่องว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิก และ (4) การบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก ประสานนโยบายเศรษฐกิจความร่วมมือทางเศรษฐกิจ เช่น การจัดทำเขตการค้าเสรีของอาเซียนกับประเทศคู่เจรจาต่างๆ ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายในการผลิต จัดจำหน่ายภายในภูมิภาคให้เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก (วิทย์ บัณฑิตกุล, 2554: 45-46)

2.3.6.3 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

แผนปฏิบัติงานของประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนถูกร่างขึ้น ในปี ค.ศ.2004 หลังจากการประกาศแผนจัดตั้งประชาคมอาเซียนเพียง 1 ปี มีวัตถุประสงค์เพื่อให้อาเซียน เป็นสังคมที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี และมีการพัฒนาในทุกด้านเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และส่งเสริมอัตลักษณ์อาเซียน (ASEAN Identity) โดยเน้นความร่วมมือในด้านต่างๆ อาทิ (1) การพัฒนาสังคม โดยการยกระดับความเป็นอยู่ของผู้ด้อยโอกาสและผู้ด้อยโอกาสและผู้ที่ยากลำบากในถิ่นทุรกันดาร และส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มต่างๆ ในสังคม (2) การพัฒนาการฝึกอบรม การศึกษาขั้นพื้นฐานและสูงกว่า การพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสร้างงาน และการคุ้มครองทางสังคม (3) ส่งเสริมความร่วมมือด้านสาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งการป้องกัน และควบคุมโรคติดต่อ (4) การจัดการปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม (5) การส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเขียน นักคิดและศิลปินในภูมิภาค (คณะกรรมการต่างประเทศ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2550: 17) เพื่อบรรลุการเป็นประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน จึงได้จัดทำแผนงานการจัดตั้งประชาสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint) ซึ่งอ้างอิงมาจากเป้าหมายการรวมกลุ่มทางสังคมและวัฒนธรรมตามแถลงการณ์บาหลี ฉบับที่ 2 (Bali Concord II) ซึ่งประกอบด้วยความร่วมมือ 6 ด้าน ได้แก่ (1) การพัฒนามนุษย์ (Human Development) (2) การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม (Social Welfare and Protection) (3) ความยุติธรรมและสิทธิ (Social Justice and Rights) (4) ส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability) (5) การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน

(Building ASEAN Identity) และ (6) การลดช่องว่างทางการพัฒนา (Narrowing the Development Gap) (วิทย์ บัณฑิตกุล, 2554: 46-47)

2.4 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community: ASCC)

เมื่อพิจารณาในรายละเอียด ตามแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน (ASCC Blueprint) พบว่า อาเซียนได้ตั้งเป้าหมายการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในปี ค.ศ.2015 โดยมุ่งหวังในการเป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เป็นสังคมที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและมีการพัฒนาในทุกๆ ด้าน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมอัตลักษณ์อาเซียน และช่วยสนับสนุนการสร้างพื้นฐานที่แข็งแกร่งสำหรับความเข้าใจอันดี การเป็นเพื่อนบ้านที่ดีและการแบ่งปันความรับผิดชอบ ประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน ถูกกำหนดลักษณะโดยวัฒนธรรมที่ยึดหยุ่น ยึดมั่นในหลักการ มีความร่วมมือ มีความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อส่งเสริมการพัฒนามนุษย์และสังคม เศรษฐกิจในเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ความเท่าเทียมทางเพศ การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนประกอบกับความยุติธรรมทางสังคม การเคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ภาษา และศาสนาของประชาชนอาเซียน เป็นเอกภาพในความหลากหลาย โดยปรับให้เข้ากับสถานการณ์โอกาส และสิ่งท้าทายในปัจจุบัน (ทีมนักวิชาการอาเซียน, 2555: 44-45) และมีเป้าหมายในการเสริมสร้างอัตลักษณ์อาเซียน ด้วยการสร้างความตระหนักในคุณค่าการเป็นพลเมืองอาเซียนในสังคมทุกระดับ

ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ ได้กล่าวถึงเสาที่ 3 ไว้ว่า “ประชาคมสังคมและวัฒนธรรม ไม่ได้เป็นเพียงเสาหลักที่ “น่าเศร้าใจที่สุด” เท่านั้น แต่เป็นเสาหลักที่จะ “สร้างหรือทำลาย” อาเซียนได้อีกด้วย ผมคิดว่าประชาคมสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่น่าตื่นตาตื่นใจ เพราะจะทำให้อาเซียนเข้าถึงประชาชนได้มากขึ้น ในช่วง 40 ปีที่ผ่านมา อาเซียนประสบความสำเร็จอย่างมาก ในการประสานความร่วมมือต่างๆ ในหลายประเด็น เช่น ด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์ การพัฒนาเทคโนโลยี สาธารณสุข การคมนาคม หรือแม้แต่การเปิดตลาดเสรี อย่างไรก็ตาม ประชากรอาเซียนยังไม่ตระหนักถึงประโยชน์ที่ได้จากอาเซียน เพราะอาเซียนไม่ได้ป่าวประกาศเรื่องนี้อย่างเด่นชัด ขณะที่รัฐบาลของประเทศสมาชิกและองค์กรที่มีส่วนร่วมเอง ก็ไม่ได้ประชาสัมพันธ์อาเซียนผ่านกิจกรรมต่างๆ แม้ว่าโครงการเหล่านั้นอาจมาจากการเห็นชอบในระดับอาเซียนก็ตาม พวกเรายังไม่ได้เห็นเอกลักษณ์ของอาเซียนมากนัก จากนั้นเราจำเป็นต้องทำงานให้มากกว่าเดิม และนี่คือส่วนที่สื่อเข้ามามีบทบาทสำคัญมากที่สุด ส่วนที่สถาบันการศึกษามีความสำคัญพอๆ กับเอ็นจีโอ ประชาสังคม และกลุ่มนักวิชาการต่างๆ หากประชาสังคมและวัฒนธรรมล้มเหลว ประชาคมเศรษฐกิจและการเมืองก็ล้มเหลวเช่นกัน หากประสบความสำเร็จเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการพัฒนา หรือนำไปสู่ความสำเร็จของอีกสองประชาคม ผมคิดว่าความก้าวหน้าขั้นต่อไปของอาเซียน จะขึ้นอยู่กับภารกิจก่อตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ซึ่งมีความสำคัญพอที่จะกำหนดได้ว่าอาเซียนจะรุ่งเรือง หรือร่วง (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์, 2553: 22)

2.4.1 การพัฒนามนุษย์ (Human Development)

เรื่องแรกที่ ASCC ให้ความสำคัญคือ การพัฒนามนุษย์ ในแผนการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ค.ศ.2009 - 2015) ได้ระบุถึงการพัฒนามนุษย์ไว้ว่า “อาเซียนจะส่งเสริมความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนโดยประชาชนเข้าถึงโอกาสอย่างเที่ยงธรรมในการพัฒนามนุษย์ ส่งเสริมและลงทุนในด้านการศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต การฝึกอบรมและการเสริมสร้างขีดความสามารถ ส่งเสริมนวัตกรรมและการประกอบอาหาร ส่งเสริมการใช้ภาษาอังกฤษ เทคโนโลยีสารสนเทศ วิทยาศาสตร์เชิงประยุกต์ และเทคโนโลยีในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ” รศ.ดร.ประภัสสร เทพชาตรี (2554: 87) ได้กล่าวถึง การพัฒนามนุษย์ ไว้ว่า ASCC ได้เน้นเรื่องการศึกษาให้เป็นวาระของอาเซียน การสร้างสังคมความรู้ โดยส่งเสริมการเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง ส่งเสริมการจ้างงานที่เหมาะสม ส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศ อำนวยความสะดวกในการเข้าถึงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และเสริมสร้างทักษะในการประกอบการ สำหรับสตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ

2.4.2 การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม (Social Welfare and Protection)

แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ค.ศ.2009 - 2015) ระบุถึงการคุ้มครองและสวัสดิการ ไว้ว่า “อาเซียนมีพันธกรณีในการส่งเสริมความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนโดยลดความยากจนและส่งเสริมการคุ้มครองและสวัสดิการสังคม การสร้างสภาพแวดล้อมที่มั่นคงปลอดภัย ปลอดภัยาเสพติด การเตรียมความพร้อมเรื่องภัยพิบัติ และการจัดการกับข้อกังวลเกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาพ”

ASCC จะเน้นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านสังคมและเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิก รวมถึงการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDG) ในการกำจัดความยากจนและความหิวโหย และ ASCC จะให้ความมั่นใจในความปลอดภัยด้านอาหาร เน้นการเข้าถึงการรักษาสุขภาพ การบริการทางการแพทย์ และยา ที่เพียงพอและราคาถูกรับประกันอาเซียนที่ปลอดภัยาเสพติด และพร้อมรับมือภัยพิบัติ และประชาคมที่ปลอดภัยยิ่งขึ้น (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 87)

2.4.3 ความยุติธรรมและสิทธิ (Social Justice and Rights)

แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ค.ศ.2009 - 2015) ได้กล่าวถึงความยุติธรรมและสิทธิไว้ว่า “อาเซียนมีพันธกรณีในการส่งเสริมความยุติธรรม โดยให้สิทธิสะท้อนอยู่ในนโยบายและทุกวิถีชีวิตของประชาชน โดยเน้นการปกป้องผลประโยชน์สิทธิ รวมทั้งส่งเสริมสิทธิ สวัสดิการ โอกาสอย่างเท่าเทียม และยกระดับคุณภาพชีวิต มาตรฐานการดำรงชีวิต สำหรับกลุ่มคนด้อยโอกาสและกลุ่มคนที่อ่อนแอ สตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ และแรงงานโยกย้ายถิ่นฐาน”

อย่างไรก็ตาม อาเซียนยังมีปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาการประชาธิปไตย หลายประเทศสมาชิกยังเป็นเผด็จการประเทศที่เป็นประชาธิปไตยเต็มใบจริงๆ มีเพียงไม่กี่ประเทศ จึงทำให้ความร่วมมือของอาเซียนในเรื่องการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ไม่พัฒนาเท่าที่ควร ถึงแม้ว่าในกฎบัตรอาเซียนจะระบุไว้ในมาตรา 14 ว่า จะมีการจัดตั้งกลไกด้านสิทธิมนุษยชนของอาเซียนขึ้นมา แต่อำนาจหน้าที่ของกลไกนี้ ถูกตัดทอนลง จนไม่มีประสิทธิภาพ (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 70)

2.4.4 การส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability)

แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ค.ศ.2009 - 2015) ระบุถึงการส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ไว้ว่า “อาเซียนจะมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อมที่เขียวสะอาด โดยการปกป้องทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม การจัดการบริหารอย่างยั่งยืน การอนุรักษ์ดิน น้ำ แร่ธาตุ พลังงาน ความหลากหลายทางทะเล รวมทั้งการปรับปรุงคุณภาพน้ำ และอากาศ สำหรับภูมิภาคอาเซียน อาเซียนจะมีส่วนร่วมในความพยายามของโลก ในการจัดการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมโลก รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ และคุ้มครองชั้นโอโซน เช่นเดียวกับการพัฒนาเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับการพัฒนาและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน” (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 69)

2.4.5 การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน (Building ASEAN Identity)

แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ค.ศ.2009 - 2015) ระบุถึงการสร้างอัตลักษณ์อาเซียนไว้ว่า อัตลักษณ์อาเซียนเป็นพื้นฐานด้านผลประโยชน์ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยจะให้ความสำคัญในการสร้างความรู้สึกร่วมกัน อาเซียนจะส่งเสริมความตระหนัก และมีความร่วมมือกัน มีความเป็นหนึ่งเดียวกันท่ามกลางความแตกต่างในทุกชั้นของสังคม อีกทั้งส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศสมาชิก เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศาสนา อารยธรรม และอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน เพื่อให้ประชาชนรับรู้และเข้าใจด้านประวัติศาสตร์ของภูมิภาคที่เป็นหนึ่งเดียว และค้นหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของอาเซียน และสร้างอาเซียนที่มีประชาชนเป็นแกนนำ โดยสนับสนุนทุกภาคส่วน ให้มีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างประชาคม (ประภัสสร เทพชาตรี, 2554: 69-70)

2.4.6 การลดช่องว่างทางการพัฒนา (Narrowing the Development Gap)

แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ค.ศ.2009 - 2015) ระบุถึงการลดช่องว่างทางการพัฒนาไว้ว่า “เป้าหมายเชิงกลยุทธ์ศาสตร์ของการลดช่องว่างทางการพัฒนา คือ เสริมสร้างความร่วมมือเพื่อลดช่องว่างการพัฒนา โดยเฉพาะมิติการพัฒนาทางสังคม ระหว่างประเทศสมาชิกเก่า 6 ประเทศ (ASEAN-6) ได้แก่ ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ บรูไน และประเทศสมาชิกใหม่ (CLMV) ประกอบด้วย กัมพูชา (Cambodia) ลาว (Laos) พม่า (Myanmar) และเวียดนาม (Vietnam) เป็นกลุ่มประเทศที่มีขนาดเศรษฐกิจที่ยังเป็นรองอย่างมากจากกลุ่ม ASEAN-6 และในพื้นที่ของอาเซียนที่ถูกทอดทิ้งและด้อยพัฒนา” การพัฒนาประเทศของชาติสมาชิกอาเซียนอยู่ในระดับแตกต่างกันประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่ประเทศส่วนมากอยู่ในประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัวของประชากรประเทศสมาชิกอาเซียนมีความแตกต่างกัน เช่น ประเทศสิงคโปร์ เป็นประเทศที่มีมวลรวมมากที่สุด เท่ากับหัวละ 57,238 เหรียญสหรัฐ รองลงมาคือประเทศบรูไน ดารุสซาลาม เท่ากับหัวละ 47,200 เหรียญสหรัฐ และประเทศที่มีมวลรวมน้อยที่สุดคือประเทศพม่า เท่ากับหัวละ 1,246 เหรียญสหรัฐ ดังนั้นประเทศที่มีระดับการพัฒนาสูงผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัวของประชากรอยู่ในระดับสูง ควรจะให้ความร่วมมือและการช่วยเหลือประเทศที่ยังมีระดับการพัฒนาดำ ในการพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคม เพื่อยกระดับการพัฒนาและคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น เพื่อแสดงจิตวิญญาณของการเป็นอาเซียน (ประภัศร์ เทพชาตรี, 2554: 120)

2.5 ความแตกต่างระหว่างประชาคมอาเซียนกับสหภาพยุโรป

ปัจจุบันอาเซียนได้ร่วมมือกันในการพยายามแสดงบทบาทในการธำรงรักษาส่งเสริมสันติภาพ ความมั่นคง เสถียรภาพ และความเจริญร่วมกันของประเทศสมาชิก 10 ประเทศในภูมิภาคจนเป็นที่ประจักษ์ต่อองค์กรต่างๆ ทั่วโลก ภายใต้การขนานนามว่า ประชาคมอาเซียน และมีเป้าหมายในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ภายในปี ค.ศ.2015 โดยมี 3 เสาหลักคือ ความร่วมมือทางด้านการเมืองและความมั่นคง ความร่วมมือทางด้านการสังคมและวัฒนธรรม และความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ นับเป็นความก้าวหน้าในด้านความคิดและในด้านโครงสร้างที่จะทำให้อาเซียนพัฒนาไปเหมือนสหภาพยุโรป (EU) อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในแง่ความเป็นจริงแล้วอาจต้องใช้เวลามากกว่า 15 ปี หากศึกษาจากพัฒนาการของสหภาพยุโรปพบว่าใช้เวลามากกว่า 50 ปี กว่าจะมีความเป็นปึกแผ่น และความมั่นคงร่วมมือกันอย่างจริงจัง ดังนั้นในส่วนนี้ จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเพื่อนำไปสู่การทบทวนอย่างจริงจังในการทำความเข้าใจให้กระจ่างถึงปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขสู่ความสำเร็จและความเหมือน และความแตกต่าง ทั้งในด้านโอกาสหรือศักยภาพ และด้านข้อจำกัด ในการรวมตัวกันเป็นสหภาพยุโรป และประชาคมอาเซียน (สีดา สอนศรี, 2552: 28)

สหภาพยุโรป (European Union) และสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations) มีพัฒนาการการกำเนิดขององค์กรในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งถ้าหากจะนับขวปีของระยะเวลาที่ดำเนินงานมาแล้ว อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นองค์กรระหว่างประเทศพี่น้องกัน คือ สหภาพยุโรปนั้นมาเป็นรูปเป็นร่างและก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1957 หลังทำสนธิสัญญาโรม 2 ฉบับ ส่วนอาเซียนนั้นเกิดขึ้นโดยปฏิญญากรุงเทพ เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม ค.ศ.1967 แต่สหภาพยุโรปมีการพัฒนาองค์กรขึ้นอย่างรวดเร็วคือมีอัตราเร่งในการเจริญเติบโตขององค์กรและเป็นองค์กรระหว่างประเทศที่มีความแข็งแกร่งและเหนียวแน่นมากที่สุดในโลกองค์กรหนึ่งในปัจจุบัน (High Accelerate, Solidarity and Stability Growth) (ธนวัฒน์ เล็กเกียรติ์ขจร, มปป: 1)

เนื่องมาจากสหภาพยุโรปมีการวางกรอบและกลไกการดำเนินการขององค์กรที่มีประสิทธิภาพและพัฒนาการไปสู่ความก้าวหน้าในการบูรณาการของการรวมยุโรปมาตั้งแต่ Schumann Declaration 1950 ที่มีสาระสำคัญในการเตรียมการก่อตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็กโดยข้อคิดที่สำคัญได้แก่ การจัดตั้งองค์กรขึ้นมานั้นเพื่อสร้างสันติภาพในยุโรปให้เกิดขึ้น โดยเริ่มจากการควบคุมและลดความตึงเครียดของสถานการณ์ที่เต็มไปด้วยท่าทีของความหวาดระแวงระหว่างประเทศฝรั่งเศสและเยอรมัน สืบเนื่องมาจากสงครามโลกที่เยอรมันเป็นผู้จุดฉนวนของสงครามโลกทั้งสองครั้งและได้ยึดครองฝรั่งเศสในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง โดยการรวบรวมเอาทรัพยากรที่มีผลสำคัญในการขับเคลื่อนยุโรปและเป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญในขณะนั้นให้เข้ามาอยู่ในความควบคุมขององค์กรก็คือ ถ่านหิน ซึ่งเป็นพลังงานสำคัญในการใช้ขับเคลื่อนเครื่องจักรไอน้ำ และเหล็กซึ่งเป็นส่วนประกอบของเครื่องจักร เครื่องอุตสาหกรรมหนักและอาวุธยุทโธปกรณ์ โดยองค์กรที่จัดตั้งขึ้นจะต้องมีสภาพเป็นองค์กรระหว่างประเทศเหนือรัฐ (Supra-National International Organization) โดยมี High Authority ทำหน้าที่บริหารงานและตัดสินใจซึ่งมีผลผูกพันรัฐสมาชิกให้ต้องปฏิบัติตามภายใต้ขอบอำนาจและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ร่วมกันโดยรัฐสมาชิก และเมื่อมีข้อพิพาทก็จะตกลงมาระงับข้อพิพาทร่วมกัน ซึ่งในที่สุด Schumann Declaration ก็ได้พัฒนาและบรรลุผลโดยมีการก่อตั้งประชาคมถ่านหินและเหล็ก (European Coal and Steel Community : ECSC) ขึ้นในปี ค.ศ.1951 (ธนวัฒน์ เล็กเกียรติกิจ, มปป: 1-2)

ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ ASEAN แล้ว สามารถแยกให้เห็นเหตุผลที่แจ้งชัดหลายประการที่เป็นคำตอบของปัญหาว่าทำไมในระยะเวลาขององค์การที่มีอายุใกล้เคียงกันแต่สหภาพยุโรปถึงมีวิวัฒนาการไปรวดเร็วกว่า ASEAN ดังนี้ ในกรณีกลุ่มอาเซียนซึ่งแตกต่างจากประชาคมยุโรปทั้งในสถานะทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง เนื่องจากเป็นประเทศกำลังพัฒนายังมิได้พัฒนาไปสู่สังคมอุตสาหกรรมที่มีความมั่นคงพอ จึงมีการพัฒนาการรวมตัวที่จำกัดมาก การรวมกลุ่มของอาเซียนจึงมิได้เป็นลักษณะรวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางเศรษฐกิจและการเมือง แต่เป็นการประสานนโยบายและแสวงหาแนวทางร่วมกันอันดับแรก ที่จะบรรลุถึงจุดหมายของกลุ่มตามแนวของ Cooperation system ไม่เคยมีความจำเป็นหรือไม่เคยฟื้นฟูเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคอย่างเช่นกรณียุโรป สงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งขณะนั้นได้มีการเสนอ Marshall Plan พร้อมๆ กับบริษัทข้ามชาติของสหรัฐอเมริกา เข้ามาบีบบังคับในการฟื้นฟูเศรษฐกิจ (สีดา สอนศรี, 2552: 28)

สภาพเศรษฐกิจของอาเซียนก็แตกต่างกับของประชาคมยุโรปซึ่งมีการพัฒนามากกว่า และมีสถาบันการเงินที่มั่นคงกว่าพอที่จะบรรลุความสำเร็จในระดับอุตสาหกรรม แม้กระทั่งก่อนการรวมตัวเสียอีก (สีดา สอนศรี, 2552: 28)

กลุ่มอาเซียนเป็นกลุ่มที่กำลังพัฒนาจึงจำเป็นต้องพึ่งมหาอำนาจภายนอกในแง่เงินทุน เท่าที่ปรากฏในปัจจุบันแต่ละประเทศก็มีประเทศคู่ค้าภายนอกทั้งมหาอำนาจและไม่ใช่มหาอำนาจ และประเทศในกลุ่มอาเซียนนั้นผลิตสินค้าพื้นฐานเหมือนกัน (ยกเว้นสิงคโปร์) เมื่อเป็นดังนี้ถ้าหากไม่ตกลงกันในเรื่องความต้องการของสินค้าพื้นฐานแล้วจะเกิดปัญหาขึ้นภายในกลุ่มกันเอง ควรทำความเข้าใจกันภายในกลุ่มในเรื่องนี้เพื่อจะดำเนินนโยบายกับประเทศภายนอกกลุ่ม (สีดา สอนศรี, 2552: 29)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มหาอำนาจภายนอกมีอิทธิพลต่อประชาคมยุโรปจนกระทั่ง Deutsch ได้เสนอแนวคิด Security Community ขึ้นมา เพื่อพัฒนากลุ่มอย่างเป็นรูปธรรม ในขณะนั้นก็มีรัสเซียเป็นฝ่ายตรงกันข้ามและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็มีคอมมิวนิสต์รุกราน จึงมุ่งพึ่งพิงสหรัฐอเมริกามากกว่าพัฒนาภายในกลุ่ม และสหรัฐอเมริกาก็เสนอนโยบายสกัดกั้นในเอเชียเพื่อป้องกันคอมมิวนิสต์รุกราน หากพิจารณาตามสภาพการณ์ดังกล่าวแล้ว พบว่ามีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะปัจจัยภายนอกทางการเมืองและเศรษฐกิจต่างกัน การเน้นการพัฒนาที่แตกต่างกัน และนอกจากนั้นชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็เป็นชาตินิยมที่แรงกล้าอีกด้วย ไม่สามารถก้าวล้ำประชาธิปไตยของแต่ละชาติได้ (สีดา สอนศรี, 2552: 29)

ตารางที่ 2.1 เปรียบเทียบสหภาพยุโรป (EU) กับอาเซียน (ASEAN)

	EU	ASEAN
1. การก่อตั้ง	สนธิสัญญาปารีส 1951 สนธิสัญญาโรม 1957	ปฏิญญากรุงเทพ/ปฏิญญาอาเซียน 1967
2. ระเบียบโลกเมื่อก่อตั้ง	สันสงครามโลก เริ่มสงครามเย็นและการเผชิญหน้า กันระหว่างค่ายสหรัฐ-สหภาพโซ เวียต	ระหว่างสงครามเย็น สหรัฐฯ ถอนตัวจากภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ อิทธิพลคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคฯ
3. จำนวนสมาชิก	เริ่ม 6 ปัจจุบัน 27 ประเทศ	เริ่ม 5 ปัจจุบัน 10 ประเทศ
4. เงื่อนไขการเข้า-ออกจาก สมาชิกภาพ	การเข้า : เงื่อนไขตามสนธิสัญญา โรม 1957 การออก : ไม่ระบุในสนธิสัญญา โรม 1957 แต่ระบุไว้ในสนธิสัญญา ลิสบอน 2007	การเข้า : เงื่อนไขตามปฏิญญา กรุงเทพฯ 1967 เอกสารทาง การเมืองเบื้องต้นต่างๆ และ โดยเฉพาะกฎบัตรอาเซียน 2007 การออก : ไม่ระบุ
5. ลักษณะการรวมตัว	รวมกันแบบมุ่งบูรณาการ (Integration) นับแต่เริ่มต้น มี นวัตกรรมทางระบบการอภิบาล (governance) โดยมีองค์กรแบบ เหนือชาติ (Supranationalism) ที่ เป็นเอกเทศซึ่งรัฐนำอธิปไตยมา รวมกันใช้ (ECSC)	รวมกันแบบไม่มุ่งบูรณาการนับแต่ เริ่มต้นมีลักษณะเป็นความร่วมมือ ระหว่างรัฐในระดับภูมิภาค (Regional Cooperation)
6. วิธีการทำงานร่วมกัน	มีการใช้ “นโยบายร่วมกัน” (Common Policy) ในกิจการที่ ทำร่วมกันในระดับประชาคม บริหารจัดการโดยองค์กรที่มีความ เป็นเอกเทศจากรัฐในด้านที่ตกลง กัน มีระบบบริหารที่เชื่อมโยงใน ลักษณะสามเส้า ระหว่างสถาบัน หลักโดยเฉพาะคณะกรรมการธิการ (Commission)- คณะมนตรีแห่ง สหภาพยุโรป (Council of the EU) และ สหภาพยุโรป (European Parliament) ตลอดจนศาลยุติธรรมยุโรป	ไม่มีการกำหนดร่วมแบบมีการ บริหารจัดการร่วมกันโดยองค์การ เป็น การ ประสานงาน (coordination) และความร่วมมือ (co-operation) ระหว่างรัฐ ซึ่ง เพิ่มความใกล้ชิดและสม่ำเสมอขึ้น โดยเฉพาะนับแต่กฎบัตรอาเซียน ไม่มีองค์กรที่มีความเป็นเอกเทศ เต็มที่ สำนักเลขาธิการและ เลขาธิการปฏิบัติการกิจในฐานะ เป็น “สำนักเลขาธิการเชิง เครือข่าย” (networked secretariat)

	(CJEU) มีการแบ่งกิจกรรมรวมออกเป็น 3 เสาหลัก (pillars) แต่ละเสาหลักเป็นการแบ่งกิจกรรมและอำนาจระหว่างรัฐกับองค์การฯ ตามสนธิสัญญา มาสทรีคท์ 1992 และสนธิสัญญาอัมสเตอร์ดัม 1997 นับแต่สนธิสัญญา Lisbon มีผลใช้บังคับในปี 2009 เปลี่ยนการแบ่งกลุ่มกิจกรรมและแบ่งอำนาจระหว่างรัฐสมาชิกกับองค์การฯ โดยแบ่งเป็น อำนาจหน้าที่ (competence)	มีการแบ่งกลุ่มกิจกรรมเป็น 3 กลุ่ม เรียกว่า 3 เสาหลัก หรือ pillars (การเมือง-ความมั่นคง, เศรษฐกิจ, สังคม-วัฒนธรรม) รัฐสมาชิกแต่ละรัฐจัดให้มีคณะมนตรี (Council) ของแต่ละประเทศมาประชุมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ไม่มีการแบ่งงานหรืออำนาจหน้าที่ระหว่างรัฐกับองค์การฯ อย่างเด่นชัด ยกเว้นงานประจำที่มอบหมายให้สำนักเลขาธิการฯ ดูแล
7. โครงสร้างทางสถาบันอย่างเป็นทางการ	มีลักษณะเฉพาะตัวประกอบด้วย European Commission Council of the EU European Parliament Court of Justice of the EU (CJEU)	โครงสร้างหลักอยู่ที่การประชุมสุดยอดและการประชุมระดับรัฐมนตรีระหว่างรัฐสมาชิก มีสำนักเลขาธิการที่กฎบัตรอาเซียนให้พัฒนาขึ้นรองรับประชาคมอาเซียนไม่มีองค์กรลักษณะศาลยุติธรรม
8. การมีระเบียบวิธีปฏิบัติแบบประชาธิปไตย	มีกระบวนการประชาธิปไตย มีสภายุโรปซึ่งเลือกตั้งทางตรงนับแต่ปี 1979	ไม่ปรากฏว่ามีกระบวนการที่สภามีความเกี่ยวข้องโดยตรงอย่างมีนัยสำคัญ
9. บุรณาการทางกฎหมาย	มีระบบศาลยุติธรรมแบบตรง คือ CJEU และมีการพัฒนาระเบียบทางกฎหมายแบบเหนือชาติ	มีการกำหนดให้มือนูญาโตตุลาการ (ยังไม่มีให้สัตยาบัน) มีการระงับข้อพิพาทเป็นรายกรณี
10. กระบวนการตัดสินใจ	ผสมผสานระหว่างกระบวนการแบบเหนือชาติ (Supranational) เป็นเอกเทศจากการตัดสินใจโดยรัฐ แบบรัฐบาลสัมพันธ์นิยม (Intergovernmentalism)	ตัดสินใจโดยรัฐแต่อย่างใดไม่มีกลไกการตัดสินใจแบบเหนือชาติ โดยองค์การฯ ที่เป็นเอกเทศจากรัฐมีแนวโน้มการทำงานร่วมกันที่กระชับและสม่ำเสมอขึ้นจนอาจเข้าลักษณะรัฐบาลสัมพันธ์นิยม (Intergovernmentalism)
11. วิธีการตัดสินใจ	QMV (Qualified Majority	ใช้หลักฉันทามติ (Consensus) ไม่

	Voting) ใช้เสียงข้างมากแบบที่ กำหนดเกณฑ์ไว้ รัฐไม่มีอำนาจยับยั้ง (veto) การตัดสินใจต่างๆ ในกรณีนี้ มีการให้น้ำหนักคะแนนของแต่ละ ประเทศจากน้อยสุดประเทศละ 3 เสียง จนถึงมากที่สุด 29 เสียง	มีการลงคะแนนเสียง เท่ากับว่ารัฐมีอำนาจยับยั้ง (vote) การตัดสินใจต่างๆ ในกรอบ อาเซียน
12. วิวัฒนาการอนาคตระยะใกล้	การบังคับใช้สนธิสัญญาสิทธิบัตรในปี 2009 วิกฤตเศรษฐกิจในเขตเงิน ยูโร (Eurozone) ของ 17 ประเทศ วิกฤตระบบ Eurogovernance มีความพยายามแก้ปัญหาเศรษฐกิจ และพยายามปฏิรูประบบ Eurogovernance ผลกระทบทาง จิตวิทยาของ Nobel Peace Prize 2012 ต่อบูรณาการยุโรป วิกฤตเศรษฐกิจโลก บทบาทที่ เพิ่มขึ้นของเอเชียในระดับโลก ปัญหาที่เกิดขึ้นหรือที่เกี่ยวข้องกับ ประเทศเมดิเตอร์เรเนียน (“Arab Spring”) การขยายตัวรับสมาชิกใหม่ (widening) เช่น โครเอเชีย กระบวนการบูรณาการทางลึก (deeping) ทางสถาบันเพื่อตอบ วิกฤตยูโร ยุทธศาสตร์ “ยุโรป 2020” (Europe 2020) เพื่อให้ EU กลายเป็นเศรษฐกิจที่เติบโตอย่าง ชาญฉลาด ยั่งยืน และไม่มีการกีด กัน (smart,sustainable and inclusive economy)	เป้าหมายประชาคมเศรษฐกิจ (ACE) ในปี 2015 หรือหลังจากนั้น ยังคงต้องคะแนนการหรือประเมิน ผลดี ผลเสียของ ACE ในเชิง ประจักษ์อย่างชัดเจน ยังไม่มีการ คะแนนการหรือประเมินผลกระทบ ของ AEC โดยเฉพาะในมิติที่ สัมพันธ์กับอีกสองเสาหลัก คือ ทางการเมืองและความมั่นคง (APSC) และ ทางสังคม และ วัฒนธรรม (ASCC) พยายาม ควบคุมสถาปัตยกรรมภูมิภาคใน เอเชียตะวันออกด้วยยุทธศาสตร์ Centrality และ Connectivity และแนวทางใน Bali Concord III วิกฤตเศรษฐกิจโลก บทบาทที่เพิ่มขึ้นของเอเชียใน ระดับโลก การพิพาทในเอเชียตะวันออกและ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ใน ทะเลจีนใต้ การดำเนินการตามปฏิญญาสิทธิ มนุษยชนอาเซียน (AHRD) ที่เพิ่ง ได้รับการรับรองการแข่งขัน ระหว่างมหาอำนาจ การแข่งขันระหว่างกรอบความร่วมมือใหม่ๆ เช่น Regional

		Comprehensive Economic Partnership (RCEP), Trans-Pacific Partnership (TPP) การขยายตัวรับสมาชิกใหม่ (widening) เช่น ดิมอร์-เลสเต กระบวนการบูรณาการทางลึก (deeping) อันอาจจะมีเพื่อจัดการเก็บ AEC และ APSC,ASCC
--	--	---

ที่มา: ขจิต จิตตเสวี, 2555: 42-45

2.6 สหภาพยุโรป (European Union) กับนโยบายทางสังคม

พัฒนาการของสหภาพยุโรปมาจากการเกิดขึ้นของประชาคมยุโรป ที่เน้นความร่วมมือทางเศรษฐกิจในยุโรป โดยมุ่งหวังให้มูลค่าการค้าระหว่างประเทศในยุโรปมีปริมาณที่สูงขึ้น และรวมไปถึงการสนับสนุนการทางสังคม เศรษฐกิจ และอุตสาหกรรมในยุโรป อย่างไรก็ตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากวิกฤตทางเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และสภาวะการจ้างงานในประเทศสมาชิกทำให้เกิดความกังวลในเรื่องสภาพสังคมในยุโรปและนำไปสู่การขยายขอบเขตการหารือเรื่องนโยบายทางสังคมอย่างกว้างขวางมากขึ้น ตั้งแต่ ค.ศ. 1972 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประชุมสุดยอดที่กรุงปารีส เมื่อวันที่ 19-20 ตุลาคม ค.ศ. 1972 ถือได้ว่าเป็นช่วงระยะเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญในประวัติศาสตร์ว่าด้วยนโยบายทางสังคมของสหภาพยุโรป ที่เน้นให้เกิดความเท่าเทียมกัน การสนับสนุนให้สังคมมีพัฒนาการที่ประสานสอดคล้องกับการปฏิบัติการทางเศรษฐกิจ ให้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องโดยมีดุลยภาพและเสถียรภาพ ด้วยเหตุนี้ วัตถุประสงค์ที่สำคัญของการจัดตั้งตลาดร่วมและนโยบายเศรษฐกิจของสหภาพยุโรป จึงต้องมาจากการปฏิบัติการทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางเศรษฐกิจและการปรับปรุงความอยู่ดีกินดี สภาพการทำงานและชีวิตของประชากรให้ดีขึ้น เพื่อให้เป็นหลักประกันคนงานในองค์กรต่างๆ และเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดทำอนุสัญญาต่างๆ ของ สหภาพยุโรป ในขณะเดียวกันจากการประชุมสุดยอดที่กรุงปารีสนั้นยังได้มีการร่าง “โครงการ EU เพื่อการปฏิบัติการทางสังคม” โดยมีวัตถุประสงค์พื้นฐาน 3 ประการคือ 1) ให้มีงานทำตามเวลาและเป็นงานที่ดีที่สุด 2) ปรับปรุงสภาพการดำรงชีวิตและการทำงาน และ 3) การให้ผู้เข้าร่วมงานทางสังคม ได้เข้ามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันยิ่งขึ้นในการวินิจฉัยนโยบายเศรษฐกิจและสังคม และการให้ความเสมอภาคทางโอกาสระหว่างบุรุษและสตรี เช่นเดียวกับให้คนงานมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตของวิสาหกิจมากขึ้นด้วย (อรณี นวลสุวรรณ, 2543: 174-176)

ประเด็นทางสังคมที่สหภาพยุโรปให้ความสำคัญประการแรกคือการว่างงานของคนหนุ่มสาว สหภาพยุโรปได้มีการเสนอโครงการต่างๆ เพื่อปรับปรุงสภาพการดำรงชีวิตและการทำงานให้ดียิ่งขึ้น โดยได้เร่งให้คนหนุ่มสาวจัดตั้งวิสาหกิจ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการสร้างงานสาธารณะ และทำงานสาธารณะประโยชน์ร่วมกัน ประเด็นที่สองคือการส่งเสริมความเสมอภาคหญิงชาย ประเด็นที่สามคือการช่วยเหลือคนพิการให้ดำรงชีวิตอยู่ในสภาพปกติอย่างเป็นอิสระ ประเด็นที่สี่คือการศึกษาศึกษาฝึกอบรมวิชาชีพให้แก่คนงานผู้อพยพและครอบครัวด้วย ได้กำหนดสิทธิในด้าน

การสอนภาษา การอบรมวิชาชีพ การประกันสังคม ที่พักอาศัย บริการทางสังคม การศึกษาของบุตรหลาน ตลอดจนสิทธิทางเศรษฐกิจและการเมือง

สหภาพยุโรปได้มีการก่อตั้งกองทุนเพื่อการสังคมของยุโรป (European Social Fund – ESF) โดยมุ่งที่จะแก้ปัญหาการทำงานในภูมิภาคที่ยังล้าหลัง หรือกำลังอยู่ในภาวะเสื่อมถอยทางเศรษฐกิจหรืออุตสาหกรรม นอกจากนี้ทางกองทุนยังให้ความช่วยเหลือบุคคลบางประเภทเพื่อฝึกอบรมตนเอง เช่น ผู้พิการที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพบางอย่างหลังจากที่ได้รับการฝึกอบรม หรือมีงบประมาณบางส่วนไว้สำหรับให้ความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อการศึกษา และโครงการการทำงาน แต่เพื่อควบคุมการใช้ข้อปฏิบัติต่างๆ นั้น รัฐบาลของประเทศสมาชิกต้องทำรายงานเกี่ยวกับสภาพของการใช้ข้อปฏิบัติเหล่านี้ในประเทศตนเสนอต่อคณะกรรมการด้วย (อรณี นวลสุวรรณ, 2543: 180)

บทบาทสหภาพยุโรปในกิจกรรมทางสังคมที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ วิสัยทัศน์ที่ว่าด้วยเรื่อง ยุโรปสังคม (Social Europe) โดย Jacques Delors ประธานกรรมการประชาคมยุโรปในช่วงปี 1988 – 1994 ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน และเสถียรภาพขั้นพื้นฐานของชาวยุโรปด้วยเช่นเดียวกัน โดยในวิสัยทัศน์นี้ Cannan (1992 อ้างถึงใน Swithinbank, 1996: 68) ตีความว่าประกอบไปด้วย 2 สิ่งที่สำคัญ คือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจยุโรป และการตระหนักในผลของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจยุโรปที่จะต้องมีทั้งผู้ได้รับผลประโยชน์และผู้สูญเสียผลประโยชน์ จึงจำเป็นต้องมีการคุ้มครองกลุ่มคนที่ถูกกีดกันจากการรับประโยชน์จากความมั่งคั่งที่เพิ่มขึ้นในยุโรป หากจะตีความให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ยุโรปสังคม คือกิจกรรม 4 ประการ ได้แก่ (1) การลดอัตราว่างงาน และการจ้างงานเพิ่มขึ้น (2) การพัฒนาและปกป้องสิทธิของแรงงาน (3) การมีโอกาสที่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงการจ้างงานและการฝึกอบรมต่างๆ และ (4) การสร้างความเป็นหุ้นส่วนกันในการสนทนาปรึกษาหารือในประเด็นทางสังคมระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าประโยคที่ว่าด้วยเรื่อง “สังคม” แทบจะไม่มีการกล่าวถึงการให้การดูแลทางสังคม (Social Care) กับกลุ่มผู้พิการและกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมเลย (Switinbark, 1996: 69)

ประเด็นด้านสังคมในประชาคมยุโรปได้ถูกอ้างถึงในสนธิสัญญาหรือเอกสารที่สำคัญ คือ สนธิสัญญาปารีส สนธิสัญญาโรม กฎบัตรสังคม สนธิสัญญามาสทริชท์ (Maastricht Treaty) และสมุดปกขาวด้านนโยบายสังคมของยุโรป (The White Paper on European Social Policy)

สนธิสัญญาปารีส

สนธิสัญญาปารีสเป็นองค์การแรกที่ยินยอมให้แรงงานขององค์การสัญจรไปมาในยุโรป ได้อย่างเสรี โดยได้รับการสงเคราะห์ทางสังคมทุกประเภท และมีการห้ามการเลือกปฏิบัติทุกอย่างสำหรับค่าจ้างและสภาพการทำงานระหว่างแรงงานของประเทศสมาชิก (อรณี นวลสุวรรณ, 2543: 174-176)

สนธิสัญญาโรม

สนธิสัญญาโรมที่ก่อตั้งประชาคมเศรษฐกิจยุโรป นโยบายสังคมนี้มีจุดมุ่งหมายป้องกันการบิดเบือนความจริงจากการแข่งขันในตลาดแรงงาน และยินยอมให้แรงงานมีสิทธิที่จะสัญจรไปมา ในระหว่างประเทศสมาชิกได้อย่างเสรี พร้อมกับอนุญาตให้นายจ้างมีโอกาสที่จะรับคนงานจากประเทศสมาชิกอื่นๆ และคนงานอื่นๆ ที่เคยทำงานมา และปัจจัยสำคัญคือ กองทุนสังคมที่เน้นการเพิ่มการเคลื่อนย้ายทางภูมิศาสตร์และทางด้านอาชีพของคนงาน และปรับปรุงสภาพการทำงานของคนงานเหล่านี้ให้ดีขึ้นด้วย (อรณี นวลสุวรรณ, 2543: 174-176)

กฎบัตรสังคม

กฎบัตรประชาคมยุโรปด้านสิทธิขั้นพื้นฐานทางสังคมของแรงงานได้รับการลงนามรับรองในปี ค.ศ. 1989 โดยผู้นำประเทศในยุโรปทั้งหมดยกเว้นอังกฤษ อย่างไรก็ตามกฎบัตรนี้ไม่ได้มีการระบุถึงสิทธิของพลเมืองยุโรปทั้งหมดแต่กล่าวถึงสิทธิของแรงงานเท่านั้น โดยในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับผู้พิการ คนชรา เด็ก และวัยรุ่น มีการระบุถึงเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของกลุ่มคนเหล่านี้เท่านั้น

สนธิสัญญามาสทริชท์ (Maastricht Treaty)

สนธิสัญญามาสทริชท์หรือสนธิสัญญาจัดตั้งสหภาพยุโรปที่มีการลงนามกันในปี 1991 ได้มีการนำเอาประเด็นนโยบายสังคมมาพิจารณาเพื่อเป็นเครื่องมือในการเจรจาต่อรองและประนีประนอมระหว่างประเทศสมาชิกในประเด็นทางเศรษฐกิจ และการเมือง โดยอังกฤษต่อต้านการกำหนดให้มั่นนโยบายสังคมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในสนธิสัญญามาสทริชท์ ในท้ายที่สุดบทที่ว่าด้วยเรื่องนโยบายสังคมได้ถูกนำออกไปจากสนธิสัญญาเนื่องจากประเทศสมาชิกอื่นๆ กลัวว่าอังกฤษจะใช้ประเด็นทางสังคมนี้เป็นข้ออ้างในการไม่เข้าร่วมการใช้สกุลเงินยูโร อย่างไรก็ตามประเทศสมาชิกที่เหลือทั้งหมดยกเว้นอังกฤษได้ตกลงในการลงนามพิธีสารนโยบายสังคม (Social Policy Protocol) โดยเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับสิทธิของแรงงานและการปกป้องแรงงาน เช่น สถานะการทำงาน ความเท่าเทียมกันของหญิง-ชายในโอกาสในการทำงาน เป็นต้น (Swithinbank, 1996: 70 – 71)

สมุดปกขาวด้านนโยบายสังคมของยุโรป (The White Paper on European Social Policy)

สมุดปกขาวเล่มนี้ทำขึ้นในปี 1994 โดยคำแถลงการณ์คณะกรรมการยุโรปว่าด้วยเรื่องอนาคตของนโยบายสังคมในยุโรป โดยในแถลงการณ์ได้ระบุถึงการคุ้มครองทางสังคมแก่ทุกคน โดยให้ความสำคัญกับการรักษาสภาพความเป็นรัฐสวัสดิการในยุโรปการแก้ไขปัญหาความยากจน ปัญหาความเสื่อมโทรมของสังคมเมือง การดูแลชุมชนชนบท ผู้พิการ และผู้สูงอายุ โดยในคำแถลงการณ์สนับสนุนให้ผู้สูงอายุและผู้พิการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกล่าวถึงการดูแลทางสังคมในกลุ่มเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ (Swithinbank, 1996: 70 – 71)

2.7 แนวโน้มสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในอนาคต

สังคมไทยปัจจุบันกำลังอยู่ในกระแสของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้วยเหตุผลของทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก จนทำให้มองเห็นว่าทิศทางการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยมีแนวโน้มที่จะปรับเปลี่ยนจากสังคมแบบพุทธเกษตรไปสู่การเป็นสังคมสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นแสวงหา “ความทันสมัย” (Modernization) ตามแนวทางของประเทศตะวันตกชัดเจนขึ้นทุกที อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ยิ่งประเทศต่างๆ รวมตัวกันมากยิ่งขึ้นยิ่งส่งผลกระทบต่อซึ่งกันและกันมากขึ้น ขณะเดียวกันสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในประเทศทั้งครอบครัวเด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ สตรี คนพิการ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมและชุมชน เป็นสิ่งที่สามารถคาดการณ์ในอนาคตได้ว่าจะเป็นอย่างไร รัฐบาลและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาวางยุทธศาสตร์เพื่อป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่พึงประสงค์ต่อสังคมได้ ดังจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงระดับโลกที่สำคัญ ได้แก่ กฎ กติกาใหม่ของโลกหลายด้านส่งผลให้ทุกประเทศต้องปรับตัวกฎระเบียบด้านสังคมมีบทบาทสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะด้านสิทธิมนุษยชนที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้เกิด

ความเคารพและรักษาคำที่ดีศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน การปรับตัวเข้าสู่เศรษฐกิจโลกแบบหลายศูนย์กลางรวมทั้งภูมิภาคเอเชียซึ่งทวีความสำคัญเพิ่มขึ้น ได้แก่ การรวมกลุ่มในภูมิภาคเอเชีย ภายใต้กรอบการค้าเสรีของอาเซียนกับจีน ญี่ปุ่น อินเดีย และประชาคมอาเซียน ในปี ค.ศ.2015 รวมทั้งกรอบความร่วมมืออื่นๆ จะมีผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย โดยเฉพาะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่จะรองรับการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของโลก จะมีรายจ่ายด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น ทำให้งบประมาณสำหรับการลงทุนพัฒนาด้านอื่นๆ ลดลง การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก กระทบต่อภาคสังคม อาทิ ปัญหาความยากจน การอพยพย้ายถิ่น และการแย่งชิงทรัพยากร ความมั่นคงทางอาหารและพลังงานของโลกมีแนวโน้มจะเป็นปัญหาสำคัญ ส่งผลให้ผลผลิตอาหารสู่ตลาดลดลงไม่เพียงพอกับความต้องการของประชากรโลก อาจนำไปสู่การเกิดวิกฤตอาหารโลก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งเป็นได้ทั้งโอกาสหรือภัยคุกคามในการพัฒนา ขณะที่การก่อการร้ายสากลยังคงเป็นภัยคุกคามประชาคมโลก (ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2555: 2-12)

การพัฒนาประเทศไทยในระยะที่ผ่านมามุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยใช้คนเป็นเครื่องมือหรือปัจจัยในการผลิต เพื่อสนองความต้องการการพัฒนาให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยยังไม่ได้คำนึงถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์และการพัฒนาศักยภาพของคนให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการประกอบอาชีพและสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นแม้ว่าประเทศไทยจะประสบความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายด้านการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นอย่างดี แต่ผลของการพัฒนาได้ก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญหลายประการ โดยเฉพาะปัญหาการกระจายรายได้ ปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยและการพัฒนาประเทศในระยะยาว การเปลี่ยนแปลงภายในประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ มีความอ่อนแอด้านปัจจัยสนับสนุนในส่วนของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คุณภาพการบริการของโครงสร้างพื้นฐาน กฎหมาย กฎระเบียบทางเศรษฐกิจที่ไม่เอื้อต่อการจัดระบบการแข่งขันที่เป็นธรรมและเหมาะสมกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ด้านสังคม แก้วสู่สังคมผู้สูงอายุ ประชาชนได้รับการคุ้มครองทางสังคมเพิ่มขึ้น และมีการจัดสวัสดิการทางสังคมในหลายรูปแบบ แต่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสยังไม่สามารถเข้าถึงบริการทางสังคมได้อย่างทั่วถึง สังคมไทยเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมและจริยธรรม มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย รวมถึงเผชิญปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดและการเพิ่มขึ้นของการพนันโดยเฉพาะในกลุ่มเด็กและเยาวชน คนไทยตื่นตัวทางการเมืองและให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคมและธรรมาภิบาลมากขึ้น ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความเสื่อมโทรม กระทบต่อผลผลิตภาคเกษตรและความยากจน การบริหารจัดการพัฒนาประเทศ ความขัดแย้งทางการเมืองและความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังดำรงอยู่และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การดำรงชีวิตของประชาชน ความเชื่อมั่นของนานาชาติประเทศ ตลอดจนความสงบสุขที่ลดลง

จากที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เห็นสถานการณ์ด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในปัจจุบันพบว่า จากภาวะบีบคั้นทางเศรษฐกิจ ทำให้สถาบันครอบครัวอ่อนแอ พ่อแม่ไม่มีเวลาการอบรมสั่งสอน และการอยู่กับลูกน้อยลง สมาชิกในครอบครัวขาดความตระหนักในบทบาท และเกิดความแตกแยก นำไปสู่การหย่าร้างเพิ่มมากขึ้น เด็กและผู้หญิงอาจตกเป็นผู้ถูกกระทำรุนแรงจากบุคคลใกล้ชิด ผลกระทบคือ ส่งผลให้เด็กและ

เยาวชนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม อาทิเช่น เสพยาเสพติด ดื่มสุรา สูบบุหรี่ ทะเลาะวิวาท ติดเกมส์และการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ทำให้เกิดผู้ป่วยเอดส์รายใหม่ในกลุ่มเสี่ยงที่หลากหลายขึ้น จำนวนเด็กเร่ร่อนมากขึ้น มีเด็กและเยาวชนบางส่วนขาดโอกาสทางการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากนโยบายเรียนฟรี 15 ปี มีปัญหาในเชิงคุณภาพและความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษาระหว่างเมืองกับชนบทไม่ตอบสนองปรัชญาการศึกษาที่จะสร้างคนให้สมบูรณ์ รู้จักคิด วิเคราะห์มีจิตสำนึก และศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง (ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2555: 2-13)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนค่านิยมของคนในสังคมที่เน้นการบริโภคนิยม ส่งผลกระทบต่อวิถีคิด ค่านิยมและพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต ซึ่งทำให้เด็กมีภาวะโภชนาการเกิน และโรคอ้วน การเกิดอุบัติเหตุ โรคกระช้ำ และโรคเรื้อรังต่างๆ ซึ่งนำไปสู่ความพิการได้ง่าย ค่านิยมการให้ผู้ชายมีบทบาทการเป็นผู้นำ ทำให้สตรีเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทั้งภาคการเมือง ภาครัฐ และภาคเอกชนน้อยมาก ขณะที่กลไกภาครัฐไม่สามารถปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงได้ อีกทั้งนโยบายการพัฒนาประเทศหลายด้านไม่มีคุณภาพเพียงพอ จึงพบว่าผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาต่างๆ จำนวนมากที่ยังไม่ได้รับการดูแล และช่วยเหลือ มีแรงงานต่างด้าวเพิ่มมากขึ้น ปัญหาการค้ามนุษย์นับวันยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นผู้พันโทษหนักกลับไปทำผิดซ้ำมากขึ้น นโยบายการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นไปสู่ความทันสมัย ได้สร้างการเจริญเติบโตของเมือง แต่อีกด้านหนึ่งก่อให้เกิดชุมชนแออัด จากการโยกย้ายถิ่นฐานจากชนบทเข้าสู่เมือง อีกทั้งคนชนบทตกอยู่ในภาวะความเสี่ยง เพราะบาง ที่จะเป็นคนยากจนสูงเพราะการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม (ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2555: 2-13)

สรุปภาพรวมแนวโน้มในอนาคตพบว่า โครงสร้างครอบครัวทั้งในเมืองและชนบทที่เป็นครอบครัวเดี่ยวส่วนใหญ่มจะมีขนาดเล็กลง ทำให้สัมพันธภาพของคนในครอบครัวน้อยลง เกิดภาวะความเครียดซึมเศร้า ความไม่มั่นคงทางอารมณ์เพิ่มขึ้น และปฏิสัมพันธ์ครอบครัวต่อชุมชนลดน้อยลง สำหรับครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เลี้ยงลูกตามลำพังมากขึ้น จากการหย่าร้างที่สูงขึ้นขณะเดียวกัน โครงสร้างของครอบครัวที่ประกอบด้วยบุคคลสองวัย คือ ผู้สูงอายุและเด็กจะมีมากขึ้น โดยผู้สูงอายุในชนบทจะถูกปรับเปลี่ยนบทบาทรับภาระมากขึ้นแทนพ่อแม่เด็ก และที่น่าวิตกเนื่องจากสื่อที่ไม่ปลอดภัยสำหรับเด็กและเยาวชนเพิ่มปริมาณ และทวีความรุนแรงมากขึ้น การเพิ่มจำนวนของกลุ่มผู้สูงอายุ และคนพิการทำให้ประเทศมีภาระค่าใช้จ่ายด้านการรักษาพยาบาล และดูแลเพิ่มมากขึ้น การขาดความมั่นคงทางด้านที่อยู่อาศัย ทำให้เกิดความเปราะบางในครอบครัว และยังส่งผลให้กลายเป็นผู้ด้อยโอกาสทางสังคม อาทิเช่น บุคคลเร่ร่อน บุคคลเร่ร่อน บุคคลที่มีปัญหาสถานะทางกฎหมาย แม้ว่าบางกลุ่มมีจำนวนลดลง เช่น คนยากจน ผู้ได้รับผลกระทบจากเอดส์และครอบครัว แต่สภาพปัญหาที่มีความซับซ้อนเปราะบางและรุนแรงขึ้น ดังนั้นหากต้องการพัฒนาศักยภาพของคนในสังคมให้เป็นที่พึงปรารถนา จะต้องพัฒนาให้คนทุกคนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพอย่างเต็มที่ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและทักษะฝีมือเพื่อให้คนเป็นคนดี มีคุณธรรม มีสุขภาพพลานามัยที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดจนมีจิตสำนึกและมีบทบาทในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่ดีงาม ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาประเทศมีความสมดุลยั่งยืนบนพื้นฐานของความเป็นไทย

2.8 แนวคิดภูมิคุ้มกันทางสังคมและทุนทางสังคม

2.8.1 ภูมิคุ้มกันทางสังคม

ภูมิคุ้มกันทางสังคม (Social Immunity) หมายถึง ครอบครัว ชุมชน สังคม มีความเข้มแข็งและอบอุ่น สามารถรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากปัญหาทางสังคมต่างๆ อย่างมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และรู้เท่าทันกับปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นและสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆได้ด้วยตนเองสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาครอบครัวตนเอง ชุมชน และสังคมได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี, 2554)

ภูมิคุ้มกันทางสังคม คือ ครอบครัวอบอุ่นและชุมชนเข้มแข็ง ถ้าครอบครัวอบอุ่นและชุมชน เข้มแข็ง ก็จะทำให้โรคต่างๆ ทางสังคมทำอันตรายไม่ได้ (ประเวศ วะสี : 2541) ความพยายามแก้ปัญหาสังคมด้วยวิธีต่างๆมากมายที่ผ่านมาไม่สามารถแก้ไขปัญหอันเรื้อรังยาวนานได้ ในขณะเดียวกัน ปัญหาสังคมใหม่ๆเกิดขึ้นทุกวัน ด้วยเหตุนี้เองจึงจำเป็นต้องหันมาใช้วิธีขึ้นทางสังคม คือ ส่งเสริมให้ครอบครัวเป็นปึกแผ่นและชุมชนเข้มแข็ง โดยการผลักดันให้เป็นนโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศ เมื่อสังคมมีภูมิคุ้มกัน ปัญหาสังคมทั้งใหม่และเก่าก็อาจบรรเทาเบาบางลงและในท้ายที่สุดสังคมก็อยู่อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน ทำชีวิตผู้คนในสังคมยืนยาวและมีคุณภาพ

สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสความเป็นไปที่เชียวกรากของสังคมโลกาภิวัตน์ที่ทำให้คนในสังคมไทยต้องก้าวเดินให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่มีทั้งทางบวกและทางลบ สิ่งสำคัญที่มากับโลกาภิวัตน์คือการเติบโตของระบบทุนนิยมที่ทำให้ผู้คนจำนวนมากทั้งในสังคมเมืองและสังคมชนบทต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพเพื่อความอยู่รอด ตัวอย่างเช่นในสังคมเมืองเกิดจากคนต่างถิ่นเข้าไปอยู่ร่วมกันโดยไม่ได้เติบโตร่วมกันมาอีกทั้งวิถีชีวิตการงานก็ทำให้พบปะสังสรรค์กันน้อยมาก บ้านติดกันแทบไม่รู้จักกัน ต่างคนต่างอยู่ เข้าต้อออกจากบ้านเย็นค่ำกลับเข้านอน เสาร์อาทิตย์สัณจรอยู่ตามห้างสรรพสินค้า หาเวลาเจอหน้าเพื่อนบ้านยาก ขณะที่สังคมชนบทที่เคยถือกันว่ารากฐานมั่นคงก็สั่นคลอนลง พ่อแม่ทำงาน ลูกๆ ถูกส่งไปเรียนโรงเรียนในตัวจังหวัดถ้าไกลมากก็อยู่หอพัก ถ้าไม่ไกลมากก็เหียวไปกลับกับรถนักเรียนตื่นแต่เช้ามีดกกลับค่ำมืดเด็กวัยเดียวกันที่อยู่บ้านข้างๆ แทนที่จะรู้จักกันเป็นเพื่อนกันพอเรียนต่างโรงเรียนกันก็ห่างกัน เกิดภาวะไม่คุ้นเคยกันตั้งแต่เล็กจนโต พอปิดเทอมเด็กเหล่านี้ก็กลับมาอยู่บ้านก็เกิดความเหงาเพราะไม่รู้จักใครในละแวกบ้าน ขาดเพื่อน ก็ต้องอาศัยโทรศัพท์เพื่อพูดคุยกับเพื่อนที่อยู่ไกลๆกัน บางคนก็ชดเชยโดยการเล่นเกมส์ ดิตอินเตอร์เน็ตเมื่อมีความเหงาในใจโอกาสที่จะใจแตก เสียคนติดยา ก็มีมากขึ้น เมื่อเจอกับครอบครัวแตกแยก พ่อแม่ไม่เข้าใจพ่อแม่ทะเลาะเบาะแว้งกันประจำ สิ่งเหล่านี้จึงทำให้ส่วนหนึ่งที่สำคัญคือเยาวชนอ่อนแอลงทางด้านจิตใจและการยึดเหนี่ยวต่อท้องถิ่นตนกลายเป็นคนไร้รากในที่สุด เมื่อไร้ราก สังคมก็ไร้แกนและอ่อนแอลง (พิเชฐ บุญยัติ, 2547 อ้างถึงในสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี, 2554)

การจะช่วยกันเติมภูมิคุ้มกันทางสังคมให้สังคมเข้มแข็งกันได้อย่างไร คงไม่ใช่แค่ใครคนหนึ่ง แต่ต้องเป็นกลุ่มคนที่รวมตัวกันที่จะมาช่วยกันรักษาสังคมให้คืนสภาพ ส่วนที่พอเยียวยาได้ก็เยียวยารักษา ส่วนไหนที่ไม่ไหวก็ต้องผ่าตัดทิ้งไป ส่วนไหนที่พอได้อยู่ก็รีบเติมวัคซีนสร้างภูมิคุ้มกันเข้าไป ผู้คนในสังคมต้องทำความเข้าใจของสาเหตุที่มาของปัญหาอย่างบูรณาการทั้งเรื่องสังคม การศึกษา เศรษฐกิจสุขภาพ ศาสนาและการเมืองเพื่อจะได้

แก้ปัญหาได้อย่างแท้จริงโดยไม่มุ่งไปเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งจนเสียสมดุลซึ่งยิ่งไปซ้ำเสริมให้สังคมอ่อนแอยิ่งขึ้น ภายใต้แนวคิดที่ว่า “สังคมดีไม่มีขาย ถ้าอยากได้ต้องช่วยกัน” (พิเชฐ บัญญัติ, 2547 อ้างถึงในสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี, 2554)

การทำให้ชุมชนเข้มแข็งคือส่วนหนึ่งของการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม โดยจะต้องเริ่มกระบวนการพัฒนาจากฐานราก ชุมชนเข้มแข็งหมายถึงชุมชนที่มีขีดความสามารถในการจัดการปัญหาของตนเองได้ในระดับหนึ่ง ด้วยการมีผู้นำที่มีความสามารถ มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง บนพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อ คุณค่าดั้งเดิม ศาสนา และเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งพาเอื้อเฟื้อกันและกัน โดยแต่ละชุมชนได้ใช้ศักยภาพของตนเองเข้าคลี่คลายและจัดการปัญหาได้ด้วยตนเองภายใต้ความร่วมมือและสนับสนุนจากองค์กรภายนอก

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง (คณะอนุกรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตภายใต้คณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติ อ้างถึงใน นพดล, 2556) จะต้องประกอบด้วย 1) บุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการหรือไม่ก็ตาม 2) มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก 3) มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักษาเอื้ออาทรต่อกัน และมีความรักท้องถิ่นรักชุมชน 4) มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ 5) มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ 6) มีการเรียนรู้ เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายและติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ 7) มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง 8) มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและเครือข่ายที่ดี และ 9) มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันตลอดไป

ชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ 1) สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตน และชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง 2) สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนและชุมชน 3) มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจน เป็นวิถีของชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใสและพร้อมที่จะให้ตรวจสอบ 4) สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ของชุมชนกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม ร่วมคิด ตัดสินใจ ดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน 5) สมาชิกชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการของชุมชน 6) มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชน ที่มุ่งการพึ่งตนเอง เอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คนและมุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน 7) การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุดไม่ใช่อุปการะพึ่งพาตลอดไป และ 8) มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่นๆ ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่นๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

2.8.2 ทุนของชุมชน (ทุนของสังคม)

ทุนของชุมชน หรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **ทุนของสังคม** ได้ถูกยอมรับว่า เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วในสังคมไทย และถูกนำมาใช้ในมิติที่หลากหลาย ซึ่งมีทั้งมิติที่กว้างขวางครอบคลุมในสิ่งที่ป็นรูปธรรม อันได้แก่ เรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ และมิติที่เป็นนามธรรม อันได้แก่ เรื่องของวัฒนธรรม ความรู้ สติปัญญา และจิตใจ ทุนทางสังคมอาจจะมองในมิติของระบบคิดและวิถีปฏิบัติที่เป็นกระบวนการ ส่วนระบบความสัมพันธ์ของของคน

ที่ถูกมองว่าเป็นเรื่องของทุนทางสังคมนั้น อาจจะมีความสัมพันธ์ในแนวราบหรือแนวดิ่งก็ได้ รวมทั้งความสัมพันธ์จะเป็นระดับปัจเจก กลุ่มองค์กร สถาบัน ชุมชน หรือเครือข่ายก็ได้เช่นกัน การมีอยู่ของทุนต่างๆ ในชุมชน หรืออาจเรียกว่าทุนทางสังคมในชุมชนอาจจะดูได้จากสถิติตัวเลขที่แสดงถึงคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน (ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือสิ่งแวดล้อม) หรือการเติบโตเข้มแข็งของเครือข่ายทางสังคม มีความเชื่อว่า ทุนทางสังคมสามารถก่อให้เกิดพลัง เพื่อใช้ขับเคลื่อนชุมชนให้สามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งได้

สมชาติ เอี่ยมอนุพงษ์ (2547) ได้กล่าวถึง ทุนของชุมชนที่สำคัญๆ ในรูป ชมรมกลุ่ม และองค์กรต่างๆ ดังนี้

- 1) ทุกๆ ชุมชนต่างมีประชาชนที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมใดๆ ที่แต่ละคนต่างมีความสนใจร่วมกัน
- 2) องค์กรเหล่านี้รวมตัวกันแบบไม่เป็นทางการเช่นไม่มีเจ้าหน้าที่ หรือกฎหมายรองรับ ทั้งนี้องค์กรเหล่านี้ส่วนใหญ่แสดงบทบาทสำคัญ 3 ประการคือ ก. ตัดสินใจที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชน ข. พัฒนาแผนการเพื่อแก้ปัญหา และ ค. แก้ปัญหาตามแผนการที่วางไว้ ซึ่งองค์กรดังกล่าวอาจหมายถึงกลุ่มเพื่อนบ้าน องค์กรที่ทำงานเพื่อชุมชน และอาจขยายความถึงองค์กรต่างๆ ภายนอกชุมชนด้วย และกลุ่มดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งสืบเนื่องจากการรวมตัวกันของกลุ่ม ศักยภาพของกลุ่ม และการกระทำกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่น โดยการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งต้องการความพยายามที่รอบคอบในการค้นหาและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม/องค์กรดังกล่าว

ตัวอย่างของ กลุ่ม/องค์กรที่ไม่เป็นทางการ

- กลุ่มที่เกี่ยวกับศาสนา: เช่นกลุ่มสวดภาวนา คณะกรรมการดูแลผลประโยชน์ กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มบริการต่างๆ

- กลุ่มเพื่อการเฉลิมฉลอง :กลุ่มจัดงานประจำปี กลุ่มจัดเทศกาลศิลปะและหัตถกรรม เป็นต้น

- กลุ่มเพื่อนบ้านทั้งหลาย: กลุ่มเผ่าระวังอาชญากรรม ชมรมเจ้าของบ้าน เป็นต้น

- กลุ่มกีฬา: bowling, basketball, soccer, fishing, baseball

ทุนของชุมชน หมายถึง สรรพสิ่งใดๆก็ตามที่มีอยู่ในชุมชนทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเกิดขึ้น จากฝีมือหรือมันสมองภูมิปัญญาที่มีมูลค่าหรือคุณค่าของมนุษย์ได้แก่ทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อมคนวัฒนธรรม ประเพณีหรือปัจจัยบริการด้านโครงสร้างพื้นฐานต่างๆรวมถึง “เงิน” ที่เป็นปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ที่มีมูลค่าต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันด้วยตามแนวความคิดในการพัฒนาทุนชุมชนจำแนกทุนชุมชนไว้ 6 ประเภท ดังนี้

- 1) **ทุนมนุษย์ (Human Capital)** หมายถึงคุณสมบัติด้านต่างๆของคนทุกเพศทุกวัยในชุมชนที่มีคุณสมบัติในด้านสุขภาพอนามัยอายุขัย/ ด้านการศึกษาภูมิปัญญาขีดความสามารถ/ ด้านฐานะทางเศรษฐกิจ ความยากจนร่ำรวยของคนในครัวเรือนตัวอย่างได้แก่ประชาชนชาวบ้านผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการครูพระสงฆ์กลุ่มองค์กรต่างๆเด็กสตรีเยาวชนผู้สูงอายุผู้ด้อยโอกาสคนพิการ
- 2) **ทุนทางสังคม (Social Capital)** หมายถึงทรัพยากรทางสังคมที่ประชาชนใช้เพื่อการดำรงชีพรวมทั้งความไว้วางใจการยอมรับซึ่งกันและกันในชุมชนกลุ่มองค์กรเครือข่ายภาคประชาชน/ ประชาสังคมความเชื่อถือศรัทธาตลอดจนวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน
- 3) **ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น** หมายถึง การนำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ดีงาม เช่น ความเมตตา กรุณา การรักความเป็นไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความอบอุ่นในครอบครัว ชุมชน รวมทั้งการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งด้านวิถีชีวิตวัฒนธรรม และศิลปวัฒนธรรม โดยผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของคนในชุมชนอย่างเป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการ

เลือกสรรภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่ดีควบคู่กับการต่อยอด/ปรับปรุงเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการ เพิ่มคุณค่าและเพิ่มคุณภาพชีวิตของคน 4) **ทุนกายภาพ (Physical Capital)** หมายถึงสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตหรือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการการผลิตที่สนับสนุนการดำรงชีพของประชาชนได้แก่การคมนาคมขนส่งระบบไฟฟ้าประปา ระบบพลังงานการสื่อสารโทรคมนาคมโบราณวัตถุโบราณสถานหรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ 5) **ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Capital)** หมายถึงทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนดศักยภาพในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชนได้แก่แหล่งน้ำธรรมชาติป่าไม้ดินน้ำภูเขาทะเลเกาะสัตว์ป่าแร่ธาตุพลังงานน้ำพืชนพันธุ์ ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น และ 6) **ทุนการเงิน หรือทุนทางเศรษฐกิจ (Financial Capital)** หมายถึงทรัพยากรที่เป็นตัวเงินตรารวมถึงโอกาสทางการเงินที่ประชาชนใช้เพื่อการดำรงชีพได้แก่ทุนทางการเงินที่มาจาก การออม (Available Stocks) ที่เป็นเงินสด/ เงินฝากสัตว์เลี้ยวอัญมณีและทุนที่มาจากรายได้อื่นได้แก่เงินบำนาญ/ ค่าตอบแทนที่ได้จากรัฐและเงินกองทุนต่างๆ ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นความสำคัญในการนำทุนของชุมชนต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาปรับใช้ในการสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทุนทางสังคมของแต่ละชุมชน

2.8.3 ความหมายของทุนทางสังคม

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้และนำไปสู่การมีภูมิคุ้มกันทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับชุมชน คือการมีทุนทางสังคมในชุมชน สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมนั้นเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมทั้งในระดับองค์การและสังคมและเป็นองค์ประกอบร่วมที่สำคัญในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเนื่องจากทุนทางสังคมเกี่ยวข้องกับเครือข่าย บรรทัดฐาน ความไว้วางใจ และความเข้าใจซึ่งกันและกันซึ่งเกี่ยวข้องกับจำนวนเครือข่ายมนุษย์และชุมชนต่างๆ และการมีทุนทางสังคมทำให้สามารถสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้การปฏิบัติเกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้ (Fukuyama, 1996: 27 ; Cohen and Prusak, 2001: 22) อีกทั้งทุนทางสังคมถือเป็นแนวคิดที่สำคัญในการที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเองทั้งในระดับบุคคลให้มีภูมิคุ้มกันทั้งภายในตนเองและต่อผู้อื่นในชุมชน สังคม และประเทศชาติ ทุนทางสังคมเป็นทุนที่มีอยู่ในทุกสังคม แต่ที่ชัดเจนที่สุดในสังคมไทยถือว่าเป็นจุดแข็งที่เรามีทุนทางสังคมที่ฝังแน่นควบคู่มา กับสังคมไทยมาช้านานแล้ว และไม่มีวันที่จะหมดไป ยิ่งใช้ยิ่งเพิ่มมากขึ้น แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมเป็นผลมาจากการพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับเรื่อง “ประชาสังคม” (Civil Society) และได้มีการนำมาเป็นประเด็นในการศึกษาวิจัย และกล่าวถึงกันอย่างแพร่หลายในหมู่นักคิด นักวิชาการ ซึ่งต้องการอธิบายถึงการนำวิถีชีวิตดั้งเดิมที่คนมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ไว้วางใจ พร้อมทั้งจะช่วยเหลือซึ่งกันและกันกลับคืนมาสู่สังคม

คำว่า “ทุนทางสังคม” ได้ปรากฏขึ้นครั้งแรกในการอธิบายของ Hanifan (1920) ในหนังสือ Rural School Community Centres ซึ่งได้อธิบายถึงสิ่งต่างๆ ที่สามารถพบเห็นได้ในชีวิตประจำวันของคน อาทิ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี (Good Will) การสร้างมิตรภาพ (Fellowship) ความเห็นอกเห็นใจ (Sympathy) และการติดต่อสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลหรือครอบครัวที่ทำให้เกิดหน่วยทางสังคม (วรุฒิโรมรัตนพันธ์, 2548: 16) มีการให้คำนิยามความหมายของคำว่า ทุนทางสังคม แตกต่างกันไปตามแต่ละสาขาทั้งทางด้านสังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์และนักพัฒนาการเศรษฐกิจ

ความหมายและแนวคิดที่สำคัญของทุนทางสังคม มีนักวิชาการแต่ละท่านได้ให้ความหมาย ตลอดจนได้อธิบายถึง องค์ประกอบ และกระบวนการดังกล่าวไว้ดังนี้

ทุนทางสังคม (Social Capital) คือความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่บนรากฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันแบบต่างตอบแทน เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีกัน และต้องมีความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับหลักศีลธรรมและความดีงามของสังคมรองรับ (วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์, 2548: 73) ซึ่งได้สร้างระบบความสัมพันธ์ที่ยึดโยงในรูปแบบของเครือข่าย มีความเชื่อร่วมกัน และมีวัฒนธรรมร่วมกันของชุมชนที่ได้สืบทอดต่อกันมา โดยส่งผ่านสมาชิกในครอบครัวและในชุมชน ทำให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ในชุมชนพึ่งพาอาศัยกัน นับได้ว่าเป็นกลไกทางสังคมที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล บุคคลกับธรรมชาติ บุคคลกับความเชื่อ (การนับถือผี) ด้วยเหตุนี้การศึกษาทุนทางสังคมจะทำให้เข้าใจถึงบทบาทของทุนทางสังคมในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง

James S. Coleman (1988: 16) ได้อธิบายความหมายโดยหน้าที่ (Function) ของทุนทางสังคมว่า เป็นสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่อย่างหลากหลายแต่มีความเหมือนกัน 2 ประการคือ 1) มิติด้านโครงสร้างทางสังคม และ 2) เอื้ออำนวยให้มีกิจกรรมที่แน่นอนของผู้กระทำ (Certain Action of Actors) ไม่ว่าจะเป็นบุคคล หรือเป็นหมู่คณะ (Corporate Actors) ภายในโครงสร้างสังคมดังกล่าว

Robert D. Putnam (1994 อ้างถึงใน ไพพาณี เหลืองภัทรขเวช, 2547:4) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับทุนทางสังคม คือ ลักษณะของเครือข่ายทางสังคมที่มีชีวิตเชื่อมโยงกัน มีบรรทัดฐาน และความไว้วางใจ มีผลทำให้กิจกรรมที่ทำร่วมกันนั้นมีประสิทธิภาพ และยังได้สรุปถึงทฤษฎีทางสังคมทำให้เห็นถึงเรื่องทุนทางสังคมที่มีการสะสมหรือสำรองอยู่ในชุมชน ทำให้ชุมชนเพิ่มความสามารถในการแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง ทุนทางสังคมที่สะสมและสำรองอยู่ในชุมชน จะเป็นตัวช่วยหล่อเลี้ยงสังคม โดยใช้จารีตหรือธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชน การพึ่งพาอาศัยกันหรือการต่างตอบแทน และความไว้วางใจกันของคนในสังคม สิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมที่ลดการเอาเปรียบผู้อื่น ผู้คนในสังคมจะมีการสร้างจิตสำนึกร่วมกัน มีการเปลี่ยนจากตัวฉันเป็นพวกเรา และเกิดค่านิยมในเรื่องของผลประโยชน์ส่วนรวมระหว่างคนในสังคม

World Bank (2002) ได้นิยามทุนทางสังคมไว้ว่า ทุนทางสังคม หมายถึงกลุ่ม สถาบัน หรือองค์กร ความสัมพันธ์และบรรทัดฐานต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนดคุณภาพและปริมาณของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม นั่นคือความสามัคคีในสังคมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับสังคมในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ทุนทางสังคมไม่ได้เป็นเพียงการรวมกลุ่มของสถาบันเท่านั้น แต่เป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่มสถาบันหรือองค์กรต่างๆ เข้าด้วยกันและยึดโยงให้เกิดความเข้มแข็ง

ประเวศ วะสี (2544 : 26-30) ได้ให้ความหมาย ทุนทางสังคมว่า ความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม การมีการศึกษาดี การมีวัฒนธรรม การมีความซื่อสัตย์สุจริต การมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การมีประสิทธิภาพในการทำงาน การมีการเมืองและระบบราชการที่ดี โดยสรุปว่าทุนทางสังคม ไกลเคียงหรือตรงกับสังคมเข้มแข็ง ลักษณะที่สำคัญของสังคมเข้มแข็งคือ มีการรวมกลุ่ม หรือความเป็นกลุ่มก้อนทางสังคม ซึ่งเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่ง ทั้งสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิต เพราะการรวมกลุ่มทำให้เกิดความมั่นคง มีความสุข ปลอดภัย และทำอะไรสำเร็จได้โดยง่าย จึงเกิดเป็นชุมชนหรือความเป็นประชาคม เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันทั้งโลก โดยอาศัยทุน

ทางสังคม ซึ่งมีความสำคัญและต้องทำนุบำรุงให้เข้มแข็ง เพราะจะเป็นฐานให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี และมีศิลปกรรมดี ตลอดจนเป็นฐานของการพัฒนาอื่นๆ

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2543 อ้างถึงใน สุพรรณิ ไชยอำพร, 2546: 57) ได้ให้ความหมายทุนทางสังคมว่า หมายถึง สถาบันทางสังคม (เช่น บ้าน วัด โรงเรียน กลุ่มเยาวชน ฯลฯ) และรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีอยู่ในแต่ละชุมชนชนบทที่ทำหน้าที่จัดระเบียบความสัมพันธ์ให้มีความชอบธรรม แก่แบบแผนของการจัดสรร แลกเปลี่ยนทรัพยากรอันเป็นการสร้างความผสมกลมกลืนทางสังคมและลดความขัดแย้งในชุมชน อีกนัยหนึ่งทุนทางสังคมคือวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม จารีตประเพณีของชุมชน วิถีความสามารถในการจัดการองค์กรของประชาชน รวมทั้งปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2541 อ้างถึงใน สุพรรณิ ไชยอำพร, 2546: 58) ได้ระบุถึงการให้ความหมายของทุนทางสังคมว่า คือคุณภาพของคนนั่นเอง (คุณภาพที่นิยามตามมาตรฐานตะวันตก เช่น มีอนามัยดี มีการศึกษาดี มีสมรรถนะในการผลิต เป็นต้น) โดยทุนทางสังคมของไทยที่สำคัญที่ไม่อาจมองข้ามไปได้ คือ สามารถปรับและสนับสนุนความสัมพันธ์ในครอบครัวเครือญาติให้มีบทบาทในเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ เปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้ได้จัดตั้ง (Organized) ในหมู่ผู้ประกอบการที่อยู่ในละแวกนั้น เช่น โรงเรียน บ้าน ส่งเสริมอนามัยที่ดี โดยการดึงเอาความรู้พื้นบ้านเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย และการรักษาพยาบาลกลับมาทำงานได้อีกครั้ง

อัมมาร สยามวาลา (2542 อ้างถึงใน สุพรรณิ ไชยอำพร, 2546: 58) ได้กล่าวถึงระบบเศรษฐกิจดั้งเดิมว่า ตั้งอยู่บนรากฐานความสัมพันธ์ทางสังคมที่มั่งคั่ง เพียงแต่ได้ละเลยไป โดยเฉพาะความเป็นชุมชนที่ดูแลกันได้ ซึ่งเป็นการให้ความหมายทุนทางสังคมในแง่ที่เป็นความสัมพันธ์ของสังคมแบบดั้งเดิม

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2542 อ้างถึงใน ไพพาณี เหลืองภัทรเชวง, 2547: 10) ทุนทางสังคมเป็นนามธรรม หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคีรวมพลัง มีหน่วยที่จะจัดการ จัดระบบต่างๆ ของชุมชน มีศิลปวัฒนธรรม มีจรรยาบรรณ มีความสมัครสมานรักใคร่กลมเกลียวกัน เหล่านี้เรียกว่าเป็นทุนทางสังคม ซึ่งจะเป็นพื้นฐานให้ท้องถิ่นและชุมชนมีการพัฒนาที่เข้มแข็งจริงจังและยั่งยืน

สุพรรณิ ไชยอำพร (2546: 48-59) ได้อธิบายความหมายของทุนทางสังคมไว้ดังนี้ คือทุนทางสังคม ซึ่งหมายถึงสัมพันธ์ภาพที่ดีเอื้ออาทร ร่วมมือ ช่วยเหลือกันบนพื้นฐานจิตสาธารณะที่ผูกพันกับกลุ่มท้องถิ่นตน และพลังกลุ่ม หรือสัมพันธ์ภาพอันเป็นกระบวนการทางสังคมพื้นฐานที่ออกมาในทิศทางบวก คือ ช่วยเหลือ บูรณาการ ผสมผสานกัน จากความหมายที่มีความเป็นนามธรรมสูง ถือว่าเป็นลักษณะเด่นที่ปรากฏในสังคมไทยที่เอื้อต่อการดูแลปกป้องชุมชนไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เสื่อมลง และยังเป็นพลังขับเคลื่อนให้ชุมชนสามารถสร้างความเข้มแข็งให้ตนเอง เกิดการเรียนรู้ต่อการแก้ปัญหาภายในชุมชน และนำไปสู่การพึ่งตนเองในระยะยาว

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548: 5) ได้ให้ความหมายทุนทางสังคมว่า หมายถึง ลักษณะทางสังคมที่ปัจเจกชนและองค์กรทางสังคมมีเครือข่าย มีความไว้วางใจและมีบรรทัดฐานในการปฏิบัติ เพื่อการส่งเสริม เกื้อหนุน และร่วมมือในการดำเนินงานซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความสามารถในการปรับปรุงสถานะของสังคม องค์กร และตนเองให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดร่วมกัน

พระระวี สีเหลืองสวัสดิ์ (2545: 129) กล่าวว่า ทุนทางสังคม หมายถึงโครงสร้างทางสังคมหรือคุณลักษณะทางสังคมใดๆ ที่เอื้อให้เกิดการจัดกิจกรรมส่วนรวม การแก้ปัญหาหารือกันการพึ่งตนเองของชุมชน เพื่อให้

บรรลุป้าหมายร่วมกัน โดยกำหนดทุนทางสังคมไว้ใน 4 ลักษณะคือ 1) เป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจสังคม 2) เป็นเครื่องมือประเมินสภาพสังคม 3) เป็นนโยบายการพัฒนา และ 4) เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่แนวคิดของกลุ่ม

เสรี พงศ์พิศ (2548: 77-78) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมไว้ว่า ทุนทางสังคม หมายถึงทุนทางสถาบัน ความสัมพันธ์ทางสังคม ที่มีลักษณะของความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ช่วยให้สมาชิกในสังคมอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน เป็นเครือข่าย เป็นสังคมที่พึ่งพาอาศัยกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของตนเองและของชุมชน

เนื่องจากเรื่องของทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่ถูกนำมามองในมิติใหม่ จึงมีความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างหลากหลาย สำหรับนักวิชาการในต่างประเทศ ได้พยายามนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมอย่างกว้างขวาง โดยมีนักวิชาการบางคนได้พยายามนำเสนออย่างเป็นระบบด้วยการอธิบายในรูปของทฤษฎี สำหรับนักวิชาการในประเทศไทย ก็ได้ให้ความสนใจและให้ความสำคัญเกี่ยวกับแนวคิดในเรื่องทุนทางสังคมเช่นกัน แต่รูปแบบการนำเสนอจะมองทุนทางสังคมอย่างเป็นองค์รวม โดยเน้นผลกระทบที่มีต่อมิติด้านสังคม อาทิ เรื่องของชุมชนเข้มแข็ง เป็นต้น

อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษาเบื้องต้นพบว่าผลกระทบที่เกิดจากทุนทางสังคมที่มีต่อเศรษฐกิจชุมชน อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนยังมีไม่มากนักซึ่งก็อาจจะเป็นเรื่องที่ต้องมีการศึกษาค้นคว้าต่อไปแต่ในส่วนของผู้ศึกษาเองยังมีความเห็นว่าการจะวิเคราะห์ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าผลกระทบของทุนทางสังคมต่อเศรษฐกิจชุมชนอาจจะต้องมองในหลายมิติไม่ว่าจะเป็นเรื่องของพัฒนาการของทุนทางสังคมหรือเศรษฐกิจชุมชนของไทยพัฒนาการของโครงสร้างสังคมไทย อาทิ เรื่องของระบบอุปถัมภ์การกระจายอำนาจและระบบการเมืองการปกครองท้องถิ่น ระบบเศรษฐกิจมหภาคที่เป็นระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ (ระบบทุนนิยม) แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องความทันสมัย (Modernization) แนวคิดเกี่ยวกับระบบโลก (World System Theory) และผลกระทบจากระบบข้อมูลข่าวสารจากภายนอกจึงจะเห็นได้ว่าทุนทางสังคมจะเป็นปัจจัยการผลิตเศรษฐกิจชุมชนหรือไม่ก็น้อยเพียงใดหรือทุนทางสังคมจะเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนได้หรือไม่อย่างไรจึงเป็นเรื่องที่จะต้องวิเคราะห์อย่างเชื่อมโยงและจะต้องพิจารณาภายใต้บริบทและเงื่อนไขปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวทั้งสิ้น

ตารางที่ 2.2 สรุปแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

ปัจจัยนำเข้า (Input)	กระบวนการ (process)	ผลลัพธ์ (Output)	ผลกระทบ (Impact)
คำสอนของศาสนา/ความเชื่อ¹ • ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น • ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน • ความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน • ความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกัน	ระบบความสัมพันธ์ (relationship) • บุคคลต่อบุคคล • บุคคลต่อกลุ่ม • กลุ่มต่อกลุ่ม	• เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน (Trust) • เกิดความสัมพันธ์แบบเครือข่าย (network) • เกิดความเป็นประชาสังคม (Civil Society) • ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น • ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน • ความเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน • ความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกัน	• ลดต้นทุนในการดำเนินงาน • เพิ่มพลังทางสังคม • ลดขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อน • ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง
ขนบธรรมเนียมที่ไม่เป็นทางการ (Norm)² • การต่างตอบแทน (Reciprocity)			
1. เป็นเรื่องของความเต็มใจ (Willingness) ที่ผู้ทำไม่ได้หวังผลตอบแทนโดยตรงจึงมีส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของจิตใจคุณธรรม (Moral imperatives)			
2. เป็นเรื่องของความคาดหวัง (Expectation) ที่ผู้ทำอาจคาดหวังผลตอบแทนกลับคืนทางใดทางหนึ่งจึงเป็นเรื่องที่มีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง (Return by beneficiaries)			

เนื่องจากแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมมีความหลากหลายซึ่งส่วนใหญ่จะได้มีการกล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างกัน (Relationship) ความไว้วางใจกันซึ่งกันและกัน (Trust) ความเป็นเครือข่าย (Network) และเรื่องของการต่างตอบแทน (Reciprocity) รวมทั้งเรื่องของการมีค่านิยมร่วมกันด้วย

(Shared Value) อย่างไรก็ตามเนื่องจากประเด็นที่เกี่ยวกับทุนทางสังคมที่มีการพูดถึงได้ถูกพิจารณาว่าบางประเด็นถือได้ว่าเป็นตัวทุนทางสังคมหรือบางประเด็นอาจจะเป็นผลที่เกิดจากทุนทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ยังมีการโต้แย้งถกเถียงกันระหว่างนักวิชาการอย่างไรก็ตามจากการพิจารณาแนวคิดทฤษฎีทั้งของนักวิชาการไทยและนักวิชาการต่างประเทศโดยภาพรวมแล้วเห็นว่าอาจจะนำเสนอโดยประยุกต์กรอบของทฤษฎีระบบ (System Theory) มาใช้ในการอธิบายเพื่อให้สามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น

จากตารางที่ 2.2 จะเห็นว่าในส่วนที่เป็นปัจจัยนำเข้า (Input) ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีมาก่อน ได้แก่แนวคิดและความเชื่อซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจจะมาจากคำสอนของศาสนาหรือเป็นส่วนที่เกิดขึ้นจากตัวบุคคลเองเป็นเบื้องต้นอย่างไรก็ตามทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นจากส่วนนี้มักจะเกิดบนพื้นฐานของความเต็มใจหรือความสมัครใจของบุคคลเองถือเป็นแรงขับเคลื่อนภายในที่เกิดจากจิตใจหรือเกิดจากเรื่องของคุณธรรมที่มีอยู่ในตัวบุคคลเป็นสำคัญต่อจากนั้นก็จะเป็นเรื่องของกระบวนการ (Process) ซึ่งก็เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มจึงจะเห็นได้ว่าหากบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันบนความจริงใจด้วยความเต็มใจมีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันมุ่งให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีความเอาใจใส่ซึ่งกันและกันมีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันผลที่เกิดจากความสัมพันธ์อย่างนี้ก็จะนำไปสู่ผลที่ดีคือสมาชิกเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันเกิดความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งเกิดเป็นประชาสังคมที่เข้มแข็งได้ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นผลลัพธ์ (Output) ที่เกิดจากความสัมพันธ์ของบุคคลหรือกลุ่มและเมื่อบุคคลหรือกลุ่มมีความสัมพันธ์กันในลักษณะดังกล่าวก็จะส่งผลดีไปยังกิจกรรมต่างๆที่ได้กระทำ อาทิทำให้เกิดการลดต้นทุนในการดำเนินงานทำให้เกิดการเพิ่มพลังทางสังคมและทำให้สามารถลดขั้นตอนที่ยุ่งยากซับซ้อนลงไปได้ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติจริงความสัมพันธ์ของบุคคลหรือกลุ่มอาจจะไม่ได้เกิดขึ้นบนพื้นฐานทั้งหมดที่กล่าวถึงแต่อาจจะเกิดขึ้นบนพื้นฐานใดพื้นฐานหนึ่งโดยเฉพาะอาทิบุคคลอาจจะมีความสัมพันธ์กันบนพื้นฐานของความเต็มใจคือไม่ได้ถูกบังคับและความจริงใจต่อกันเป็นเบื้องต้นและเมื่อได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันไปแล้วก็เกิดความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันตามมาดังนั้นเรื่องของความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันมุ่งให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีความเอาใจใส่ซึ่งกันและกันและมีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันอาจจะเป็นผลลัพธ์ที่ติดตามมาในภายหลังก็ย่อมเป็นไปได้

นอกจากปัจจัยนำเข้า (Input) ในส่วนที่เป็นแนวคิดและความเชื่อซึ่งเป็นปัจจัยที่มีมาก่อนแล้วปัจจัยนำเข้าอีกตัวหนึ่งได้แก่เรื่องของขนบธรรมเนียมที่ไม่เป็นทางการ (Norm) ซึ่งในที่นี้จะพูดถึงประเด็นเกี่ยวกับเรื่องการต่างตอบแทน (Reciprocity) สำหรับเรื่องของ การต่างตอบแทนนี้ถือว่าเป็นปัจจัยนำเข้าที่เกิดขึ้นกับบุคคลหรือกลุ่มบนพื้นฐานของความคาดหวังต่อกันในบางสิ่งบางอย่าง (Expectation) ดังนั้นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลหรือกลุ่มจึงมีเรื่องของผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้องอย่างไรก็ตามทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นจากส่วนนี้ก็สามารถทำให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ได้เช่นกันหมายความว่าหลังจากที่บุคคลหรือกลุ่มได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันซึ่งแต่ละฝ่ายต่างก็มีการตอบแทนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน จากขั้นตอนนี้จะทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันเกิดความช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีความเอาใจใส่ซึ่งกันและกันมีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกันซึ่งสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ความไว้วางใจซึ่งกันและกันเกิดความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งเกิดเป็นประชาสังคมที่เข้มแข็งได้เช่นกัน

ตารางที่ 2.3 ทฤษฎีทุนทางสังคม

Micro level เป็นระดับปัจเจกชนโดยพิจารณาถึงเรื่องของปัจเจกชนกับผลประโยชน์ส่วนตัว (Individual ego) ระดับ micro เป็นการพิจารณาถึงการจัดการทรัพยากรของปัจเจกชนเพื่อประโยชน์ของตัวเองภายใต้โครงสร้างสังคมที่เป็นอยู่ (หมายความว่าภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละแห่งบุคคลมีการจัดการกับทรัพยากรอย่างไรเพื่อให้ตนเองได้ประโยชน์)
Meso level เป็นระดับที่มองในมิติของโครงสร้าง (Structural perspective) โดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของเครือข่ายเฉพาะแห่ง (specific network) ระดับ Meso เป็นการพิจารณาถึงรูปแบบการจัดการทรัพยากรเพื่อประโยชน์ของตนเองและวิธีการที่ทำให้ทรัพยากรมีการหมุนเวียนภายในเครือข่าย (resources flow in network) โดยจะดูกระบวนการก่อตัวของความสัมพันธ์ในเครือข่าย (network structuralization) และผลที่เกิดจากการกระจายตัวของทรัพยากร (หมายความว่าในการพิจารณาความสัมพันธ์ของเครือข่ายใดเครือข่ายหนึ่งเป็นการเฉพาะโดยจะดูรูปแบบความสัมพันธ์ของบุคคลในเครือข่ายรวมทั้งวิธีการที่จะทำให้เกิดการกระจายตัวของทรัพยากรระหว่างบุคคลในเครือข่ายนั้นว่ามีระบบความสัมพันธ์อย่างไรภายใต้โครงสร้างทางสังคมที่เป็นอยู่)
Macro level เป็นระดับที่มองในมิติของสิ่งที่เป็นส่วนสำคัญในโครงสร้าง (Embedded Structure Perspective) โดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของเครือข่ายที่เป็นส่วนสำคัญในระบบการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ ระดับ Macro เป็นการพิจารณาถึงปัจจัยภายนอกต่าง ๆ อันได้แก่วัฒนธรรมการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจมหภาคที่มีอิทธิพลต่อเครือข่ายและโครงสร้างทางสังคมรวมทั้งพลวัตของโครงสร้างการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งการเคลื่อนไหวของเครือข่าย (หมายความว่าในระดับ Macro นั้นจะดูถึงผลกระทบจากภายนอกไม่ว่าจะเป็นด้านการเมืองการปกครอง วัฒนธรรม เศรษฐกิจมหภาคว่ามีอิทธิพลต่อเงื่อนไขกฎเกณฑ์ของเครือข่ายโครงสร้างของสังคมนั้นๆอย่างไรรวมทั้งผลกระทบจากภายนอกเหล่านั้นได้ก่อให้เกิดพลวัตของโครงสร้างอย่างไรมีการเปลี่ยนแปลงและการเคลื่อนไหวของเครือข่ายอย่างไร)

ที่มา: ดัดแปลงจาก Thomas Ford Brown, ND; Bain and Hicks, 1998 (อ้างถึงในวรวิทย์ โรมรัตนพันธ์, 2548: 55)

จากตารางที่ 2.3 ได้แสดงให้เห็นว่าแนวทางการอธิบายเกี่ยวกับทุนทางสังคมได้มีการพิจารณาทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของสังคมในส่วนที่เป็นปัจจัยภายในได้เริ่มพิจารณาจากส่วนที่เล็กย่อยที่สุดคือปัจเจกชนกับการจัดการทรัพยากรในมิติที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ส่วนตัวจากนั้นทฤษฎีได้มีการอธิบายโดยพิจารณาในส่วนที่กว้างขึ้นกล่าวคือเป็นเรื่องของการจัดการทรัพยากรของปัจเจกชนเพื่อประโยชน์ของตนเองและวิธีการทำให้ทรัพยากรมีการหมุนเวียนภายในเครือข่ายโดยจะพิจารณาการก่อตัวของเครือข่ายและผลที่เกิดจากการกระจายตัวของทรัพยากรในเครือข่ายด้วยส่วนปัจจัยภายนอกทฤษฎีทุนทางสังคมได้พิจารณาถึงผลกระทบจากระบบ

การเมืองการปกครองวัฒนธรรมและระบบเศรษฐกิจมหภาคที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายและโครงสร้างทางสังคมนั้นๆด้วย

จากแนวคิดและทฤษฎีของทุนทางสังคมที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นพบว่ามีความเหมือนและความแตกต่างกันระหว่างแนวคิดของต่างประเทศและของไทยอยู่เพียงเล็กน้อยกล่าวคือ ในส่วนที่เป็นแนวคิดทุนทางสังคมของต่างประเทศจะมีความหลากหลายและกว้างขวางทั้งในแนวคิดและแนวอนการประยุกต์ใช้ก็มีการประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางทั้งที่เป็นกิจกรรมที่แสวงหากำไรและเป็นกิจกรรมที่ไม่แสวงหากำไร ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมที่ปรากฏอยู่ในประเทศไทยยังมีความเฉพาะเจาะจงอยู่กับกิจกรรมบางกิจกรรมโดยเฉพาะกิจกรรมที่ไม่แสวงหากำไรหรือเป็นกิจกรรมที่เป็นสาธารณะ อาทิ เรื่องของกองทุนชุมชน เรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและเรื่องของชุมชนเข้มแข็งเป็นต้นนอกจากนั้นแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมที่มาจากนักวิชาการไทยส่วนใหญ่จะมีการนำเสนอแบบเป็นองค์รวมโดยมีการบูรณาการองค์ประกอบของส่วนต่างๆ เข้าด้วยกันดังที่ได้มาแล้วข้างต้น

จากนัยยะ แนวคิด ทฤษฎี และความหมายข้างต้นจะเห็นว่า การให้ความหมายของทุนทางสังคมจากนักวิชาการยังมีความหมายที่หลากหลาย และแตกต่างกันอยู่ในมุมมองของนักวิชาการแต่ละท่าน แต่โดยหลักการแล้วมีจุดรวมที่สำคัญคือ เน้นหนักในเรื่องของความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันของปัจเจกบุคคลที่แสดงออกในรูปแบบของการรวมกลุ่ม ความไว้วางใจ การมีบรรทัดฐานทางสังคมเดียวกัน และรวมถึงการมีเครือข่ายทางสังคม การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่แสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจนในรูปแบบของวิถีชีวิต เชื้อชาติ ศาสนา สถาบัน บรรทัดฐาน ประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้บ่งบอกได้ถึงความเป็นอยู่ของประชาชนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน และส่งเสริมให้งานด้านต่างๆ ดีขึ้น ซึ่งทุนทางสังคมไม่ได้หมายถึงจำนวนปัจเจกบุคคล จำนวนกลุ่ม/องค์กรหรือจำนวนของสถาบันรวมกันเท่านั้น แต่หมายรวมถึงปัจจัยต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างกันของประชาชน ปัจเจกบุคคล และองค์กรทางสังคม มีเครือข่ายทางสังคม มีความไว้วางใจกัน และมีบรรทัดฐานทางสังคมเดียวกัน ซึ่งทุนทางสังคมมีความสำคัญในการพัฒนาสังคม เป็นพลังทางสังคมและรากฐานในการยึดโยงสังคม เพื่อการส่งเสริม เกื้อหนุน และร่วมมือในการดำเนินงานซึ่งกันและกัน ซึ่งมีคุณลักษณะเป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนก่อให้เกิดความสามารถในการปรับปรุงสภาวะของสังคม องค์กร และตนเองให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดร่วมกัน (กานต์ชินิต วรรณียพินิจ, 2554: 11)

2.8.4 ลักษณะเด่นของทุนทางสังคม

สำนักงานมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2548: 24-45) ได้อธิบายมิติของทุนทางสังคมไว้ 5 มิติ ดังนี้

1) มิติกกลุ่มและเครือข่าย กลุ่มเป็นแหล่งที่บุคคลเข้ามาดำเนินกิจกรรมร่วมกันโดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน สมาชิกมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เมื่อกลุ่มมีการเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่นๆ ก่อให้เกิดเป็นเครือข่ายระหว่างกลุ่มและสมาชิกของกลุ่ม เป็นการขยายโอกาสในการแสวงหาแลกเปลี่ยนและช่วยเหลือ ทั้งทางด้านข้อมูลและทรัพยากรที่ส่งเสริมให้กลุ่มขยายตัวและเข้มแข็ง ชุมชนที่มีองค์ประกอบด้านกลุ่มสูงย่อมมีการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มประเภทต่างๆ มากมาย เพื่อดำเนินการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชน และระดับการมีส่วนร่วมในการ

ตัดสินใจภายในชุมชน และระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจภายในกลุ่มจะอยู่ระดับสูง ดังนั้นหากชุมชนมีทุนทางสังคมในมิตigroupและเครือข่ายสูงจะมีโอกาสในการแสวงหาหรือแลกเปลี่ยนความช่วยเหลือสูงตามไปด้วย

2) มิติความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน หากชุมชนมีความไว้วางใจ ทำให้มีการสร้างความร่วมมือภายในชุมชนสูง หากชุมชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวสูงย่อมมีโอกาสนำความช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชนสูง ก่อให้เกิดความสามัคคีในการจัดการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน รวมถึงหาทางในการพัฒนาชุมชนด้วยตนเองสูงด้วย ดังนั้นชุมชนที่มีความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันสูง ทำให้มีโอกาสนำการพัฒนาชุมชนที่มีความยั่งยืน มีความสันติและสงบสุข เนื่องจากความไว้วางใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นรากฐานของการให้ความร่วมมือร่วมใจ และความสามัคคีในชุมชนและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างจริงจัง

3) มิติกิจกรรมและความร่วมมือ การเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนของบุคคลเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงบรรทัดฐานของชุมชนนั้นว่ามีความเข้มแข็งหรืออ่อนแอ ชุมชนที่มีคนเข้าร่วมกิจกรรมมากย่อมแสดงให้เห็นว่าบรรทัดฐานของชุมชนได้รับการยึดถืออย่างเข้มแข็ง ชุมชนที่มีการเข้าร่วมกิจกรรมของบุคคลสูงแสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์โดยรวมต่อชุมชนที่จัดขึ้นภายในชุมชนนั้นสูง ดังนั้นชุมชนที่มีทุนทางสังคมด้านกิจกรรมและความร่วมมือสูงแสดงถึงบรรทัดฐานด้านความร่วมมือกันสร้างกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ภายในชุมชนนั้นสูง ทำให้เห็นถึงความเข้มแข็งในการยึดถือกฎเกณฑ์ แนวทางปฏิบัติในการพึ่งพาตนเอง ต้องการพัฒนาและแก้ไขปัญหาภายในชุมชนสูงตามไปด้วย

4) มิติความสมานฉันท์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรง ความสมานฉันท์ทางสังคมเป็นสิ่งที่ทำให้ทราบถึงระดับการยอมรับในความหลากหลายด้านชนชาติและเชื้อชาติ มีการไปมาหาสู่กันหรือการเข้าร่วมประเพณีต่างๆ ของชุมชนที่ตนเองอยู่ ส่วนความขัดแย้งและความรุนแรงนั้นเป็นเงื่อนไขด้านลบที่บ้านทอนทุนทางสังคม คือชุมชนใดที่มีความสมานฉันท์ การอยู่ร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมสูง หมายถึงระดับการยอมรับ (Inclusion) ในความหลากหลายด้านชนชั้น และมีระดับการกีดกัน (Exclusion) ของกลุ่มบุคคลที่แตกต่างด้านชนชั้น และเชื้อชาติน้อย ระดับความรุนแรงในสังคมจึงมีน้อย สภาพเช่นนี้ย่อมส่งผลต่อการสร้างสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาภายในชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม เพราะการยอมรับความแตกต่างด้านชนชั้น เชื้อชาติ ส่งผลให้ความขัดแย้งและความรุนแรงน้อยลง

5) มิติอำนาจหน้าที่และกิจกรรมทางการเมือง ความเป็นอิสระในการตัดสินใจกำหนดการดำเนินชีวิตของตนเอง การตระหนักในความสำคัญที่ตนเองมีต่อชุมชนและสังคม ความสามารถในการต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมที่ได้รับ การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง การตอบสนองต่อปัญหาของชุมชนจากเจ้าหน้าที่บ้านเมือง และความซื่อสัตย์สุจริต ทั้งนี้การที่ประชาชนมีอำนาจ มีความตระหนักถึงความสำคัญและมีความคาดหวังต่อระบบการเมือง จะเป็นรากฐานที่ทำให้ทุนทางสังคมมีความเข้มแข็ง กล่าวคือชุมชนที่มีอำนาจหน้าที่และกิจกรรมการเมืองสูงจะมีระดับความสำคัญต่อตนเองในการพัฒนาสูง มีเรื่องร้องเรียนเพื่อผลประโยชน์ชุมชนสูง ระดับการตอบสนองของนักการเมืองในระดับท้องถิ่นสูง ข้าราชการในชุมชนมีความซื่อสัตย์สูง มีการคอร์รัปชันน้อย สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาภายในชุมชน ถ้าชุมชนได้มีการตระหนักว่าตนเองมีความสำคัญในการพัฒนา จะมีการตอบสนองร้องเรียนเรื่องราวไม่ถูกต้อง เรียกร้องสิทธิอันถูกต้องตามกฎหมาย รวมถึงการไปใช้สิทธิเลือกตั้งและไม่สนับสนุนข้าราชการที่ทุจริต สังคมก็พร้อมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาภายในชุมชนในระดับสูง

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการหลายท่านที่ได้อธิบายและนำเสนอแนวความคิดที่สอดคล้องใน 3 องค์ประกอบสำคัญ ประกอบด้วย ความไว้วางใจ (Trust) บรรทัดฐาน (Norms) และเครือข่าย (Networks) อธิบายไว้ดังต่อไปนี้

1) ความไว้วางใจ (Trust) พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (ม.ป.ป.: 18 อ้างถึงในพระมหากษัตริย์ เนตรวิลา, 2549: 18) ได้กล่าวถึง ความเชื่อไว้วางใจว่าเป็นขั้นตอนสำคัญขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการมีส่วนร่วม อีกทั้งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว โดยเจ้าของโครงการหรือนโยบายสามารถสร้างความไว้วางใจ ได้ดังนี้

(1) การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง เพราะการปกปิดข้อมูลนั้นจะทำให้หมดศรัทธาและสร้างความหวาดระแวงมากขึ้น

(2) การติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ บ่อยครั้งและทำอย่างตั้งใจที่จะทำให้เกิดความเข้าใจกัน เป็นพื้นฐานของความศรัทธา ไว้วางใจและร่วมมือกัน

(3) บางครั้งจำเป็นต้องใช้สถาบัน หน่วยงานหรือทีมงานที่มีความเป็นกลางชาวบ้านเชื่อถือในการช่วยทำความเข้าใจเมื่อเกิดความขัดแย้ง

พีระ ลีวลม (2542: 22) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของความไว้วางใจในการปฏิสัมพันธ์กัน ในเครือข่ายทางสังคมไว้ 4 ประการ ดังนี้

(1) ความไว้วางใจในตัวเอง คือการแสดงออกของตนเองต่อผู้อื่นว่าซื่อตรงเพียงใด

(2) ความไว้วางใจผู้อื่น คือวางใจบุคคลอื่นที่มีปฏิสัมพันธ์กับตนว่าสามารถเชื่อใจได้เพียงใด

(3) ความไว้วางใจในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น คือรู้สึกจริงใจในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น

(4) ความไว้วางใจในสารที่สื่อระหว่างกัน คือไว้วางใจในสารที่สื่อถึงกันว่าจริงเพียงใด

Knack and Keefer (ม.ป.ป. อ้างถึงใน พีระ ลีวลม, 2542: 22) ได้กล่าวไว้ว่าความไว้วางใจ หมายถึงความเชื่อมั่นในผู้อื่นหรือกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์กับเราตามที่คาดหวัง โดยมีบทบาทในการเป็นทุนทางสังคมคือเป็นองค์ประกอบที่เอื้ออำนวยให้เกิดกิจกรรมใหม่ๆ ร่วมกัน โดยจะลดเวลาและลดการใช้ทรัพยากรในการสื่อสารตรวจสอบก่อนเกิดกิจกรรมร่วมกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปได้ว่า ความไว้วางใจแบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลักๆ ได้แก่ ความไว้วางใจจากความสนิทสนมคุ้นเคยหรืออาจจะเรียกว่าความไว้วางใจระหว่างบุคคล ซึ่งมีอยู่ในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นและในเครือข่ายทางสังคม อีกประเภทหนึ่งคือความไว้วางใจทั่วไป ซึ่งมีอยู่ในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นและในเครือข่ายทางสังคม อีกประเภทหนึ่งคือความไว้วางใจทั่วไป ซึ่งจะขยายออกสู่คนแปลกหน้าหรือกับคนที่มีบรรทัดฐานร่วมกัน และประเภทสุดท้ายคือความไว้วางใจ ชุมชนหรือเชิงสถาบัน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งจะสัมพันธ์กับความสนิทสนมคุ้นเคย

เป็นที่น่าสังเกตว่าจากคำนิยามของนักวิชาการสรุปได้ว่า ความไว้วางใจ หมายถึงการที่บุคคลมีความเชื่อใจในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เนื่องมาจากความสนิทสนมคุ้นเคย การมีบรรทัดฐานหรือวัฒนธรรมเดียวกัน ซึ่งมีความไว้วางใจเป็นรากฐานของการเกิดทุนทางสังคมในชุมชนนั้นๆ

2) บรรทัดฐาน (Norms) มีนักวิชาการได้อธิบายเกี่ยวกับบรรทัดฐาน ไว้ดังนี้

พีระ ลีวลม (2542: 23) ได้กล่าวถึงบรรทัดฐานไว้ว่า เป็นหลักเกณฑ์การเข้าใจร่วมกันของสังคม ซึ่งบรรทัดฐานความร่วมมือของชุมชนคือ หลักเกณฑ์ในการร่วมมือของกิจกรรมกลุ่มเพื่อสาธารณะที่สมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจร่วมกัน

จิตยา สุวรรณะขุ (2544: 46) ได้กล่าวถึงบรรทัดฐานไว้ว่า เป็นสิ่งที่มีทุนนิยมเป็นหลักและสังคมยอมรับแล้ว ย่อมเกิดกระบวนการ วิธีการปฏิบัติซึ่งกันและกัน โดยในภาษาไทยเดิมจะเรียกว่า ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งบรรทัดฐานแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังต่อไปนี้ (1) บรรทัดฐานที่เป็นสถาบันแล้ว นั่นคือกฎหมายที่ผู้ใดทำการฝ่าฝืนจะถูกลงโทษ ตามลักษณะของความผิดนั้น (2) บรรทัดฐานที่ไม่ได้เป็นสถาบัน มักจะเป็นรูปแบบวิถีประชา คือ การลงโทษทางสังคม มีระดับจากมากไปน้อยตามลำดับความผิด ผู้ใดกระทำความผิดจะถูกสังคมลงโทษ

พัทยา สายหู (2544: 109) ได้กล่าวว่าบรรทัดฐานทางสังคม คือมาตรฐานการปฏิบัติตามบทบาทและสถานภาพที่บุคคลมีการกระทำต่างๆ ของชีวิต

ราชบัณฑิตยสถาน (2542: 605) ให้ความหมายของบรรทัดฐานว่า แบบแผนสำหรับการยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

จากความหมายของบรรทัดฐานที่นักวิชาการหลายท่านได้ให้ไว้ สามารถสรุปได้ว่า บรรทัดฐาน หมายถึงระเบียบกฎเกณฑ์ที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติของแต่ละสังคม เป็นสิ่งที่ถูกต้อง สิ่งที่ดี สิ่งที่ดีในสังคมควรปฏิบัติตาม หากไม่ปฏิบัติตามจะมีบทลงโทษตามความผิดนั้นๆ ซึ่งบรรทัดฐานทำให้เกิดความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ล้วนแต่เป็นทุนทางสังคมทั้งสิ้น

3) เครือข่าย (Networks)

เสรี พงศ์พิศ (2551: 45) ได้กล่าวถึงความหมายของเครือข่ายไว้ว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มองค์กร และเครือข่าย เป็นส่วนหนึ่งของทุนทางสังคม อีกทั้งเครือข่ายคือ ความเป็นชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเห็นใจและช่วยเหลือกัน ในยามขาดแคลน

ตฤณ สุขนวล (2545: 308) ได้ศึกษาเรื่องอุดมการณ์การพึ่งตนเองของชุมชนไม่เกี่ยวกับการสร้างเครือข่าย ความสัมพันธ์ว่า การอยู่ในสังคมนั้นไม่ใช่การอยู่แบบปัจเจกบุคคล หากแต่เป็นการอยู่ร่วมกัน พึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไทยตั้งแต่อดีต อีกทั้งการช่วยเหลือกันนั้นอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองระดับหนึ่ง เนื่องจากการพึ่งตนเองนั้นไม่ได้มีความสัมพันธ์กับภายนอกชุมชน ซึ่งในการพึ่งพาตนเองนั้น จำเป็นที่จะต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและมีการรวมตัวเป็นเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างศักยภาพและพลังชุมชน

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (2547: 6-7) ได้ให้ความหมายของคำว่าเครือข่ายทางสังคมไว้ว่า ความสัมพันธ์ในสังคมนมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยผ่านทางกิจกรรม การสื่อสาร ความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การพึ่งพาอาศัยกัน ฯลฯ

จากความหมายของเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม ที่นักวิชาการหลายท่านได้ให้ไว้ นั้น สรุปได้ว่า เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ผ่านความสัมพันธ์ที่ทำให้สามารถประสานและเชื่อมโยงกันได้ ซึ่งเครือข่ายที่ดีจะส่งผลต่อการพัฒนาที่ดีขึ้นในด้านต่างๆ มีการรวมกลุ่มทำให้เกิดเป็นเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน มีการช่วยเหลือกันและกัน โดยผ่านความสัมพันธ์ทางเครือญาติ เป็นความสัมพันธ์ที่มีความใกล้ชิดกัน และความสัมพันธ์ที่เป็นทางการ อันได้แก่ กลุ่มต่างๆ โดยเครือข่ายเป็นทุนทางสังคมประการหนึ่งที่มีส่วนให้ชุมชนสามารถพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น

จากลักษณะ และองค์ประกอบของทุนทางสังคมที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น สามารถสรุปลักษณะเด่นของทุนทางสังคมได้ว่า ประกอบด้วยลักษณะเด่น ดังนี้ 1) ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันของคนในสังคม 2) ความสมัครสมานรักใคร่ กลมเกลียวกัน 3) สังคมมีการเรียนรู้ มีเหตุผล และปรับตัวเสมอ 4) คนในสังคมนิยมสร้างความดีแก่ส่วนรวม 5) สถาบันชุมชน/องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็ง 6) มีความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชน และ 7) ผู้คนมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีจิตใจสาธารณะ โดยสรุป ทุนทางสังคม เน้นที่รูปแบบของความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในกลุ่มสังคม โดยเฉพาะชนบท ตั้งแต่ในครอบครัว ขยายไปถึงกลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ และกลุ่มต่างๆ ในชุมชนสังคมที่ต่างมุ่งมั่นเพื่อส่วนรวมร่วมกัน เอื้ออาทรช่วยเหลือ ร่วมมือกันในการจัดดำเนินการต่างๆ ในชีวิตและสังคมตน

2.8.4 รูปแบบ/ประเภททุนทางสังคม

รูปแบบ/ประเภททุนทางสังคม สามารถแบ่งเป็นระดับใหญ่ ได้ 5 ระดับ คือ 1) ระดับบุคคล รูปแบบจะเน้นในด้านต่างตอบแทน ความไว้วางใจเชื่อใจในการเชื่อมโยงในสังคม 2) ระดับครอบครัว รูปแบบเน้นเช่นเดียวกันในระดับบุคคล แต่สัมพันธ์ภาพจะเต็มไปด้วยความไว้วางใจเชื่อใจสูง เอื้ออาทรสูง และผูกพันเป็นหนึ่งเดียวสูง 3) ระดับกลุ่ม/องค์กร รูปแบบทุนทางสังคมจะเน้นที่รูปแบบการร่วมมือจัดการ การมีส่วนร่วม และปฏิสัมพันธ์กัน 4) ระดับชุมชนรูปแบบจะเป็นเช่นเดียวกับระดับกลุ่ม/องค์กรแต่ระดับของสัมพันธ์ภาพจะแน่นแฟ้น หรือเข้มข้นเพียงใดอยู่ที่สถานการณ์ที่ชุมชนเผชิญ และการจัดการของชุมชน และ 5) ระดับประเทศ รูปแบบความสัมพันธ์ อาจไม่แน่นแฟ้น เช่น 4 ระดับข้างต้น แต่สัมพันธ์ภาพยึดโยงด้วยความเหมือนกัน เช่น เป็นคนไทยด้วยกัน คนภูมิภาคเดียวกัน คนศาสนาเดียวกัน เป็นต้น

รูปแบบความสัมพันธ์ของทุนทางสังคมที่นิยม ได้กำหนดไว้มี 2 ทิศทาง คือ รูปแบบความสัมพันธ์แนวตั้ง และแนวนอน ในแนวตั้งเราพยายามจะให้น้อยลง แต่แนวนอนคือในระดับที่ถือว่าทุกคนทุกฝ่ายทุกองค์กรชุมชนมีความเท่าเทียมกัน ในการเข้ามามีส่วนร่วมหรือเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา หรือพัฒนาเปลี่ยนแปลงสังคม ชุมชน กลุ่ม/องค์กร

Narayan (1999 อ้างถึงใน ไพพาณี เหลืองภัทรเชวง, 2547:7-8) ได้เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของภาครัฐ (State) ในแนวคิดของทุนทางสังคมว่าจะเข้ามามีบทบาททั้งที่เป็นการทดแทน (substitution) พร้อมๆ กับที่จะส่งเสริม (Complementarily) มิใช่จะเป็นเพียงความสัมพันธ์ในภาคเอกชนแต่เพียงฝ่ายเดียว เนื่องจากในกรณีที่ภาครัฐสามารถทำหน้าที่ได้อย่างครบถ้วนตามที่สังคมต้องการ สถาบันที่เป็นทางการกับเครือข่ายทางสังคมในภาคเอกชน ที่ไม่เป็นทางการก็จะทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี เช่น การที่รัฐเข้ามาสนับสนุนการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น แต่ในขณะที่ภาครัฐอ่อนแอและไม่สามารถทำหน้าที่ที่ควรจะทำได้ครบถ้วนทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมืองภาคเอกชน ซึ่งเป็นสถาบันที่ไม่เป็นทางการก็จะเข้ามาแทนที่เพื่อความอยู่รอดของชุมชนหรือสังคมนั้นๆ ตัวอย่างเช่นที่ปรากฏในเขตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นใหม่ (Transition Economies) ในยุโรปตะวันออกหรือประเทศรัสเซีย ในช่วงหลังการล่มสลายของพรรคคอมมิวนิสต์ไม่สามารถทำหน้าที่ในส่วนของตนได้อย่างครบถ้วนตามที่ควรจะเป็น ทำให้ประชาชนต้องอาศัยเครือข่ายทางสังคมที่ไม่เป็นทางการทดแทนเพื่อความอยู่รอด

World Bank (2542 อ้างถึงใน ไพพาณี เหลืองภัทรเชวง, 2547:8) มองว่าทุนทางสังคมเป็นสถาบัน (Institution) ความสัมพันธ์ (Relationship) และบรรทัดฐาน/จารีต (Norm) ซึ่งมีลักษณะที่เป็นทั้งคุณภาพและปริมาณของการปฏิสัมพันธ์กันของคนในสังคม ทุนทางสังคมเป็นการเชื่อมสถาบันเหล่านั้นเข้าด้วยบรรทัดฐาน/

จารีต และความสัมพันธ์ในสังคมเป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในโครงสร้างซึ่งสามารถทำให้ผู้คนเกิดความร่วมมือเพื่อเป้าหมายที่ปรารถนาสูงสุด

จากการศึกษาของ World Bank ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมในบริบทของประเทศไทยในภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจว่ามีมุมมองเรื่องทุนทางสังคมที่ต่างจากประเทศอื่นๆ ดังนี้ 1) บรรทัดฐาน ขาดพันธกิจการให้คุณค่าและความเชื่อที่มีต่อธรรมชาติในการดูแลรักษาและปกป้อง 2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ดังเช่น เรื่องหัตถกรรมพื้นบ้านหรือยาแผนไทย 3) โครงสร้างสังคมที่เอื้ออาทร การแลกเปลี่ยนแรงงานที่ให้ความช่วยเหลือระหว่างกันของกลุ่มและชุมชน 4) สิทธิในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน และ 5) ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความรู้ให้ชุมชน

Robert D. Putnam (1993) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมไว้ดังนี้ ปกติโดยทั่วไป สังคมจะพัฒนาและมีความยั่งยืนยาวนานได้ ไม่ใช่แค่มีทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางเศรษฐกิจ หรือแนวคิดในเชิงการเมืองที่ดีเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการมีต้นทุนทางสังคมที่ส่งเสริมให้ชุมชนหรือสังคมสามารถนำทรัพยากรต่างๆ มาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทุนทางสังคมอย่าง Fav or Bank เป็นลักษณะหนึ่งที่มีมานานในสังคมเกษตรกรรมทุกแห่งในโลก นั่นคือการช่วยเหลือกัน ลักษณะ “ลงแขก” หรือ “ปลาหนึ่งตัวกินให้นานที่สุด” แต่ปัจจุบันที่ชีวิตของแต่ละคนคำนึงถึงสิทธิส่วนตัวมากขึ้น คำนึงถึงแต่การจัดการส่วนบุคคล ลดความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เป็นของคนอื่นหรือส่วนรวม ทำให้ชีวิตที่ห่างกันมากขึ้น ทำให้ Social Capital หรือทุนทางสังคมลดลง

ทุนทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญที่มีส่วนเพิ่มพูนผลประโยชน์ในเชิงทุนอื่นๆ ด้วยทั้งทุนที่เป็นกลไกสิ่งของ (Physical Capital) ทุนในเชิงเศรษฐกิจ หรือทุนในเชิงของมนุษย์ (Human Capital) สำหรับทุนในเชิงมนุษย์ การเพิ่มความสามารถของส่วนบุคคลในการสร้างสิ่งต่างๆ ขึ้นอยู่กับ เครื่องมือ และการฝึกฝนอบรม แต่การเพิ่มทุนทางสังคมขึ้นอยู่กับศักยภาพขององค์กรทางสังคม (Social Organization) ซึ่งประกอบด้วย เครือข่าย (Networks) บรรทัดฐาน (Norms) และความไว้วางใจ (Trust) เป็นผลมาจากการศึกษาในอิตาลีในช่วงปี ค.ศ. 1970

2.8.6 ทุนทางสังคมเข้มแข็ง-เศรษฐกิจเข้มแข็ง-ประชาธิปไตยเติบโต

ข้อพิสูจน์ดังกล่าวข้างต้นนี้ได้ปรากฏในกรณีศึกษาของอิตาลีปี ค.ศ. 1970 เป็นปีที่อิตาลีเข้มแข็งมา ความเข้มแข็งที่พบไม่ได้เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง หรือความเป็นเอกภาพของแนวคิดทางการเมือง รวมทั้งไม่ได้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวในเชิงประชากร (Population Movement) แต่เป็นไปตามข้อสังเกตใน Alexis de Tocqueville ที่ว่าความเข้มแข็งดังกล่าวเป็นผลขึ้นกับวัฒนธรรมที่เข้มแข็งเกี่ยวกับสัญญาประชาคม (Strong Tradition of Civic Engagement) การลงมติ จำนวนคนอ่านหนังสือพิมพ์ (Newspaper Readership) จำนวนสมาชิกในชมรม สโมสร สมาคมชุมชนต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนตัวชี้วัดความเข้มแข็งของอิตาลีบางเขตในอิตาลีมีองค์กรชุมชนอยู่เป็นจำนวนมากที่มีความตื่นตัว และพลเมืองมีใจเชื่อมโยงกัน (Engaged) ด้วยประเด็นสาธารณะ (Public Issues) ไม่ได้เชื่อมโยงกันด้วยระบบอุปถัมภ์ พวกเขามีความไว้วางใจ (Trust) ในคนอื่นว่าจะมีใจเป็นธรรม (Fairly) และทำตามกฎหมาย ตามลักษณะของผู้นำที่มีความซื่อสัตย์ และคำนึงถึงความเท่าเทียม ทำให้การทำงานเครือข่ายทางสังคม และการเมืองเป็นไปในแนวราบ เป็นข้อสรุปว่า Civic Communities เป็น

ตัวเพิ่มค่าความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว (Solidarity) ความร่วมมือของพลเมือง (Civic Participation) และบูรณภาพ (Integrity) ซึ่งที่นี้ประชาธิปไตยดำเนินไปด้วยดี ตรงข้ามในเขตอิทธิพล ซึ่งความสัมพันธ์ของพลเมืองไม่ใช่แบบแนวราบ แต่เป็นแบบอุปถัมภ์ สภาพประชาธิปไตยจะมีปัญหา และรัฐบาลไม่มีประสิทธิภาพเท่าเขตที่เต็มไปด้วย Civic Communities ความเป็นมาของ Civic Communities มีมานานยืนยาวเป็นธรรมเนียมของกลุ่มพลเมือง และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในสังคม โดยมีรากมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 11 ที่กลุ่มชุมชนต่างๆ เข้ามาตั้งรกรากในเมืองใหญ่ที่ปัจจุบันกลายเป็นชุมชนที่มีสัญญาประชาคมเหนียวแน่น (Civil Engagement) สิ่งเหล่านี้เป็นรากที่ส่งผลให้รัฐบาลที่ประสบความสำเร็จ และมีเศรษฐกิจที่รุ่งเรืองในปัจจุบัน ซึ่งแก่นของมันก็คือ การเกิดเป็นเครือข่ายที่หนาแน่นไปด้วยการสานประโยชน์ของทุกฝ่ายเข้าด้วยกัน เช่น สมาคมช่วยเหลือกัน (Guild) กลุ่มศาสนาสมานฉันท์ กลุ่มป้องกันตนเองของชุมชนในสมัยกลาง ความช่วยเหลือกันของเพื่อนบ้าน Mutual Aid Societies หรือสมาคมต่างๆ เช่น สมาคมฟุตบอล สมาคมปะการัง (เต้, 2541)

2.8.7 ผลกระทบด้านลบที่เกิดจากทุนทางสังคม

แม้ว่าทุนทางสังคมในมุมมองของคนส่วนใหญ่ในสังคมอาจมีภาพในด้านบวกโดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำมาซึ่งความเข้มแข็งในชุมชน/สังคม แต่อย่างไรก็ตามทุนทางสังคมก็เหมือนเหรียญที่มีสองด้านที่ประกอบไปด้วยด้านบวกและด้านลบ ในประเด็นนี้ Francis (2002) อธิบายถึงผลกระทบด้านลบที่เกิดจากทุนทางสังคมไว้สามข้อดังนี้ ผลกระทบด้านลบอย่างแรกคือการรวมกลุ่มกันของอาชญากรเป็นเครือข่ายองค์การอาชญากรรม (Criminal Organization) เช่น เครือข่ายนักค้ายาเสพติด กระบวนการฟอกเงิน กลุ่มอิทธิพลมืดที่ทำการค้าผิดกฎหมาย หรือกลุ่มต่อต้านสังคมในรูปแบบต่างๆ (Antisocial Group) เช่นกลุ่มต่อต้านคนต่างชาติที่อยู่ในประเทศ กลุ่มเหยียดสีผิวหรือเชื้อชาติ เป็นต้น กลุ่มเหล่านี้มี Norm, Trust และ Network ที่เป็นองค์ประกอบของทุนทางสังคม แต่สิ่งที่แตกต่างกันคือทุนทางสังคมประเภทนี้ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะหรือคนส่วนใหญ่ในสังคม ผลกระทบด้านลบประการที่สองที่เกิดจากทุนทางสังคมคือกลุ่มผลประโยชน์ที่สามารถสร้างอิทธิพลทางการเมืองเหนือกลุ่มอื่นๆ ในสังคมจะทำให้เกิดการบิดเบือนนโยบายสาธารณะ การขาดประสิทธิภาพนโยบายสาธารณะ หรือการกำหนดนโยบายสาธารณะที่สร้างประโยชน์ให้เฉพาะกลุ่มแต่ส่งผลเสียต่อผู้อื่นหรือสังคมโดยรวม ผลกระทบด้านลบประการที่สามที่เกิดจากทุนทางสังคมจะมาจากชุมชนที่มีบรรทัดฐาน วัฒนธรรมและประเพณีทางสังคมที่เข้มแข็งมากและเปลี่ยนแปลงได้ยาก จะจำกัดทางเลือกและโอกาสในการพัฒนาของสมาชิกในชุมชน

2.9 แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยทั่วไป คือ การที่ประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคม การมีส่วนร่วมในความหมายนี้จึงเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนพัฒนาการรับรู้ สติปัญญา และความสามารถในการตัดสินใจกำหนดชีวิตด้วยตนเอง ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นทั้งวิธีการ (Means) และเป้าหมาย (Ends) ในเวลาเดียวกันการ

มีส่วนร่วมของประชาชนเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของการพัฒนาชนบทหลักการสำคัญหรือหัวใจของการมีส่วนร่วมของประชาชนคือจะต้องให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้าร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการตั้งแต่ร่วมคิดร่วมตัดสินใจร่วมปฏิบัติร่วมรับผิดชอบในผลการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นปัจจุบันนี้ทั้งหน่วยงานของรัฐองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชนต่างมุ่งสนับสนุนส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อหวังสัมฤทธิ์ผลคือความสำเร็จในงานพัฒนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มาตรา 79 และมาตรา 56 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อเพิ่มพลังอำนาจให้ภาคประชาชนมีบทบาทความสามารถมากขึ้นในการริเริ่มผลักดันความคิด ต่อรองและตรวจสอบกระบวนการทำงานของผู้บริหารท้องถิ่น เป็นเรื่องใหม่ที่ทำทนายทั้งระดับความคิดและระดับการปฏิบัติ เพื่อให้การดำเนินงานของท้องถิ่นเป็นไปอย่างราบรื่น ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลัก หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในเขตตำบลที่เข้ามาบริหารงานและกำหนดนโยบายในการพัฒนาตำบล และให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตำบล จำเป็นจะต้องมีการกระตุ้นปลุกฝังจิตสำนึกที่ดีของการมีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องกับการที่จะพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ของประชาชนในตำบลให้ดียิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาตำบล

2.9.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม (Meaning of Participation)

การมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation หรือ Popular Participation) เกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ หลายรูปแบบ หลายวิธีการ หลายกิจกรรมและหลายวัตถุประสงค์ การมีส่วนร่วมจึงเป็นการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ และการกระทำของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุให้เกิดการปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น และทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย ดังนั้นผู้ศึกษาจึงขอให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในครั้งนี้โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

2.9.1.1 ความหมายในส่วนของการตัดสินใจ

อากรณพันธ์ จันทรสว่างและคณะ (2528: 10) ได้อธิบายความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง ความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลง ความเห็นพ้องดังกล่าวจะต้องมีมากจนเกิดการริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการ โดยเหตุผลเบื้องต้นที่คนส่วนใหญ่มารวมกันได้ ควรต้องมีการตระหนักว่าการปฏิบัติการทั้งหมด หรือการกระทำทั้งหมดที่ทำโดยกลุ่มหรือในนามกลุ่มนั้น กระทำผ่านองค์กร (Organization) ซึ่งองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้

อคิน ระพีพัฒน์ (2527: 107-111) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ประชาชนเป็นผู้คิดปัญหา เป็นผู้ทำทุกอย่าง ไม่ใช่เรากำหนดไปแล้วให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดขึ้นมาและเป็นผู้ดำเนินการตามขั้นตอนจนบรรลุเป้าประสงค์หรือแก้ปัญหาในชุมชน โดยรัฐหรือราชการเป็นเพียงที่ปรึกษา

Erwin (1976: 18) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง กระบวนการที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ในการแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิด

สร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญ ร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม สนับสนุนการติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

นรินทร์ กาญจนฤกษ์ (2542: 44) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการพัฒนา โดยผ่านกระบวนการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน กระตุ้นให้ประชาชนมีบทบาทในการริเริ่มคิด สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญา และร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนา และการวางแผนปฏิบัติ รวมทั้งช่วยภายในชุมชนเพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการ และควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรตลอดจนปัจจัยการผลิตในสังคม อันจะนำไปสู่การพึ่งพาตนเองในท้ายที่สุด

2.9.1.2 ความหมายในส่วนของกาปฏิบัติ

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช (2527: 33) การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การส่งเสริมให้คนในชุมชนมีศักยภาพของตนเอง ในการจัดแนวทางวิถีชีวิตตามความปรารถนาาร่วมกันของคนในชุมชนและเป็นไปตามฉันทานุมัติของชุมชน โดยอำนาจรัฐมีส่วนร่วมน้อยที่สุดในการเข้าไปแทรกแซง กำหนดว่าอะไรดีหรือไม่ดี

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527: 6-7) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายกำหนดไว้ดังนี้ 1) ร่วมกันศึกษา ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมทั้งความต้องการในชุมชน 2) ร่วมคิดแก้ไขปัญา สร้างแบบแผนและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ของชุมชน เพื่อสนองความต้องการของชุมชน 3) ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงาน โครงการหรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญาและสนองความต้องการของชุมชน 4) ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม 5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบทางการบริหาร การพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล 6) ร่วมในการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามความสามารถของตนเองและส่วนรวม 7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ และ 8) ร่วมควบคุม ติดตามและประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งของเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดปี จากความหมายที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Development) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

จากความหมายดังกล่าว การมีส่วนร่วมจึงประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ 1) การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ เป็นการเกี่ยวข้องทั้งตัว (Self) ไม่ใช่เฉพาะเพียงแต่เกี่ยวข้องทางด้านร่างกายหรือทักษะ กล่าวคือ ผู้มีส่วนร่วมจะมีส่วนเกี่ยวข้องทางจิต (Ego-Involved) ไม่เพียงแต่เฉพาะด้านการทำงาน (Task-Involved) 2) การกระทำการให้ เมื่อผู้มีส่วนร่วมได้เกิดความเกี่ยวข้องด้านจิตใจและอารมณ์แล้ว ก็เท่ากับเปิดโอกาสให้เขาได้แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กระทำการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยเหตุนี้การมีส่วนร่วมจึงเป็นมากกว่าการยินยอม (Consent) ที่จะกระทำตามคำสั่ง ซึ่งเป็นการกระทำโดยปราศจากความยินยอมพร้อมใจ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วมจึงเป็นความสัมพันธ์ทางอารมณ์และจิตใจแบบ “ยุควิถี”

คือมีการติดต่อสื่อสารทั้งไปและกลับระหว่างบุคคลนั้นและกลุ่ม 3) การร่วมรับผิดชอบ เมื่อเกิดการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์และได้กระทำการให้แก่สถานการณ์กลุ่มนั้นแล้ว ผู้มีส่วนร่วมจะเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มนั้นด้วย เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้อง (Self-Involved) กับกลุ่ม และต้องการเห็นผลสำเร็จของการทำงานนั้นด้วย จึงเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม (ปรีชญา เวสารัชช์, 2528: 3-5)

2.9.2 แนวคิดการมีส่วนร่วม

แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชน อาจไม่ใช่ปรากฏการณ์ใหม่ในสังคมไทย โดยเฉพาะในบริบทของสังคม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมในชุมชนนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา โครงการพัฒนาจำนวนหนึ่งได้ริเริ่มนำแนวคิด “การมีส่วนร่วม” กำหนดเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาเป็นกลยุทธ์หลักในการสนับสนุนให้กระบวนการพัฒนาชุมชนดำเนินการไปอย่างมีประสิทธิภาพ

หากพิจารณาเกี่ยวกับมุมมองของบุคคลต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของประชาชนในด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เรามักพบว่าแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมเป็นแนวคิดที่มีขอบเขตกว้างขวางและสะท้อนให้เห็นความเชื่อของบุคคลที่หลากหลายกันไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

2.9.2.1 มุมมองของ Arnstein

Arnstein (1969: 6) เป็นบุคคลหนึ่งที่ได้ให้ความสำคัญกับการจัดระดับการมีส่วนร่วมของบุคคลต่างๆ ในชุมชน เขาได้ชี้ให้เห็นสภาพของพลเมืองในการเข้ามามีส่วนร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน Arnstein อธิบายมุมมองของเขามุ่งต่อการมีส่วนร่วมของพลเมือง โดยพิจารณาเกี่ยวกับฐานของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ ควบคู่ไปกับการพิจารณาโอกาสของประชาชนในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายต่าง ๆ ระดับการแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันและการอิงข้อมูล โดยอิงข้อมูลเกี่ยวกับสัดส่วนของ “อำนาจ” ซึ่งประชาชนพึงได้รับในการดำเนินการพัฒนาด้านต่างๆ จากแนวคิดดังกล่าว นำไปสู่การที่ Arnstein ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประกอบด้วย 8 ระดับ ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การจัดการแบบเบ็ดเสร็จโดยตรง (Direct Manipulation) หน่วยงานมักทำหน้าที่จัดการกับเรื่องราวต่างๆ แบบเบ็ดเสร็จและโดยตรง โดยไม่จำเป็นต้องให้ประชาชนรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 การบำบัดรักษา (Therapy) หน่วยงานมักทำหน้าที่เชิญชวนประชาชนให้เข้าร่วมรับฟังร่วมรับทราบข้อมูลข่าวสาร และร่วมตัดสินใจต่างๆ อย่างไรก็ตาม หน่วยงานมิได้ให้ความสำคัญกับการตอบข้อซักถาม หรือการรับฟังความคิดเห็นต่างๆ จากประชาชนอย่างจริงจัง

ขั้นที่ 3 การร่วมให้ข้อมูลข่าวสาร (Informing) หน่วยงานอาจเชิญชวนตัวแทนประชาชนที่เกี่ยวข้องมาร่วมให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ โดยหน่วยงานได้ให้ความสำคัญกับความรู้สึกหรือทัศนคติต่างๆ ของประชาชนอย่างแท้จริง หลังจากที่ประชาชนได้ทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ แก่หน่วยงานแล้ว โดยหน่วยงานต่างๆ มักพิจารณาเลือกสรรข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ไปใช้ประกอบการตัดสินใจดำเนินการตามโครงการต่างๆ ที่ตนรับผิดชอบต่อไป

ขั้นที่ 4 การร่วมให้คำปรึกษา (Consultation) ประชาชนมักทำหน้าที่ให้ข้อมูลและนำเสนอข้อคิดเห็นต่างๆ ตามความต้องการของหน่วยงาน อย่างไรก็ตาม อำนาจในการตัดสินใจยังอยู่ในมือของหน่วยงานราชการ

ขั้นที่ 5 การร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น (Placation) ประชาชนเริ่มมีโอกาสนในการจุดประเด็นเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่ตนเห็นว่าสำคัญ ตลอดจนก้าวเข้ามามีบทบาทในการให้ข้อคิดเห็นและนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ จากมุมมองและจุดยืนของตน อย่างไรก็ตาม หน่วยงานยังคงสงวนสิทธิ์ในการตัดสินใจต่าง ๆ ไว้เป็นภารกิจขององค์การ

ขั้นที่ 6 การร่วมเป็นพันธมิตร (Partnership) ประชาชนเริ่มทำงานใกล้ชิดกับหน่วยงาน และเริ่มมีอำนาจในการเสนอข้อคิดเห็นหรือข้อโต้แย้งต่าง ๆ ตลอดจนทำหน้าที่กระตุ้นให้หน่วยงานตัดสินใจบนพื้นฐานของการพิจารณาข้อมูลที่หลากหลาย

ขั้นที่ 7 การส่งตัวแทนเข้าร่วมใช้สิทธิในการตัดสินใจ (Delegated Power) ประชาชนส่วนหนึ่งได้รับการคัดเลือกให้เข้าไปทำหน้าที่เป็นตัวแทนเพื่อออกความคิดเห็น นำเสนอข้อโต้แย้งและมีสิทธิโดยชอบธรรมในการร่วมตัดสินใจเชิงนโยบายต่างๆ

ขั้นที่ 8 การควบคุมการตัดสินใจโดยพลเมือง (Citizen Control) อำนาจในการตัดสินใจทั้งหมดอยู่ในมือของประชาชน โดยหน่วยงานต่างๆ มักทำหน้าที่ด้านการสนับสนุนข้อมูลข่าวสารประกอบการตัดสินใจของประชาชน

2.9.2.2 มุมมองของ White

White (1994 อ้างถึงใน ปารีชาติ สถาปัตตานนท์ และคณะ, 2549: 21) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสามารถแยกแยะได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation) และการมีส่วนร่วมแบบเทียม (Pseudo Participation) White ได้นำแนวคิดของ Arnstein ซึ่งสะท้อนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนมาจัดกลุ่มใหม่โดยเขาชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation) เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ Arnstein เรียกว่า การร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น การร่วมเป็นพันธมิตร การส่งตัวแทนเข้าไปร่วมใช้สิทธิในการตัดสินใจ และการควบคุมการตัดสินใจโดยพลเมือง

อย่างไรก็ตาม White กล่าวว่า ไม่ใช่การมีส่วนร่วมทั้งหมดเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง แต่ยังมีกิจกรรมในเชิงความร่วมมือของประชาชนกับองค์กรต่างๆ ที่มีลักษณะเป็น “การมีส่วนร่วมแบบเทียม” (Pseudo Participation) ในสายตาของ White นั้น เขามองว่า การมีส่วนร่วมแบบเทียมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ Arnstein เรียกว่า การจัดการแบบเบ็ดเสร็จโดยตรง การบำบัดรักษา การร่วมให้ข้อมูลข่าวสาร และการร่วมให้คำปรึกษา

2.9.2.3 มุมมองของ Cohen

Cohen (1996 อ้างถึงใน ปารีชาติ สถาปัตตานนท์ และคณะ, 2549: 21-22) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในงานพัฒนาสามารถอธิบายได้ใน 4 ลักษณะ คือ 1) การมีส่วนร่วมในเชิงการกระทำ เกี่ยวข้องกับการที่บุคคลฝ่ายต่างๆ ในชุมชนได้อุทิศแรงกายในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย 2) การมีส่วนร่วมในเชิงเงินตรา กล่าวคือ การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ชุมชนได้อุทิศเงินในการทำกิจกรรมต่างๆ 3) การมีส่วนร่วมในเชิงรับผิดชอบ เกี่ยวข้องกับการ “การกระจายภารกิจและความรับผิดชอบ” โดยผู้ประสานงานหลักมัก

ดำเนินการแบ่งสรรภารกิจ/หน้าที่ให้คนกลุ่มต่างๆ ที่มีความสำคัญในพื้นที่ อาทิ การพัฒนาความร่วมมือกับผู้นำท้องถิ่นในการขอคำสนับสนุนเกี่ยวกับโครงการ การตั้งคณะกรรมการในการส่งเสริมการดำเนินงานของโครงการ การจัดการและติดตามการดำเนินงานของโครงการ ตลอดจนการถ่ายทอดเทคโนโลยีต่าง ๆ ผ่านการฝึกอบรม และการใช้เครื่องมือสนับสนุนต่างๆ และ 4) การมีส่วนร่วมในเชิงการตัดสินใจ เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงอำนาจในการตัดสินใจ ซึ่งหมายถึง การสร้างความภาคภูมิใจให้กับสมาชิกในชุมชน ผ่านการออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและการตัดสินใจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

2.9.2.4 มุมมองของ Singhal

Singhal (2001 อ้างถึงใน ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และคณะ, 2549: 22-23) ได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมโดยอิงกรอบแนวคิดจากมุมมองของ De Negri และคณะ ซึ่งให้ความสำคัญกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในท้องถิ่นเป็นเกณฑ์

Singhal ได้ใช้ตัวอักษรย่อ C ในการอธิบายเกี่ยวกับ “การมีส่วนร่วม” ของประชาชนโดยเรียกว่า หลักการ “6 Cs” ซึ่งประกอบด้วย 1) การร่วมมือ (Co-Operation) หรือ การทำงานบนความร่วมมือของคนในท้องถิ่น (Working on Local People) หลักการดังกล่าวเกี่ยวกับการคัดเลือกตัวแทน ซึ่งบุคคลดังกล่าวมักไม่ใช่บุคคลที่สามารถให้ข้อมูลที่สำคัญได้เป็นอย่างดี หรือเป็นบุคคลที่มีอำนาจในชุมชน 2) การยินยอม (Compliance) หรือการทำงานเพื่อคนในท้องถิ่น (Working for the Local People) หลักการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการมอบหมายภารกิจ/หน้าที่ พร้อมๆ กับการเสนอสิ่งกระตุ้นเร้าใจต่างๆ อย่างไรก็ตาม บุคคลภายนอกทำหน้าที่เป็นหลักเป็นผู้กำหนดวาระสำคัญและทิศทางการดำเนินกระบวนการต่างๆ 3) การให้คำปรึกษา (Consultation) หรือ การทำงานเพื่อคนในท้องถิ่นและกับบุคคลในท้องถิ่น (Working for the Local People and with Local People) หลักการดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการสอบถามความคิดเห็นต่างๆ ของสมาชิกในชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม บุคคลภายนอกยังคงทำหน้าที่วิเคราะห์ข้อมูลและมีอำนาจในการตัดสินใจ กระทำกิจกรรมต่างๆ 4) การให้ความร่วมมือ (Cooperation) หรือ การทำงานกับคนในท้องถิ่น (Working with the Local People) แนวทางดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการที่สมาชิกในชุมชนและบุคคลภายนอกทำงานร่วมกันเพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสม โดยในกรณีนี้บุคคลภายนอกมีบทบาทหน้าที่เฉพาะด้านการสนับสนุนข้อมูลเกี่ยวกับทิศทางต่างๆ ในการดำเนินการ ในขณะที่บุคคลในท้องถิ่นเป็นผู้ตัดสินใจดำเนินงาน 5) การเรียนรู้ร่วมกัน (Co-Learning) หรือการทำงานของคนในท้องถิ่นและโดยบุคคลในท้องถิ่น (Working with Local People and by the Local People) แนวทางดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการที่สมาชิกในชุมชนและบุคคลภายนอกแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจต่างๆ ร่วมกันและทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อช่วยกันกำหนดแผนการดำเนินกิจกรรม โดยบุคคลภายนอกทำหน้าที่สนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิกในชุมชน และ 6) การลงมือกระทำร่วมกัน (Collective Action) หรือการทำงานโดยบุคคลในท้องถิ่น (By the Local People) เกี่ยวข้องกับการที่สมาชิกท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดวาระของตนและขับเคลื่อนวาระดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ โดยปราศจากความคิดริเริ่มจากบุคคลภายนอก หรือการสนับสนุนกระบวนการโดยบุคคลภายนอก

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมคือการที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ หรือเข้าร่วมตัดสินใจหรือเคยเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมมากขึ้นเป็นไปอย่างมีอิสรภาพเสมอภาคมิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่เข้าร่วมอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและการเข้าร่วมนั้น ต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการหรือ

กิจกรรม คำว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการของนักพัฒนา ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัย (ศึกษาชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหาร การติดตามประเมินผล ตลอดจนการจัดการผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

ในกระบวนการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม จะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดความต้องการของตนเอง ตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ กระบวนการมีส่วนร่วมประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักพัฒนา หรือนักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริมและสนับสนุนในด้านต่างๆ เช่น ข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี ฯลฯ จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่า โดยส่วนใหญ่กระบวนการมีส่วนร่วมจะเริ่มจากการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การวางแผนดำเนินการแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงาน การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนา มีอยู่ 5 ระดับ คือ 1) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา 2) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา 3) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหา และพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ไขปัญหา 4) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อการแก้ปัญหา และ 5) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมการพัฒนา

ในกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่จะกำหนดปัญหา และความต้องการด้วยตนเอง โดยเฉพาะในขั้นตอนของการวางแผนแก้ไขปัญหาตามที่ (Cohen and Uphoff, 1977: 213-218) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 แบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วยการริเริ่มตัดสินใจดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ 2) การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วยการสนับสนุนทรัพยากร การบริหาร การประสานความร่วมมือ 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบด้วยผลประโยชน์ด้านวัสดุ ด้านสังคม และส่วนบุคคล และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

2.9.3 รูปแบบของการมีส่วนร่วม (Type of Participation)

มีผู้เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็นรูปแบบต่าง ๆ หลายลักษณะ ดังนี้

Uphoff (1977 อ้างถึงใน วิโรจน์ รอดวงษ์, 2544: 49) ได้สร้างกรอบพื้นฐานเพื่ออธิบายและวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในแง่ของรูปแบบของการมีส่วนร่วมได้ 4 รูปแบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-Making) โดยอาจเป็นการตัดสินใจตั้งแต่ในระยะเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงของกิจกรรม และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม ที่เป็นไปทั้งในรูปแบบของการเข้าร่วมโดยมีการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร หรือการมีส่วนร่วมในการบริหารและการเข้าร่วมในการร่วมแรงร่วมใจ เพื่อทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์ทางวัตถุทางสังคมหรือโดยส่วนตัวอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างควบคู่กันไป และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลในรูปแบบนี้เป็นการควบคุมตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

Macda (1978 อ้างถึงใน วิโรจน์ รอดวงษ์, 2544: 49) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมได้ 3 รูปแบบ คือ 1) การมีส่วนร่วมแบบแข่งขัน (Active) หมายถึง การเข้าร่วมตั้งแต่การริเริ่มและติดตามในกระบวนการกำหนดความต้องการแผนงาน ตลอดจนเข้าร่วมในกิจกรรมการดำเนินงานและสนใจในผลงานของการพัฒนา 2) การมี

ส่วนร่วมแบบไม่แข่งขัน (Passive) หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชน โดยไม่คำนึงถึงความสำคัญของการกำหนดแผนและนโยบาย ตลอดจนไม่สนใจในผลของการพัฒนา และ 3) การมีส่วนร่วมแบบเฉื่อยชา (Inert) หมายถึง การเข้าร่วมโดยการถูกชักจูง จำยอมหรือถูกบังคับโดยสภาพแวดล้อม บุคคล หรืออื่นๆ ซึ่งการมีส่วนร่วมจะแปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยเสมอ

World Health Organization (1970 อ้างถึงใน วิโรจน์ รอดวงษ์, 2544: 50) ได้เสนอว่า รูปแบบที่แท้จริงหรือสมบูรณ์ของการมีส่วนร่วมนั้น จะต้องประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน (Planning) ในส่วนนี้ประชาชนจะมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา ลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีการติดตามประเมินผลและประการสำคัญคือ การตัดสินใจ 2) การดำเนินกิจกรรม (Implementation) ส่วนนี้ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรร ควบคุมการเงิน และการบริหาร 3) การใช้ประโยชน์ (Utilization) เป็นส่วนที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งพาตัวเองและการควบคุมทางสังคม และ 4) การได้รับผลประโยชน์ (Obtaining Benefits) ในส่วนนี้ประชาชนต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในพื้นที่เท่ากัน ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคมหรือวัตถุก็ได้

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 188) เสนอรูปแบบของการมีส่วนร่วมไว้ 3 ประการ ดังนี้ 1) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน (Inclusive Organization) เช่น การรวมกลุ่มของเยาวชนกลุ่มต่างๆ 2) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (Representative Organization) เช่น กรรมการของกลุ่ม หรือชุมชน กรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น และ 3) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน (Non-Representative Organization) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ตลอดเวลา

จากความเหมือนและความแตกต่างในรูปแบบที่มีผู้นำเสนอข้างต้น สามารถจำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมได้ 3 ลักษณะ คือ 1) รูปแบบที่ให้ความสำคัญเชิงเนื้อหา กล่าวคือ รูปแบบนี้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ กำหนดแผน กำหนดปัญหาความต้องการ การตัดสินใจแนวทางการแก้ไขปัญหา เข้าร่วมในการกระทำ และรับผลประโยชน์ ตลอดจนเข้าร่วมในการประเมินผลการกระทำด้วย 2) รูปแบบที่ให้ความสำคัญในการจัดรูปแบบความสัมพันธ์ หรือรูปขององค์กร ซึ่งการมีส่วนร่วมอาจเกิดจากความสมัครใจ หรืออาจเกิดจากการถูกชักจูง หรือเกิดจากการบังคับ โดยการมีส่วนร่วมอาจเป็นเพียงแค่การแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมเพียงบางส่วนเท่านั้น ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นไปได้ทั้งในรูปแบบมีตัวแทน หรือไม่มีตัวแทนก็ได้ และ 3) รูปแบบที่ให้ความสำคัญรูปแบบของกิจกรรม ในรูปแบบนี้จะเป็นการเข้าร่วมกิจกรรมในลักษณะแบบแข่งขันแบบไม่แข่งขันหรือแบบเฉื่อยชาก็ได้

2.9.4 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยทั่วไปเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่อง ซึ่งก่อให้เกิดต้นทุนในการดำเนินการมากพอสมควร อย่างไรก็ตามข้อดีของการมีส่วนร่วมคือ ก่อให้เกิดการผลิตนโยบายและการบริการสาธารณะที่สอดคล้องกับความต้องการของสาธารณชนเป็นการเพิ่ม

ประสิทธิภาพของการจัดสรรทรัพยากรของสาธารณะให้สูงขึ้น โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่างๆ (วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น, 2545: 380-381) ดังนี้ 1) เพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ กระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณชนช่วยให้เกิดความกระจ่างในวัตถุประสงค์ และความต้องการของโครงการหรือนโยบายนั้นๆ ได้อยู่เสมอสาธารณชนสามารถที่จะผลักดันให้เกิดการทบทวนข้อสันนิษฐานที่ปิดบังอยู่ ซึ่งอาจจะปิดบังไม่ให้มองเห็นทางออกที่มีประสิทธิภาพที่ดีที่สุด บ่อยครั้งกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดการพิจารณาถึงทางเลือกใหม่แทนวิธีการที่ได้เคยใช้กันมาในอดีต สาธารณชนมักจะมีข้อมูลที่สำคัญซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างในการที่จะนำไปสู่การตัดสินใจ ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างโครงการที่ประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จ 2) ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา โดยทั่วไปกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเต็มรูปแบบมักจะสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายและเสียเวลา แต่ในทางปฏิบัติแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนมาตั้งแต่ต้น สามารถที่จะลดความล่าช้าและลดค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งของประชาชนได้ การตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งอาจจะดูว่าสิ้นเปลืองและเสียเวลามากกว่าที่จะตัดสินใจได้ แต่ว่าเมื่อตัดสินใจได้แล้วและนำมาสู่การปฏิบัติอาจจะเป็นวิธีการที่ประหยัดกว่าด้วยซ้ำ การตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำไปอย่างรวดเร็วและดูเหมือนจะไม่สิ้นเปลืองอาจจะเสียค่าใช้จ่ายมากกว่า ถ้าการตัดสินใจนั้นไม่ได้ทำให้เกิดข้อตกลงระหว่างกลุ่มหรือความเห็นชอบในกลุ่มต่างๆ ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องได้ แต่กลับนำไปสู่ความขัดแย้งของประชาชนอย่างต่อเนื่องมากขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถเกิดผลในการยอมรับอย่างสูงต่อการตัดสินใจโดยกลุ่มซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียในการตัดสินใจนั้นๆ วิธีการนี้จะช่วยลดการขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ ทำให้เกิดการประหยัดค่าใช้จ่ายซึ่งโดยทั่วไปมักจะแพงกว่าค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการจัดทำหรือดำเนินการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระยะต้น 3) การสร้างฉันทามติ การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถสร้างข้อตกลงที่มั่นคง และยืนยาวและการยอมรับระหว่างกลุ่มซึ่งก่อนหน้านี้อาจจะมีความเห็นขัดแย้งกันคนละทาง การมีส่วนร่วมนี้ยังก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างคู่กรณี ลดความขัดแย้งทางการเมืองและก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจของรัฐ 4) ความสำเร็จผลในการปฏิบัติของโครงการ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้คนเรามีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้น และครั้งหนึ่งเมื่อได้ร่วมตัดสินใจแล้วเขาก็ย่อมต้องการที่จะเห็นสิ่งนั้นนำไปปฏิบัติได้ ไม่เพียงแต่จะมีการสนับสนุนทางการเมืองต่อการนำไปปฏิบัติ แต่กลุ่มและปัจเจกชนอาจจะรู้สึกกระตือรือร้นในการที่จะช่วยให้เกิดผลทางปฏิบัติ 5) การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าหรือหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่รุนแรง ความขัดแย้งในโครงการอาจนำไปสู่การเป็นปฏิปักษ์ที่ยากจะแก้ไขกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดโอกาสที่คู่กรณีจะแสดงความต้องการของกลุ่มเขา และความห่วงกังวลที่ปราศจากความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์ การมีส่วนร่วมของประชาชนตั้งแต่ต้นสามารถลดการเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรงที่อาจจะเป็นไปได้ อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่ยาวิเศษ มันไม่อาจที่จะลดหรือกำจัดความขัดแย้งในทุก ๆ กรณีได้ และ 6) ความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม โดยทั่วไปแล้วการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นวิถีทางที่จะนำไปสู่ความชอบธรรม การดำรงอยู่ของความชอบธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อการตัดสินใจก่อให้เกิดความขัดแย้ง ก็คือจะต้องใช้กระบวนการตัดสินใจซึ่งโปร่งใสและน่าเชื่อถือต่อสาธารณชนและซึ่งให้สาธารณชนมีส่วนร่วม โครงการมีส่วนร่วมของประชาชนยังก่อให้เกิดความเข้าใจถึงเหตุผลที่นำไปสู่การตัดสินใจนั้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นกลไกที่สำคัญในการขับเคลื่อนทางสังคมแต่ยังคงมีคำถามที่เกิดขึ้น คือ

กลไกหรือเครื่องมือหรือมาตรการในการสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นพร้อมกับการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงของประชาคมอาเซียนได้อย่างเหมาะสมเพียงพอแล้วหรือยัง

2.9.5 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2535: 11-13) กล่าวถึงการระดมประชาชนหรือการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของชาวชนบท ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าชาวชนบทยังไม่สามารถเข้าใจปัญหา และสาเหตุของปัญหาด้วยตัวของเขาเอง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ เพราะประชาชนจะขาดความเข้าใจและมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น สิ่งหนึ่งที่แน่นอนที่สุด คือ ชาวชนบทเป็นผู้อยู่กับปัญหาและรู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด แต่มนุษย์ย่อมจะยังมองปัญหาของตนเองไม่ชัดเจน จนกว่าจะมีเพื่อนมาช่วยให้ตนวิเคราะห์ถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหาของตนได้เด่นชัดยิ่งขึ้น 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การวางแผนดำเนินกิจกรรมเป็นขั้นตอนต่อไปที่ขาดไม่ได้ เพราะถ้าหากเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องการแต่ผลงานการพัฒนาวัตถุให้เสร็จสิ้นโดยฉับไวก็จะดำเนินการวางแผนงานด้วยตัวเอง ผลที่จะตามมาก็คือต่อไปเมื่อขาดเจ้าหน้าที่ ประชาชนก็ไม่สามารถจะดำเนินการวางแผนงานได้ด้วยตนเอง อาจมีความยากลำบากที่จะผลักดันเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาทำหน้าที่เป็นเพียงเพื่อนของชาวชนบทในการช่วยกันวางแผน เพราะประชาชนชนบทโดยทั่วไป มีการศึกษาน้อย แต่ถ้าพวกเราไม่ทำให้ชาวชนบทได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ โอกาสที่ชาวชนบทจะได้รับการศึกษาและพัฒนาตนเองในการวางแผนดำเนินงานก็จะหมดไป เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาจะต้องทำให้ได้ว่าการศึกษาก็ต้องเริ่มความยากง่ายเร็ว ช้า จากระดับของผู้ที่จะรับการศึกษา มิใช่จากระดับความรู้ ความสามารถของตน 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน ถึงแม้ว่าชาวชนบทยากจนและขาดแคลนทรัพยากร แต่ชาวชนบทก็มีทรัพยากรที่สามารถเข้ามีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงานได้ เพราะจากประสบการณ์การทำงานชนบท อย่างน้อยชาวชนบทสามารถจะร่วมลงทุนในกิจกรรมหลาย ๆ งาน และจะระมัดระวังรักษากิจกรรมที่สร้างขึ้นเพราะเขาจะมีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ซึ่งต่างไปจากสภาพการลงทุนและปฏิบัติงานทั้งหมดที่มาจากปัจจัยภายนอก จะมีอะไรเสียหายก็ไม่ต้องเดือดร้อนมากนัก และการบำรุงรักษาก็จะไม่เกิด เพราะเมื่อไม่ใช่ของเขา เขาก็จะไม่บำรุงรักษา ไม่รักและหวงแหน นอกจากนั้นการร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเองทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และเมื่อเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเองต่อไปได้ และ 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่สำคัญอย่างยิ่งอีกเหมือนกัน เพราะถ้าหากการติดตามงานและการประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมของชาวชนบท แต่การดำเนินการโดยบุคคลภายนอก ชาวชนบทย่อมจะไม่ได้ประเมินด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวในโอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบาก เพราะชาวชนบทไม่ได้ประเมินด้วยตนเองให้รู้แจ้งว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร

นอกจากขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่ได้กล่าวมาในข้างต้นที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้ศึกษาขอเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมอีกรูปแบบหนึ่ง โดยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชน โดยการร่วมกันศึกษา ค้นคว้าถึงปัญหาและสาเหตุที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับ

ความสำคัญของความต้องการ รวมทั้งการร่วมค้นหาและสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน

ขั้นที่ 2 ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบายหรือวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้ ที่อาจมีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม และตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน

ขั้นที่ 3 ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมการบริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก ตลอดจนการพัฒนาหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานเพื่อให้เกิดการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

ขั้นที่ 4 ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลว่าการพัฒนาที่ได้กระทำลงไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด และเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาหรือปรับปรุงโครงการที่จะปฏิบัติในโอกาสต่อไป

ขั้นที่ 5 ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนาตามนโยบายแผนงาน โครงการกิจกรรมที่บรรลุเป้าหมายตามที่วางไว้ ซึ่งประชาชนในท้องถิ่นจะเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

2.9.6 ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

การพัฒนาในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่จะประสบความสำเร็จได้ก็ต้องได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ ดังนั้น การที่จะทำให้ประชาชนเข้ามาสนับสนุนและยอมรับในโครงการพัฒนานั้น ก็ต้องส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด กำหนดแผนหรือโครงการนั้น ดังนั้น การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนจึงต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องดังนี้ (ปรัชญา เวสารัชช, 2528: 33-34) คือ 1) ปัจจัยสภาพแวดล้อม ปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครองและความปลอดภัย เป็นปัจจัยที่กำหนดกรอบหรือขอบเขตความจำเป็นในการจัดทำโครงการพัฒนา เช่น โครงการพัฒนาทางกายภาพ โครงการยกระดับรายได้และพัฒนาอาชีพ เป็นต้น และเป็นปัจจัยคั่นเคຍที่ต้องปรับสภาวะชีวิตของตนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมเหล่านี้ เช่น ภาวะบีบคั้นทางธรรมชาติดังกรณีภาวะน้ำท่วม ทำให้ประชาชนต้องปรับสภาพบ้านเรือนของตนให้รองรับภาวะนั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือปัจจัยสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดกรอบหรือขอบเขตกิจกรรมการพัฒนา แต่ผู้กำหนดกิจกรรมการพัฒนานั้นส่วนใหญ่มิใช่ประชาชนที่ประสบปัญหา เพราะกิจกรรมดังกล่าวนี้โดยทั่วไปถูกกำหนดให้แล้วโดยรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐตามโครงการหรือแผนปฏิบัติการทางราชการ 2) ปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น กิจกรรมการพัฒนานั้นส่วนหนึ่งเกิดจากการริเริ่มและผลักดันจากผู้นำภายในหมู่บ้านเอง ซึ่งโดยทั่วไปได้แก่ ผู้นำเป็นทางการ คือกำนันและผู้ใหญ่บ้านนั่นเอง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจและความสามารถส่วนตัวของผู้นำดังกล่าว หากผู้นำมีความสามารถ มีความคิดริเริ่ม มีประสบการณ์ด้านการพัฒนาจากภายนอก ได้รับการชี้แนะจากผู้รู้ภายนอกหมู่บ้าน ประกอบกับมีความสนใจในการพัฒนาอยู่แล้ว การพัฒนาจากภายนอกในหมู่บ้านภายใต้การนำของผู้นำทางการก็เกิดขึ้นได้ โดยทั่วไปผู้นำทางการมักสนใจริเริ่มกิจกรรมการพัฒนาทางกายภาพเป็นหลัก ในขณะที่เดียวกันมักเป็นผู้รับกิจกรรมจากภายนอกมาผลักดันให้เกิดผลในหมู่บ้าน ดังนั้นปัจจัยผลักดันจากบุคคลอื่น

จึงต้องหมายรวมไปถึงผู้นำจากภายนอกหมู่บ้านอย่างเลี่ยงไม่ได้ 3) รางวัลตอบแทน ในสภาวะจำกัดด้านทรัพยากร กิจกรรมการพัฒนาในหมู่บ้านยากจนไม่ส่งผลตอบแทนเป็นตัวเงินหรือวัตถุ มีกิจกรรมส่วนน้อยที่ให้ผลตอบแทนส่วนบุคคลแต่ไม่มากนัก เช่น ค่าตอบแทนแรงงานจากการเข้าร่วมโครงการ กระนั้นก็ตาม รางวัลตอบแทนที่แต่ละบุคคลได้รับก็เป็นปัจจัยผลักดันสำคัญที่ทำให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมและ 4) ปัจจัยภายในตัวบุคคล นอกเหนือจากแรงผลักดันหรือแรงจูงใจจากภายนอกแล้ว ยังมีปัจจัยผลักดันซึ่งเกิดภายในตัวบุคคลอื่นส่งผลให้ประชาชนเข้าร่วมพัฒนาด้วย ปัจจัยภายในตัวบุคคลนี้เป็นความรู้สึกหรือความคาดหวังส่วนตนบางอย่าง นอกเหนือจากการคาดหวังว่าจะให้รางวัลตอบแทน

2.9.7 การวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของตนและพัฒนาชุมชนได้ด้วยตัวเอง โดยเริ่มจากความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ไม่ใช่ด้วยความต้องการของบุคคลภายนอกภายใต้กระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นหากเข้าใจถึงการวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจะทำให้สามารถทราบว่าการพัฒนาดังกล่าวมีส่วนร่วมของประชาชนหรือไม่ เพราะถ้าหากประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาแล้วจะทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ ประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด โดยสามารถจำแนกวิธีการวัดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาได้ดังนี้

2.9.7.1 การจำแนกตามขั้นตอนในการพัฒนา

การจำแนกตามขั้นตอนการพัฒนาเป็นการวัดเชิงคุณภาพ แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน (ปัญชร แก้วส่อง, 2531 อ้างถึงใน วิโรจน์ รอดวงษ์, 2544: 50-51) คือ

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่แสดงความคิดเห็น ประชาชนมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการ และแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการขึ้นดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารทรัพยากรเพื่อการพัฒนา ในขั้นตอนนี้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากรวัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้จากการพัฒนา หรือยอมรับผลกระทบอันอาจเกิดจากการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจ อันแสดงออกมาในเชิงรูปธรรมต่อสังคมหรือบุคคลก็ได้

ขั้นที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในลักษณะของการประเมินรูปแบบ (Formative Evaluation) อันนับเป็นการประเมินผลความก้าวหน้าที่ทำเป็นระยะ ๆ หรือ

กระทำในรูปของการประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอดว่า ผลการพัฒนานั้นก่อให้เกิดผลอย่างไร

2.9.7.2 การจำแนกตามระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม ตามแนวคิดของสมาคมสาธารณสุขอเมริกา (1978 อ้างถึงใน วิโรจน์ รอดวงษ์, 2544: 51-52)

จำแนกระดับความเข้มไว้ 3 ระดับ คือ 1) ระดับการตัดสินใจ (Decision Making) ในระดับนี้ประชาชนจะเข้าร่วมในการวางแผนและจัดการกับกิจกรรมการพัฒนาด้วยตนเอง จึงถือว่าการมีส่วนร่วมระดับนี้เป็นการรับผิดชอบด้วยตนเอง 2) ระดับความร่วมมือ (Cooperation) ระดับนี้ประชาชนจะให้ความร่วมมือในการพัฒนาตามแผนงานที่ริเริ่มโดยหน่วยงานภายนอก บางครั้งประชาชนจะร่วมเสียสละเวลา แรงงาน และทรัพย์สินเพื่อให้ผลงานนั้นประสบผลสำเร็จ การมีส่วนร่วมในระดับนี้ถือว่าการมีส่วนร่วมในระดับที่ยอมรับได้ และ 3) ระดับการใช้ประโยชน์ (Utilization) ในระดับนี้ประชาชนจะยอมรับและใช้ประโยชน์จากการบริการที่กำหนดไว้ ถือว่าการมีส่วนร่วมในระดับนี้เป็นการยอมรับการบริการเท่านั้น เช่น การเข้าร่วมโครงการวางแผนครอบครัว เป็นต้น

2.9.7.3 การจำแนกตามประเภทของผู้มีส่วนร่วม สามารถแยกประเภทผู้เข้าร่วมตามสถานภาพได้ 4 ประเภท คือ 1) บุคคลในท้องถิ่น (Local Resident) 2) ผู้นำในท้องถิ่น (Local Leaders) 3) เจ้าหน้าที่ของรัฐ (Government Personnel) 4) เจ้าหน้าที่ต่างชาติ (Foreign Personnel) การจำแนกผู้เข้าร่วมดังกล่าวนี้ Uphoff (1977 อ้างถึงใน วิโรจน์ รอดวงษ์, 2544: 52-53) กล่าวว่าต้องพิจารณาถึงสถานภาพส่วนบุคคล เช่น เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว การศึกษา ชนชั้นทางสังคม ระดับรายได้ ระยะเวลา ที่อยู่อาศัย และสถานภาพการถือครองที่ดิน เป็นต้น

2.9.7.4 การจำแนกตามรูปแบบของการมีส่วนร่วม (Form of Participation) การจำแนกลักษณะนี้มีนักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาไว้ เช่น Dusseldorp (1981 อ้างถึงใน วิโรจน์ รอดวงษ์, 2544: 52-53) ได้จำแนกวิธีการของการเข้าไปมีส่วนร่วม (Way of Participation) เป็น 2 ทาง คือ 1) การมีส่วนร่วมทางตรง หมายถึง การที่บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาด้วยตนเอง เช่น การเข้าร่วมประชุม ร่วมอภิปราย ร่วมใช้แรงงาน หรือร่วมลงคะแนนเสียง เป็นต้น 2) การมีส่วนร่วมทางอ้อม หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมผ่านตัวแทน หรือการให้การสนับสนุนโดยไม่นำตนเองเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรง

2.9.8 บทบาทของผู้นำกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ภาวะผู้นำนั้นมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการมีส่วนร่วมกิจกรรมการพัฒนาของประชาชน ผู้นำมีส่วนในการริเริ่มกิจกรรม ชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมและดำเนินการให้กิจกรรมบรรลุผล (ปรัชญา เวสารัชช์, 2528: 114-137) ซึ่งประกอบด้วย 1) ผู้นำจากภายนอกหมู่บ้าน ผู้นำจากภายนอกหมู่บ้านอาจเป็นใครก็ได้ที่มีภูมิปัญญาปกติประจำในหมู่บ้าน แต่เข้ามามีส่วนสำคัญต่อการระดมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาส่วนใหญ่แล้วผู้นำจากภายนอกหมู่บ้านมีบทบาทในการริเริ่มชักนำให้เกิดกิจกรรมการพัฒนาขึ้นในหมู่บ้าน ทั้งนี้เป็นไปตามภารกิจในหน้าที่ราชการ กล่าวคือ ปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายหรือแผนปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาชนบทตามที่หน่วยงานของตนมอบหมาย และ 2) ผู้นำจากภายในหมู่บ้าน ผู้นำจากภายในหมู่บ้านอาจเป็นผู้นำทางการ

(กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน) เป็นสมาชิกสภาตำบลและคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือเป็นประชาชนซึ่งไม่มีตำแหน่งทางราชการก็ได้

เนื่องจากกิจกรรมการพัฒนาส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมตามนโยบาย หรือแผนปฏิบัติงานของรัฐ ผู้นำทางการเมืองในหมู่บ้านจึงถูกดึงเข้าร่วมด้วยโดยปริยายในฐานะที่เป็นกลไกพื้นฐานของทางราชการในระดับหมู่บ้าน ตำบล โดยที่ผู้นำทางการเมืองมีหน้าที่ต้องปฏิบัติงานตามที่ทางราชการมอบหมายอยู่แล้ว เมื่อรัฐมีกิจกรรมการพัฒนาในหมู่บ้านใด ผู้นำทางการเมืองของหมู่บ้านย่อมเข้าร่วมโดยปริยาย ทั้งนี้ โดยการรับมอบนโยบายจากการประชุมประจำเดือนของอำเภอ ซึ่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านได้รับทราบนโยบายหรือกิจกรรมจากนายอำเภอหรือข้าราชการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ข้าราชการเองอาจติดต่อมอบหมายภารกิจให้ผู้นำทางการเมืองโดยตรงก็ได้

ในส่วนของประชาชนโดยทั่วไปนั้น มีโอกาสได้รับทราบกิจกรรมการพัฒนาได้หลายทาง โดยทั่วไปเป็นการรับทราบจากการสื่อสารโดยตรง การสื่อสารโดยตรงมีความสำคัญคือ การประชุม โดยผู้นำทางการเมืองเรียกประชุมหมู่บ้านเพื่อชี้แจงและชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมในระหว่างการประชุม ผู้นำทางการเมืองอาจชี้แจงเองหรือข้าราชการที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ชี้แจงโดยตรง ในการประชุมนี้ผู้สงสัยอาจซักถามปัญหาต่าง ๆ จนพอใจแล้วก็ตัดสินใจเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมด้วยเหตุผลต่างๆ นอกเหนือจากการประชุมแล้ว ประชาชนอาจได้รับการชักชวนหรือรับทราบกิจกรรมการพัฒนาจากการพบปะส่วนตัวกับผู้นำกิจกรรม (ทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้าน) หรือจากการบอกเล่าต่อๆ กัน

ยุทธวิธีการระดมการเข้ามีส่วนร่วมดำเนินกิจกรรมในชนบทนั้น โดยทั่วไปมีลักษณะที่เรียบง่าย อาศัยการบอกเล่าด้วยวาจาในหมู่บ้าน กล่าวคือ ข้าราชการและผู้นำทางการเมืองระดับหัวหน้าหมู่บ้าน (กำนันและผู้ใหญ่บ้าน) นิยมใช้การประชุมเป็นเวทีชักชวนการเข้าร่วม ทั้งนี้การประชุมระดับทั่วไป ได้แก่ การประชุมหมู่บ้าน หรือการประชุมเฉพาะกรรมการหมู่บ้าน หรือคณะกรรมการกลุ่มกิจกรรม ข้าราชการและหัวหน้าหมู่บ้านมักไม่ใช้วิธีการเดินเพื่อชักชวนส่วนตัวมากนัก ยกเว้นในกลุ่มคนรู้จักใกล้ชิด การเดินบอกหรือชักชวนส่วนตัวเป็นหน้าที่ของผู้นำระดับรองลงไป ซึ่งมักใช้วิธีเดินบอกเองหรือกระจายข่าวต่อไปอีก เช่น บอกให้หัวหน้าคุ้มแพร่ข่าวต่อหรือบอกให้ญาติสนิทมิตรสหายช่วยชักชวนเป็นวงกว้างออกไป การใช้สื่ออื่น ๆ เช่น สิ่งพิมพ์ เครื่องขยายเสียงมีจำกัดมาก

2.9.9 การบริหารจัดการกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวทางการบริหารจัดการมีส่วนร่วมที่ประสบผลสำเร็จ มีสิ่งที่จะต้องให้ความสำคัญอยู่ 2 ส่วน (อรทัย กึกผล, 2546: 4-7) คือ 1) หัวใจหรือหลักการพื้นฐานของการบริหารการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ผู้บริหารโครงการการมีส่วนร่วมต้องยึดถือประกอบด้วยหลัก 4s 2) กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรดำเนินการอย่างเป็นระบบและมีการวิเคราะห์สถานการณ์และเตรียมการล่วงหน้า ดังนั้น การวางแผนโครงการการมีส่วนร่วมจะเป็นกลไกหรือเป็นเครื่องมือช่วยให้การมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จ

การบริหารจัดการกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรยึดหลัก 4s คือ 1) Starting Early หรือ การเริ่มต้นเร็ว: กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องเริ่มต้นตั้งแต่วาระแรก มีการให้ข้อมูล กระตุ้นให้เกิดความคิดเห็นจากประชาชนก่อนการตัดสินใจ ความล้มเหลวของการมีส่วนร่วมของประชาชนในอดีตมักเกิดจากภาครัฐเริ่มกระบวนการมีส่วนร่วมช้าหลังจากมีการตัดสินใจเรียบร้อยแล้ว หรือมีข้อผูกมัดอื่นๆ จนเปลี่ยนแปลงไม่ได้ หรือหลังจากมีความขัดแย้งเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามการทำให้มีการรับฟังความคิดเห็นก่อนการตัดสินใจ มิได้

หมายความว่าก่อนการตัดสินใจไม่ว่าวัน หรือไม่กี่สัปดาห์ มิติเวลาเป็นปัจจัยหนึ่งที่สะท้อนความจริงใจของหน่วยงานของรัฐ ในกระบวนการมีส่วนร่วมควรให้มีเวลาเพียงพอ การฟังความคิดเห็นอย่างกว้างขวางเพื่อให้การตัดสินใจสะท้อนความคิดเห็นของชุมชน

นอกจากนี้การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งแต่ต้น มีประโยชน์ช่วยให้ประชาชนมีเวลาคิดถึงทางเลือกหรือแนวทางแก้ปัญหาของชุมชนที่เหมาะสมมากขึ้น และเป็นข้อมูลในการพัฒนาโครงการ ดังนั้นการบริหารการมีส่วนร่วมที่ดีนั้น ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นในการตระหนักถึงปัญหาความจำเป็นของโครงการ หรือในขั้นตอนของการหาข้อมูลพื้นฐาน 2) Stake-holders หรือ ครอบคลุมผู้ที่เกี่ยวข้อง: หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมอีกประการหนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ต้องการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ผู้ที่ได้รับผลกระทบหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรมีโอกาสสู่กระบวนการมีส่วนร่วม แต่กลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงอาจถือว่าต้องรับฟังข้อมูลหรือปรึกษาหารือเป็นอันดับแรกๆ หน่วยงานที่รับผิดชอบต้องให้ความสำคัญในการระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ระบุระดับความไม่ให้เกิดกลุ่มเป้าหมาย ต้องตระหนักว่าประชาชนแต่ละกลุ่มได้รับผลกระทบจากประเด็นการตัดสินใจไม่เท่ากัน บ่อยครั้งที่เรามักคิดว่าประชาชนเป็นกลุ่มเดียวกัน ทั้งที่ในความจริงผู้ได้รับผลกระทบมีหลากหลายกลุ่ม การบริหารจัดการการมีส่วนร่วมต้องมั่นใจว่ากลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม และแต่ละกลุ่มอาจมีรูปแบบการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน เพื่อเอื้ออำนวยให้กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมได้ 3) Sincerity หรือ ความจริงใจ: การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีความละเอียดอ่อนและความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วม และประชาชนถือว่าเป็นมิติที่มีความสำคัญในการบริหารการมีส่วนร่วมให้ประสบผลสำเร็จ หน่วยงานของรัฐที่เป็นเจ้าของโครงการหรือมีอำนาจอนุมัติต้องจัดการกระบวนการอย่างจริงจัง เปิดเผย สื่อสัตย์ ปราศจากอคติ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน และมีการสื่อสารสองทางอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและพอเพียง ตอบสนองต่อความสงสัยของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมทั้งแจ้งความก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงของโครงการอย่างต่อเนื่อง อธิบายกระบวนการต่างๆ อย่างชัดเจน กัลลหาข้อสงสัยต่างๆ ที่อาจก่อให้เกิดข้อสงสัย ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในระยะเริ่มต้น ขณะเดียวกันตั้งใจรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อนำไปเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นพื้นฐานของความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความไว้วางใจและความน่าเชื่อถือนำมาซึ่งความร่วมมือความเข้าใจการสื่อสารที่ดีขึ้น 4) Suitability หรือ วิธีการที่เหมาะสม: หลักการที่สำคัญประการสุดท้ายของการบริหารการมีส่วนร่วม คือ การเลือกเทคนิคหรือรูปแบบการมีส่วนร่วมของการประชาชนต้องคำนึงถึงความเหมาะสม โดยพิจารณาจากประเภทและขนาดของโครงการ ความหลากหลายและลักษณะที่แตกต่างด้านวัฒนธรรม สังคมและค่านิยม ระดับความสนใจของชุมชนในประเด็นหรือโครงการ ความสามารถและความพร้อม รวมทั้งข้อจำกัดของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น ด้านระยะเวลา บุคลากรและงบประมาณ ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมอยู่ที่ความสามารถวิเคราะห์สถานการณ์และเลือกกระบวนการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมที่สร้างสรรค์ต้องประกอบด้วยกระบวนการย่อยหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ นอกจากนั้น ต้องตระหนักว่าให้ข้อมูลข่าวสารและข้อเท็จจริงเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของการปรึกษาหารือที่มีประสิทธิผล

โดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมรับรู้ ร่วมคิดร่วมตัดสินใจ และร่วมตรวจสอบการปฏิบัติงานของกรมสวัสดิการสังคมและคุ้มครองแรงงานในการรับมือกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเป็นประชาคมอาเซียน และการเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ที่ได้นำปัญหาความต้องการของประชาชนมาเสนอและบรรจุไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น จะส่งผลให้แผนพัฒนาท้องถิ่นที่ได้จัดทำขึ้นสามารถแก้ไขปัญหาของประชาชนในท้องถิ่นได้ตรงจุด และส่งผลในการพัฒนาประเทศในภาพรวมอีกด้วย และนอกจากนี้ยังมีปัจจัยเสริมที่สำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล คือ การรับรู้หรือตระหนักในบทบาทของภาคประชาชนในการมีส่วนร่วมด้วย

คำสำคัญ (Key word) ที่ทำให้คนเข้ามามีส่วนร่วม

1. มีอิสรภาพ (Freedom)
2. มีความเสมอภาค/มีความเท่าเทียม (Equality)
3. ความเป็นประชาธิปไตย (Democracy)

ตารางที่ 2.4 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

ระดับการมีส่วนร่วม	ขั้นตอนการมีส่วนร่วม
☉ ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น	8. ประชาชนคือผู้กำหนดสิ่งที่ต้องการจากปัญหาและร่วมกันจัดการ 7. ประชาชนได้ “ควบคุม” “บางส่วน” 6. ประชาชนและรัฐมีส่วนร่วมเท่ากัน(โดยรัฐถือว่าประชาชนเป็น “หุ้นส่วน”)
◎ ประชาชนมีส่วนร่วมปานกลาง	5. รัฐให้ประชาชนเข้าร่วมได้บางส่วนเช่นเป็นที่ปรึกษา, เข้าเป็นคณะกรรมการ(แต่เพียงส่วนน้อย) 4. ประชาชนได้รับการปรึกษา(โดยมีการถามความต้องการบ้าง)
⊙ ประชาชนมีส่วนร่วมน้อย	3. รัฐบอกให้ทราบว่า “มีอะไรบ้าง” 2. รัฐคือผู้จัดการให้ 1. รัฐคือผู้กำหนด(คิดให้แทน)

ที่มา: นรินทร์ ชัยพัฒพงศ์, 2547: 18.

อย่างไรก็ตามยังพบว่ามีปัจจัยหรือสาเหตุที่คนเข้ามามีส่วนร่วม มีดังนี้ 1) มีความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน 2) มีความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน 3) มีการตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา 4) มีความศรัทธาต่อบุคคลสำคัญหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงเข้ามามีส่วนร่วม 5) มีความเกรงใจต่อบุคคลที่เคารพนับถือมีเกียรติมีตำแหน่งจึงเข้ามามีส่วนร่วม และ 6) มีอำนาจบังคับจากผู้มีอำนาจ

กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่า เขาสนใจห่วงใยเดือดร้อนไม่พอใจ-พอใจหรือได้ประโยชน์-เขาได้สิ่งจูงใจหรือได้รับเกียรติ-เขาเกรงใจได้เกิดศรัทธาหรือว่าถูกบังคับ

ในขณะที่ปัจจัยหรือสาเหตุที่คนไม่เข้ามามีส่วนร่วม มีดังนี้ ปัญหาจากฝ่ายที่ควรจะให้เข้าร่วม(รัฐ, ฝ่ายต่างๆ) ได้แก่ ฝ่ายที่เคยทำอะไรเพียงกลุ่มเดียวหรือคนเดียวแล้วควรให้ฝ่ายอื่นๆมีส่วนร่วมด้วยแต่ไม่ยอมหรือไม่เต็มใจให้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยอาจเนื่องมาจากไม่เคยชินเพราะทำให้ตนขาดความสะดวกขาดความเป็นส่วนตัว กลัวฝ่ายอื่นๆ มาเห็นพฤติกรรมทำให้ตัวเองต้องทำงานโปรงใสมากขึ้นหรือ กลัวว่าจะหาทุจริตหรือผลประโยชน์ได้ยากขึ้น และไม่เห็นความจำเป็นเจ้าหน้าที่ไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องให้ฝ่ายอื่นๆเข้ามามีส่วนร่วมด้วย คิดว่าฝ่ายอื่นๆ ไม่มีความรู้ที่เหมาะสมเพียงพอ เช่น ไม่มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์, การรักษาโรคสัตว์, ไม่มีความรู้เพาะกล้าไม้ และยึดถือระบบอุปถัมภ์มองว่าตนมีหน้าที่งานให้กับชาวบ้านและรวมทั้งคิดว่า ถ้าทำงานด้วยตนเองสำเร็จจะได้รับความดีความชอบจากผู้บังคับบัญชา

นอกจากนี้ยังมีปัญหาจากฝ่ายที่ควรจะให้เข้ามามีส่วนร่วม อาทิเช่น ไม่ทราบเรื่องการให้เข้าไปมีส่วนร่วมด้วยหรือไม่ทราบกิจกรรมนั้น กลัวว่าเมื่อเข้าไปมีส่วนร่วมแล้วจะเสียเวลาหรือขัดแย้งหรือเสียประโยชน์ ไม่ทราบว่าจะเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างไรเนื่องจากไม่เคยให้พูดคุยอย่างเสมอภาคมาก่อน และกลัวเพราะคิดว่าตนเองด้อยกว่าผู้อื่นเช่นมีฐานะต่างจากคนอื่นการพูดจาไม่เก่ง ฯลฯ การมีส่วนร่วมไม่มีความจำเป็นสำหรับตนเพราะคิดว่ามีคนอื่นเข้ามามีส่วนร่วมแล้ว มีอคติส่วนตัวมีบทเรียนที่ไม่ดีในอดีตเช่นเคยได้รับการดูถูกหรือเข้าร่วมแล้ว เสียเวลาไม่ได้ประโยชน์ กลัวว่าเข้าร่วมแล้วรัฐจะไม่ทำตามสัญญาเช่นรับปากว่าจะทำให้แต่ไม่ทำหรือทำแต่ล่าช้าจนเกิดผลเสียและมองแต่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวมตนเองเองคิดว่าถ้าโครงการไหนตนเองจะไม่ได้ประโยชน์ก็ไม่เข้าร่วมแต่ถ้ามีประโยชน์จึงจะเข้าร่วม

2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในด้านประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน

ธัญดา ยอดแก้ว (2547) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศในกลุ่มอาเซียนและหาแนวทางการออกแบบภาพสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกทั้ง 10 ประเทศ อันได้แก่ ไทย เมียนมาร์ ลาว กัมพูชา เวียดนาม สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย บรูไนและฟิลิปปินส์ ที่สามารถสื่อถึงภาพลักษณ์ของแต่ละประเทศได้อย่างชัดเจน มีความถูกต้องและเหมาะสม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานด้านต่างๆ ได้ โดยผลการวิจัยพบว่า สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้น สามารถจำแนกเป็นหมวดหมู่ได้ทั้งสิ้น 5 ด้าน คือ สาขามนุษยศาสตร์/สาขาศิลปกรรม/สาขาช่างฝีมือ/สาขากีฬาและนันทนาการ/สาขาคหกรรมศิลป์ สำหรับแนวทางในการออกแบบภาพสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมนั้นมีหลักการดังนี้ ควรศึกษาและถ่ายทอดลักษณะเฉพาะของแต่ละวัฒนธรรมที่เด่นชัดที่สุดเพื่อสร้างภาพลักษณ์แบบฉบับเฉพาะตัว/หลักในการใช้สีสำหรับการออกแบบ ควรคำนึงถึงลักษณะของสีที่นิยมนำมาใช้หรือนำเสนอจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมย่อมก่อให้เกิดการสื่อความหมายที่ดีและเป็นการส่งเสริมงานออกแบบให้ดียิ่งขึ้น/หลักการจัดวางองค์ประกอบควรนำเสนอในส่วนที่สำคัญเพียงเรื่องเดียวหรือเน้นจุดสนใจเพียงจุดเดียวเท่านั้น เพื่อการตีความหมายภาพที่ชัดเจน ถูกต้อง สื่อความหมายได้อย่างตรงประเด็นที่สุด

ธนิกาญจน์ จินาพันธ์ (2556) ได้วิเคราะห์แนวคิดและคุณค่าในกวีนิพนธ์ไทยที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์) ตั้งแต่ปี 2523 – 2544 รวมทั้งสิ้น 8 เล่มด้วยกัน ผลการศึกษาพบว่า กวีนิพนธ์ซีไรต์มีแนวคิดที่มุ่งแสดงความรับผิดชอบและสำนึกเชิงสังคมของกวีทั้งในด้านการนำเสนอปัญหาของสังคม เช่น ปัญหาโสเภณี ปัญหาความเหลื่อมล้ำของคนในสังคม ปัญหาการใช้อำนาจเผด็จการทางการเมืองการปกครอง เป็นต้น และการเสนอแนะแนวทางที่ทำให้สังคมเป็นปกติสุข คือการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งต้องเอื้อเพื่อแบ่งปันและเห็นคุณค่าความสำคัญของชีวิตอื่นเทียมเท่าตนเอง สำหรับด้านคุณค่าที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ซีไรต์มีคุณค่าสำคัญ 2 ประการ คือ คุณค่าด้านการสืบทอดขนบธรรมเนียมและสร้างสรรค์วรรณศิลป์ และคุณค่าด้านการสร้างพุทธิปัญญา

ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2555) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างกลไก มาตรการ และ องค์ความรู้ของสังคมเพื่อสร้างการปรับตัวของประชาชนอาเซียน โดยสรุปไว้ว่า กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นหลักในการสร้างความคุ้มครองทางสังคมและสวัสดิการสังคม โดยการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการสำหรับ เด็ก สตรี ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส และผู้พิการ เพื่อความครอบคลุมประชาชนอาเซียน การเตรียมพร้อมสู่ประชาคมอาเซียนจึงต้องประกอบไปด้วยกลไกหลัก 9 กลไก ได้แก่: (1) การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้และเครือข่ายความร่วมมือด้านสวัสดิการสังคม; (2) การจัดทำระบบฐานข้อมูลด้านสวัสดิการสังคมสำหรับประชากรในประชาคมอาเซียน; (3) ปรับปรุงระบบและกระบวนการป้องกันปราบปรามการค้ามนุษย์สำหรับอาเซียน; (4) ปรับปรุงกฎหมายและระเบียบปฏิบัติและข้อตกลงร่วมระหว่างประเทศ; (5) จัดทำคู่มือการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับประเทศอาเซียน; (6) การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการสังคมอาเซียน; (7) การพัฒนาศูนย์เรียนรู้และประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับอาเซียน; (8) จัดทำคู่มือการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับประเทศอาเซียน; (9) ปรับปรุงและนำระบบประกันสุขภาพมาเป็นสวัสดิการสังคมสำหรับประชาคมอาเซียน

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องดังกล่าวทำให้พบว่า การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนยังมีอยู่เป็นจำนวนไม่มาก ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งนับว่าเป็นที่สนใจกันอย่างกว้างขวาง แต่ในด้านการเมืองและความมั่นคงกับด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้น ยังมีผู้สนใจศึกษาอยู่น้อยมากซึ่งควรได้รับการกระตุ้นและสนับสนุนให้เกิดงานวิจัยทางด้านนี้โดยเร็ว

บทที่ 3

วิธีการศึกษาและการรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน ครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลัก โดยอาศัยกระบวนการและวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ร่วมกับการศึกษาทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร และใช้เทคนิค วิธีการ เครื่องมือการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพมาดำเนินการในงานวิจัย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทำการศึกษาระหว่างเดือนมีนาคม ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2556 มีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัยทั้งในส่วนของกลุ่มเป้าหมาย แผนการดำเนินงานเพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์และผลลัพธ์ที่ต้องการ และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลโดยสรุป ซึ่งได้ดำเนินการตามขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

3.1 วิธีการศึกษา

3.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

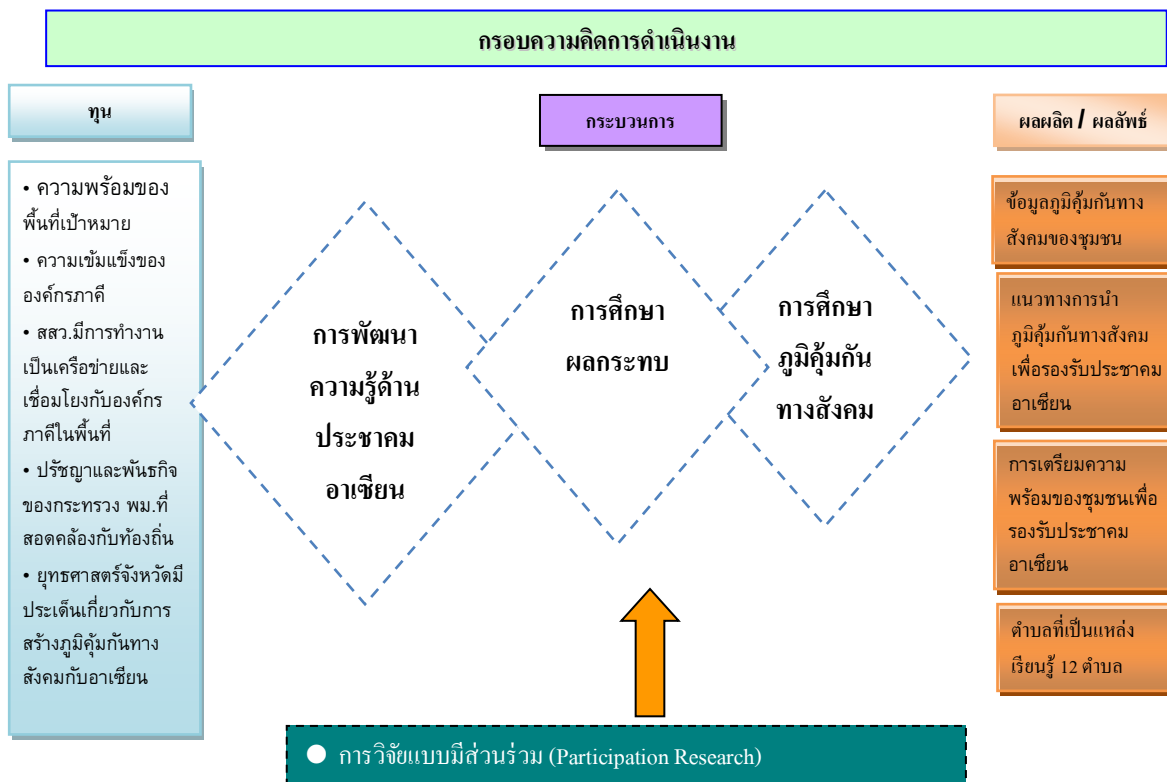
เป็นการศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ (สสว.) ทั้ง 12 แห่งทั่วประเทศจะเป็นผู้ดำเนินการภายใต้คำแนะนำของที่ปรึกษาโครงการฯ สสว.ทั้ง 12 แห่งจะคัดเลือกพื้นที่ศึกษาและลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูลด้วยการออกแบบสอบถามเก็บจากชาวบ้านและแกนนำกลุ่มเป้าหมายในตำบล ทั้งนี้จะมีการประยุกต์ใช้เครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลหลังจากที่ได้มีการฝึกอบรมปฏิบัติการจริงในการสนทนากลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพ มาประกอบในการดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ การสัมภาษณ์บุคคลผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informant) ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth) ตามแนวประเด็นคำถาม โดยมีประเด็นที่สำคัญ คือ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล ลักษณะประเด็นปัญหาสาเหตุ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน นับตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคต จะมีวิธีการจัดการเพื่อหาแนวทางการรองรับผลกระทบอย่างไร การนำทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ และควรได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากบุคคล หรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทำให้ปัญหานั้นเพิ่มหรือลดลงในประเด็นใดบ้าง เพราะอะไร รวมทั้งอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่างๆ โดยการบันทึก จัดหมวดหมู่ตามวันและเวลาที่เข้าไปในชุมชน เรียงลำดับจากวันแรกจนถึงวันสุดท้ายในการลงพื้นที่ และมีการออกแบบจัดทำตารางการวิเคราะห์เบื้องต้น และวิเคราะห์ประเด็นที่สำคัญตามลำดับ ด้วยการทำตารางกิจกรรมในการลงพื้นที่ในแต่ละครั้ง เป็นต้น

3.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

เป็นการศึกษาค้นคว้าข้อมูลและทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น ประวัติความเป็นมาของอาเซียน การรวมตัวของอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ทุนทางสังคม และลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน กับแนวทางการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน

เพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน นอกจากนี้ยังมีการศึกษาการรวมตัวของสหภาพยุโรป (European Union -- EU) นโยบายสังคมของ EU และข้อมูลอื่นๆ ได้แก่ หนังสือ บทความงานวิจัย งานวิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ และรายงานทางวิชาการ ข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาสนับสนุนงานวิจัยได้

3.2 แนวคิดในการดำเนินงาน

3.3 ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informant)

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญประกอบด้วยผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำที่เกี่ยวข้อง และผู้เชี่ยวชาญ ในพื้นที่ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 – 12 (สสว.1 – 12) สสว.ละ 1 พื้นที่ รวม 12 พื้นที่ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ

3.4 แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

จากแนวความคิดในการศึกษาถึงการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการที่ได้ลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์ลักษณะประเด็นปัญหาแต่ละประเด็น สาเหตุ และผลกระทบที่เกิดขึ้น นับตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และอนาคตจะมีวิธีการ

จัดการเพื่อหาแนวทางการรองรับผลกระทบ และการสนับสนุนทางสังคมจากบุคคล หรือหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทำให้ปัญหานั้นเพิ่มหรือลดลงในประเด็นใดบ้าง เพราะอะไร รวมทั้งอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่างๆ

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เป็นการลงพื้นที่วิจัยภาคสนามเพื่อทำการค้นหาประเด็นตามข้อคำถามของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ เพื่อที่จะนำเนื้อหาในการสัมภาษณ์มาใช้งานในการวิเคราะห์และตีความลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน กับแนวทางการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน อย่างเป็นรูปธรรมเพิ่มมากขึ้น แนวทางในการสนทนาและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ มีดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครอบครัว การศึกษาขั้นสูงสุด อาชีพหลัก/รอง รายได้ต่อเดือนของบุคคล และรายได้รวมของสมาชิกในครอบครัว บทบาทและหน้าที่ต่อชุมชน การเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกิจกรรมต่างๆในการพัฒนาของชุมชน และประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมทำงานให้กับสังคมและชุมชน

ส่วนที่ 2 ลักษณะประเด็นปัญหาแต่ละประเด็น สาเหตุ และผลกระทบที่เกิดขึ้น นับตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน รวมถึงลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นในปัจจุบัน และการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในอนาคตอันใกล้ ชุมชนคิดว่าจะทำให้ปัญหานั้นเพิ่มหรือลดลงในประเด็นใดบ้าง เพราะอะไร และจะมีวิธีการจัดการเพื่อหาแนวทางการรองรับผลกระทบอย่างไร

ส่วนที่ 3 กระบวนการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนทางสังคมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stake-holders) ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นตัวบุคคล หรือหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการสนับสนุนในการดำเนินการต่างๆ ทางสังคมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาต่างๆภายในชุมชนภายใต้ประชาคมอาเซียน ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนด้านงบประมาณ สถานที่และอุปกรณ์ และองค์ความรู้ต่างๆ รวมถึงความต่อเนื่องและแนวโน้มในอนาคตของการได้รับการสนับสนุน

ส่วนที่ 4 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ ได้แก่ 1) ปัญหาและอุปสรรคในการเสริมสร้างลักษณะการมีภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมาย 2) แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ 3) ข้อเสนอแนะในการดำเนินการต่าง ๆ

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยการจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์จากข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม เพื่อเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และการศึกษาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ควบคู่กับบริบทที่สอดคล้องกับเนื้อหา โดยใช้การวิเคราะห์แบบการจัดระเบียบเนื้อหาและลำดับความสำคัญของข้อมูล ในการลำดับเหตุการณ์และแยกหมวดหมู่ จัดกลุ่มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตามคำพูด จัดให้อยู่ตามประเด็นคำสำคัญในการศึกษา ที่อยู่ภายใต้บริบทของชุมชน และทำความเข้าใจกับความหลากหลายของข้อมูลที่ได้มา เพื่อให้ทราบถึงแนวโน้มในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน กับแนวทางการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน โดยการเชื่อมโยงตีความและสร้างข้อค้นพบสรุปของข้อมูลทั้งหมดต่อไป

3.6 วิธีการดำเนินงานของที่ปรึกษา

1. นำเสนอโครงร่างการวิจัยที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดของโครงการ
2. ร่วมประชุมเพื่อจัดทำโครงร่างวิจัยร่วมกับผู้เชี่ยวชาญและนักวิจัยจากทั้ง 12 สสว.
3. ร่วมประชุมชี้แจงการดำเนินงานโครงการพร้อมจัดทำแผนการดำเนินงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) กับทีมนักวิจัยของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ
4. ให้ความเห็นในการสร้างเครื่องมือ และวางแนวทางในการจัดเก็บข้อมูลร่วมกับนักวิจัยจากทั้ง 12 สสว.
5. ศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง
6. ประมวลผล วิเคราะห์ สังเคราะห์ ผลการศึกษาวิจัยในภาพรวมจาก 12 สสว.
7. จัดทำรูปแบบรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์พร้อมนำเสนอบทสรุปผู้บริหาร
8. เข้าร่วมเวทีวิพากษ์รายงานการวิจัยร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยโครงการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน ครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยกระบวนการและวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กับผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ร่วมกับการศึกษาทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร และใช้เทคนิค วิธีการ เครื่องมือการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพมาดำเนินการในงานวิจัย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์และผลลัพธ์ที่ต้องการ รวมถึงวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลในพื้นที่การศึกษาวิจัย ตามที่ 12 สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ (สสว.) ได้ลงพื้นที่ศึกษาร่วมกับชุมชน โดยสามารถสรุปผลการศึกษาที่น่าสนใจของแต่ละสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการตามลำดับประเด็น ดังนี้

- 1) บริบทชุมชน
- 2) สภาพปัญหาของชุมชน
- 3) ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน
- 4) แนวโน้มผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน
- 5) การเตรียมพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียน
- 6) แนวทางในการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมาใช้ในการรองรับผลกระทบที่จะเกิดจากประชาคมอาเซียน

4.1 สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 ได้การศึกษาวิจัยเรื่องการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนบ้านขวาง อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.1.1 บริบทของชุมชน

ตำบลบ้านขวาง เป็นตำบลที่มีการตั้งถิ่นฐานมานานแล้ว ไม่ปรากฏว่าย้ายมาจากที่ไหนแต่เป็นที่ทราบกันอยู่ว่า การคมนาคมในสมัยก่อนมี 2 เส้นทาง คือทางน้ำและทางบก ในสมัยก่อนชาวบ้านนิยมเดิมทางไปค้าขายจังหวัดอ่างทอง โดยอาศัยเส้นทาง “คลองบางแก้ว” สำหรับคลองบางแก้วที่ไหลไป จังหวัดอ่างทองนี้ แนวลำคลองจะเปลี่ยนการเดินทางเป็นเส้นตั้งฉาก เมื่อเริ่มเข้าเขตตำบลบ้านขวาง เนื่องจากมีแนวลำน้ำตั้งขวางคลองนี้เอง จึงเรียกตำบลนี้ว่า “ตำบลบ้านขวาง” สภาพภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อม ตำบลบ้านขวาง มีเนื้อที่ทั้งหมด 144.44 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 9,025 ไร่ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงพื้นดินส่วนใหญ่เป็นดินร่วนและดินเหนียวเหมาะสำหรับประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม

สภาพสังคม ได้แก่ ประชากรในพื้นที่ แบ่งได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ วัยเด็ก ร้อยละ 25.63 วัยทำงาน ร้อยละ 53.72 วัยผู้สูงอายุ ร้อยละ 20.65 (ข้อมูลพื้นฐานตำบลบ้านขวาง ปี 2555) จำนวนสภาองค์กรชุมชนตำบลบ้านขวางทั้งหมด 18 องค์การ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) รายงานข้อมูลองค์กรชุมชน ปี 2555) สภาพเศรษฐกิจประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลบ้านขวาง มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพอิสระ ค้าขาย รับจ้างทั่วไป และรับราชการ วัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ ศิลปหัตถกรรม กลุ่มผลิตดอกไม้ประดิษฐ์บ้านขวาง ม.3 และงานช่างท้องถิ่นกลุ่มตัดเย็บ เครื่องหนัง และเสื้อผ้า เป็นต้น

4.1.2 สภาพปัญหาของชุมชน

จากการประชุมเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย คณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาตำบลเชิงบูรณาการ (ทีม C) และ แกนนำที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลต้นแบบ ตำบลบ้านขวาง อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมจำนวน 30 คน เพื่อร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับปัญหาภายในชุมชน ในวันที่ 2-3 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2556 ณ บ้านไม้ชายเลน ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม ผลจากการร่วมกันหารือในครั้งนี้ สามารถแยกลักษณะปัญหาที่พบ ได้ตามกลุ่มวัย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 4.1 การวิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

กลุ่มวัย	ปัญหา	ลักษณะปัญหา
กลุ่มเด็ก	- ขาดการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ - ไม่กล้าแสดงออก - ขาดพื้นฐานทางด้านภาษา - ต้องการใช้เวลาหลังเลิกเรียนในการหารายได้พิเศษ	- กลุ่มเด็กที่ศึกษาในระบบ และเด็กที่ศึกษานอกระบบพบว่ากลุ่มเด็กส่วนมาก ยังขาดการกระตุ้นให้เกิดกล้าแสดงออกในการใช้ภาษาที่แปลกไปจากภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน - ขาดพื้นฐานด้านภาษาที่ดี ซึ่งตำบลบ้านขวางมีบุคลากรครูสอนภาษา ที่เป็นเจ้าของภาษาโดยตรงจำนวนจำกัด จึงทำให้การพัฒนาด้านภาษาเป็นไปอย่างจำกัด - ไม่มีกิจกรรมที่ใช้เวลาหลังเลิกเรียนในการหารายได้พิเศษ - ไม่มีการรวมตัวของเด็กที่จะมาทำกิจกรรมร่วมกัน - การส่งเสริมจากครอบครัวน้อย
กลุ่มคนวัยทำงาน	- ขาดแรงจูงใจในการนำภาษาไปใช้ - ให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงครอบครัวมากกว่าการมาฝึกฝนด้านภาษา - ต้องการมีอาชีพเสริม รายได้ไม่เพียงพอ	- กลุ่มนี้ส่วนมากเป็นกลุ่มคนที่ทำงานโรงงานมีภาระต้องหาเลี้ยงครอบครัวเป็นหลัก - ส่วนใหญ่ใช้เวลากับการทำงานและขาด แรงจูงใจในการเรียนรู้ด้านภาษาเพราะต้องทุ่มเทอยู่กับการทำงาน - ลักษณะปัญหาด้านการประกอบอาชีพ กลุ่มคนวัยทำงานในพื้นที่ ส่วนมากจะมีอาชีพทำงานโรงงานและอาชีพเกษตรกรรม รายได้ที่ได้ในบางครั้งไม่เพียงพอกับรายจ่ายหลักในครอบครัว

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

กลุ่มวัย	ปัญหา	ลักษณะปัญหา
กลุ่มผู้สูงอายุ	- คิดว่าภาษาเป็นเรื่องที่ยากเกินกว่าวัยของตน - ไม่ได้นำภาษาไปใช้ประโยชน์ - ว่างงานไม่มีอาชีพ	- ส่วนมากเห็นว่าเรื่องภาษาเป็นเรื่องที่ยากกว่าวัยของตนที่ต้องมาเริ่มเรียนรู้ใหม่และก็ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ จึงไม่ให้ความสนใจ - ลักษณะปัญหาด้านการประกอบอาชีพ กลุ่มผู้สูงอายุส่วนมากอาศัยอยู่บ้านไม่มีงานทำ รับภาระในการเลี้ยงดูบุตรหลานเนื่องจากพ่อแม่ต้องออกไปทำงาน รายได้หลักได้จากเบี้ยผู้สูงอายุ

4.1.3 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน

ในการลงพื้นที่ตำบลบ้านขวาง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ตำบลบ้านขวางมีกลุ่มประชากรในชุมชนที่มีลักษณะภูมิคุ้มกันของชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่

- กลุ่มวัยเด็ก ร้อยละ 25.63 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในตำบล แบ่งเป็นกลุ่มเด็กที่ศึกษาในระบบ และเด็กที่ศึกษานอกระบบ ตำบลบ้านขวางมีทั้งโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา วิทยาลัยการอาชีพมหาราช ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน หน่วยงาน/องค์กร ที่ตั้งอยู่ในตำบลเป็นสถานที่ที่จะช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็ก/เยาวชน ในพื้นที่

- กลุ่มวัยทำงาน ร้อยละ 53.72 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในตำบล ซึ่งเป็นจำนวนกลุ่มประชากรที่มากที่สุด ในกลุ่มนี้มีปัญหาส่วนใหญ่เป็นปัญหาด้านการประกอบอาชีพ คือรายได้ไม่เพียงพอต่อการมีอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว จากการศึกษพบว่า กลุ่มสภาองค์กรชุมชนได้มีการตั้งกลุ่มเพื่อส่งเสริมด้านการประกอบอาชีพ เช่น กลุ่มผลิตดอกไม้ประดิษฐ์บ้านขวาง ม.3 กลุ่มผลิตเห็ดนางฟ้าภูพาน ม.3 กลุ่มอาชีพเสริม กลุ่มทำขนมเบเกอรี่ บ้านขวาง ม.2 เป็นต้น ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้สามารถขยายผลสู่ครอบครัวที่กำลังประสบปัญหาให้มีอาชีพเสริมและก่อให้เกิดรายได้ ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน และเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

- กลุ่มวัยผู้สูงอายุ จำนวนร้อยละ 20.65 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในตำบล เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญกับตำบลบ้านขวางเป็นอย่างมาก เนื่องจากแกนนำในกลุ่ม/องค์กร ของตำบลบ้านขวางส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ มีทั้งข้าราชการเกษียณอายุและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนก็ได้รับการถ่ายทอดมาจากกลุ่มผู้สูงอายุ การทำขนมไทย การเย็บเครื่องหนัง ก็เป็นความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดกันมาจนสามารถผลิตเพื่อนำไปขายเป็นอาชีพและเป็นที่รู้จักในนามสินค้าของตำบลบ้านขวาง เป็นต้น ในกลุ่มวัยผู้สูงอายุมีการจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุขึ้นการรวมตัวของผู้สูงอายุในตำบลเพื่อมาทำกิจกรรมร่วมกันและได้ขยายผลไปถึงการมีสวัสดิการในกลุ่มผู้สูงอายุ มีการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐเข้าร่วมกิจกรรมต่างเพื่อพัฒนาตำบลของตน แนวทางการทำงานของกลุ่มผู้สูงอายุตำบลบ้านขวางเป็นอีกหนึ่งรูปแบบภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สร้างคุณค่าและการยอมรับให้แก่ผู้สูงอายุ ทำให้กลุ่มคนในวัยอื่นๆได้เกิดทัศนคติที่ดีและเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้สูงอายุแต่ไม่ไร้ค่านั่นเอง โดยสรุปเป็นตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้แก้ไขปัญหาของชุมชน

ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา
1. ขาดความรู้ด้านภาษา	1. ให้ภาครัฐและภาคประชาชนร่วมกันวางแผนด้านภาษาเช่นทำศูนย์การเรียนรู้ภาษาอาเซียน เพื่อส่งเสริมให้เกิดศูนย์การเรียนรู้ทางด้านภาษา เป็นต้น
2. ขาดการส่งเสริมด้านอาชีพ	2. การส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำไปการพัฒนาการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น

4.1.4 แนวโน้มและผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน

แนวโน้มและผลกระทบที่ชุมชนมีโอกาสจะเผชิญนั้นมีทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนี้

4.1.4.1 ผลกระทบเชิงบวก

ด้านสังคม ชุมชนมีการพัฒนาด้านภาษามีความหลากหลายและมีความเป็นสากลมากขึ้นผู้นำและสมาชิกในชุมชนร่วมกันพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพทางด้านภาษาให้ทัดเทียมสามารถเข้าใจการสื่อสารเบื้องต้นเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนเกิดการจ้างแรงงานมากขึ้นเมื่อเปิดประเทศเป็นเสรี การหลั่งไหลของคนระหว่างประเทศในแถบอาเซียนก็จะมีเพิ่มขึ้น นักท่องเที่ยวก็จะมีปริมาณเพิ่มขึ้น ทำให้การเตรียมพร้อมด้านแรงงานเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งคนในชุมชนเมื่อมีความสามารถด้านภาษา การจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นก็จะมาพร้อมกับแรงงานที่มีศักยภาพมีความสามารถใช้ภาษาสากลได้ด้วย

ด้านเศรษฐกิจ เกิดการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่ผลิตจากธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น ทำให้เกิดอาชีพในชุมชน คนในชุมชนสามารถนำภูมิปัญญาเหล่านั้นมาประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเองได้ เกิดธุรกิจท่องเที่ยวต่าง ๆ ในชุมชน เช่น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึง ธุรกิจบริการ เช่น นวด สปา เสริมสวย เป็นต้น ภาษาจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยว หรือผู้มาใช้บริการ ให้ความสนใจในบริการนั้นๆ การเปลี่ยนแปลงต่อการตื่นตัวของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การเปิดให้เป็นการค้าเสรีทำให้การแข่งขันสูง ทำให้คนในชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มอาชีพต่างๆ มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองความต้องการให้ได้มากที่สุด เช่น เพิ่มคำอธิบายผลิตภัณฑ์เป็นภาษาต่างๆ เพื่อให้ลูกค้ามีความเข้าใจในผลิตภัณฑ์นั้นมากขึ้น

ด้านอื่นๆ เกิดการแลกเปลี่ยนนวัตกรรมใหม่ๆ อย่างเสรีการร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่ไร้ขีดจำกัดโดยเกิดจากพลังสมองที่นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อให้ทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว

4.1.4.2 ผลกระทบด้านลบ

ด้านสังคม เมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน การเคลื่อนย้ายคนเข้าออกประเทศอย่างเสรีทำให้เกิดการย้ายเข้า – ออก ของคนแปลกถิ่นในชุมชน ความปลอดภัยในและความไว้วางใจชุมชนมีน้อยลง ด้วยภาษาที่หลากหลายทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันมากขึ้น การเกิดอาชญากรรมที่คาดไม่ถึง เป็นต้น ในด้านการศึกษา การได้รับการสนับสนุนภาครัฐในเรื่องบุคคลากรเพื่อมาช่วยฝึกฝนการใช้ภาษายังมีอย่างจำกัด เช่น อัตราครูผู้สอนภาษามีน้อยมากหากเปรียบเทียบกับความต้องการเรียนรู้ด้านภาษาของชุมชน ทำให้ความรู้ด้านภาษาเป็นไปอย่างไม่ทั่วถึง ปัญหาของคนแปลกถิ่นทำให้เกิดเป็นสังคมเป็นแบบตัวใครตัวมันมากขึ้น วัฒนธรรม

ที่หลากหลาย ต่างคนต่างที่มาพื้นฐานลักษณะนิสัยที่แตกต่างกันไป การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดมีมากขึ้น ดังนั้นหากไม่รู้ภาษา จะทำให้เกิดความยากลำบากในการดำเนินชีวิต และในเรื่องของค่านิยมที่ปรับเปลี่ยนไป ค่าความเป็นไทยเริ่มถูกกลืน คนรุ่นใหม่หันมาใช้ภาษาสากลจนอาจหลงลืมความเป็นชุมชนที่มีรูปแบบ และมีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง

ด้านเศรษฐกิจ เมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนสภาพเศรษฐกิจภายในประเทศจะมีการตื่นตัว เพราะจะเกิดการแข่งกันมากขึ้น การลงทุนและการผลิตสินค้ามีความหลากหลายเพื่อเพิ่มช่องทางในการตัดสินใจให้แก่ผู้บริโภคทำให้เกิดการแย่งกันผลิต แย่งกันลงทุน การผลิตที่มากเกินไปเกินความต้องการ อาจทำให้เกิดสินค้าล้นตลาด การจ้างแรงงานด้วยค่าจ้างที่ต่ำลงทำให้ชาวต่างชาติในสมาชิกอาเซียนเข้ามาทำงานในประเทศไทยมากขึ้น ทำให้คนในประเทศในบางส่วนเกิดภาวะตกงานไม่มีเงินนำมาดำรงชีวิตซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาด้านสังคมต่อไปในอนาคต

ด้านอื่นๆ การขยายตัวในภาคของอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้ส่งผลกระทบในด้านสิ่งแวดล้อม เกิดมลพิษในด้านต่างๆมากขึ้น โดยเฉพาะชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตอุตสาหกรรม เป็นต้น

4.1.5 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียนในปัจจุบัน

ปัจจุบันการเตรียมพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียนของตำบลบ้านขวาง มีลักษณะรูปแบบทั้งทางตรงและทางอ้อมนั้นคือ

4.1.5.1 ภูมิคุ้มกันที่มาจากหน่วยงานภาครัฐ

กิจกรรม/โครงการสอนภาษา การสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตำบลบ้านขวางจากภาครัฐ มีการบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานยกตัวอย่างเช่นการดำเนิน “โครงการภูมิปัญญาชุมชนเข้มแข็งสร้างภูมิคุ้มกันสู่ประชาคมอาเซียนตำบลบ้านขวาง อำเภอหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” จัดให้มีการสอนภาษาอังกฤษในวันเสาร์-อาทิตย์ กลุ่มเป้าหมาย 50 คน โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ตำบลบ้านขวาง ซึ่งได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขวาง คณะทำงานขับเคลื่อนการพัฒนาตำบลเชิงบูรณาการ (ทีม C) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ จังหวัดปทุมธานี กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ โดยหน่วยงานภาครัฐจัดให้มีเวทีเพื่อค้นหาปัญหาของตำบลบ้านขวาง และยังเป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาด้านวิชาการต่างๆ อีกด้วย

กลุ่มกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบ้านขวาง เป็นอีกกลุ่มที่ภาครัฐเข้ามาร่วมสนับสนุน เป็นกลุ่มที่มีการจัดสวัสดิการระดับชุมชน รูปแบบจุดเริ่มต้นของกลุ่มนี้ก็มีการได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐ แต่แนวคิดที่จะก่อตั้งกองทุนขึ้นมาและวิธีการต่างๆมีการขับเคลื่อนโดยภาคประชาชน การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบ้านขวาง มีการบริหารจัดการแบบสวัสดิการสามขา นั่นคือ ชุมชนออม ท้องถิ่น และรัฐสมทบ ซึ่งเป้าหมายที่สำคัญของกลุ่มคือการสร้างหลักประกันของชุมชนในท้องถิ่นให้สามารถพึ่งพาตนเองได้

4.1.5.2 ภูมิคุ้มกันที่มาจากชุมชน

กิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมประจำปี นั่นคือ กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในตำบลบ้านขวางที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาทุกปี เช่นมีการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีจัดงานประเพณีวันสงกรานต์และจัดงานประเพณีวันเข้าพรรษา ซึ่งการจัดกิจกรรมต่างๆเกิดขึ้นจากการให้สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีจากรุ่นสู่รุ่น ในทุกๆปีเมื่อถึงวันงานชาวบ้านจะพาครอบครัวร่วมกันทำกิจกรรม ช่วยกันทำอาหาร โดยแกนนำหลักจากผู้นำ

กลุ่มต่างในตำบล เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาชีพต่างๆ และการสนับสนุนจาก อบต.บ้านขวาง การร่วมแรงร่วมใจกันของชาวบ้านในงานประเพณีต่างๆทำให้เกิดความใกล้ชิด ความสามัคคีในชุมชน สร้างภูมิคุ้มกันโดยเริ่มจากการขัดเกลาจิตใจให้คนในชุมชนมีความรักและศรัทธาในคุณค่าที่ดีของวัฒนธรรมไทย เป็นวันที่ชาวบ้านตำบลขวางทุกคนร่วมใจกันทำกิจกรรมโดยเป็นวันที่ทุกคนจะมีเพียงกลุ่มเดียวนั้นคือ กลุ่มชาวบ้านตำบลบ้านขวาง และการจัดกิจกรรมต่อเนื่องในทุกปีส่งผลให้ให้ชุมชนตำบลบ้านขวางมีความเข้มแข็ง

กลุ่มแม่บ้านและกลุ่มอาชีพต่างๆ จุดเริ่มต้นจากความสามัคคีของคนในชุมชน เมื่อมีกิจกรรมทุกคนต่างมารวมตัวกันช่วยกันทำขนม อาหาร ทำให้เกิดความคิดต่อยอดการสร้างอาชีพจากการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมวัตถุดิบจากท้องถิ่นซึ่งอาจจะยังไม่สมบูรณ์มากนักมาก แต่อย่างน้อยกลุ่มอาชีพเหล่านี้ก็สามารถทำให้ได้เรียนรู้ใหม่ได้เรียนรู้วิถีชีวิตที่ใช้ภูมิปัญญาจากคนรุ่นก่อน ซึ่งทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็นวิถีชีวิตของชุมชนตำบลบ้านขวางและยังเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้รุ่นต่อไปได้อนุรักษ์ไว้อีกด้วย

กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุในชุมชนเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มาร่วมทำกิจกรรมต่างๆร่วมกัน พร้อมทั้งยังสร้างหลักประกันชีวิตให้กับผู้สูงอายุโดยมีการออมและจัดสวัสดิการในกลุ่ม ซึ่งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มวัยผู้สูงอายุในตำบล ให้มีสุขภาพจิตที่ดี ร่างกายที่แข็งแรง และไม่เป็นภาระของลูกหลาน ซึ่งตำบลบ้านขวางมีแกนนำที่สำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เป็นวัยผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ

4.1.6 แนวทางในการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียนในอนาคต

จากการศึกษาแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมมาใช้ในการรองรับผลกระทบที่จะเกิดจากประชาคมอาเซียนโดยเลือกศึกษาในพื้นที่ตำบลบ้านขวาง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการศึกษาพบว่าชุมชนมีทุนทางสังคมที่ความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มอย่างเข้มแข็ง ซึ่ง 3 กลุ่มวัยในตำบลบ้านขวางได้แก่ กลุ่มวัยเด็ก กลุ่มวัยทำงาน และกลุ่มวัยผู้สูงอายุ มีการทำกิจกรรมสร้างความสามัคคีในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และมีกลุ่ม/องค์กรที่จัดตั้งขึ้นจากภาคประชาชนเพื่อพัฒนาคนและเศรษฐกิจในชุมชนให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนจากการศึกษาที่ค้นพบ สอดคล้องกับคำกล่าวของ World Bank (2002) ได้นิยามทุนทางสังคมไว้ว่า ทุนทางสังคม หมายถึงกลุ่ม สถาบัน หรือองค์กร ความสัมพันธ์และบรรทัดฐานต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนดคุณภาพและปริมาณของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม นั่นคือความสามัคคีในสังคมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับสังคมในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ทุนทางสังคมไม่ได้เป็นเพียงการรวมกลุ่มของสถาบันเท่านั้น แต่เป็นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม สถาบันหรือองค์กรต่างๆ เข้าด้วยกัน และยึดโยงให้เกิดความเข้มแข็ง รายละเอียดดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 แนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

แนวโน้มผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กรที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
1. ด้านการเรียนรู้ทางภาษา	- เด็ก - วัยทำงาน - ผู้สูงอายุ	- มีการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนในการร่วมกันจัดโครงการเพิ่มการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ โดยจัดให้มีการเรียนรู้เพิ่มเติมในวันเสาร์-อาทิตย์	- ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของกิจกรรม รวมทั้งส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ทางด้านภาษา วัฒนธรรมและประเพณีที่แตกต่างหลากหลายของประเทศสมาชิกของอาเซียนในแต่ละพื้นที่ เพื่อเกิดการเรียนรู้ความแตกต่างของแต่ละประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนมีกิจกรรมที่เป็นประเพณีประจำ มีการแสดงศิลปวัฒนธรรมของประเทศสมาชิก เพื่อเกิดการเรียนรู้และการนำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปัจจุบัน	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - กระทรวงวัฒนธรรม - กระทรวงศึกษาธิการ
2. ด้านการประกอบอาชีพ	- คนในชุมชน	- การนำภูมิปัญญาในชุมชนที่มีอยู่นำมาถ่ายทอดโดยการจัดตั้งกลุ่มให้เป็นรูปธรรม และวางแผนแนวทางในการให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน	- สำรวจค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น ทางสังคม ที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อนำไปพัฒนาการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น การพัฒนางานด้านฝีมือที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนของสังคมในปัจจุบัน	- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

พื้นที่ตำบลบ้านขวางมีกลุ่ม/องค์กร ที่เกิดจากการรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหาให้ชุมชนหลายกลุ่มด้วยกัน ซึ่งกลุ่ม/องค์กรเหล่านี้ เป็นอีกหนึ่งภูมิคุ้มกันที่ชุมชนร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อเป็นเกราะป้องกันให้ชุมชนของตนให้แข็งแรงและสามารถยืนอยู่ด้วยตนเองได้ ซึ่งจากการศึกษาได้พบปัญหาสำคัญที่ชุมชนเห็นว่าควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนนั้นคือ ปัญหาด้านภาษา และปัญหาด้านการประกอบอาชีพ ซึ่งแนวทางในการแก้ไขที่มีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้ความรู้ หรือจะเป็นการวางแผนแก้ไขจากสภาองค์กรชุมชนเพื่อดูแลและพัฒนาชุมชนของตนได้เองแล้ว อีกหนึ่งแนวคิดที่ชาวตำบลบ้านขวางนำมาเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตคือ การใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำรงชีวิต

4.2 สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 2

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 2 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนตำบลทับพริก อำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้วเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.2.1 บริบทของชุมชน

ตำบลทับพริกปัจจุบันตั้งอยู่ในอำเภอรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว มีเนื้อที่ประมาณ 68.96 ตารางกิโลเมตร ประมาณ 43,100 ไร่ พื้นที่มีลักษณะเป็นที่ลุ่มสลับที่ดอนและที่ราบสูงมีลักษณะดินร่วนปนทรายเป็นตำบลที่อยู่เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลทั่วไป มีจำนวนหมู่บ้านทั้งหมด 7 หมู่บ้าน ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลทับพริก ได้กำหนดวิสัยทัศน์ของการพัฒนาตำบลไว้ว่า “ทับพริกเข้มแข็ง แหล่งเรียนรู้เชิงนิเวศน์ เขตการค้าชายแดน” เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำการเกษตร สภาพพื้นที่เหมาะสมกับการปลูกพืชหลากหลายชนิด การปลูกพืชของเกษตรกรในพื้นที่ จะมีการปลูกพืชแบบหมุนเวียน เพราะถ้าปลูกพืชชนิดเดียวกันซ้ำๆ หลายปี จะทำให้เป็นโรคและแคะแกรน ไม่สมบูรณ์ ประชากรส่วนใหญ่จึงทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น การทำไร่ข้าวโพด, ไร่กล้วย, ปลูกมันสำปะหลัง, ปลูกมะละกอ, ปาล์ม บางรายจะปลูกอ้อย สลับข้าวโพด มันสำปะหลัง มะละกอหรือสวนผลไม้ เช่น กล้วย ลำไย ผักสวนครัว และพืชสมุนไพรเพื่อทำยา และส่วนหนึ่งประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ประชากรในตำบลทับพริก ประกอบอาชีพเกษตรกรรมคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 70 อีกร้อยละ 30 ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง มีปัญหาในเรื่องการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร น้ำดื่ม น้ำใช้ เพราะฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล

4.2.2 สภาพปัญหาของชุมชน

ประชากรในตำบลทับพริก ปัญหาสังคมหลักๆ ในพื้นที่ตำบลทับพริก สามารถสรุปออกมาเป็นประเด็นหลักได้ ดังนี้ ในพื้นที่มีคนติดยาเสพติดอยู่จำนวนหนึ่ง (ไม่ทราบจำนวนที่ชัดเจนแต่เป็นจำนวนที่มีไม่มาก) ส่วนใหญ่ คือกลุ่มวัยรุ่นอายุ 12-17 ปี เพราะเหตุที่เป็นพื้นที่ชายแดนหาซื้อยาเสพติดได้ง่าย ราคาถูก ชุมชนแก้ปัญหาโดยนำเด็กที่เรียนไม่จบ อาศัยอยู่กับตายายให้มาเข้าร่วมกับชุดอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อพปร.) เผื่อระวัง เด็กที่ติดยาก็จะส่งไปบำบัด แต่ภายหลังยังคงกลับมาติดอีกหลายคน อพปร. จับส่งตำรวจแต่ตำรวจปล่อยมาใช้ประโยชน์เป็นสายสืบ ทำให้เด็กยังคงติดยาและถือว่ามีอำนาจรัฐคุ้มครอง จึงยังคงเป็นปัญหาล้วนๆ ที่ยังแก้ไม่ได้ นอกจากนี้ยังเป็นเพราะยังไม่มีภูมิคุ้มกันจากครอบครัวและชุมชนเพียงพอ เพราะเด็กไม่ได้อยู่กับพ่อแม่แต่อยู่กับปู่ย่าตายาย ในขณะที่ผู้นำที่เลือกตั้งมาก็มีอายุปฏิบัติงานแค่ 4 ปี จึงทำโครงการต่างๆ ไม่ได้เต็ม 100% ชาวบ้านกล่าวว่าเนื่องจากปัญหานี้ยังมีน้อย ดังนั้น คนในชุมชนจะทราบกันว่าเป็นเด็กของบ้านใด ก็จะช่วยกันดูแล สอดส่อง ฯลฯ

จากการที่ปัญหายาเสพติดยังผลเป็นสืบเนื่องจากการไหลเข้าของแรงงานต่างด้าว เดิมใน ต.ทับพริก ไม่มีปัญหาเรื่องยาเสพติด เริ่มมีปัญหา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ทางราชการ ได้จัดชุด ชรบ. อพปร. สายตรวจ ตำรวจชุมชน เผื่อระวังในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นอาสาสมัครแบบจิตอาสาไม่มีค่าตอบแทน มีการจับกุมผู้กระทำผิดได้ ทุกเดือน โดยบางครั้งรู้ตัวผู้กระทำการ แต่หน่วยงานในพื้นที่ไม่สามารถดำเนินการอะไรได้ เนื่องจากอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการไม่เอื้ออำนวย การป้องกันการลักลอบนำเข้ายาเสพติดทำได้ยาก เนื่องจากขบวนการขนยาเสพติดมีการทำงานเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายจากพื้นที่ชายแดนกับพื้นที่ชั้นในเมืองใหญ่ การป้องกันเป็นแบบตั้งรับมากกว่า และสภาพพื้นที่ก็ให้ประโยชน์กับการลักลอบส่งยาเสพติดด้วย เพราะเข้าออกได้ง่ายตลอด

แนวชายแดน แม้ว่าจะมีหลายหน่วยงานประสานความร่วมมือทั้งทหาร ทหารพราน ตำรวจ ปัจจุบันเกิดปัญหา “รถแลกยา” วัยรุ่นไทย นำรถมอเตอร์ไซด์ไปแลกยาเสพติด หรือคนติดยา ลักขโมยทรัพย์สินชาวบ้านไปแลกยา

แรงงาน เป็นปัญหาเพราะในพื้นที่ยังต้องพึ่งพาแรงงานต่างด้าว โดยเฉพาะภาคการเกษตร ซึ่งแต่เดิม ก็มีการใช้แรงงานจากกัมพูชาอยู่แล้ว แต่เป็นแบบเดินทางเข้าออกพื้นที่โดยอนุโลม แต่หลังจากนโยบายค่าแรง 300 บาท ทำให้เกิดการไหลเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าว โดยไม่ยอมทำงานในพื้นที่ตามแนวชายแดน หรือถ้าทำงานในพื้นที่ ก็จะเรียกร้องค่าจ้างแรงงานให้ได้ 300 บาทเหมือนแรงงานไทย ทำให้เกิดภาวะขาดแคลนแรงงาน (ภาคการเกษตร) มีการเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างผิดกฎหมาย (ใช้ช่องว่างทางกฎหมาย) ซึ่งผู้ประกอบการเอกชนให้ความคิดเห็นร่วมว่าเป็นปัญหาขาดแคลนแรงงานและค่าแรงแพง

ต้นทางของปัญหาแรงงานเกิดขึ้นจากความต้องการใช้แรงงานภาคเกษตรจำนวนมาก มารองรับการทำเกษตรอุตสาหกรรม (การปลูกพืชเชิงเดี่ยว, พืชเศรษฐกิจเช่น อ้อย มันสำปะหลัง ข้าวโพด ฯลฯ) เพื่อส่งเข้าโรงงานอุตสาหกรรม แทนการเพาะปลูกเพื่อยังชีพแบบเดิม เช่น ข้าวที่มีปัญหาดินฟ้าอากาศ ฝนไม่เพียงพอ ปลูกข้าวไม่ได้ผล เลยเปลี่ยนมาปลูกอ้อยที่เป็นพืชที่ต่อสภาพดินฟ้าอากาศได้ดีกว่าแทน การใช้แรงงานภาคเกษตรมากๆ เริ่มมาประมาณสิบกว่าปี ที่มีการเปลี่ยนมาปลูกอ้อยส่งโรงงาน แต่แรงงานที่ว่าจ้างจะเป็นแรงงานคนไทยอีสานเป็นส่วนใหญ่

การลักทรัพย์ ลักขโมย เป็นปัญหาที่เกิดจากแรงงานต่างด้าวเช่นเดียวกัน โดยเข้ามาทำงานพร้อมทั้งเตรียมการลักทรัพย์ชาวบ้านตามแนวชายแดน โดยลักทรัพย์ได้ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นมอเตอร์ไซด์ เครื่องมือการเกษตร เครื่องสูบน้ำ วัว ควาย พืชผลการเกษตร เช่น มันสำปะหลัง ข้าวโพดที่ชาวบ้านปลูกไว้ (ชาวบ้านบอกว่าเกิดจากปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ และค่าครองชีพระหว่างไทยที่ถูกกว่ากัมพูชา) ชาวบ้านพวกขโมยเขมรว่า “เปลี้ยกระสอบ (ปุ๋ย)” การป้องกันดูแลทำได้ยากมาก เนื่องจากสภาพพื้นที่เอื้อประโยชน์ต่อการลักลอบเข้ามาในพื้นที่ (คลองธรรมชาติที่สามารถเดินข้ามได้ , ถนนที่ตัดผ่านพื้นที่เพาะปลูกติดชายแดน) ส่วนผู้กระทำความผิดที่เป็นคนไทยส่วนใหญ่จะเป็นเด็กที่ติดยา ขโมยไปขายหรือเอาไปแลกยาเสพติด

โรคระบาด เป็นโรคที่เข้าพร้อมกับแรงงานเขมร ได้แก่ ไข้หวัดนก มือ เท้า ปาก ไข้เลือดออก มาเลเรีย ไข้หวัดใหญ่ โรคอุจจาระร่วง จากการไม่รักษาความสะอาดของแรงงานเขมร เพราะการผ่านเข้าออกพื้นที่ของแรงงานไม่มีการตรวจโรคก่อนอนุญาตให้เข้าประเทศ

ปัญหาราคาพืชผลไม่คงที่ ไม่คุ้มการลงทุน ผลผลิตทางการเกษตร ไม่สามารถแข่งขันกับกัมพูชาได้ ในด้านคุณภาพของผลผลิต ทางกัมพูชามีคุณภาพที่ดีกว่า งามกว่า เพราะดินเพาะปลูกยังอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับนโยบายประกันราคาของรัฐบาลที่สอดคล้องกับกลไกตลาด

4.2.3 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน

การศึกษาลักษณะภูมิคุ้มกันของตำบลทับพริก อำเภอรัฐประเทศ จังหวัดสระแก้ว พบว่า ภูมิคุ้มกันของชุมชนนี้จะไม่มีลักษณะที่โดดเด่น หากแต่ว่ามีลักษณะการแผ่ตัวอยู่มาก เป็นลักษณะของศักยภาพที่ไม่ได้ถูกนำมาใช้อย่างเต็มที่ ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีในเกือบทุกเรื่องและหากชุมชนสามารถบริหารจัดการได้อย่างเต็มศักยภาพ จะทำให้เกิดมูลค่าอีกมากและสร้างคุณค่าเพิ่มให้แก่พื้นที่ทับพริกด้วย ทั้งนี้ ภูมิคุ้มกันที่พบจากการศึกษารังนี้ส่วนใหญ่มาจากทรัพยากร วัตถุดิบในพื้นที่ รวมถึงทุนทางสังคมในมิติต่างๆ ที่ชุมชนมีอยู่ โดยภาพรวมชุมชน ยังเลือกที่จะดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน อย่างไรก็ตาม จากการทำเวทีให้ความรู้เรื่องอาเซียนโดยวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ การจัดทำเวทีระดมความคิดเรื่องภูมิคุ้มกันทับพริก ชุมชนมีความสนใจมากยอมรับว่าการเปิดเวทีเพื่อหารือพูดคุยลักษณะเช่นนี้ รวมถึงข้อมูลจากวิทยากร การระดมความคิดแบบนี้ ทำให้

ชุมชนเกิดความตระหนักในหลายๆ ประเด็น ซึ่งลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้แก้ไขปัญหาของชุมชน รายละเอียดแสดงตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 4.4 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้แก้ไขปัญหาของชุมชน

ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา
1. ปัญหาหลักของตำบลทับพริก คือ ปัจจัยด้านที่ดินทำกิน และการนำประโยชน์จากที่ดินมาใช้ประโยชน์ยังไม่เต็มศักยภาพที่มีของชุมชน ทั้งที่มีสภาพดินค่อนข้างมีความอุดมสมบูรณ์	- การปรับปรุงสภาพดินเพื่อการเกษตร และการส่งเสริมเพาะปลูกพืชที่มีความหลากหลาย สนับสนุนส่งเสริมให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนสร้างรายได้ และเกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของคนในชุมชน - การจัดสรรที่ดินเพื่อการทำกินอย่างเป็นรูปธรรม โดยเน้นกลุ่มผู้ยากจน ขาดโอกาส กลุ่มชายขอบ รวมถึงการหาที่ดิน เช่น ที่กรมธนารักษ์ ฯลฯ - การส่งเสริมวิถีวนเกษตร เกษตรยั่งยืน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ฯลฯ
2. ภูมิปัญญาทางวนเกษตร และเกษตรอินทรีย์ ยังไม่มีการขยายผลมากนัก ส่วนใหญ่เน้นไปทางปลูกพืชเชิงเดี่ยว ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เช่น ทำบุญแห่ปราสาทผึ้ง ทำบุญกลางบ้าน ซึ่งเป็นไปในเรื่องของพิธีกรรมตามเทศกาลครั้งคราว เป็นการรวมตัวเป็นครั้งคราว ประเพณีเหล่านี้ไม่ได้บ่งชี้ว่าเป็นความเข้มแข็งของชุมชน ขณะที่การรวมกลุ่มเพื่อการประกอบอาชีพยังไม่มีความเข้มแข็ง โดยข้ออ้างว่าไม่มีเวลา	- การพัฒนาองค์ความรู้ในเรื่องวนเกษตร และเกษตรอินทรีย์ เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันทางการเกษตรในระยะยาว รวมถึงการหาเกษตรทางเลือกในรูปแบบต่างๆ เช่น การพัฒนาพันธุ์พืชต่างๆ ส่งเสริมพืชสมุนไพร ส่งเสริมพืชผักปลอดสารพิษ ฯลฯ - การสร้างความไว้วางใจของชุมชนตนเองในการกิจกรรม การรวมกลุ่ม รวมถึงกองทุนต่างๆ ฯลฯ - ส่งเสริมให้เกิดการอบรม การให้ความรู้อย่างต่อเนื่องกระตุ้นความอยากต้องขึ้นมาในทางเลือกอื่นๆ
3. กองทุนต่างๆ ในชุมชนมีมากยังขาดวิธีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม ส่วนใหญ่เป็นกองทุนที่รัฐบาลให้มาทุกปี ที่เป็นของชุมชน คือกองทุนสวัสดิการชุมชน และกองทุนสัจจะออมทรัพย์	- การพัฒนากองทุนสวัสดิการชุมชน และกองทุนสัจจะออมทรัพย์ให้เป็นกองทุนที่มีความเข้มแข็ง โดยการยึดหลักความเป็นธรรม ถูกต้อง โปร่งใส ตรวจสอบได้ และความไว้วางใจกันในเรื่องการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดสมาชิกมากขึ้นๆ เพราะกองทุนเป็นปัจจัยที่ใช้ในการบริหารจัดการวิถีชีวิตของชุมชนตั้งแต่ เกิดจนตาย
4. ผู้นำชุมชน (ไม่ใช่เชิงปัญหา แต่ต้องการเน้นให้เห็นว่าบทบาทของผู้นำชุมชน นั้น มีความสำคัญมาก หากขาดความเข้าใจในบทบาทของผู้นำชุมชนที่พึงประสงค์ อาจทำให้ชุมชนขาดความเข้มแข็ง	- การรวมกลุ่มประกอบอาชีพ บทบาทผู้นำชุมชนที่มีความสำคัญต่อการตัดสินใจจัดการและพัฒนาชุมชนของตน ทั้งนี้ ผู้นำที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง มีลักษณะภาวะการณเป็นผู้นำสูง ที่เห็นชัด คือ 1) การทำตัวเป็นแบบอย่าง ไม่ดีแต่พูดหรือบอกคนอื่นให้ทำ 2) สร้างความมั่นคงปลอดภัย ทำให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข 3) ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในชุมชนคุณภาพชีวิตผู้คนดีขึ้น 4) ปราศรัยและพร้อมที่จะเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน 5) มองเห็นจุดอ่อนจุดแข็ง 6) เคารพในศักดิ์ศรีและให้เกียรติชาวบ้าน ไม่ดูถูกผู้อื่น 7) ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญห
	และในการตัดสินใจ 8) ใช้ข้อมูล ความรู้ และปัญญาในการทำงานเพื่อชุมชน (อ้างอิง ดร.เสรี พงศ์พิศ: ผู้นำชุมชนที่ดี)
5. ชุมชนขาดองค์ความรู้ในเรื่องต่างๆ เช่น องค์ความรู้ในการประกอบอาชีพ ทางเลือกอาชีพอื่นๆ รวมถึงเรื่องการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เนื่องจาก หน่วยงานภาครัฐที่จะเข้ามาให้ความรู้ต่างๆ นั้น มีน้อยมาก	- ชุมชนมีความประสงค์ที่ต้องการองค์ความรู้ต่างๆ ทั้งในเรื่องการเกษตร เศรษฐกิจ ฯลฯ รวมถึง ข้อมูลการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เช่น ภาษา ครูสอนภาษา ข้อมูลในส่วนที่เป็นประโยชน์และเสียเปรียบ ฯลฯ ในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เพื่อเป็นข้อมูลใช้ในการวางแผนการตัดสินใจ

4.2.4 แนวโน้มและผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน

ชุมชนจะได้ประโยชน์อะไรจากการค้าขายอย่างเสรี เป็นคำถามที่ชุมชนให้ความสำคัญ ซึ่งตรงนี้หลายคนในชุมชน ไม่รู้ทิศทาง ไม่รู้ว่าจะไปทางไหน ในขณะที่รัฐบาลก็ไม่ได้ประชาสัมพันธ์ เตรียมความพร้อมของประชาชน ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการเปิดประชาคมอาเซียน เพราะด้านเศรษฐกิจยังมีจุดอ่อน ควรเน้นการส่งเสริมการค้าด้านเกษตรและควรเป็นในพื้นที่ชุมชนนั้นๆ เน้นการอยู่ดีกินดีในชุมชนดีกว่า บางครัวเรือนค้าขายในพื้นที่ตนเองไม่ได้ ต้องออกไปค้าขายนอกพื้นที่ห่างไกลจากชุมชน อย่างไรก็ตามชุมชนได้สรุปแนวโน้มและผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชนไว้ดังนี้

- มีการค้าขายกันมากขึ้น
- ปัญหายาเสพติดจะมีมากขึ้น
- ปัญหาอาชญากรรม รวมถึงปัญหาหลักเล็ขโมยน้อย ซึ่งทุกวันนี้ก็มีบ้างแต่จะมีมากขึ้นเมื่อ

ประชาคมอาเซียนมาถึง

- การเปิดเสรีอาเซียนทำให้ราคาอาหารแพงขึ้น
- ชุมชนไม่มีจุดแข็งทางเศรษฐกิจ การดำรงชีพปัจจุบันอยู่ด้วยวิถีการเกษตร เก่งกว่าภายใต้

ประชาคมอาเซียนจะไม่สามารถจะไปแข่งขันได้

- ความเอื้ออาทรมากเกินไปของคนไทยจะทำให้ขาดความตระหนักในเรื่องสำคัญๆ เช่น ผลผลิต ลิขสิทธิ์ การแข่งขัน ฯลฯ

- โรคติดต่อและโรคระบาดที่จะตามมาจากการเปิดเสรีแรงงาน โดยเฉพาะเขมรซึ่งมีระบบเรื่องสุขภาพอนามัยยังไม่ดีพอ

กรณีไทยกับการเข้าสู่ประชาคมนั้น ข้อพึงระวังประการหนึ่ง คือ ในปัจจุบันประเทศไทยใช้แรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านจำนวนมาก ซึ่งอาจทำให้เกิดเป็นข้อเสียกับการผลิตที่เน้นการใช้แรงงาน เนื่องจากจะต้องรับผิดชอบมากขึ้นในเรื่องสุขภาพอนามัยของแรงงานเหล่านี้ และยังอาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมของคนไทยในพื้นที่ที่มีแรงงานเหล่านี้อยู่มาก ซึ่งเห็นว่าจำเป็นต้องมีการควบคุมให้เหมาะสม”

(วารสาร สศช: 2556)

4.2.5 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียนในปัจจุบัน

ปัจจุบันการเตรียมพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียนของตำบลทับปรืออำเภอ อรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว มีลักษณะการเตรียมความพร้อมในประเด็นที่หลากหลาย ดังนี้

1) แก้ปัญหาภาคการเกษตร ในเรื่องราคาสินค้า มาตรฐานการผลิต โดยต้องแก้ไขในระดับใหญ่คือ ควรยกเลิกนโยบายรัฐบาล ในเรื่องการกำหนดราคาประกันที่ไม่เป็นไปตามกลไกตลาด ฯลฯ และต้องแก้ไขในระดับเกษตรกร ที่จะต้องมีการรวมกลุ่มประเมินความต้องการผลิตผลของตลาดรับซื้อ และตลาดโลก เพื่อจะทำการปลูกพืชให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดอย่างแท้จริง และต้องพัฒนามาตรฐานของสินค้า โดยต้องได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากผู้ประกอบการเอกชนด้วย

2) ปรับปรุง พัฒนาระบบการผลิต และการแปรรูปสินค้าการเกษตร เพื่อลดต้นทุนในการเพาะปลูกและเพิ่มมูลค่าของสินค้าให้มากขึ้นจากเดิมที่เคยได้รับอยู่

3) จัดเวทีพูดคุยระหว่างผู้ประกอบการรับซื้อผลผลิตการเกษตร กับเกษตรกรผู้ผลิต เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในเรื่องปัญหาการค้าพืชผลการเกษตร และเป็นการสะท้อนถึงปัญหาที่แต่ละฝ่ายประสบอยู่ หากสามารถนำข้อปัญหา และข้อเสนอแนะของทั้งสองฝ่ายมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างความร่วมมือกันในพื้นที่จะสามารถแก้ไขปัญหาการค้าพืชผลการเกษตรตกต่ำ และปัญหามาตรฐานสินค้าที่ไม่ผ่านเกณฑ์ด้านสิ่งแวดล้อมที่ประเทศผู้ซื้อสินค้าตั้งไว้เป็นกำแพงกีดกันสินค้าจากประเทศไทย และสามารถพัฒนาคุณภาพสินค้าให้ตรงตามความต้องการของลูกค้าได้

4) อบต. มีแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยขยายแหล่งน้ำให้เกษตรกรสามารถเพาะปลูกตลอดปี เพื่อเพิ่มผลผลิตที่หลากหลาย เพื่อช่วยให้เกษตรกรมีรายได้หลายทาง

5) ดำรงชีพด้วยวิถีธรรมชาติ (พืช ผักที่สามารถผลิต/ ปลูกเองได้)

6) การอนุรักษ์พันธุ์พืชต่างๆ

7) อยู่อย่างตามกระแสมากเกินไป

8) จำเป็นต้องมีการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้มากขึ้น มีความสามัคคี รู้จักปรับเปลี่ยนพฤติกรรม รู้จักเรียนรู้กลุ่ม

9) อบต.ให้ความรู้ชุมชน องค์ความรู้เรื่องการค้าเสรี การเตรียมความพร้อม ผลกระทบด้านลบ/ บวก มีอะไรบ้าง เราได้อะไร ฯลฯ (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2)

10) เรียนรู้การวางแผนระบบชีวิต/ ชุมชน สร้างการตื่นตัวของชุมชน และ

11) มีหอกระจายข่าว เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารแก่ชาวบ้าน

ส่วนปัญหาด้านอื่น ผู้เข้าร่วมพูดคุยเห็นว่าจุดแข็งของชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มองค์กร เครือข่าย การจัดสวัสดิการชุมชน และบทบาทผู้นำมีส่วนสำคัญที่สามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงได้ จึงไม่ได้กล่าวถึงเป็นหลักใหญ่ของการพูดคุยในครั้งนี้

4.2.6 แนวทางในการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียนในอนาคต

จากการศึกษาแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมมาใช้ในการรองรับผลกระทบที่จะเกิดจากประชาคมอาเซียน โดยเลือกศึกษาในพื้นที่ตำบลทับปรือ อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว พบว่าชุมชนให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมจัดการกับปัญหาต่างๆ ซึ่งรายละเอียดดังกล่าวดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 แนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

แนวโน้มผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กรที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
1. มีปัญหาหลักในเรื่องการเกษตรกรรม และการซื้อขายที่ดิน ซึ่งเริ่มมีบ้างแล้ว	- ผู้ไม่มีที่ดินทำกิน ผู้ยากจน - ผู้มีที่ดินทำกินกลัวการถูกคุกคาม	- ชาวบ้านเริ่มตระหนักและมีการพูดคุยกันอย่างจริงจังจากเวทีที่มีการนำเสนอเรื่องอาเซียน มีการชี้ให้เห็นว่าเราจะอยู่ในวัฏจักรโง่ จน เจ็บ อย่างนี้ต่อไปอีกหรือไม่ - มีการเสนอว่าชุมชนต้องเก็บที่ดินไว้ให้ลูกหลานได้มีอยู่และทำกินต่อไป - ชาวบ้านมองว่าการดำเนินการตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นภูมิคุ้มกันทั้งต่อตนเองและคนในชุมชน และทุกวันนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้ดำเนินชีวิตโดยยึดหลักนี้อยู่แล้ว	- การให้ข้อมูลข่าวสารในเรื่องการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนแก่ชุมชนขณะนี้เห็นประเด็นที่มีความสำคัญที่สุด เพราะชุมชนไม่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน - การอบรมให้ความรู้ในเรื่องเทคโนโลยี นวัตกรรม ความรู้ใหม่ๆ ในการตั้งรับแก่คนรุ่นใหม่ - ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีทางเลือกในการประกอบอาชีพที่หลากหลายจากทรัพยากรในพื้นที่ที่มีอยู่ - ภาษา - ส่งเสริมองค์ความรู้ในเรื่องแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจังและแพร่หลาย	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน โดยเฉพาะด้านการเกษตรและนโยบายของรัฐบาล
2. ปัญหาด้านยาเสพติด การลักเล็กขโมยน้อย ปัญหาสุขภาพอนามัย และการระบาดของโรค และปัญหาอาชญากรรม	- เยาวชนผู้ไม่มีอาชีพ - แรงงานเขมร	- ชาวบ้านมีการตั้งกรรมการสอดส่องดูแลคนในพื้นที่อยู่แล้ว	- ต้องมีมาตรการ วินัย หรือกฎระเบียบที่เข้มงวดขึ้น เพื่อเป็นการจัดระเบียบคนในชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มเสี่ยง เช่น เด็กและเยาวชน - มีระบบสาธารณสุข การตรวจสุขภาพการเข้า-ออกของคนต่างด้าว เพื่อป้องกันโรคที่จะเข้ามากับแรงงาน ฯลฯ	หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องทางสังคม รวมถึงองค์กรในชุมชน - หน่วยงานรัฐที่รับผิดชอบเรื่องการเข้าออกของคนต่างด้าว

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

แนวโน้มผลกระทบของ ประชาคมอาเซียนที่มีต่อ ชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของ ชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้างและ/ หรือนำภูมิคุ้มกันทาง สังคมมารองรับ ผลกระทบ	บุคคล/องค์กร ที่ควรเข้ามามี ส่วนร่วม
3. ปัญหาด้านแรงงาน	- กลุ่มเกษตรกร ที่ ตั อ ง อ า ศั ย แรงงานเขมร	-	- มีการพูดถึงประเพณีลง แขก ซึ่งเป็นประเพณีที่ บรรพบุรุษทำกันมาแต่ ดั้งเดิม - ต้องส่งเสริมให้เกิดการ รักและหวงแหนท้องถิ่น เดิมของตนและ พร้อมที่ จะหาแนวทางเพื่อให้คน รุ่นต่อไปทำงานในพื้นที่ ของตนมากขึ้น โดยการ หาทางเลือกอาชีพ สร้าง รายได้ในรูปแบบต่างๆ	หน่วยงาน ที่ เกี่ยวข้อง

หมายเหตุ: 1. เนื่องจากรัฐบาลไม่ได้มีนโยบายที่ชัดเจนระดับพื้นที่ในเรื่องการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ชาวบ้านสะท้อนให้เห็นว่าความไม่ชัดเจนทั้งในเรื่องข้อมูล ข้อดี ข้อเสีย ฯลฯ ทำให้การวางแผนนั้นไม่ทิศทางที่แน่นอน ได้แต่ตั้งรับ นอกจากนี้ แผน 3 ปี ถึงแม้เป็นแผนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่ไม่ใช่แผนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

2. ชุมชนมีความเห็นว่าคุณภาพชีวิต ความใส่ใจในชุมชน การใฝ่รู้ การรู้จักตนเอง การพึ่งตนเองได้ และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างถูกต้องทั้งในบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม จะช่วยให้ชุมชนอยู่รอดได้

4.3 สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด และชุมชนตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.3.1 บริบทของชุมชน

การศึกษาบริบทของชุมชนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกพื้นที่ ที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 2 พื้นที่ด้วยกัน คือ พื้นที่ต้นทาง ได้แก่ ชุมชนตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด และ พื้นที่ปลายทาง ได้แก่ ชุมชนตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี เหตุที่ผู้วิจัยทำการศึกษาศึกษาบริบทของชุมชนทั้ง 2 พื้นที่ ก็เพื่อจักได้อธิบายให้เข้าใจถึงความเชื่อมโยงของเส้นทางการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในอนาคต และความเชื่อมโยงของการเรียนรู้วัฒนธรรม การอยู่ร่วมกัน และการปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนในพื้นที่และ

กลุ่มคนต่างด้าว(กลุ่มคนอาเซียน) เพื่อนำมาใช้วิเคราะห์หาแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของคนในชุมชนต่อไป สามารถสรุปผลการศึกษาดังนี้ คือ ทั้ง 2 ชุมชนมีการเรียนรู้เรื่องอาเซียนและเตรียมพร้อมรับมือกับผลกระทบทางสังคมเมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้เป็นอย่างดีโดยจะเห็นได้จากการเสียสละเวลาของคนในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้นำภาคประชาชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานคณะกรรมการชุมชนในระดับต่างๆ ได้แสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย ซึ่งผลการศึกษารื่องการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน ก็คือชุมชนมีทุนทางสังคมที่ดีได้แก่ การรักสมัครสมานสามัคคี ทุกคนในชุมชนมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความไว้วางใจกัน ทำให้ทั้ง 2 พื้นที่ที่ใช้ศึกษา คือ ตำบลหาดเล็ก จังหวัดตราด และตำบลแสมสาร จังหวัดชลบุรี มีรูปแบบของวิถีชีวิตของการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันของคนไทยกับคนต่างด้าวได้เป็นอย่างดี โดยมีการยึดถือความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีท้องถิ่นที่มีลักษณะคล้ายกันแต่ก็แตกต่างกันที่วัฒนธรรมที่สืบสานมายาวนานจนถึงปัจจุบัน และรวมทั้งการมีทุนของสังคมที่ชัดเจนของแต่ละพื้นที่ใช้แก้ปัญหาสังคมกันเองในพื้นที่ และรวมทั้งสามารถยึดโยงคนในชุมชนให้รู้จักและหวงแหนบ้านเกิดของตน รู้จักปรับตัวให้ทันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลงไปโดยนำสิ่งที่มียู่ในชุมชนมาปรับใช้ ทั้งในเรื่องของภูมิปัญญาผู้สูงอายุ ทุนมนุษย์ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางทรัพยากร ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งทุนดังกล่าวข้างต้น ผสมเข้ากับรูปแบบปัญหาสังคมที่เคยเกิดขึ้นจริง และการสร้างแนวทางแก้ไขกันเองในชุมชน ทั้งที่ได้ผลหรือไม่ได้ผลทุกคนในชุมชนก็มีการร่วมคิดร่วมทำจนเกิดเป็นบรรทัดฐานทางสังคม เพื่อสร้างความอยู่รอดให้กับคนในสังคมได้เรื่อยมา

4.3.2 สภาพปัญหาของชุมชน

ผู้วิจัยได้ร่วมพูดคุยและการจัดทำ Focus Group กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ประกอบด้วย ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำภาคประชาชน ผู้นำชุมชนและนักวิชาการในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบปัญหาในระดับพื้นที่มากพอสมควร สามารถแบ่งเป็นเรื่องต่างๆ ตามลักษณะพื้นที่ของทั้งสองชุมชน ได้ดังนี้

4.3.2.1 สภาพปัญหาที่พบในชุมชนตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด

1) ปัญหาเด็ก และเยาวชนประกอบด้วย (1) กลุ่มเด็กที่อยู่ในหมู่บ้านมีการจับกลุ่มเล่นเกม มีการลักเล็กขโมยน้อย เด็กบางส่วนชอบหนีเรียน มั่วสุม กินเหล้า สูบบุหรี่ ขับรถแว่นซ์ ขับรถซิ่ง ไม่เกรงกลัวเจ้าหน้าที่ อาจอยู่ในกลุ่มเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดเพราะครอบครัวไม่ใส่ใจ (2) เด็กผู้หญิงท้องก่อนวัย (3) เด็กติดเกมส์ (4) เด็กมีพฤติกรรมลักขโมย (5) เยาวชนบางส่วนไม่ได้ศึกษาต่อ รวมกลุ่มกระทำในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง (6) เยาวชนตั้งครรภก่อนวัยอันควร (7) เยาวชนใช้ความคิดของตนเองเป็นที่ตั้งก่อให้เกิดปัญหาภายในครอบครัว (8) เด็ก เยาวชนที่ไม่มีเอกสารการแจ้งเกิดทำให้ไม่ได้รับสิทธิที่ควรได้ (9) เด็กและเยาวชนยังไม่รู้จักใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ไม่สนใจเรียน ไม่ช่วยเหลืองานในบ้าน และ (10) ปัญหายาเสพติด มีการนำเข้ามาในทุกพื้นที่และทุกรูปแบบ เป้าหมายคือ กลุ่มเสี่ยง เด็กและเยาวชนในพื้นที่ เด็กเยาวชนในพื้นที่ยังอยากรู้และอยากรองเสพ ยังมีผู้ค้าหรือผู้เสพบางกลุ่มโดยเป็นบุคคลนอกพื้นที่มาดำเนินการ โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐยังไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร

2) ปัญหาจากคนต่างด้าว ประกอบด้วย (1) มีช่องทางในการสัญจรเข้า-ออก ของแรงงานต่างด้าว (ผิดกฎหมาย) หลายช่องทางยากต่อการป้องกัน (2) โรคติดต่อ เช่น โรคไข้เลือดออก โปลิโอ และโรคเฝ้าระวังโรคใหม่จากคนต่างด้าว (3) มีประชากรแฝงแรงงานต่างด้าวจำนวนมาก และ แรงงานต่างด้าวสร้างปัญหาให้กับชุมชน (4) ปัญหาความไม่ปลอดภัยในทรัพย์สินและชีวิต ปัญหาอาชญากรรม เกิดจากแรงงานต่างด้าวมั่วสุมดำเนินกิจกรรมในทางผิดกฎหมาย เช่น ลักเล็กขโมยน้อย เล่นการพนัน เมาสุรา ทะเลาะวิวาททำ

ร้ายร่างกายกันเอง และทำร้ายคนในชุมชนด้วย (5) ปัญหาด้านขยะ ปัญหาน้ำเน่าเหม็นมีขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น และทั้งขยะไม่ถูกที่ ขาดความรับผิดชอบ ขาดจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของแรงงานต่างด้าว แรงงานที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ยังไม่เข้าใจในกฎระเบียบการทิ้งขยะ และ (6) ปัญหาแรงงานต่างด้าวแย่งอาชีพในพื้นที่ คนไทยให้ที่อยู่อาศัยโดยได้รับผลประโยชน์จากแรงงาน เช่น จดทะเบียนการค้าให้ จดทะเบียนเรือ

3) ปัญหาอื่นๆในสังคมโดยรวม ประกอบด้วย (1) ปัญหาขยะและสิ่งแวดล้อมในชุมชน (2) ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา ยังขาดความรู้ด้านภาษา และการสื่อสารทักวีย์ (3) มีพื้นที่อยู่อาศัยน้อย ทำให้ต้องบุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน (4) แรงงานในพื้นที่ ยังขาดการควบคุมดูแล และจัดระเบียบอย่างทั่วถึง (5) ปัญหาแรงงานต่างด้าว แย่งอาชีพคนในพื้นที่ (6) คนในพื้นที่ยังขาดการสร้างอาชีพ โดยคนส่วนใหญ่ยังเลือกงานที่อยู่ในพื้นที่ (7) เศรษฐกิจ การค้าขายของพื้นที่ ยังไม่พัฒนาเท่าที่ควร (8) ปัญหาประมงพื้นบ้าน (เรือนอกพื้นที่แย่งอาชีพ) (9) ฤดูมรสุมคลื่นลมแรง ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมทะเลได้รับผลกระทบ (10) เจ้าหน้าที่ตำรวจปฏิบัติงานล่าช้าไม่เอาใจใส่ ไม่ให้ความร่วมมือ ไม่ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (11) ปัญหาน้ำเน่าเหม็น มีการปล่อยน้ำเสียลงแม่น้ำลำคลอง หรือโรงงานไม่มีบ่อบำบัดและขาดจิตสำนึกการมีส่วนร่วมและเห็นแก่ตัว (12) ปัญหาประมงพื้นบ้าน เรือนอกพื้นที่ขนาดใหญ่มีการใช้เครื่องมือผิดประเภทเข้ามาทำลายทรัพยากรชายฝั่ง ทำให้ระบบนิเวศเสีย ทรัพยากรทางทะเลน้อยลง ไม่มีแหล่งอนุบาลสัตว์อ่อน เพราะใช้เครื่องมือผิดประเภท (13) มีช่องทางในการสัญจรเข้า-ออก ของแรงงานต่างด้าวหลายช่องทาง โดยเดินเท้าเข้ามาทางเขาติดกับชายแดน เดินทางเข้ามากับเรือประมงทางทะเล และ (14) มีพื้นที่อยู่อาศัยน้อยทำให้บุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน เป็นพื้นที่แคบ หลังติดเขาหน้าติดทะเล ประชากรเพิ่มขึ้นแต่พื้นที่เท่าเดิมทำให้เกิดการบุกรุก

4.3.2.2 สภาพปัญหาของชุมชนตำบลแสมสาร จังหวัดชลบุรี

1) ปัญหาด้านเด็กของพื้นที่ตำบลแสมสาร ประกอบด้วย (1) ติดเกมส์เนื่องจากพื้นที่ตำบลแสมสารมีร้านเกมส์อยู่จำนวนมาก ดังนั้นเมื่อพ่อแม่ผู้ปกครองต้องออกรือหรือทำงานเด็กจึงไปเล่นเกมส์ (2) ขาดนมแม่ ถูกทอดทิ้ง และบางรายได้รับวัคซีนไม่ครบ ขาดภูมิคุ้มกันโดยเฉพาะเกิดจากคนต่างด้าว และ (3) พ่อแม่แยกทางกัน ขาดความอบอุ่น อันเนื่องมาจากผู้ชายไปมีภรรยาใหม่ซึ่งเป็นคนต่างด้าว

2) ปัญหาด้านเยาวชนของพื้นที่ตำบลแสมสาร ประกอบด้วย (1) เยาวชนใช้ยาเสพติด ยาเสพติดส่วนใหญ่เป็นการลักลอบนำเข้ามาในพื้นที่จากคนจังหวัดอื่นๆและคนต่างด้าวเพราะคนในพื้นที่เองจะไม่เสพไม่ขาย แต่แอบขายให้เด็กและเยาวชนไทยที่อยากลอง (2) มีพฤติกรรมความก้าวร้าว เนื่องจากพ่อแม่ผู้ปกครองต้องออกรือหรือทำงาน ทำให้ไม่มีเวลาเอาใจใส่บุตรหลาน จึงทำให้เด็กมีพฤติกรรมก้าวร้าว (3) มีพฤติกรรมการมั่วสุม เนื่องจากเป็นช่วงวัยของเด็ก เมื่อพ่อแม่ผู้ปกครองต้องออกรือหรือทำงานเด็กจึงมีเวลาไปมั่วสุมกระทำสิ่งไม่ดีต่อสังคม (4) ได้รับความศึกษาน้อย ไม่ได้เรียนตามเกณฑ์ เนื่องจากฐานะยากจน

3) ปัญหาจากคนต่างด้าวของพื้นที่ตำบลแสมสาร ประกอบด้วย (1) มีโรคติดต่อเพิ่มขึ้นจากคนต่างด้าว หวาดกลัวโรคติดต่อที่มากับคนต่างด้าว (2) กฎหมายด้านแรงงานต่างด้าวไม่เด็ดขาดต่างด้าวมีสิทธิและเสรีภาพมากเกินไป โดยไม่มีการควบคุม การเข้าออกอย่างอิสระของแรงงานต่างด้าว (3) การทะเลาะวิวาท ระหว่างชาวเรือประมง จากกลุ่มคนต่างด้าว (4) เกิดการแข่งขันการจ้างแรงงานระหว่างคนไทยกับต่างด้าว เพราะมีแรงงานต่างด้าวมากค่าแรงถูก (5) แรงงานต่างด้าวบางส่วนเป็นเจ้าของกิจการเอง การแย่งอาชีพของแรงงานต่างด้าว (6) มีวัฒนธรรมอื่นเข้ามาปะปนอยู่ในชุมชน มีอิทธิพลของต่างชาติเข้ามาในชุมชน (7) ยาเสพติด แรงงานต่างด้าวนำเข้ามา ซื้อมาขายกันเองระหว่างแรงงานต่างด้าว และขายให้คนในชุมชน และ (8) ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของคนไทย จากคนต่างด้าว

4) ปัญหาสังคมด้านอื่นๆของพื้นที่ตำบลแสมสาร ประกอบด้วย (1) คนในพื้นที่ไม่สามารถสื่อสารภาษาต่างประเทศได้ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษากัมพูชา (2) ประชาชนยังขาดความรู้เรื่อง

ประชาคมอาเซียนไม่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาให้ความรู้ เรื่องอาเซียน (3) การค้าประเวณี – สถานที่บริการ เปิดเกินกำหนด (4) ที่ดินไม่มีกรรมสิทธิ์ (ต่างด้าวเข้าจับจองพื้นที่) (5) แรงงานไม่เพียงพอต่อการประกอบ อาชีพประมง / ลูกจ้างทำงานไม่ต่อเนื่อง (6) ต้นทุนในการประกอบอาชีพสูง ค่าครองชีพสูง ขาดแรงงาน ท้องถิ่น (7) การดำเนินชีวิตของชาวชุมชนในชุมชนเปลี่ยนไปชาวบ้านต้องอยู่อย่างหวาดกลัว (8) สื่อสารกันไม่รู้ เรื่อง มีภาษาที่แตกต่างกัน แต่คนไทยพูดแต่ภาษาไทย (9) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม มลพิษและขยะเพิ่มขึ้น ระบบนิเวศน์เสื่อมโทรม (10) การใช้ยานพาหนะของแรงงานต่างด้าว ไม่เข้าใจกฎจราจรของไทย ทำให้เกิด อุบัติเหตุบ่อยครั้ง และ (11) ไม่มีการควบคุมการคุมกำเนิดของแรงงานต่างด้าว

4.3.3 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน

ผลการศึกษาลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมอย่างมีส่วนร่วมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ผู้วิจัยได้แบ่งการอธิบายผลออกเป็น 2 พื้นที่ ด้วยกันคือ การศึกษาลักษณะการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัด ตราด และลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของพื้นที่ตำบลเสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี มาใช้ในการอธิบาย ผลการศึกษา ซึ่งการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ให้กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้นำชุมชนได้ร่วมกันระดมความคิดเห็นและ ร่วมกันวิเคราะห์ว่าในพื้นที่ ตำบลหาดเล็กและตำบลเสมสารนั้น ในปัจจุบันได้มีทรัพยากรด้านใดบ้างที่สามารถ นำมาสร้างเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคม โดยทางผู้วิจัยขอแบ่งลักษณะของภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่จริงในพื้นที่ โดยมี ผลการศึกษาดังต่อไปนี้

4.3.3.1 พื้นที่ตำบลหาดเล็ก

ทุนทางสังคมของพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด มีทุนทางสังคม ซึ่ง ประกอบด้วย การมีผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งกลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มพัฒนาบทบาท สตรี มีกองทุนหมู่บ้าน เงินออมสัจจะ ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความ สนใจ ใส่ใจดูแลสมาชิกในชุมชนเป็นอย่างดี มีประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนาน และยังคงสืบทอดต่อไป (ประเพณีลอยกระทงคนสองแผ่นดิน/ประเพณีไหลเรือลงทะเล ที่นิยมทำในช่วงเทศกาลสงกรานต์) มีการ ร่วมมือของประชาชน เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีวันสงกรานต์ วันแม่ วันพ่อฯ มีพระคู่บ้านคู่เมือง (หลวงพ่อบึง) ที่ทั้งคนไทยและคนกัมพูชานับถือ มีการปลูกจิตสำนึกให้คนในพื้นที่ ให้เห็นแก่ประโยชน์ ส่วนรวม โดยไม่ถือสิทธิแทนแรงงานต่างด้าว

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและการพูดคุยในเวทีการจัดทำ Focus group พบว่าพื้นที่ตำบล หาดเล็ก มีทุนของสังคมที่สำคัญต่อการรับมือกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากตำบลหาด เล็ก มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เศรษฐกิจการค้าดี อาหารทะเลสด มีท่าเรือสินค้าส่งออก มีท่าเรือ ทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก มีการรวมกลุ่มประมงพื้นบ้าน ทั้งเรือเล็กเรือใหญ่ เช่น ปักหอยแมลงภู่ เลี้ยงปลา ในกระชัง มีแหล่งท่องเที่ยว มีหน่วย “ชรบ.” (ชุดรักษาความสงบประจำหมู่บ้าน) การดูแลรักษาความสงบใน หมู่บ้าน ทุกหมู่ เพื่อความอุ่นใจของทุกคนในตำบล โดยมีการประชุมเสนอแนะปัญหาเป็นประจำทุกเดือน (ทุก หมู่บ้าน) เพื่อรับรู้ปัญหา และหาทางออกร่วมกัน มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย เช่น ปัญหาแรงงาน ต่างด้าวเข้ามาแย่งอาชีพของคนในพื้นที่ตำบลหาดเล็ก ลักษณะของภูมิคุ้มกัน คือ ต้องสร้างกลุ่มคนในชุมชนให้ เข้มแข็งโดยปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนให้รักบ้านเกิด อาทิ (1) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่เริ่มเปลี่ยนแปลงไป ลักษณะภูมิคุ้มกันคือ สร้างเครือข่ายและปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนเข้าใจถึงผลกระทบที่คนในชุมชนกระทำ ขึ้นและร่วมกันฟื้นฟู (2) ปัญหาเรื่องยาเสพติด ลักษณะภูมิคุ้มกันคือ กระตุ้นให้ทุกครอบครัวจัดสรรเวลาในการ ดูแลเอาใจใส่สมาชิกในครอบครัวให้ใกล้ชิดขึ้นเพื่อเด็กและเยาวชนจะได้ห่างไกลจากยาเสพติด (3) ปัญหาขยะ

มูลฝอยและน้ำเน่าเสีย ลักษณะภูมิคุ้มกันคือ การสร้างจิตสำนึกเรื่องการรักษาความสะอาดในแต่ละบ้านแต่ละชุมชน พร้อมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วย รวมทั้งช่วยกันดูแลเรื่องทิ้งขยะ (4) ปัญหาด้านภาษา ลักษณะภูมิคุ้มกันคือมีการส่งเสริมให้มีการใช้ภาษาต่างชาติตั้งแต่เด็กโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ และจัดให้มีการสอนภาษาเพิ่มเติมลงไปในหลักสูตรการเรียนการสอน สำหรับประชาชนทั่วไปปัจจุบันได้จัดให้มีการเรียนภาษาอังกฤษในชุมชนด้วยแล้วเป็นประจำทุกสัปดาห์ๆ ละ 2 วันซึ่งจะทำให้ประชาชนในหมู่บ้านสามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติได้ ทั้งนี้หน่วยงานราชการควรต้องเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาเพื่อนบ้านและภาษาอังกฤษด้วย (5) ปัญหาด้านเยาวชนจับกลุ่มมั่วสุม ลักษณะภูมิคุ้มกันคือ ส่งเสริมด้านอาชีพเพื่อแนะแนวทางการทำงานให้กับเยาวชน และ (6) ปัญหาการมีประชากรแฝงและแรงงานต่างด้าว ลักษณะภูมิคุ้มกัน คือ หมู่บ้านและชุมชนต้องช่วยกันดูแลผู้ที่เข้ามาในหมู่บ้านของตนเอง โดยมีการสร้างมาตรการเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม ด้วยการตั้งชุด “ ชรบ. “ หรือชุดรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน พร้อมทั้งกำหนดมาตรการห้ามการเดินทางเข้า – ออก ในหมู่บ้านช่วงหลังเวลา 22.00 น. จึงขอนำเสนอตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้แก้ไขปัญหาของชุมชน

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา	ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา
พื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด	-ปัญหาแรงงานต่างด้าวเข้ามาแย่งอาชีพของคนในพื้นที่ตำบลหาดเล็ก -ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป -ปัญหาเรื่องยาเสพติด -ปัญหาการทำมาหากิน -ปัญหาการควบคุมตามกฎหมาย/กติกา/ระเบียบทางสังคม ฯลฯ -ปัญหาขยะมูลฝอยและน้ำเน่าเสีย	- สร้างกลุ่มคนในชุมชนให้เข้มแข็งโดยปลูกจิตสำนึกคนในชุมชนให้รักบ้านเกิด - สร้างเครือข่ายชุมชน เน้นให้เข้าใจถึงผลกระทบที่คนในชุมชนต้องร่วมฟื้นฟู - กระตุ้นให้ทุกครอบครัว จัดเวลาในการดูแลเอาใจใส่สมาชิกในครอบครัว เพื่อเด็กและเยาวชนจะได้ห่างไกลจากยาเสพติด - การรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็ง เช่น กลุ่มแม่บ้าน /สตรี /ประมงชายฝั่ง - การสร้างผู้นำเพื่อประสานงานและควบคุมการปฏิบัติตามกฎกติกาของชุมชน - ชาวต่างชาติต้องให้ความร่วมมือในการเข้าประชุม/ปฏิบัติตามกติกาของหมู่บ้าน - ความร่วมมือและการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน วัด โรงเรียน หน่วยงานราชการในการสอดส่องดูแล - การเคารพกฎกติกาของคนในชุมชน - การตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงเพื่อเตรียมรับมือให้อยู่รอด - กระบวนการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองสามัคคีคือพลังสร้างความเข้มแข็งของชุมชน - การสร้างจิตสำนึกเรื่องการรักษาความสะอาดในแต่ละบ้านแต่ละชุมชน พร้อมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต้องจัดสรรงบประมาณในการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์

	-ปัญหาด้านภาษา -ปัญหาด้านเยาวชนจับกลุ่มมั่งมั่ง -ปัญหาการมีประชากรแฝงและแรงงาน ต่างด้าว -ปัญหาแรงงานต่างด้าวเข้ามาประกอบอาชีพเป็นจำนวนมากขึ้น	สูงสุดด้วย รวมทั้งช่วยกันดูแลเรื่องทั้งขยะ - มีการส่งเสริมให้มีการใช้ภาษาต่างชาติตั้งแต่เด็ก โดยเฉพาะภาษาอังกฤษและจัดให้มีการสอนภาษาเพิ่มเติมลงไปหลักสูตรการเรียนการสอนสำหรับประชาชนทั่วไปปัจจุบันได้จัดให้มีการเรียนภาษาอังกฤษในชุมชนด้วยแล้วเป็นประจำทุกสัปดาห์ ๆ ละ 2 วัน ซึ่งจะทำให้ประชาชนในหมู่บ้านสามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติได้ ทั้งนี้หน่วยงานราชการควรต้องเข้ามาสนับสนุนบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาเพื่อนบ้าน/ภาษาอังกฤษด้วย - ส่งเสริมด้านอาชีพเพื่อแนะแนวทางการทำงานให้กับเยาวชน - หมู่บ้านและชุมชนต้องช่วยกันดูแลผู้ที่เข้ามาในหมู่บ้านของตนเอง โดยมีการสร้างมาตรการเฝ้าระวังและเตือนภัยทางสังคม ด้วยการตั้งชุด “ชรบ” หรือชุดรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้าน พร้อมทั้งกำหนดมาตรการห้ามการเดินเข้า – ออก ในหมู่บ้านช่วงหลังเวลา - ความร่วมมือของคนในชุมชนในการเฝ้าระวัง/สอดส่องดูแลและประสานความร่วมมือและความช่วยเหลือต่าง ๆ - สร้างความตระหนักให้คนไทยจ้างแรงงานไทยเพื่อช่วยเหลือคนไทยด้วยกัน/รักชาติไทย - สามัคคีคือพลัง ชื่อของคนไทย ใช้ของคนไทย อุทิศตนคนไทย - การเคารพกฎกติกาของคนในชุมชน นำระเบียบหรือมาตรการชุมชนมาใช้เพื่อเก็บค่าบริการจากการประกอบอาชีพของชาวต่างชาติ เช่น ค่าจอดเรือ ฯลฯ - ภูมิปัญญาชาวบ้านในการสร้างอาชีพเพิ่มรายได้และดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง (พึ่งพาตนเอง)
--	---	---

4.3.3.2 พื้นที่ตำบลแสมสาร

ทุนทางสังคมของพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและการพูดคุยในเวที การจัดทำ Focus group พบว่าพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี มีทุนทางสังคมที่สำคัญต่อการรับมือกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่มาช่วยพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ผู้นำท้องถิ่นมีนโยบายของภาครัฐส่งเสริมการจัดสวัสดิการชุมชนให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน มีมาตรการในการควบคุมดูแลประชากรในพื้นที่ทั้งคนไทยและคนต่างด้าว ซึ่งทุกคนในชุมชนเองต่างก็มีความรักความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเอื้ออาทรต่อกันร่วมกันดูแลชุมชนและร่วมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่สืบไป เนื่องจากมีที่พึ่งทางใจที่หลอมรวมคนพื้นที่แสมสารให้เป็นหนึ่งเดียวกันได้อย่างเหนียวแน่นนั่นคือ มีพระศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองและเป็นวัดที่ติดอันดับ 1 ใน 9 ของประเทศไทย ที่ประชาชนมากราบไหว้สักการบูชาเป็น

จำนวนมาก นั่นคือ หลวงพ่อดำ วัดช่องแสมสาร และเนื่องจากพื้นที่ในการดูแลประชากร มีจำนวนน้อย จึงทำให้สามารถดูแลสมาชิกในชุมชนได้ครอบคลุมทั่วถึง มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาพักผ่อน และแวะซื้ออาหารทะเลเป็นของฝาก สร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในพื้นที่แสมสาร อาจกล่าวได้ว่าพื้นที่ตำบลแสมสาร มีทุนของสังคมที่เอื้อประโยชน์ต่อการรองรับผลกระทบทางสังคมจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้เป็นอย่างดี และทุนของสังคม ณ พื้นที่แสมสาร แห่งนี้จะเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมให้แก่สมาชิกชาวชุมชนแสมสารได้เป็นอย่างดี และรวมถึงการนำภูมิคุ้มกันนี้ไปปรับใช้กับพื้นที่ใกล้เคียงได้ ปัญหายาเสพติด ลักษณะภูมิคุ้มกัน คือ สร้างหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านสีขาวปลอดยาเสพติด สร้างความรู้เรื่องพิษภัยของยาเสพติดเพื่อให้เด็ก – เยาวชน – ชุมชนมีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันภัยสังคมที่มาจากปัญหาเสพติด โดยทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว และการสร้างมาตรการป้องกันที่เข้มงวด ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตและเที่ยงธรรม อาทิ (1) ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรของเด็กและเยาวชน ลักษณะของภูมิคุ้มกัน คือ ให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ส่งผลกระทบต่อตัวเด็กและเยาวชน เพื่อเด็กจะได้มีการระแวดระวังตนเองมากยิ่งขึ้น รับผิดชอบต่อตนเองเพื่อจะได้ห่างไกลจากโรคที่มาจากเพศสัมพันธ์ หรือปัญหาที่มาจากการข่มขืน การล่อลวง หรือการฆาตกรรม (2) ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพราะคนในชุมชนตำบลแสมสาร เคยถูกแรงงานต่างด้าวปล้นชิงทรัพย์ ลักษณะภูมิคุ้มกันคือ คนในชุมชนช่วยกันแก้ปัญหาโดยช่วยกันเฝ้าระวังโดยจัดโครงการตาสับปะรด เพื่อคอยสอดส่องดูแลชุมชนของตนเอง และ (3) ปัญหาด้านเด็กและเยาวชนติดเกมส์ เนื่องจากมีร้านเกมส์จำนวนมากและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ลักษณะภูมิคุ้มกันคือ ขอความร่วมมือหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการควบคุมจำนวนร้านเกมส์ และการเข้มงวดเรื่องเวลา เปิด – ปิดให้เป็นไปตามกฎหมายกำหนด และควรสร้างมาตรการจำกัดจำนวนร้านเกมส์ไม่ให้เพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งจำกัดระยะเวลาและอายุของผู้ที่สามารถเล่นเกมได้

ตารางที่ 4.7 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้แก้ไขปัญหาของชุมชน

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา	ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา
พื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี	- ปัญหาเสพติด	- สร้างหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านสีขาวปลอดยาเสพติด สร้างความรู้เรื่องพิษภัยของยาเสพติดเพื่อให้เด็ก เยาวชน - ชุมชนมีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันภัยสังคมที่มาจากปัญหาเสพติด โดยทุกภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว และการสร้างมาตรการป้องกันที่เข้มงวด ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตและเที่ยงธรรม

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

พื้นที่ ที่ใช้ในการศึกษา	ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการ การแก้ไขปัญหา
พื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี	- ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรของเด็กและเยาวชน - ปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เพราะคนในชุมชนแสมสารเคยถูกแรงงานต่างด้าวปล้นชิงทรัพย์ - ปัญหาด้านเด็กและเยาวชนติดเกมส์ เนื่องจากมีร้านเกมส์จำนวนมากและเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ - การแข่งขันแย่งชิงการประกอบอาชีพรายได้ของสินค้า - การไม่รวมกลุ่ม - การสร้างเครือข่ายไม่เชื่อมโยงกัน การขับขี่ยานพาหนะ - ไม่รู้กฎจราจร - เกิดจากแรงงานต่างด้าว	- ให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ส่งผลกระทบต่อตัวเด็กและเยาวชน เพื่อเด็กจะได้มีการระวังตนเองมากยิ่งขึ้นรับทราบและสิทธิของตนเองเพื่อจะได้ห่างไกลจากโรคที่มาจากเพศสัมพันธ์ หรือปัญหาที่มาจากการข่มขืน การล่อลวง หรือการฆาตกรรม - คนในชุมชนช่วยกันแก้ปัญหา โดยช่วยกันเฝ้าระวังโดยจัดโครงการตาสับปะรด เพื่อคอยสอดส่องดูแลชุมชนของตนเอง - มีการร้องเรียนไปยังหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการเข้มงวดเรื่องเวลาเปิด – ปิด ให้เป็นไปตามกฎหมายกำหนด และควรสร้างมาตรการจำกัดจำนวนร้านเกมส์ไม่ให้เพิ่มมากขึ้น พร้อมทั้งจำกัดระยะเวลาและอายุของผู้ที่สามารถเล่นเกมได้ - ครอบครัวยุคใหม่ระหว่างครอบครัวและหมู่บ้านจัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ ศูนย 3 วัย เข้าร่วมกิจกรรม - จัดอบรมให้ความรู้ด้านกฎจราจรและการขับขี่ยานพาหนะ

4.3.4 แนวโน้มและผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน

จากการศึกษาแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมมาใช้ในการรองรับผลกระทบที่จะเกิดจากประชาคมอาเซียน โดยเลือกศึกษาในพื้นที่ตำบลหาดเล็ก จังหวัดตราด และตำบลแสมสาร จังหวัดชลบุรี พบว่าชุมชนให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมจัดการกับปัญหาต่างๆ ซึ่งรายละเอียดดังกล่าวดังตารางที่ 4.8

4.3.4.1 ชุมชนตำบลหาดเล็ก จังหวัดตราด

สำหรับแนวโน้มของผลกระทบทางสังคมที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน ตำบลหาดเล็ก ซึ่งถือได้ว่าเป็นข้อห่วงใยในพื้นที่ตำบลหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ทั้งนี้สิ่งที่พื้นที่ตำบลหาดเล็กมีความกังวล เมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหาดเล็ก กล่าวย้าอยู่บ่อยครั้ง คือ 1) ปัญหาเรื่องยาเสพติด เนื่องจากมีคนหลายประเทศใช้เส้นทางเศรษฐกิจของตำบลหาดเล็ก อาจนำปัญหาด้านยาเสพติดเข้ามาเป็นจำนวนมาก เพราะวิธีการในการขนถ่ายสินค้าอาจมีวิธีการที่ยากแก่การตรวจค้นหรือจับกุมได้ 2) ปัญหาการขาดแรงงานไร้ฝีมือ เนื่องจากทางฝั่งประเทศเพื่อนบ้าน

(กัมพูชา) เริ่มมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่เกิดขึ้นเกรงว่าแรงงานประเทศกัมพูชาจะเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมมากขึ้น เนื่องจากค่าจ้างแรงงานในปัจจุบันค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำของไทยมีความใกล้เคียงกับประเทศกัมพูชา เช่นทำงานในฝั่งไทยได้ค่าจ้างเดือนละ 9,000 บาท แต่ฝั่งประเทศกัมพูชา ค่าจ้างประมาณ 7,000 บาท ซึ่งมีผลทำให้ผู้ประกอบการในประเทศไทยได้รับผลกระทบเป็นอย่างมากโดยเฉพาะแรงงานด้านการทำประมง เพราะพื้นที่หาดเล็กส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง การค้าขายและการแปรรูปสินค้าทางทะเล และ 3) ปัญหาด้านภาษา ซึ่งเป็นข้อเสียเปรียบของประเทศเพื่อนบ้านเป็นอย่างมากที่มีการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศถึง 5 ภาษา ในขณะที่คนไทยสามารถพูดได้แค่ภาษาไทย

4.3.4.2 ชุมชนตำบลแสมสาร จังหวัดชลบุรี

สำหรับแนวโน้มของผลกระทบทางสังคมของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน เป็นข้อห่วงใยในพื้นที่ตำบลแสมสาร มีความกังวลเมื่อก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ได้แก่ 1) เรื่องของการแย่งงานคนไทยทำ เนื่องจากปัจจุบันได้มีกลุ่มคนต่างด้าวมีการรับงานทำเอง เช่น เป็นผู้รับเหมาก่อสร้างของคนประเทศกัมพูชา โดยรับงานจากคนไทย แต่มีการจัดคนงานซึ่งเป็นชาวกัมพูชามาทำก่อสร้างแทนคนไทย เพราะค่าแรงถูก ทำให้ผู้รับเหมาก่อสร้างในพื้นที่ไม่มีงานทำหรือแม้แต่แผงขายของในตลาดก็มีการเปิดตลาดขายสินค้าที่เป็นของคนต่างด้าว ผู้ซื้อก็เป็นคนต่างด้าว หรือการเปิดร้านค้าคาราโอเกะในพื้นที่ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่เป็นคนต่างด้าว 2) เรื่องความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เนื่องจากคนไทยในพื้นที่เคยถูกแรงงานต่างด้าวปล้น จี้ชิงทรัพย์ ทำร้ายร่างกายเพื่อเอาทรัพย์สิน หรือเมาสุราแล้วอาละวาดทำร้ายคนอื่นทั้งคนไทยและคนต่างด้าว 3) เรื่องยาเสพติด อาจมีการขน ย้าย การซื้อขาย โดยกลุ่มคนต่างด้าวที่เข้ามาประกอบอาชีพในพื้นที่และนำยามาขายให้คนไทย รวมทั้งเด็กและเยาวชนไทยด้วย 4) เรื่องของโรคติดต่อต่างๆ ที่มาจากกลุ่มคนอาเซียน และ 5) การเอาช่องว่างของกฎหมายไทยมาใช้ในการกระทำผิดกฎหมายไทย เช่น ปัญหาการค้ามนุษย์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลแสมสารมาแล้ว ซึ่งเทคนิควิธีที่ใช้คือ การเข้ามาสมัครทำงานลูกเรือประมง โดยกลุ่มคนดังกล่าวจะจบการศึกษาระดับปริญญาตรีในประเทศเพื่อนบ้าน แต่เข้ามาทำงานในประเทศไทยเพราะมีรายได้ดี อิสระ คนไทยใจดี เมื่อได้เรือรับเข้าทำงาน คนงานดังกล่าวก็จะมีข้ออ้างเพื่อขอเบิกเงินล่วงหน้า คนไทยหลงเชื่อก็จะให้เงิน ส่วนคนงานดังกล่าวก็จะหลบหนีไปไม่ทำงาน และแอบไปสมัครงานกับไต้เรือคนอื่นๆ และหลบหนีไปสมัครงานกับคนอื่นต่อไป เมื่อถูกจับได้หรือมีความต้องการที่จะกลับประเทศก็จะอ้างว่าถูกหลอกมาทำงาน ถูกกักขังหน่วงเหนี่ยว ถูกทำร้ายร่างกาย เมื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบก็จะลงมาดำเนินการจับกุมไต้เรือ เพื่อดำเนินคดีตามกฎหมาย ส่วนคนต่างด้าวก็จะถูกส่งกลับประเทศเพื่อความปลอดภัยตามหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งก็จะเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางกลับบ้านเพราะหน่วยงานราชการไทยต้องให้การดูแลกลุ่มคนที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์เป็นอย่างดี ทั้งที่อยู่ ที่กิน การกลับนอน ค่าเดินทางโดยสารต่างๆ เมื่อกลับไปอยู่ประเทศตนเองได้ไม่นานก็จะลักลอบเข้ามาในประเทศไทยและกระทำด้วยพฤติกรรมเดิมๆ ทำให้คนไทยเสียเปรียบ ดังนั้นเมื่อมีการเปิดเสรีอาเซียนเกรงว่ากลุ่มคนเหล่านี้จะเข้ามาสร้างปัญหาอีกจำนวนมากและยากแก่การแก้ไข เพราะมีคนไทยคอยให้การช่วยเหลือนั่นเอง

4.3.5 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียนในปัจจุบัน

ปัจจุบันการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียนของชุมชนทั้งสอง มีลักษณะการเตรียมความพร้อมในประเด็นที่หลากหลาย ดังนี้

4.3.5.1 การเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของตำบลหาดเล็ก จังหวัดตราด

สำหรับการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน พื้นที่เทศบาลตำบลหาดเล็กเองได้เริ่มมีการเตรียมพร้อมบ้างแล้ว ได้แก่ 1) ภาษา มีการดำเนินการเรื่องของการเรียนภาษาเพื่อนบ้านและภาษาต่างประเทศ โดยมีการจัดหาวิทยากรมาสอนภาษา กัมพูชา และภาษาอังกฤษ โดยจัดให้มีการอาจารย์มาสอนเป็นประจำทุกสัปดาห์ๆละ 2 ครั้ง 2) ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม มีการณรงค์การรักษาและทำความสะอาดของชุมชน และสร้างวินัยให้แก่ชาวต่างด้าวรู้จักทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นที่และร่วมกันรักษาสิ่งแวดล้อมมีการกำหนดวันทำความสะอาดบ้านเรือน ลำคลอง ถนนหนทาง ตลาดสดที่ใช้ในการค้าขาย และ 3) มีการจัดระเบียบชุมชนด้วยการสร้างมาตรการการรักษาความปลอดภัยให้แก่ประชาชนในพื้นที่ตำบลหาดเล็ก ด้วยการจัดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน หรือ ชุด “ชรบ.” เพื่อทำหน้าที่ในการตรวจตรารักษาความสงบในพื้นที่ รวมทั้งกำหนดเวลาให้คนในชุมชนห้ามออกมาเดินหลังเวลา 22.00 น. เพื่อป้องกันการได้รับอันตรายและเพื่อการตรวจค้นบุคคลลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย

4.3.5.2 การเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ของตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

การเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของพื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ซึ่งได้มีการดำเนินการเตรียมพร้อมแล้ว ได้แก่ 1) การป้องกันปัญหาเรื่องยาเสพติด มีการณรงค์การต่อต้านยาเสพติด โดยจัดกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนหันมาเล่นกีฬาให้มากขึ้นได้แก่กีฬาฟุตบอล และปลูกจิตสำนึกครอบครัวให้หันมาสร้างความรักความอบอุ่นให้สมาชิกในครอบครัว ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการแก้ปัญหาโดยใช้วิธีสร้าง “กฎหมู่” ในการต่อต้านผู้เสพยา มีการจัดทำโครงการหมู่บ้านสีขาวปลอดยาเสพติด มีการสร้างมาตรการขอความร่วมมือหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเสริมในการแก้ปัญหา เช่นการตรวจหาสารปนเปื้อนในปัสสาวะ การแจ้งเบาะแส ตลอดจนจัดโครงการให้ความรู้เรื่องยาเสพติดแก่เด็กและเยาวชน 2) การป้องกันการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรในเด็กและเยาวชน โดยให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ และ 3) การรักษาความสงบในชุมชน เพื่อลดความกังวลจากความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยคนในชุมชนได้ร่วมกันจัดโครงการ “ตาสัปรด” เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่แสมสารได้ช่วยกันเป็นหูเป็นตา คอยสอดส่องอันตรายหรือกลุ่มคนไม่หวังดีในพื้นที่หรือแจ้งเบาะแสให้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทราบเพื่อจะได้แก้ปัญหาได้อย่างทันที่

4.3.6 แนวทางในการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารับผลกระทบจากประชาคมอาเซียนในอนาคต

การศึกษาพบว่า ทั้งสองพื้นที่มีแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อพร้อมรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน จากการศึกษาข้อมูลในพื้นที่เทศบาลตำบลหาดเล็ก อำเภอลำลูกเกด จังหวัดตราดและ พื้นที่ตำบลแสมสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี พบว่า ทั้ง 2 ชุมชน ยังมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ไม่เพียงพอต่อการรองรับผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยภายนอก จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้มากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของการจัดระเบียบชุมชน ที่ต้องหลอมรวมคนไทยและคนต่างด้าว ให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ด้วยกันได้เมื่อต้องเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ตารางที่ 4.8 แนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

พื้นที่ที่ใช้ ในการศึกษา	แนวโน้มผลกระทบ ของประชาคม อาเซียนที่มีต่อ ชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับ ผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของชุมชน ในปัจจุบัน	แนวทางการสร้าง และ/หรือนำ ภูมิคุ้มกันทางสังคม มารองรับ ผลกระทบ	บุคคล/ องค์กรที่ ควรเข้า มามีส่วน ร่วม
ตำบล แสมสาร อำเภอสัต หีบ จังหวัด ชลบุรี	ปัญหายาเสพติด การมีเพศสัมพันธ์ ก่อนวัยอันควรในเด็ก และเยาวชน	- มีการนำเข้ามาพร้อมกับแรงงานต่างด้าว - ขาดการตรวจสอบที่เข้มงวดในการขนถ่าย - เยาวชนรู้ไม่เท่าทันขาดความรู้ - มีแหล่งขายยาเสพติดหาซื้อได้ง่าย - คนไทยบางคนร่วมมือกับแรงงานต่างด้าวเพื่อนำเข้ามา - ขาดความรู้ - ว่างาน - ขาดความอบอุ่น - ความคึกคะนอง - อยากรู้อยากเห็น	- ให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนและรณรงค์ให้เด็กและเยาวชนหันมาเล่นกีฬา - ปลุกจิตสำนึกสร้างความอบอุ่นในครอบครัว - ใช้กฎหมายในการต่อต้านผู้เสพยา - ใช้มาตรการของรัฐเข้ามาเสริมในการแก้ปัญหา เช่น ตรวจฉี่ การแจ้งเบาะแส - ให้ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ส่งผลกระทบอย่างไร - ให้ความรู้ด้านอาชีพ - อาจทำให้เกิดอาชญากรรมได้	- รวมพลังกันสร้างหมู่บ้านสีขาวปลอดยาเสพติด - ให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทัน - ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันมากขึ้น โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว - มีการป้องปราบที่เข้มงวด - เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุจริตเที่ยงธรรม - ให้ความรู้ด้านการศึกษา - ประชาสัมพันธ์รณรงค์ อย่างจริงจัง	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ประธานชุมชน, กรรมการชุมชน, - อสม. - คนในชุมชน - เด็กและเยาวชน
ตำบล แสมสาร อำเภอสัต หีบ จังหวัด ชลบุรี	ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เด็กและเยาวชนติด เกมส์	- แรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ - ขาดมาตรการควบคุมดูแลที่เหมาะสม - เจ้าหน้าที่ภาครัฐมีน้อยดูแลไม่ทั่วถึง - พ่อ แม่ ไม่มีเวลาดูแลบุตรหลาน	- คนในชุมชนเคยถูกแรงงานต่างด้าวปล้นชิงทรัพย์ - มีการร้องเรียน	- ไม่เกิดอาชญากรรมในพื้นที่ - ชุมชนช่วยกันแก้ปัญหา - เข้มงวดเรื่องเวลาการเปิด-ปิดให้เป็นตามกฎหมายกำหนด - จำกัดอายุผู้เล่น	

พื้นที่ที่ใช้ ในการศึกษา	แนวโน้มผลกระทบ ของประชาคม อาเซียนที่มีต่อ ชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับ ผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของชุมชนใน ปัจจุบัน	แนวทางการสร้าง และ/หรือนำ ภูมิคุ้มกันทาง สังคมมารองรับ ผลกระทบ	บุคคล/ องค์กรที่ ควรเข้า มามีส่วน ร่วม
ตำบล หาดเล็ก อำเภอ คลอง ใหญ่ จังหวัด ตราด	แรงงานต่างด้าวเข้า มาแย่งอาชีพของคน ในพื้นที่	- กลุ่มบางกลุ่มที่ได้รับประโยชน์ส่วนตัวได้มองเห็นถึงปัญหาส่วนรวม - คนไทยเปิดโอกาสให้กลุ่มคนต่างด้าวมีการพัฒนาทักษะอาชีพ - ขาดข้อระเบียบในการควบคุมการประกอบอาชีพในพื้นที่	- ในอดีตชาวกำพูชาจะเข้ามาอยู่แบบเครือข่าย ญาติ ต่อมาเริ่มมีการชักชวนกันเข้ามาสร้างกลุ่มอาชีพและเครือข่ายของตนเอง	- ต้องสร้างกลุ่มคนในชุมชนให้เข้มแข็งโดยชุมชนเป็นหลัก โดยการสร้างจุดแข็งให้กับคนในชุมชนที่เป็นคนท้องถิ่นและรักถิ่นฐานบ้านเกิดให้ได้	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ประธานชุมชน, กรรมการชุมชน, - อสม. - คนในชุมชน - เด็ก และเยาวชน
ตำบล หาดเล็ก อำเภอ คลอง ใหญ่ จังหวัด ตราด	สิ่งแวดล้อมที่เริ่มมี การเปลี่ยนแปลงไป ยาเสพติด ขยะมูลฝอย/น้ำเน่าเสีย	- กลุ่มคนบางกลุ่มเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนโดยลืมมองถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในชุมชน - ขาดการดูแล - ตามเพื่อน - อยากรู้ อยากลอง - ครอบครัวมีปัญหาและเด็กรวมกลุ่มมั่วกันอยากรู้ อยากลองในสิ่งผิด - มีการทิ้งของเสียลงแม่น้ำ ลำคลอง โดยไม่ได้ผ่านการบำบัด - ขาดความเข้าใจในกฎระเบียบของการทิ้งขยะในหมู่บ้าน	- ร่วมกันดูแลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแต่ในปัจจุบันชุมชนเริ่มทำวัตุถุติที่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติเข้ามาใช้มากขึ้น - เฝาระวังเด็กที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง - มีการสำรวจฉีหาสารเสพติด - ให้ความรู้ให้การช่วยเหลือ เช่น ส่งบำบัด - มีการสอดส่องดูแลกลุ่มเสี่ยงประชาชนและเด็กในหมู่บ้านโดยเจ้าหน้าที่ ช.ร.บ ของหมู่บ้าน - ร่วมรณรงค์ให้ทำความสะอาดบริเวณบ้าน - ประชุมปรึกษาร่วมกับผู้ประกอบการให้มีการทำบำบัด - แจ้งเตือน จับ ปรับ สำหรับผู้ที่ไม่ทำตามกฎหมาย	- สร้างเครือข่ายปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนเข้าใจถึงผลกระทบที่คนในชุมชนกระทำขึ้นและร่วมกันแก้ไขฟื้นฟูต่อไป - กระตุ้นให้ภาครัฐครอบครัวดูแลเอาใจใส่บุคคลในครอบครัวอย่างใกล้ชิด - ให้ความรู้เรื่องของผลที่จะได้รับ - หาสถานที่หรือกิจกรรมให้ทำ - สร้างจิตสำนึกให้เกิดความรักความสะอาดในแต่ละบ้านแต่ละชุมชน	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ประธานชุมชน, กรรมการชุมชน, - อสม. - คนในชุมชน - เด็ก และเยาวชน

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา	แนวโน้มผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กรที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
ตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด	ภาษา เยาวยชนจับกลุ่มมั่วสุม	- ขาดความรู้ความเข้าใจในการเตรียมความพร้อมสู่อาเซียน - ขาดบุคลากรในการสอนภาษา - ขาดการส่งเสริมด้านภาษาตั้งแต่เด็ก - ไม่มีหน่วยงานเข้ามาส่งเสริมให้ความรู้ในการเรียนรู้ภาษา - ไม่มีอะไรทำเกิดปัญหาการว่างงาน - ครอบครัวแตกแยก - ขาดการดูแล - ตามเพื่อน - อยากรู้ อยากลอง	- เทศบาลและชุมชนมีการรณรงค์ทั้งระยะให้เป็นที่และมีการร่วมกันทำความสะอาดรอบหมู่บ้าน - ในอดีตประชาชนยังขาดการศึกษาปัจจุบันต้องเรียนรู้ภาษาเพิ่มมากขึ้นเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน - ปล่อยให้เยาวยชนว่างงานไม่มีสายสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ไม่มีเงินให้บุตรหลานเรียนต่อ	- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดสรรบริหารจัดการ - ให้หมู่บ้านมีความสะอาดและคนในหมู่บ้านช่วยกันดูแลเรื่องการทิ้งขยะ - มีการส่งเสริมให้มีการใช้สื่อสารภาษาต่างชาติตั้งแต่เด็ก - ให้มีการสอนภาษาเพิ่มเติมลงไปในหลักสูตรการเรียนการสอน - ส่งเสริมให้ความรู้เรื่องภาในแต่ละชุมชน - ประชาชนในหมู่บ้านจะสามารถสื่อสารกับต่างชาติได้และต้องมีหน่วยงานเข้ามาส่งเสริม - ส่งเสริมด้านอาชีพและแนวทางการทำงานให้กับเยาวยชน	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ประธานชุมชน, กรรมการชุมชน, - อสม. - คนในชุมชน - เด็กและเยาวยชน

ตารางที่ 4.8 (ต่อ)

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา	แนวโน้มผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กรที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
ตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด	มีประชากรแฝงและแรงงานต่างด้าว	- ค่าแรงถูกและไม่เลือกงาน	- มีการทำหนังสือผ่านแดนให้กับแรงงานที่เข้ามาทำงานและทางหมู่บ้านรับรอง	- คาดว่าถ้าเปิดเสรีอาเซียนแล้วต้องมีนักท่องเที่ยวและแรงงานเข้ามามาก จึงมีปัญหาต้องให้หมู่บ้านและชุมชนช่วยกันดูแลผู้ที่เข้ามาในหมู่บ้านของเรา	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น - องค์กรบริหารส่วนตำบล - ประธานชุมชน - กรรมการชุมชน - อสม. - คนในชุมชน - เด็กและเยาวชน

4.4 สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 4

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 4 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนตำบลสิงห์ อำเภอโศก จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.4.1 บริบทของชุมชน

ตำบลสิงห์เป็นตำบลที่มีภูมิประเทศที่ติดกับแม่น้ำแควน้อย ทำให้พื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์ เหมาะที่ใช้ทำการเกษตร จึงมีผู้คนเข้ามาตั้งหลักปักฐานตั้งแต่สมัยโบราณ ตามหลักฐานการขุดค้นแหล่งโบราณคดีของกรมศิลปากร ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นดิน ทำให้ประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอาชีพหลักได้แก่ การปลูกมันสำปะหลังและอ้อย และประชากรส่วนใหญ่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง โดยจากการสัมภาษณ์ผู้นำองค์กรบริหารส่วนตำบลพบว่า รายได้เฉลี่ยของประชากรในพื้นที่ต่อหัวสูงถึงเดือนละประมาณ 23,000 – 24,000 บาทซึ่งสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ยรายได้ขั้นต่ำของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอย่างมาก ดังนั้น คนที่มีฐานะลำบากจริงๆ ผู้นำชุมชนจึงมองว่าไม่น่าจะมีในพื้นที่ สภาพพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรต่างๆ ได้แก่ ดิน น้ำ และต้นไม้ ทำให้ตำบลสิงห์สามารถสร้างโอกาสในการทำงานอื่นๆ ให้แก่ประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมากมาย นอกเหนือจากอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในหมู่บ้านที่ถูกโอบล้อมด้วยแม่น้ำแควน้อย ทำให้เป็นที่ตั้งของทั้งโรงงานอุตสาหกรรมและโรงแรม และรีสอร์ทต่างๆ จำนวนมาก ทำให้ประชากรจำนวนหนึ่ง ที่อาจจะไม่มีที่ทำกิน รวมทั้ง คนที่อาจจะมียาเสพติดอยู่แล้ว สามารถเข้าไปหาอาชีพเสริมในสถานประกอบการเหล่านี้ได้เช่นกัน เช่น นวดแผนโบราณ เป็นต้น

ลักษณะวิถีชีวิตของคนในพื้นที่อยู่กับแบบเครือญาติ พึ่งพากันได้ มีลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เข้มแข็งอย่างมาก ในชุมชนมักให้ความเคารพและเชื่อถือผู้สูงอายุ จนสามารถยกให้เป็นผู้นำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนได้ กิจกรรมศาสนาทุกกิจกรรม จะได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากคนในชุมชน จนสามารถเป็นเครื่องมือหลักในการเชื่อมและรักษาความสัมพันธ์ของชุมชนให้เหนียวแน่นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และจากการสังเกตของผู้นำชุมชน พบว่า ในปัจจุบันการเข้าร่วมในกิจกรรมทางศาสนาในวันสำคัญต่างๆ ได้รับความนิยม และมีผู้คนเข้าร่วมมากขึ้นมากกว่าในอดีตเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ ตำบลสิงห์เป็นพื้นที่ที่ใกล้กับชายแดนประเทศพม่า และเนื่องจากความต้องการจ้างงานแรงงานต่างด้าวในประเทศไทยมีเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งแรงงานไร้ทักษะ (Unskilled labors) จึงทำให้ในปัจจุบัน มีการเข้ามาของคนต่างด้าวจำนวนมากและในรูปแบบที่ถูกกฎหมาย มีหลักฐานต่างๆ อย่างถูกต้อง แต่ในลักษณะการใช้ตำบลสิงห์ในการอ้างอิงเป็นสถานที่พำนักในประเทศ โดยในความเป็นจริง คนต่างด้าวเหล่านั้นส่วนใหญ่ไม่มีตัวตนอยู่ในพื้นที่จริง แต่จะไปทำงานในพื้นที่อื่นที่มีโอกาสในการทำงานที่ดีกว่า

ทางด้านวัฒนธรรมที่เป็นความโดดเด่นชัดเจน คือการมีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์เมืองสิงห์และคูเมืองครุฑ ซึ่งถูกสร้างขึ้นตามหลักฐานทางโบราณคดีคือราวพุทธศตวรรษที่ 18-19 โดยได้รับอิทธิพลจากประเทศเขมรปัจจุบันอยู่ในการดูแลของกรมศิลปากร และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศจำนวนมาก และสามารถเป็นแหล่งสร้างรายได้ของคนในพื้นที่จำนวนหนึ่ง

4.4.2 สภาพปัญหาของชุมชน

ในส่วนของข้อมูลสภาพปัญหาของชุมชนในพื้นที่ที่ประสบอยู่ปัจจุบันนั้นพบว่า สามารถแบ่งออกเป็นประเภทของปัญหาต่างๆ ดังนี้

1) ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหารายได้ไม่เพียงพอในการดำรงชีวิต จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนตำบลสิงห์พบว่า ถึงแม้ว่า ตัวเลขรายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อเดือนของประชากรตำบลสิงห์จะค่อนข้างสูงก็ตาม (เฉลี่ยเดือนละ 23,000 – 24,000 บาท) แต่ผู้หมู่บ้านก็ยอมรับว่าบางครอบครัวก็ยังประสบปัญหารายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตประจำวัน โดยผู้นำตำบลตั้งข้อสังเกตว่า น่าจะมีสาเหตุ 2 สาเหตุหลักได้แก่ (1) ค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้นในปัจจุบัน ทำให้ภาระความรับผิดชอบในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น และ (2) ปัญหาความฟุ้งเฟ้อของประชากรในปัจจุบัน ที่วิถีชีวิตมีความฟุ้งเฟ้อมากขึ้น เพราะถ้าเทียบกับรายได้เฉลี่ยแต่ละเดือนของคนในพื้นที่เป็นตัวเลขที่ค่อนข้างสูง แต่เพราะความไม่รู้จักคำว่า “พอเพียง” น่าจะเป็นสาเหตุของความลำบากในการใช้ชีวิตในปัจจุบัน

2) ปัญหาทางด้านสังคม ได้แก่ (1) ปัญหายาเสพติด จากการสัมภาษณ์ผู้นำตำบลและผู้นำหมู่บ้านของตำบลสิงห์ พบข้อมูลที่น่าสนใจ ดังนี้ ผู้นำทั้งสองกลุ่มยอมรับว่า ปัญหาทางด้านสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ปัญหายาเสพติด” คือปัญหาหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแพร่ระบาดของยาเสพติดในกลุ่มเยาวชนเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นผลพวงมาจากปัญหาเด็กออกนอกระบบการศึกษากลางคืน ไม่มีงานทำ ทำให้เด็กและเยาวชนถูกชักจูงเข้าสู่วงจรของยาเสพติดได้ง่ายขึ้นและมากขึ้น ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด ผู้นำตำบลและผู้นำหมู่บ้านเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นปัญหาที่รุนแรงที่สุดในบรรดาปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ และเป็นปัญหาที่ผู้นำชุมชนต่างยอมรับว่ามีความจำเป็นต้องได้รับการแก้ไข และป้องกันการเพิ่มขึ้นเป็นอันดับแรก (2) ปัญหาท้องก่อนวัยอันควร และปัญหาเด็กออกจากระบบการศึกษากลางคืน มีอัตราเพิ่มมากขึ้นในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมา (3) ปัญหาการขายที่ดินให้แก่ชาวจีนเพิ่มขึ้น เนื่องจากการที่ประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และจังหวัดกาญจนบุรีเป็นพื้นที่เป้าหมายของการถูกกำหนดเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone) อันเนื่องมาจากโครงการสร้างสะพานเศรษฐกิจ (Land bridge) เชื่อมระหว่างท่าเรือน้ำลึกทวายของ

ประเทศพม่ากับประเทศไทย ผ่านเส้นทางหลักคือจังหวัดกาญจนบุรี (สำนักแผนงานกรมทางหลวง. (2556). เอกสารประกอบการประชุมปฐมนิเทศโครงการ (สัมมนาครั้งที่ 1) การศึกษาความเหมาะสมทางด้านเศรษฐกิจ วิศวกรรม และผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการทางหลวงพิเศษระหว่างเมืองสายกาญจนบุรี-ชายแดนไทย/พม่า (บ้านพุน้ำร้อน) หน้า 1) ทำให้พื้นที่ในตำบลได้รับผลกระทบจากประเด็นดังกล่าวด้วย ผู้นำชุมชนต่างยอมรับว่า ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา มีการโอนซื้อขายที่ดินในพื้นที่ตำบลสิงห์ให้กับนายทุนที่เข้ามากว้านซื้อที่ดินในตำบลสิงห์ทุกวัน และเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ถึงแม้การขายที่ดินในตำบลสิงห์ ผู้นำมองว่าเป็นการขายเฉพาะพื้นที่ดินเสื่อมโทรม ไม่สามารถสร้างผลกำไรจากการทำเกษตรกรรมได้มากพอก็ตาม แต่การขายส่วนใหญ่เกิดการการได้รับการเสนอราคาที่สูง จึงทำให้ชาวบ้านบางส่วนขายที่ดินทำกิน และถึงขั้นต้องย้ายที่ทำการไปอยู่ที่อื่นก็มี นอกจากนี้ การขายที่ดินยังสร้างความกังวลแก่ผู้นำเรื่องความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นอาจจะลดลง เนื่องจากประชาชนในพื้นที่อาจจะมีการขายที่ดินเพิ่มมากขึ้น ทำให้ต้องย้ายไปอาศัยที่อื่นเพิ่มมากขึ้น อาจจะทำให้สภาพสังคมที่แน่นแฟ้นแบบในปัจจุบันได้รับการสั่นคลอน

3) ปัญหาทางด้านวัฒนธรรม ได้แก่ ปัญหาการยังไม่สามารถหาคนรุ่นใหม่สืบทอดประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้านบางอย่างได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การร้องเพลงเหย่ยที่ปัจจุบันผู้ที่ร้องเพลงนี้ได้มีอายุน้อยสุดถึง 60 ปี หมายความว่า การร้องเพลงเหย่ย ที่คนรุ่นก่อนภาคภูมิใจ เนื่องจากเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีต้นกำเนิดมาจากตำบลบ้านสิงห์นั้น ยังไม่สามารถหาคนรุ่นใหม่สืบทอดได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้นำตำบลสิงห์ก็ยังไม่ละความพยายามในการหาคนสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมดังกล่าว โดยขณะนี้ ได้มีโครงการที่จะร่วมมือกับโรงเรียนในพื้นที่ ทำโครงการถ่ายทอดการร้องเพลงเหย่ยให้กับเด็กนักเรียนในโรงเรียน ซึ่งก่อนหน้านี้ ตำบลสิงห์ประสบความสำเร็จในการทำโครงการร่วมกับโรงเรียนใกล้เคียงในการถ่ายทอดประเพณีรำกลองยาวในโรงเรียนมาก่อนแล้ว

4) ปัญหาทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ปัญหาการขาดแคลนน้ำในการทำเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชนในหมู่ที่ 5 เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาแหล่งน้ำธรรมชาติหรือน้ำฝนเป็นหลัก แต่ในพื้นที่ยังไม่มีระบบการกักเก็บน้ำที่มีประสิทธิภาพ ผู้นำชุมชนให้ข้อมูลว่า มีความพยายามในการทำแหล่งกักเก็บน้ำแล้ว แต่ไม่สามารถกักเก็บน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากสภาพดินของหมู่ที่ 5 ซึ่งมีลักษณะเป็นกรวดทรายแดง ไม่สามารถกักเก็บน้ำได้

5) ปัญหาการทำงานของภาครัฐ กล่าวคือผู้นำท้องถิ่นรู้สึกว่ หน่วยงานราชการในระดับจังหวัด ยังไม่มีความจริงจังในการให้ความรู้ และข้อมูลที่ตอบโจทยความต้องการของคนในพื้นที่ โดยเฉพาะประเด็นเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยปัญหาที่พบคือ หน่วยงานราชการในระดับจังหวัดมักจะทำให้ความรู้ทั่วๆ ไป หรือผิวเผินเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน และให้ความรู้เพียงเล็กน้อย ในลักษณะของการสอดแทรกไปกับการประชุมจังหวัด แต่ในขณะเดียวกัน หน่วยงานราชการระดับจังหวัด ยังไม่เคยมีการเข้ามาให้ความรู้กับประชาชนในพื้นที่ ไม่มีร่วมร่วมวิเคราะห์ หรือร่วมวางแผนในการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ประชาคมอาเซียนกับพื้นที่ จึงทำให้ผู้นำตำบลสิงห์ต้องหาทางออกด้วยการพยายามค้นหานักวิชาการจากภายนอก เช่น สถานศึกษา ระดับอุดมศึกษาใกล้เคียงเข้ามาทำโครงการในพื้นที่แทนการพึ่งพาภาครัฐ

4.4.3 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน

ข้อมูลภูมิคุ้มกันทางสังคมในพื้นที่ตำบลสิงห์ จากการเก็บข้อมูลพบว่า ประกอบด้วย ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนองค์กร/กลุ่ม และทุนทางสังคม ตามรายละเอียด ดังนี้

ตารางที่ 4.9 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้แก้ปัญหาของชุมชน

ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหา
ประชากรบางกลุ่มยังประสบปัญหารายได้ไม่เพียงพอในการดำรงชีวิตในแต่ละเดือนเนื่องจากค่าครองชีพที่สูงขึ้น และค่าใช้จ่ายต่อสินค้าฟุ่มเฟือยเพิ่มมากขึ้น ถึงแม้ตัวเลขรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของประชากรในพื้นที่จะค่อนข้างดี (23,000-24,000 บาท)	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความพยายามในการจัดอบรม ให้ความรู้ ส่งเสริมการทำอาชีพเสริมโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีอยู่ เช่น นวดแผนโบราณ จักสาน ขนมไทย และภาคีภายนอกอย่างต่อเนื่อง
ปัญหายาเสพติดแพร่ระบาด จำนวนของผู้ติดยาเสพติดทั้งในกลุ่มเยาวชน และผู้ใหญ่เพิ่มมากขึ้นจากการสำรวจในพื้นที่	การร่วมมือกับอาสาสมัครในหมู่บ้านในการสุ่มตรวจยาเสพติด และการจัดกิจกรรมเยาวชนร่วมกับสถานศึกษาต่างๆ เพื่อกระตุ้นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์
ปัญหาท้องก่อนวัยอันควรเพิ่มมากขึ้นในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา	ร่วมจัดกิจกรรมเยาวชนให้กับสถานศึกษาในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างกิจกรรมสร้างสรรค์ และลดการใช้เวลาว่างไปในทางที่ไม่ถูกไม่ควร รวมถึงความพยายามในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในพื้นที่เช่น ลานกีฬาต่างๆ เป็นต้น
ปัญหาเด็กและเยาวชนออกจากระบบการศึกษากลางคันเพิ่มมากขึ้นในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา	
ปัญหาการขายที่ดินให้นายทุนเพิ่มมากขึ้นทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เช่น เกาหลี ฮองกง สิงคโปร์ เนื่องจากกระแสการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษของจังหวัดกาญจนบุรีในอนาคต	ปัจจุบันยังเป็นการขายที่ดินเฉพาะพื้นที่เสื่อมโทรม ไม่สามารถให้ผลผลิตที่คุ้มต้นทุน แต่อนาคตก็มีความหวังใจ ถ้าได้รับการจูงใจด้วยราคาที่สูง จึงยังไม่มีมาตรการในการแก้ปัญหาที่ชัดเจน
ปัญหายังไม่สามารถหาคนรุ่นใหม่สืบทอดการละเล่นพื้นบ้านบางประเภทได้ คือ การร้องเพลงเหย่ย ปัจจุบันผู้สืบทอดอายุต่ำสุดคือ 60 กว่าปี	ความพยายามร่วมมือกับสถานศึกษาในพื้นที่ในการจัดทำโครงการอนุรักษ์ประเพณีการละเล่นพื้นบ้าน และมรดกทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่เป็นของตำบลสิงห์ในกลุ่มเด็กนักเรียน
ปัญหาการขาดแคลนน้ำในการทำเกษตรกรรมในบางหมู่บ้าน เนื่องจากไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำที่ดี เนื่องจากสภาพดินที่ไม่เหมาะสมกับการสร้างแหล่งกักเก็บน้ำที่ดีได้	ยังไม่มีมาตรการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง ทำให้ปัญหาดังกล่าวยังคงเกิดซ้ำแล้วซ้ำอีก ประกอบกับการมีทัศนคติเชิงลบกับหน่วยงานราชการ ทำให้ไม่ถึงการพูดคุยหรือปรึกษาภาครัฐอย่างจริงจังในการขอความร่วมมือแก้ไขปัญหาดังกล่าว
ปัญหาการทำงานของภาครัฐที่ยังไม่จริงจังและเอาใจใส่ในประเด็นการเตรียมพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ผู้นำเกิดความเบื่อหน่ายต่อหน่วยงานราชการ ภาคประชาชนมีความต้องการปรับตัว แต่ภาครัฐยังไม่มีที่ให้ข้อมูลที่ตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่	หันไปพึ่งพาหน่วยงานภายนอกเช่น นักวิชาการจากสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา และให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาทำโครงการร่วมกับพื้นที่

4.4.4 แนวโน้มและผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน

การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนพบว่า ผู้นำระดับตำบลและหมู่บ้านมีความเห็นว่าการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนน่าจะส่งผลกระทบเชิงลบต่อพื้นที่มากกว่าเชิงบวก รายละเอียด ดังนี้

4.4.4.1 ผลกระทบเชิงบวก

ผลกระทบเชิงบวกมีเพียงการตั้งข้อสันนิษฐานว่า สภาพเศรษฐกิจของชาวบ้านน่าจะดีขึ้นเนื่องจาก ในอนาคตหลังเปิดประชาคมอาเซียน อาจจะมีการเข้ามาของอุตสาหกรรมต่างๆ มากขึ้น เห็นได้จากการกว้านซื้อที่ดินในตำบลสิงห์ของนายทุน โดยเมื่ออุตสาหกรรมต่างๆ เข้ามามากขึ้น อาจจะทำให้ส่งผลกระทบต่อปริมาณการจ้างงานของคนในพื้นที่มากขึ้น ส่งผลต่อรายได้ที่สูงขึ้น

4.4.4.2 ผลกระทบเชิงลบด้านสังคม

1) ปัญหายาเสพติด ในทัศนคติของผู้นำระดับตำบลและระดับหมู่บ้าน ต่างเห็นพ้องต้องกันว่า หลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ผลกระทบทางสังคมน่าจะเด่นชัดมากที่สุด โดยให้ความสำคัญกับความรุนแรงของปัญหาเสพติดเป็นอันดับหนึ่ง และแสดงความห่วงใยมากสุดในบรรดาปัญหาด้านอื่นๆ หรือแม้แต่ในกลุ่มปัญหาเดียวกัน

2) ปัญหาอาชญากรรมและปัญหาลักทรัพย์ นอกจากนี้ ผู้นำทุกคนยังได้ให้ความเห็นว่า หลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ปัญหาสังคมด้านอื่นๆ ที่มีความกังวล และห่วงใยรองลงมาได้แก่ ปัญหาอาชญากรรมและปัญหาการลักทรัพย์ เนื่องจาก การเข้ามาโดยง่ายขึ้นของประชาชนในภูมิภาคอาเซียน จะยังเป็นปัจจัยเสริมให้โอกาสในการเกิดปัญหาอาชญากรรมและลักทรัพย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากคนต่างด้าวมากขึ้นเช่นกัน

3) ปัญหาการค้ามนุษย์ เหตุผลของการมองว่าปัญหาการค้ามนุษย์จะเพิ่มมากขึ้นกว่าในอดีตและปัจจุบัน เนื่องจาก ผู้นำในตำบลสิงห์มีความเห็นว่า ถ้าในอนาคตการเข้ามาของอุตสาหกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้น ความต้องการแรงงานก็ต้องมากขึ้นเช่นกัน ประกอบกับการเข้ามาในประเทศต่างๆ ในภูมิภาคได้ง่ายขึ้น ประเทศไทยย่อมเป็นที่ต้องการเข้ามาของแรงงานไร้ทักษะในหลายๆ ประเทศมากขึ้นเช่นกัน ดังนั้น การค้ามนุษย์ก็น่าจะเพิ่มมากขึ้นตามปริมาณความต้องการแรงงานดังกล่าวในอนาคต

4.4.4.3 ผลกระทบเชิงลบด้านสาธารณสุข

ผู้นำชุมชนมองว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาการป้องกันโรคระบาดที่มาจากคนต่างด้าว เห็นได้จากข่าวตามสื่อต่างๆ ที่เปิดเผยเกี่ยวกับการกลับมาระบาดของโรคบางโรคที่เคยสูญหายไปจากประเทศไทยแล้ว แต่กลับมาพบเจออีกครั้งในระยะหลัง ซึ่งพบเจอในกลุ่มแรงงานต่างด้าว เช่น โรคเท้าช้าง โรคกาฬหลังแอ่น เป็นต้น ทำให้ประเด็นปัญหาการแพร่ระบาดของโรคที่มาจากคนต่างด้าว กลายเป็นแนวโน้มของปัญหาหนึ่งที่ผู้นำท้องถิ่นแสดงความกังวล แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น นายกตำบลสิงห์แสดงความเชื่อมั่นว่า ตำบลสิงห์น่าจะสามารถรองรับปัญหาดังกล่าวได้ เพราะมีกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขที่มีการทำงานที่เข้มแข็ง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ผู้นำชุมชนก็ยอมรับว่ายังไม่แน่ใจว่าอนาคตสถานการณ์โรคระบาดที่มาจากคนต่างด้าวจะเป็นอย่างไร เมื่อถึงเวลานั้นก็จะต้องคอยดูสถานการณ์ต่อไป

4.4.4.4 ผลกระทบเชิงลบด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม เช่น น้ำเสีย เสียรบกวน จากเข้ามาของอุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้น คือ ความกังวลหนึ่งของชุมชนตำบลสิงห์เช่นกัน รวมไปถึงปัญหาการบุกรุกป่าชุมชน เนื่องจากในปัจจุบัน มีการเข้ามาเก็บของป่าโดยประชาชนนอกพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับการดูแลป่าชุมชนในแต่ละหมู่บ้านยังมีความหละหลวม ไม่เป็นทางการมากนัก ทำให้ผู้นำก็กังวลเช่นกันว่า เมื่อเปิดประชาคมอาเซียน จะมีการเข้ามาบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อแสวงหาประโยชน์จากกลุ่มคนต่างด้าวด้วยหรือไม่

4.4.4.5 ผลกระทบเชิงลบด้านเศรษฐกิจ

ผลกระทบเชิงลบด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้อกังวลเกี่ยวกับปัญหาช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนจะเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกลุ่มคนผู้ด้อยโอกาส

4.4.4.6 ผลกระทบเชิงลบด้านอื่นๆ

ได้แก่ ปัญหาการขายที่ดินเพิ่มขึ้นผู้นำชุมชนมีข้อกังวลว่า การขายที่ดินอาจจะสูงขึ้น ด้วยเหตุผลแรงจูงใจจากการเสนอราคาที่สูง เมื่อเป็นเช่นนั้น การขายที่ดินเพิ่มมากขึ้น อาจจะส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ต้องย้ายที่อยู่ไปอาศัยและประกอบอาชีพที่อื่นส่งผลให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ของชุมชนอาจจะไม่เข้มแข็งเหมือนในอดีตและปัจจุบัน เนื่องจากความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นของคนในชุมชน ได้รับการยอมรับจากผู้ให้ข้อมูลว่า ตำบลสิงห์มีทุนทางสังคมที่เด่นชัดคือความสัมพันธ์ ความเอื้ออาทรของคนในชุมชนที่ดีเยี่ยม การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ที่นำพาความเปลี่ยนแปลงทางโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเศรษฐกิจ การขยายพื้นที่เพื่อรองรับการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ ที่จังหวัดกาญจนบุรีคือเป้าหมายหลัก น่าจะส่งผลให้การตัดสินใจใหม่ และการย้ายถิ่นฐานการประกอบอาชีพ ส่งผลต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่อาจจะลดน้อยลง

4.4.5 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียนในปัจจุบัน

ข้อมูลการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียนในปัจจุบัน พบว่า ตำบลสิงห์มีการเตรียมความพร้อมใน 4 รูปแบบหลักๆ ดังนี้

- 1) การอบรมเรื่องประชาคมอาเซียนแก่เด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปีผ่านมาซึ่งเป็นผลมาจากวิสัยทัศน์ของผู้บริหารของตำบลสิงห์
- 2) เนื่องจากความกังวลต่อผลกระทบในด้านความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งของคนในชุมชน ซึ่งเป็นจุดแข็งประการหนึ่งของตำบลสิงห์ ผู้บริหารจึงพยายามกระตุ้นจิตสำนึกรักบ้านเกิดแก่เด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง โดยการสอดแทรกเรื่องจิตสำนึกรักบ้านเกิด ความสามัคคี ข้อมูลชุมชน ประวัติศาสตร์อันน่าภาคภูมิใจของตำบลสิงห์ ให้แก่เด็กและเยาวชนในโครงการต่างๆ อย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 10 กว่าปีแล้ว
- 3) สำหรับกลุ่มคนทั่วไปผู้นำพยายามใช้กิจกรรมทางศาสนาและวันสำคัญทางศาสนาซึ่งเป็นเครื่องมือที่ดีเยี่ยมในการรวมกลุ่มคนในตำบลสิงห์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนั้น ผู้นำยังคงใช้เครื่องมือดังกล่าวในการรักษาสัมพันธ์ภาพของคนในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เหนียวแน่นอย่างต่อเนื่องต่อไป
- 4) ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เนื่องจากหน่วยงานราชการโดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับจังหวัด ขาดการให้ความรู้และความร่วมมือในการวิเคราะห์และวางแผนเตรียมความพร้อมทั้งพื้นที่อย่างจริงจัง ทำให้ผู้นำต้องหาภาคีอื่น เช่น สถาบันการศึกษาต่างๆ ที่เข้ามาทำโครงการเกี่ยวกับอาเซียนอย่างจริงจังมากกว่าภาครัฐ

4.4.6 แนวทางในการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารับผลกระทบจากประชาคมอาเซียนในอนาคต

จากการเก็บข้อมูลและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำตำบลสิงห์ และสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำหมู่บ้านทั้ง 6 หมู่บ้าน พร้อมทั้งจากการตั้งข้อสังเกตระหว่างการศึกษาวิจัยในพื้นที่จึงประกอบด้วย การส่งเสริมกิจกรรม/โครงการ/แผนงาน ที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง และที่เกี่ยวกับการสร้างเยาวชนที่พึงประสงค์เพื่อตอบโต้ภัยการป้องกันปัญหาต่างๆ ทางด้านสังคมในกลุ่มเยาวชน การแสวงหาภาคีในการทำงานด้านการเตรียมความพร้อมให้มากขึ้นทั้งจากภายนอก และเปิดใจร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐเพิ่มมากขึ้น ในการร่วมสร้างระบบเฝ้าระวังปัญหาเสียดิต อาชญากรรม การลักทรัพย์ การแพร่ระบาดของโรคที่เข้ามาโดยคนต่างด้าว การลดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจน ด้วยการส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับศักยภาพ สามารถสรุป

ประเด็นแนวทางในการสร้าง/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมในการรองรับผลกระทบที่เกิดจากประชาคมอาเซียน
ได้ ดังนี้

ตารางที่ 4.10 แนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคม
อาเซียน

แนวโน้มผลกระทบ ของประชาคม อาเซียนที่มีต่อ ชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อม ของชุมชนใน ปัจจุบัน	แนวทางการสร้าง และ/หรือนำ ภูมิคุ้มกันทางสังคม มารองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กรที่ควรเข้า มามีส่วนร่วม
ปัญหาการเพิ่มขึ้น ของยาเสพติด อาชญากรรม และลักทรัพย์ในกลุ่ม เด็กและเยาวชน	เด็กและเยาวชน และประชาชนทั่วไป ในชุมชน	การจัดโครงการด้าน เด็กและเยาวชน อย่างสม่ำเสมอใน พื้นที่ การสร้างสิ่งแวดล้อม ที่ดีเช่น ลานกิจกรรม ลานกีฬาประเภท ต่างๆ	การปรับกิจกรรมให้ เป็นรูปแบบทั้ง ครอบครัว เน้นการ สร้างสถาบัน ครอบครัวที่เข้มแข็ง เป็นพื้นฐาน และการต่อเนื่องของ กิจกรรมเด็กและ เยาวชน	สถานศึกษา วัด และ ประชาชนในพื้นที่ กระทรวงพม. หน่วยงานภาครัฐและ เอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
ปัญหาการเพิ่มขึ้น ของยาเสพติด อาชญากรรม และ ลักทรัพย์โดยคนต่าง ด้าว	ประชาชนทั่วไปใน ชุมชน	ยังไม่มีเตรียม ความพร้อมต่อข้อ กังวลปัญหาดังกล่าว	การเพิ่มระบบเฝ้า ระวังปัญหา ยาเสพติด อาชญากรรม และลักทรัพย์ ใน หมู่บ้าน	อปพร. อาสาสมัครในหมู่บ้าน สถานีตำรวจ ประชาชนทั่วไป
ปัญหาการแพร่ ระบาดของโรคที่มา จากคนต่างด้าวหลัง การหลังไหลเข้ามา ของคนต่างด้าวหลัง เข้าสู่ประชาคม อาเซียน	ประชาชนทั่วไปใน ชุมชน	ยังไม่มีระบบการ ป้องกันการแพร่ ระบาดที่มาจากคน ต่างด้าว	การมีระบบตรวจคัด กรองโรคที่มากับคน ต่างด้าวก่อนการ รับรองในระบบ ทะเบียนราษฎร์	อำเภอ รพสต. ด่านตรวจคนเข้าเมือง กาญจนบุรี
ปัญหาการค้ำมนุษย์ เนื่องจาก การ หลังไหลเข้ามาของ คนต่างด้าวหลังเปิด ประชาคมอาเซียน และการเปิดด่านผ่าน แดนถาวรบ้านน้ำพุ ร้อน จังหวัด กาญจนบุรี	สถานประกอบการ และแรงงานในพื้นที่	ยังไม่มีเตรียม ความพร้อมรองรับ ปัญหาการค้ำมนุษย์ หลังเข้าสู่ประชาคม อาเซียน	การประชาสัมพันธ์ อบรมให้ความรู้ ข้อมูลสถานการณ์ และผลกระทบจาก ปัญหาการค้ำมนุษย์ แก่ผู้ประกอบการ และแรงงานในพื้นที่ และประชาชนทั่วไป	สถานประกอบการ แรงงานจังหวัด สำนักงานพัฒนาสังคม และความมั่นคงของ มนุษย์จังหวัดกาญจนบุรี ด่านตรวจคนเข้าเมือง กาญจนบุรี

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

แนวโน้มผลกระทบ ของประชาคม อาเซียนที่มีต่อ ชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อม ของชุมชนใน ปัจจุบัน	แนวทางการสร้าง และ/หรือนำ ภูมิคุ้มกันทางสังคม มารองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กรที่ควรเข้า มามีส่วนร่วม
ปัญหาสิ่งแวดล้อม และป่าชุมชนเสื่อม โทรม เนื่องจาก อาจจะมีคนนอก พื้นที่	สิ่งแวดล้อมและป่า ชุมชน	ตั้งคณะกรรมการป่า ชุมชนร่วมสอดส่อง ดูแลร่วมกับชาวบ้าน	การใช้กุศโลบาย ผนวกกิจกรรม สร้างสรรค์ สิ่งแวดล้อมที่ดีใน ชุมชนและการ อนุรักษ์ป่าชุมชนเข้า กับกิจกรรมวันสำคัญ ทางศาสนา	อบต. สิ่ง ที่ประชาชนทั่วไป ป่าไม้ วัด หน่วยงานภาครัฐและ เอกชนที่เกี่ยวข้อง
ปัญหาความสัมพันธ์ ที่อาจจะลดลงของ คนในชุมชนเนื่องจาก การย้ายที่ทำกิน หรือ การตัดเส้นทางใหม่ ในอนาคต หลังเข้าสู่ ประชาคมอาเซียน	ประชาชนทั่วไปใน ชุมชน	ใช้กิจกรรมทาง ศาสนาเป็นเครื่องมือ ในการดึงคนให้เข้า ร่วมทำกิจกรรม ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง	ใช้กิจกรรมทาง ศาสนาเป็นเครื่องมือ ในการสาน ความสัมพันธ์ของคน ในชุมชนอย่าง ต่อเนื่องต่อไป	วัด อบต. สิ่ง ที่หน่วยงานภาครัฐและ เอกชนที่เกี่ยวข้อง
ช่องว่างระหว่างคน รวยและคนจนเพิ่ม มากขึ้น หลังเปิด ประชาคมอาเซียน	ประชาชนที่ประสบ ปัญหาทางเศรษฐกิจ และด้อยโอกาส	อบรม ส่งเสริมอาชีพ ทั้งจากหน่วยงาน ภายนอกและการใช้ ภูมิปัญญาในท้องถิ่น	การทำบัญชี ครัวเรือน สร้างจิตสำนึก เศรษฐกิจพอเพียง การส่งเสริมอาชีพที่ สอดคล้องกับ ศักยภาพ ความ ต้องการของผู้เข้ารับ การอบรม ยุคสมัย และค่าครอง ชีพในยุคปัจจุบัน	อบต. สิ่ง ที่หน่วยงานภาครัฐและ เอกชนที่เกี่ยวข้อง

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

แนวโน้มผลกระทบ ของประชาคม อาเซียนที่มีต่อ ชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อม ของชุมชนใน ปัจจุบัน	แนวทางการสร้าง และ/หรือนำ ภูมิคุ้มกันทางสังคม มารองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กรที่ควร เข้ามามีส่วนร่วม
ปัญหาการขายที่ดิน ให้นายทุนเพิ่มมาก ขึ้นทั้งชาวไทยและ ชาวต่างประเทศ เช่น เกาหลี ฮองกง สิงคโปร์	ประชาชนทั่วไป	ยังไม่มี การเตรียม ความพร้อม	สื่อสาร ทำความ เข้าใจ ร่วม กับ ประชาชนในพื้นที่ เกี่ยวกับประชาคม อาเซียน และความ เป็นไปได้ของการ เป็นจังหวัดเศรษฐกิจ	อบต. สิงห์ หน่วยงานภาครัฐ และ เอกชน ที่ เกี่ยวข้อง สนง. ที่ดินจังหวัด
ปัญหาการขาดแคลน น้ำ ในการ ทำ เกษตรกรรมในบาง หมู่บ้าน เนื่องจากไม่ มีแหล่งกักเก็บน้ำที่ดี และสภาพดินที่ไม่ เหมาะสมกับการ สร้างแหล่งกักเก็บน้ำ ที่ดีได้	ประชาชนในบาง หมู่บ้านที่ยังไม่มี แหล่งกักเก็บน้ำที่ดี	ยังไม่มี การเตรียม ความพร้อม	ประสานหน่วยงาน ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับ ระบบชลประทาน และแหล่งกักเก็บน้ำ	สำนักงาน ชลประทานจังหวัด กาญจนบุรี อบต. สิงห์ หน่วยงานภาครัฐ อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

4.5 สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนตำบลอาโพน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ เพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.5.1 บริบทของชุมชน

ตำบลอาโพน ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ มีพื้นที่ประมาณ 59 ตารางกิโลเมตร หรือ 36,875 ไร่ มีหมู่บ้านจำนวน 11 หมู่ ติดชายแดนประเทศสาธารณรัฐกัมพูชาประชาธิปไตย ครึ่งหนึ่งของพื้นที่ในตำบลเป็นป่าเขาที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้และธรรมชาติ ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์อนุรักษ์ โครงการจัดการต้นห้วยเสียดสะเอง พื้นที่อีกส่วนหนึ่งเป็นที่ราบสูงชาวบ้านจึงใช้ในการทำการเกษตร มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติ อ่างเก็บน้ำ ทำนบ และลำห้วยเสียดสะเอง ใช้ในการดำรงชีพและเพาะปลูก ผ่านทางคลองส่งน้ำที่ส่งผ่านยังหมู่บ้านในชุมชน (แผนพัฒนาสามปี พ.ศ.2554-2556 องค์การบริหารส่วนตำบลอาโพน) มีประชากรที่อาศัยอยู่จริงในพื้นที่จำนวน 4,633 คน แบ่งเป็นเพศชายจำนวน 2,257 คน เพศหญิงจำนวน 2,376 คน มีจำนวนครัวเรือน 1,286 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยการเพาะปลูกพืช

เศรษฐกิจ เช่น ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา ยูคาลิปตัส และพืชผักสวนครัว เป็นหลัก มีโรงเรียนในพื้นที่จำนวน 4 แห่ง แบ่งเป็น โรงเรียนขยายโอกาส/สพฐ. จำนวน 2 แห่ง โรงเรียนประถมศึกษา/ตชด. จำนวน 2 แห่ง ประชากรมีรายได้และรายจ่ายเฉลี่ยต่อหัวอยู่ตามเกณฑ์มาตรฐานในระดับ ปานกลาง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ) และกลุ่มอาชีพในชุมชน ได้แก่ กลุ่มเลี้ยงสุกร กลุ่มจักรสานไม้ไผ่ กลุ่มเฟอร์นิเจอร์ รางไม้ กลุ่มนวดแผนไทย กลุ่มผักสวนครัว กลุ่มยางพารา และกลุ่มเลี้ยงแมลง โดยประชากรในชุมชนมากกว่า ร้อยละ 80 % ใช้ภาษาท้องถิ่น คือ ภาษาส่วย ในการสื่อสารกันภายในครอบครัวและชุมชน (ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับตำบลปี 2555)

4.5.2 สภาพปัญหาของชุมชน

4.5.2.1 ประเด็นปัญหาในพื้นที่ (ปัจจุบัน) ได้แก่

1) ประเด็นปัญหาด้านการบุกรุกพื้นที่ป่า

สภาพปัญหา : ในช่วงที่มีการอพยพย้ายถิ่นฐานมาตั้งรกรากในเขตพื้นที่ตำบลอาโพน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ในช่วงแรกๆ นั้น กลุ่มชาวไทยผู้อพยพย้ายถิ่นฐานได้ทำการปลูกรุกพื้นที่ป่า เพื่อทำการเกษตรและสร้างที่อยู่อาศัยโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงเกิดประเด็นปัญหาด้านการบุกรุกพื้นที่ป่าขึ้นในพื้นที่ตำบลอาโพน เนื่องจากชาวไทยผู้อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยในพื้นที่ที่ต้องการมีที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง ซึ่งอาจได้รับผลกระทบจากการที่ถูกบุกรุกได้รับความเสียหาย จากกลุ่มชาวไทยผู้อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัยในชุมชนต้องการที่ดินทำกิน เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและทำการเพาะปลูกทางการเกษตร

แนวทางการแก้ไข : หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ร่วมกับกลุ่มผู้นำชุมชน ได้ผนึกกำลังกันเพื่อค้นหาแนวทางในการช่วยเหลือกลุ่มชาวไทยผู้อพยพย้ายถิ่นฐาน และสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย และข้อเสียจากการบุกรุกพื้นที่ป่า รวมถึงสร้างทัศนคติที่ดีในการอยู่ร่วมกันในชุมชน ภายใต้กฎระเบียบ และการอนุรักษ์ธรรมชาติ นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องยังได้ดำเนินการช่วยเหลือโดยดำเนินการจัดสรรที่ดินสำหรับทำกินและสร้างที่อยู่อาศัย ให้แก่กลุ่มชาวไทยผู้อพยพโดยการออกเอกสารกรรมสิทธิ์ที่ดิน ให้ถูกต้องตามกฎหมาย

2) ประเด็นปัญหาด้านแรงงานฝีมือ

สภาพปัญหา : ด้วยประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยส่วนใหญ่จะทำการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ อาทิ อ้อย มันสำปะหลัง ข้าว ข้าวโพด และยางพารา จึงทำให้เกิดปัญหา การขาดแคลนแรงงานในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิตให้ได้ทันตามกำหนดระยะเวลาหรือความต้องการ นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานฝีมือที่มีคุณภาพเพื่อประโยชน์ในด้านการเก็บเกี่ยวผลผลิตโดยเฉพาะในกลุ่มพืชเศรษฐกิจประเภทอ้อยและยางพารา ซึ่งผลกระทบได้แก่ การขาดแคลนแรงงานด้านการเกษตรทำให้ไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรได้ทันตามกำหนดเวลาและความต้องการของท้องตลาด สำหรับกลุ่มผลผลิตทางการเกษตรบางประเภท เช่น อ้อย และยางพารา หากแรงงานขาดฝีมือที่มีคุณภาพอาจทำให้ผลผลิตที่ได้ไม่มีมาตรฐานและเกิดความเสียหายต่อธุรกิจทางการเกษตรได้

แนวทางการแก้ไข : หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำในชุมชนได้จัดดำเนินการโครงการ/กิจกรรม เพื่อการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพทางผลผลิต ด้านการเกษตรแก่ผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรรม โดยการรณรงค์ให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ทั้งในด้านการวางแผนทางการเกษตร ด้านเศรษฐกิจและการลงทุน เป็นต้น

3) ประเด็นปัญหาด้านเด็กและเยาวชน

สภาพปัญหา : เด็กและเยาวชนในวัยเรียนขาดทักษะทางด้านภาษาอังกฤษ เนื่องจากสถานศึกษา ในชุมชนขาดบุคลากรทางการศึกษา (ครู) ที่มีความรู้ความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษโดยเฉพาะ อีกทั้งตัวบุคลากรที่มีอยู่ในสถานศึกษานั้นยังขาดการพัฒนาศักยภาพทางด้านภาษาอังกฤษ จึงทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านภาษาอังกฤษให้แก่เด็กและเยาวชนในวัยเรียนได้อย่างเต็มที่ตามความต้องการ ซึ่งผลกระทบ ที่อาจเกิดขึ้นในปี 2558 คือภาษาอังกฤษจะถูกนำมาใช้เป็นภาษากลางในการติดต่อสื่อสารกันระหว่างประชาคมอาเซียน การที่เด็กและเยาวชนในวัยเรียนขาดทักษะทางด้านภาษาอังกฤษ รวมถึงบุคลากรที่มีอยู่ในสถานศึกษาขาดการพัฒนาศักยภาพทางด้านภาษาอังกฤษ ทำให้ไม่สามารถสื่อสารกับชาวต่างชาติหรือประเทศเพื่อนบ้านได้

แนวทางการแก้ไข : หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้ดำเนินการพัฒนาศักยภาพบุคลากรทางการศึกษาทางด้านภาษาอังกฤษ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2558 และเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กและเยาวชนในวัยเรียนให้มีความรู้ด้านภาษาอังกฤษที่ถูกต้อง และสามารถนำไปใช้ในการติดต่อสื่อสารกับประชาคมอาเซียนได้

4.5.2.2 ประเด็นปัญหาในพื้นที่ (อนาคต) ได้แก่

1) ประเด็นปัญหาด้านการประกอบอาชีพและที่ทำกิน

สภาพปัญหา : การเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 อาจส่งผลให้ชุมชนเกิดการขยายตัวทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มมากขึ้น อาจทำให้ตลาดการค้าผลผลิตทางการเกษตรมีความต้องการสินค้าวัตถุดิบ และผลผลิตสูงขึ้น จนเป็นสาเหตุให้ประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมขาดแคลนวัตถุดิบหรือไม่สามารถผลิตผลผลิตทางการเกษตรได้ทันตามความต้องการของท้องตลาด หรือประชาชนโดยทั่วไป อาจหันมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพิ่มขึ้นส่งผลให้เกิดปัญหาด้านการขาดแคลนที่ดินทำกินได้ในอนาคต ผลกระทบได้แก่ ประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมไม่สามารถสร้างผลผลิตทางการเกษตรได้ทันตามความต้องการของตลาดการค้าในกลุ่มประเทศอาเซียน และประชาชนโดยทั่วไปที่สนใจลงทุน หรือประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมขาดความรู้ความเข้าใจทางการเกษตรและขาดแคลนที่ดินทำกิน

แนวทางการแก้ไข : ด้านการให้สร้างความรู้และความเข้าใจให้แก่ประชาชนในชุมชน โดยการสนับสนุนจากทางภาครัฐและเอกชน รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพ ในรูปแบบต่างๆ และรวมมือกันสร้างความมั่นคงในอาชีพของตนเอง นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐยังได้ให้การสนับสนุนในด้านของการส่งเสริมโครงการ/กิจกรรม และการแนะนำให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพทางการเกษตร และการให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับแต่ละกลุ่มอาชีพที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน ด้านการจัดสรร ที่ดินทำกินสำหรับประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมรายใหม่ หรือต้องการขยายพื้นที่การเพาะปลูก และการลงทุน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ดำเนินการจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่เกษตรกรรายใหม่ตามความเหมาะสม สำหรับเกษตรกรบางรายที่มีความสามารถทางด้านการลงทุนอาจแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการดำเนินการเช่าที่ดินทำกินเพิ่มเติมเพื่อขยายกิจการต่อไปในอนาคต

2) ประเด็นปัญหาด้านการสาธารณสุข

สภาพปัญหา : การเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 ทำให้ประชาชน แรงงานนักท่องเที่ยว สามารถเดินทางเข้า-ออกภายในประเทศและระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียนได้อย่างเสรี อาจก่อให้เกิดปัญหาโรคระบาดวิทยา หรือความสามารถในการป้องกันโรคติดต่ออันเกิดจากขึ้นการเดินทางเข้า-ออกในกลุ่มประเทศอาเซียนนั้นไม่สามารถควบคุมได้ตามประสิทธิภาพที่พึงประสงค์ ผลกระทบอาจเกิดขึ้นในกรณีที่มี

การเดินทางเข้า-ออกระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียนได้อย่างเสรีนั้น ทำให้เกิดปัญหาระบาดวิทยาและทำให้เกิดปัญหาในการป้องกันโรคติดต่อภายในประเทศที่ไม่อาจสามารถควบคุมได้

แนวทางการแก้ไข : หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาสาสมัครในชุมชน และผู้นำชุมชน รวมมือกันจัดกิจกรรม/โครงการเพื่อรณรงค์ให้ประชาชนหรือกลุ่มเสี่ยง ได้มีความรู้ความเข้าใจ สามารถป้องกันตนเองจากปัญหาระบาดวิทยา และปัญหาในการป้องกันโรคติดต่อที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตจากการเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 โดยจะมีการจัดโครงการ/กิจกรรมในชุมชนทุกเดือน ซึ่งได้รับความร่วมมือจากกลุ่มผู้นำชุมชน อาสาสมัครในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ที่จะสลับผลัดเปลี่ยนกัน ในการลงพื้นที่ตรวจสอบและให้ความรู้ในด้านการสาธารณสุขตามความเหมาะสม

3) ประเด็นปัญหาด้านแรงงานฝีมือ

สภาพปัญหา : การเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายของแรงงานระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียนเพิ่มมากขึ้น เป็นสาเหตุให้แรงงานภายในประเทศมีความขาดแคลนทั้งแรงงานด้านฝีมือและแรงงานด้านคุณภาพในการทำงานเชิงเกษตรกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มพืชเศรษฐกิจ และกรณีการเปิดประชาคมอาเซียนอาจทำให้แรงงานทั้งไทยและต่างชาติเดินทางเข้า-ออกไปทำงานยังกลุ่มประเทศอื่นๆ ในกลุ่มประเทศอาเซียนเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการให้อัตราค่าแรงที่สูงกว่าหรือการให้สวัสดิการที่ดีกว่า เป็นต้น ผลกระทบจากการเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 ทำให้แรงงานเดินทางเข้า-ออกไปทำงานยังประเทศในกลุ่มประเทศอาเซียนเพิ่มขึ้น จากการให้อัตราค่าแรงที่สูงกว่าหรือการให้สวัสดิการที่ดีกว่า ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานทั้งภาคการเกษตรและในภาคอื่นๆ ในชุมชนตามมาในอนาคต

แนวทางการแก้ไข : หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาสาสมัครในชุมชน และผู้นำชุมชน รวมมือกันจัดกิจกรรม/โครงการในชุมชนเพื่อการสร้างความรู้ความเข้าใจและปลูกฝังให้ประชาชนในชุมชนมีจิตสำนึกรักบ้านเกิด การสร้างความรักและความเข้มแข็งภายในครอบครัวและชุมชน การสร้างมาตรฐานในการประกอบอาชีพและการประกันรายได้ในกรณีของประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจากภาครัฐ หรือกลุ่มอาชีพอื่นๆ ที่จัดอยู่ในอาชีพที่มีความเกี่ยวข้องกับการเปิดประชาคมอาเซียน

4.5.3 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน

ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลอาโพน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ โดยส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มคนในพื้นที่ที่อยู่อาศัยและมีการตั้งรกรากมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยมีบางส่วนที่อพยพโยกย้ายมาจากต่างถิ่นเพื่อมาตั้งรกรากหรือประกอบอาชีพทางการเกษตร ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกี่ยวกับเกษตรกรรม โดยจะปลูกพืชเศรษฐกิจและมีบางส่วนที่ประกอบอาชีพ รับราชการ รับจ้างทั่วไป ธุรกิจส่วนตัว พื้นที่ตำบลอาโพน มีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกและการทำการเกษตร รวมถึงสภาพแวดล้อมในชุมชนที่มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีวัฒนธรรมประเพณีและภาษาถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ในชุมชน นอกจากนี้ประชาชนในชุมชนยังมีการยอมรับและให้ความไว้วางใจกันภายในชุมชน ในกรณีที่ต้องประสบกับสถานการณ์ปัญหาในชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง จะมีการรวมกลุ่มกัน ในการจัดประชาคมในชุมชนเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน พร้อมทั้งรวมมือกันค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา หรือรับมือกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับชุมชนจากสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ที่เข้ามาให้คำปรึกษาแนะนำให้ความรู้ และพัฒนาบุคลากรในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีความไว้วางใจซึ่งกันและกันภายในชุมชน สามารถรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพและกลุ่มกิจกรรมอื่นๆ ในชุมชนเพื่อสร้างความสามัคคี และเพื่อพัฒนาศักยภาพให้แก่บุคลากรในชุมชนให้

เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ตามความสามารถ โดยสามารถร่วมมือกันในการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้

ตารางที่ 4.11 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้แก้ไขปัญหาของชุมชน

ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา
<u>ปัญหาด้านแรงงานฝีมือ</u> -เกิดการขาดแคลนแรงงานฝีมือด้านการเกษตร โดยเฉพาะกลุ่มพืชเศรษฐกิจ (ยางพารา) ในปัจจุบันมีกลุ่มแรงงานแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรงงานไทย และกลุ่มแรงงานต่างด้าว (ที่ถูกกฎหมาย) โดยกลุ่มเกษตรกรผู้เป็นเจ้าของกิจการหรือนายจ้าง จะดำเนินการว่าจ้างแรงงานตามปริมาณผลผลิตที่ เก็บเกี่ยวได้ และสำหรับผลผลิตของยางพารานั้นขึ้นอยู่กับปริมาณของน้ำยางพาราที่กีดได้ จึงจำเป็นต้องอาศัยแรงงานที่มีประสบการณ์ในการทำงาน เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ และได้ปริมาณตามความต้องการของท้องตลาด สร้างความคุ้มค่าและกำไรในด้านการลงทุนแก่เกษตรกร โดยเกษตรกรจะดำเนินการจัดสรรค่าแรงของสำหรับกลุ่มแรงงานไทย และกลุ่มแรงงานต่างด้าวแตกต่างกันไป	<u>ตำบลอาโพน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์</u> -ภูมิคุ้มกันที่สามารถนำมาใช้ในการช่วยเหลือรองรับผลกระทบและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนจากการเปิดประชาคมอาเซียน ในปี 2558 มีดังนี้ 1. การมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกและการทำการเกษตร 2.สภาพแวดล้อมและประชาชนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดี เรียบง่าย มีวัฒนธรรม ประเพณี และภาษาถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ 3.ประชาชนในชุมชนยังมีการยอมรับและให้ความไว้วางใจกัน กรณีที่ต้องประสบกับปัญหาภายในชุมชน ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชน และผู้เกี่ยวข้อง จะมีการร่วมมือกันเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน พร้อมทั้งค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา หรือรับมือกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากสถานการณ์ปัญหา 4.การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่เข้ามาให้คำปรึกษาแนะนำและพัฒนาบุคลากรในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันภายในชุมชน โดยรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งกลุ่มอาชีพในชุมชน เพื่อสร้างความสามัคคี และเพื่อพัฒนาศักยภาพให้แก่บุคลากรในชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้

4.5.4 แนวโน้มและผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน

ในปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนของตำบลอาโพน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ได้มีการเตรียมความพร้อมและตระหนักถึงความสำคัญของการเปิดประชาคมอาเซียนที่กำลังจะเกิดขึ้นในปี 2558 โดยการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนภายในชุมชนผ่านการบูรณาการประสานความร่วมมือกันกับหน่วยงานภาครัฐ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนในสังกัดกระทรวงต่างๆ อาทิ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ฯลฯ เพื่อนำความรู้เบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับประชาคมอาเซียนจากหน่วยงานในสังกัดกระทรวงดังกล่าว มาถ่ายทอดและปรับใช้ในชุมชนเพื่อการสร้างรากฐานในการรองรับผลกระทบจากการเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 โดยประชาชนในชุมชนตามกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ไม่ได้มองว่าการเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 นั้น จะเป็นสาเหตุที่ทำให้ระบบ

เศรษฐกิจและสังคมในชุมชนตำบลอาโพนได้รับผลกระทบหรือเกิดผลเสีย แต่กลับให้ความสำคัญกับผลดี หรือข้อได้เปรียบทั้งในด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมมากกว่า เช่น การเปิดประชาคมอาเซียนจะทำให้สามารถขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกและการทำการเกษตรได้เพิ่มขึ้น สามารถคัดสรรหรือคัดเลือกแรงงานฝีมือ ที่มีคุณภาพได้เพิ่มขึ้น กลุ่มแรงงานสามารถเดินทางไปประกอบอาชีพในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนได้ อย่างเสรี และมีโอกาสในการสร้างงานสร้างรายได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นภายใต้สังคมและวัฒนธรรมอาเซียนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เป็นต้น โดยประชาชนในชุมชน มีความคิดเห็นร่วมกันว่าผลกระทบหรือข้อเสียที่อาจเกิดขึ้นต่อชุมชนมากที่สุด น่าจะเป็นในเรื่องของ กลุ่มแรงงานฝีมือที่มีคุณภาพ เนื่องจากกลุ่มแรงงานฝีมือในการทางานด้านการเกษตรกรรมนั้นหาได้ยาก และกลุ่มแรงงานเองก็สามารถที่จะเลือกประเภทของงานในด้านการเกษตร และสามารถเรียกร้อยรายได้หรือค่าแรงได้สูงขึ้นตามคุณภาพของงานและฝีมือในการทางานนั่นเอง

4.5.5 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียน

การเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชน ในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีความแตกต่างหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม ประเพณี อันเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งของปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นต่อสังคมและชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลอาโพน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ ทั้งจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชน ได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันว่าการเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 นั้น ประชาชนในชุมชนจะได้รับประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม โดยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่ คาดว่าตำบลอาโพนจะมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น และประชาชนในชุมชนจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นจากการสร้างงานสร้างรายได้ด้านการประกอบอาชีพ ซึ่งส่วนใหญ่ประชาชนในชุมชนจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยกลุ่มผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้มีแนวความคิดร่วมกันว่า ในอนาคตภายหลังจากมีการเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 จะดำเนินการพัฒนารูปแบบการลงทุนทางภาคการเกษตรและขยายพื้นที่ในการเพาะปลูกไปยังประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนเพื่อเป็นการกระจายรายได้และเพิ่มผลผลิต ให้ทันต่อความต้องการของท้องตลาดในกลุ่มประเทศอาเซียน โดยในปัจจุบันประชาชนผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ดำเนินการเข้าพื้นที่เพาะปลูกเพื่อขยายกำลังการผลิตไปยังพื้นที่ในเขตประเทศเพื่อนบ้าน ในกลุ่มประเทศอาเซียนแล้วบางส่วนเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมเบื้องต้นในการรองรับการเปิดประชาคมอาเซียน ซึ่งประชาชนในชุมชนตำบลอาโพนไม่ได้มองว่าการเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 นั้น จะทำให้สังคมและชุมชนจะได้รับผลกระทบหรือผลเสียอย่างไร แต่กลับให้ความสำคัญกับผลดีทั้งในด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคมมากกว่า นอกจากนี้ประชาชนในชุมชนยังได้มีการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาทางด้านการทำการเกษตรแบบผสมผสานร่วมกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและแหล่งต้นน้ำลำธารควบคู่กันไป ภายใต้โครงการ/กิจกรรมต่างๆ ผ่านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงกลุ่มอาชีพต่างๆ ในพื้นที่ โดยมีความมุ่งหวังว่าประชาชนทุกกลุ่มวัยในชุมชน จะสามารถดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของชุมชน ที่มีความเป็นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้

4.5.6 แนวทางในการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในชุมชนและการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในพื้นที่ ทั้งจาก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนของตำบล อาโพน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ทำให้ผู้วิจัยทราบแนวทางในการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันทางสังคม ของประชาชนใน

ชุมชน รวมถึงการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมที่อยู่ในชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการเตรียมความพร้อมและรองรับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 โดยสภาพปัญหา ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในสังคมและชุมชนในอนาคตของตำบลอาโพน เป็นประเด็นปัญหาด้านการขาดแคลนแรงงานฝีมือที่มีคุณภาพ โดยทางผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการแก้ไขปัญหามาเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการรองรับผลกระทบ และเพื่อการพัฒนาในการแก้ไขปัญหา โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านเกษตรกรรมทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ ผ่านการจัดอบรมพัฒนาคุณภาพฝีมือแรงงานตามกิจกรรม/โครงการต่างๆ ในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการนำวิทยากร/บุคคลภายนอกที่มีความรู้ความสามารถในด้านเกษตรกรรมมาให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม รวมไปถึง การฝึกอบรมด้านอาชีพของกลุ่มอาชีพอื่นๆ ในชุมชนตามความชอบและความถนัด ภายใต้แนวคิดที่ว่า ถ้าหากบุคลากรในชุมชนมีความรู้ความสามารถมีอาชีพและมีรายได้ที่มั่นคงแล้ว ก็ไม่มีความจำเป็นต้องอพยพหรือย้ายถิ่นฐานที่ทำงานไปยังที่อื่น โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการนำมาปรับใช้ให้เข้ากันกับ สังคมและชุมชนเพื่อสร้างความมั่นคงและยั่งยืนในชุมชน นอกจากนี้ในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้ ผู้วิจัยทราบว่าสังคมและชุมชนของตำบลอาโพน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ มีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่เข้มแข็ง อยู่ภายในชุมชน ประชาชนในชุมชนมีความรักใคร่สามัคคี ร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขปัญหาในชุมชนด้วยตนเอง ผ่านการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในชุมชน ที่มีส่วนช่วยให้สังคมและชุมชนตำบลอาโพนมีภูมิคุ้มกัน มีความเข้มแข็ง และสามารถพร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงหลังจากการเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 ได้อย่างมั่นคง ภายใต้ความมุ่งหวังที่ว่าหลังจากการเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 นั้น กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มบุคคลวัยทำงาน กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มอาชีพต่างๆ ในชุมชนจะได้รับการพัฒนาและสามารถปรับตัวเองให้รองรับหรือเข้ากันกับการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านวัฒนธรรมในอนาคตได้ รวมถึงสามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้อย่างคุ้มค่าและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยที่กลุ่มเป้าหมายในชุมชนทุกกลุ่มสามารถดำเนินชีวิตร่วมกันกับการเปลี่ยนแปลงได้ อย่างมีความสุข มั่นคง และยั่งยืน

ตารางที่ 4.12 แนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

แนวโน้มผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กรที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
1.การเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 ทำให้ การเข้า-ออก ระหว่างประเทศในกลุ่มประเทศอาเซียนมีความสะดวกเพิ่มมากขึ้นอาจทำให้แรงงานฝีมือที่มีคุณภาพ เกิดการเคลื่อนย้ายสถานที่	1.ก ลุ่ม ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกร 2.กลุ่มแรงงานไทย 3.กลุ่มแรงงานต่างด้าว 4.กลุ่มแรงงาน	1.เกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจจะดำเนินการว่าจ้างแรงงานตามฝีมือและคุณภาพในการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อผลผลิตน้อยที่สุด	1.เกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ มีความต้องการให้กลุ่มแรงงานในพื้นที่ได้รับการพัฒนาฝีมือ และคุณภาพในการทำงาน เพื่อให้ผลผลิตที่เก็บ	1.ผู้นำชุมชน และกลุ่มเกษตรกรเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ 2.องค์การบริหารส่วนตำบลอาโพน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ 3.สำนักงานเกษตร

ทำ งาน เพิ่ม ขึ้น เกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจ อาจ ได้รับความเสียหายเนื่องจากการขาดแคลนแรงงานในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิตให้ทันความต้องการของท้องตลาดในกลุ่มประเทศอาเซียนได้ 2.เกษตรกรที่ทำการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจจะดำเนินการว่าจ้างแรงงานตามฝีมือและคุณภาพในการเก็บเกี่ยวผลผลิตให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุด โดยจ้างตามอัตราผลผลิตที่จะสามารถเก็บเกี่ยวได้ต่อไร่ และจะจ้างงานโดยใช้ อัตราค่าแรงที่แตกต่างกันตามประเภทของแรงงาน โดยกลุ่มแรงงานไทยจะมีค่าแรงที่สูงกว่ากลุ่มแรงงานต่างด้าว และแรงงานฝีมือจะมีค่าแรงตามคุณภาพของผลผลิตที่เก็บเกี่ยวได้	ฝีมือที่มีคุณภาพ	2.การดำเนินการจ้างแรงงานจะจ้างตามปริมาณอัตราผลผลิตที่ได้รับต่อไร่ และจะมีการจ้างงานโดยใช้ อัตราค่าแรงที่แตกต่างกันตามประเภทของกลุ่มแรงงาน คือ กลุ่มแรงงานไทยจะมีอัตราค่าแรงที่สูงกว่า กลุ่มแรงงานต่างด้าว และกลุ่มแรงงานฝีมือจะมีค่าแรงตามคุณภาพของผลผลิตที่สามารถเก็บเกี่ยวได้	เกี่ยวได้มีมาตรฐาน และทันต่อความต้องการ ใน ท้องตลาดของกลุ่มประเทศอาเซียน โดยการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในด้าน การพัฒนาฝีมือและให้ความรู้ทางการเกษตร และการลงทุน 2.การดำเนินการจัดตั้งกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพทางการเกษตร (พืชเศรษฐกิจ) ขึ้นในชุมชนเพื่อรวมกลุ่มกันในการผลิตและพัฒนาผลผลิตทางการเกษตรให้มีคุณภาพ และมีปริมาณตามความต้องการ ใน ท้องตลาดของกลุ่มประเทศอาเซียน 3.การลงทะเบียนประวัติสำหรับกลุ่มแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ เพื่อเป็นข้อมูลในชุมชน และเพื่อป้องกันการเกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝันขึ้นในชุมชนได้ในอนาคต	อำเภอ บัวเขต จังหวัดสุรินทร์ 4.นิคมสร้างตนเองปราสาท จังหวัดสุรินทร์ 5.ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 67 จังหวัดสุรินทร์ 6.สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5 จังหวัดนครราชสีมา
---	-------------------------	--	---	--

4.6 สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6 ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนหาดคำ ตำบลหาดคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.6.1 บริบทของชุมชน

ชุมชนหาดคำ แต่เดิมขึ้นกับตำบลวัดธาตุ ต่อมาปี พ.ศ. 2507 ได้แยกออกมาตั้งเป็นตำบลหาดคำ มีจำนวน 8 หมู่บ้าน และมีการจัดตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่เป็น 15 หมู่บ้าน ต่อมาได้แยกไปขึ้นกับเทศบาลเมือง จำนวน 3 หมู่บ้าน ปัจจุบันตำบลหาดคำมีจำนวน 12 หมู่บ้าน ทั้งนี้ชุมชนหาดคำเป็นชุมชนที่มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านมาเป็นเวลานาน เนื่องด้วยสภาพภูมิประเทศที่ติดกับ สปป. ลาว และติดกับพื้นที่ตำบลท่าเสด็จ ซึ่งเป็นแหล่งค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างไทย ลาว และจีน มาเป็นเวลานานนับสิบปี จึงทำให้คนในพื้นที่มีความคุ้นเคยกับการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้านมาโดยตลอด ด้วยเหตุนี้ เมื่อประเทศไทยจะเข้าสู่การเปิดเสรีอาเซียนชุมชนนี้ถือว่าเป็นชุมชนที่มีความพร้อมและมีประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกับคนในชนชาติอาเซียนมาเป็นเวลานาน ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการปรับตัวและการเตรียมการหลายๆ ด้านที่สอดคล้องกับการสร้างภูมิคุ้มกันในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

4.6.2 สภาพปัญหาของชุมชน

ที่ผ่านมา ชุมชนหาดคำถือได้ว่าเป็นตำบลในเขตพื้นที่ติดต่อระหว่างประเทศไทยและสาธารณรัฐประชาชนลาว ซึ่งมีการติดต่อและค้าขายผ่านทางเขตชายแดนไทย-ลาวมาเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่งผลกระทบจากการเป็นพื้นที่เขตชายแดน มีทั้งข้อดีและข้อเสีย ประเด็นการเปิดเสรีอาเซียนจึงอาจเป็นประเด็นที่พื้นที่ได้มีการดำเนินการไปบ้างแล้วในบางส่วน เนื่องด้วยมีการแลกเปลี่ยนทั้งด้านการค้า การอพยพแรงงานระหว่างประเทศ รวมไปถึงประเด็นปัญหาผลกระทบต่างๆ จากการเป็นพื้นที่เขตชายแดน กล่าวโดยสรุป ถึงปัญหาที่พบในพื้นที่มี ดังนี้

1) ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย (1) ปัญหาการกว้านซื้อที่ดิน ปัญหาการกว้านซื้อที่ดินนับได้ว่าเป็นผลกระทบโดยตรงที่เกิดจากการขยายตัวของเศรษฐกิจภายในพื้นที่ตำบลในเขตบริเวณที่ติดเขตชายแดน เนื่องด้วยการเติบโตของภาคธุรกิจที่จะเกิดขึ้นพร้อมกับการเปิดเสรีอาเซียน ทำให้ในพื้นที่จังหวัดหนองคาย โดยเฉพาะพื้นที่ตำบลหาดคำซึ่งเป็นพื้นที่ติดเขตชายแดนระหว่างประเทศไทย และสาธารณรัฐประชาชนลาว กลายเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญ เป็นจุดยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ อันก่อให้เกิดการลงทุนของเหล่านักธุรกิจต่างชาติ ที่หวังจะเข้ามาสร้างฐานการผลิต และสร้างเส้นทางการขนส่งผ่านทางจังหวัดพื้นที่ชายแดน ดังนั้นปัญหาการกว้านซื้อที่ดินรวมไปถึงปัญหาการเช่าพื้นที่ทำการเกษตรโดยกลุ่มนายทุนจากต่างชาติจึงมีมากยิ่งขึ้น อาทิ การเข้ามาสัมปทานปลูกป่าในพื้นที่เขตป่าสงวนเสื่อมโทรม พื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์อันเป็นประเด็นที่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งเรื่องที่ดินระหว่างกลุ่มนายทุนกับชาวบ้านในพื้นที่มากยิ่งขึ้น (2) ปัญหาการลงทุนด้านการเกษตร นับได้ว่าส่งผลกระทบต่อภาคครัวเรือน และภาคการผลิตของคนในชุมชนหาดคำเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยในกรณีการเปิดเสรีอาเซียน ทำให้เกิดผลต่อการขยายพันธุ์พืช ซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้ทุนขนาดใหญ่ หรือทุนข้ามชาติเข้ามามีครอบครองอาชีพและกิจการของคนไทย เช่น ธุรกิจข้าว และธุรกิจภาคการเกษตรอื่นๆ ซึ่งกลุ่มนายทุนขนาดใหญ่จะสามารถเข้ามาใช้ประโยชน์จากฐานการตลาดของไทย และทำให้ผู้ประกอบการรายย่อยค่อยๆ หายไป ซึ่งเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น (3) ปัญหาด้านสินค้าและการบริการ เนื่องจากการเปิดเสรีอาเซียนทำให้เกิดตลาดสินค้าและ

บริการที่ใหญ่ขึ้น อันส่งผลทำให้ผู้ประกอบการในไทยมีตลาดการค้าที่ใหญ่และกว้างขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ติดเขตชายแดน ซึ่งถือเป็นโอกาสทางการลงทุนที่ดีต่อผู้ประกอบการรายใหญ่ แต่อาจมีผลกระทบต่อผู้ประกอบการรายย่อยซึ่งโดยทั่วไปในพื้นที่ตำบลหาคำ มีผู้ประกอบการรายย่อยเป็นจำนวนมาก ซึ่งคาดว่าจะปรับตัวได้ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้การเปิดเสรีอาเซียนก็จะเอื้อให้การผลิตในลักษณะที่ทำให้มีการผลิตมากขึ้น แต่มีต้นทุนการผลิตก็จะต่ำลง ทำให้มีโอกาสทางการค้ามากขึ้น กำไรมากขึ้น ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับการตลาดและกลยุทธ์ของผู้ประกอบการในการหาฐานลูกค้าในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนด้วย (4) ปัญหาด้านการขนส่งและการค้า การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทำให้เกษตรกรไทย และผู้ที่เกี่ยวข้องด้านเศรษฐกิจและการค้ามีโอกาสในการพัฒนาศักยภาพของธุรกิจและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องให้ดีขึ้นจากเดิม เพื่อการรองรับการแข่งขัน และสามารถนำเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่พร้อมจะออกไปเพื่อการแข่งขัน ซึ่งเมื่อมองดูในบริบทของพื้นที่เล็กๆ อย่างตำบลหาคำ ก็พบว่าชาวชุมชนสามารถเรียนรู้เทคนิคด้านต่างๆ ของประเทศในกลุ่มนี้มาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการค้าของตนได้ ไม่ว่าจะเป็นด้าน การผลิต การตลาด การขนส่ง และโลจิสติกส์ การจัดการ การเจรจาต่อรอง การเงิน การท่องเที่ยวและอื่นๆ แต่ทั้งนี้ก็ยังคงเป็นปัญหาที่ว่า กลุ่มนักลงทุนจำนวนมากจากต่างชาติซึ่งเป็นนักลงทุนทั้งในประเทศสมาชิกและนอกประเทศสมาชิก ต่างเข้ามาลงทุนและเตรียมการด้านการลงทุน จึงทำให้กลุ่มผู้ประกอบการรายย่อยในพื้นที่ อาจได้รับผลกระทบบ้างไม่มากก็น้อยจากปัญหาที่จะเกิดขึ้นในการขนส่งและการค้า ที่อาจเสียเปรียบกลุ่มนักธุรกิจรายใหญ่ที่มีระบบการบริหารจัดการที่ดีกว่า

2) ปัญหาด้านสังคม ประกอบด้วย (1) ปัญหายาเสพติดในชุมชน นับได้ว่าเป็นข้อกังวลใจของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ซึ่งมีผลกระทบต่อเนื่องกับปัญหาอื่นๆ มากมายที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีกในชุมชนโดยกล่าวว่า “มีการขนย้ายและนำเข้ายาเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้านได้ง่าย และมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น” ซึ่งเป็นผลมาจากที่ว่า “ในอดีตมีการใช้ยาเสพติดเพื่อช่วยในการใช้แรงงานประกอบอาชีพ แต่ในปัจจุบันมีการเพิ่มปริมาณของยาเสพติดและมีการขยายเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นการเสพและการค้าก็เพิ่มมากขึ้น” จากสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิด อาจเนื่องด้วยการที่ชุมชนแห่งนี้พื้นที่รอยต่อกับเขตชายแดนไทย-ลาว อันเป็นช่องทางที่ง่ายต่อการเข้ามาของสิ่งเสพติดที่จะเข้าสู่ชุมชนได้เป็นอย่างมาก หากชุมชนไม่มีการเฝ้าระวังและเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาร่วมกัน ซึ่งจากการลงพื้นที่พบว่า ชุมชนต่างมองว่า “ปัญหายาเสพติดในชุมชน ซึ่งประเทศสมาชิกอาจนำเข้ามามีในชุมชน ทำให้มีปัญหามากขึ้น ส่งผลกระทบต่อชุมชนในเรื่องของปัญหาการลักเล็กขโมยน้อย และปัญหาอาชญากรรมก็จะเกิดมากขึ้น ซึ่งภายในชุมชนต้องเพิ่มมาตรการในการป้องกันและปราบปรามให้มากขึ้น” นอกจากนี้ยังมีมาตรการในการแก้ไขของชุมชนเอง โดยกล่าวว่า “การแก้ไขปัญหายาเสพติดภายในหมู่บ้าน มีการจัดเวรยาม ชุตรักษาความปลอดภัยร่วมกับหัวหน้าสายตรวจตำบล” (2) ปัญหาด้านแรงงาน จากการลงพื้นที่ทำให้เห็นได้ว่า ปัญหาด้านแรงงานเป็นปัญหาที่สำคัญมาก และกระทบต่อคนในชุมชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเรื่องของค่าแรง ซึ่งจากการสนทนากลุ่ม ผู้นำชุมชนต่างเห็นพ้องกันว่า “ปัญหาด้านแรงงาน เกิดจากแรงงานจากต่างประเทศ (ลาว) ที่เข้ามาทำงานในชุมชนมากขึ้น เพราะถ้าจ้างคนลาว ค่าแรงจะน้อยกว่าคนไทย ซึ่งมีผลกระทบต่อชุมชน คือถูกแย่งงาน” จากประเด็นดังกล่าว ชุมชนมองว่า “การแก้ปัญหานี้ ควรแก้ปัญหาด้วยการณรงค์ให้จ้างคนไทยด้วยกัน เพราะมีฝีมือดีกว่า”

4.6.3 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน

ในส่วนนี้ใคร่ขอเสนอลักษณะภูมิคุ้มกันที่ชุมชนนำมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 4.13 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้แก้ไขปัญหของชุมชน

ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา
ปัญหาด้านเศรษฐกิจ	1. ชุมชนที่ศึกษาเป็นเขตพื้นที่ที่มีการติดต่อค้าขายกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมาเป็นระยะเวลานาน จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ระบบการค้าขาย และการแลกเปลี่ยนสินค้า และการขนส่งระหว่างประเทศตลอดเวลา ดังนั้นจึงทำให้ชุมชนสามารถที่จะเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้หากเกิดการเปิดเสรีอาเซียน ที่มีประเทศเข้ามาค้าขายผ่านชายแดนที่ติดกับชุมชนมากขึ้น ชุมชนก็พร้อมที่จะปรับตัวด้วยการเรียนรู้เรื่องภาษา และการติดต่อสื่อสาร การขนส่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี
ปัญหาด้านสังคม	2. การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม มีความผสมกลมกลืนระหว่างพื้นที่กับชาวต่างชาติ เช่น ลาว พม่า เวียดนาม ที่เข้ามาเป็นทั้งแรงงาน และเข้ามาติดต่อค้าขายในพื้นที่ชุมชนในระยะเวลายาวนาน เกิดการเรียนรู้และการปรับตัวพฤติกรรมทางสังคมที่อยู่ร่วมกันกับคนต่างพื้นที่ที่มาพำนักอาศัยในชุมชนเป็นระยะเวลานาน ดังนั้นหากมีการเปิดเสรี ปัญหาอาจมีเพียงเรื่องการสื่อสาร และการเพิ่มความรู้ ระวังเรื่องความปลอดภัยกับปัญหาสังคมที่จะตามมา เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาลักเล็กขโมยน้อย ปัญหาการค้าประเวณี และปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น โดยการเตรียมรับมือของชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ทั้ง อบต. ตำรวจ และกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่จะคอยช่วยสอดส่องดูแลความปลอดภัยให้กับลูกบ้าน หากมีเหตุภัยเกิดขึ้นภายในชุมชน
ปัญหาด้านวัฒนธรรม	3. เนื่องจากชุมชน มีการเข้ามาของชาวต่างชาติเป็นเวลานาน ดังนั้นการผสมวัฒนธรรม หรือการเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ๆ จึงไม่ใช่ประเด็นปัญหาสำคัญ เพราะในชุมชนต่างยอมรับ และมีการเรียนรู้ซึ่งวิถีทางวัฒนธรรมของคนต่างถิ่นมาตลอด ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมของชนชาวเวียดนาม ลาว และพม่า ซึ่งบางวัฒนธรรมอาจมีความคล้ายคลึงกัน หรือแตกต่างกัน ซึ่งชุมชนก็ได้มีการปรับตัว และให้ความร่วมมือกับกลุ่มคนต่างชาติได้เป็นอย่างดี
ปัญหาด้านการปกครอง	4. ในด้านของปัญหาการปกครอง อาจต้องอาศัยหน่วยงานภาครัฐที่จะต้องดำเนินการควบคุมและกำกับดูแลให้คนในชุมชน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ เนื่องจากความต่างของเชื้อชาติ ศาสนา อาจทำให้มีประเด็นในเรื่องการอยู่ร่วมกันไม่มากนักน้อย ดังนั้น ภาครัฐต้องให้ความสนใจสังคมของชุมชนให้มากขึ้น สนับสนุนในด้านให้ความรู้ ความเข้าใจเรื่องการเปิดเสรีอาเซียนให้มากยิ่งขึ้น และจัดตั้งงบประมาณเพื่อการส่งเสริมในแต่ละด้านของชุมชนด้วย

4.6.4 แนวโน้มและผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน

4.6.4.1 ผลกระทบด้านบวก

1) ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากชุมชนเป็นพื้นที่ติดเขตชายแดนไทย-ลาว และมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ามาเป็นระยะเวลานาน ซึ่งหากมองในเชิงผลกระทบแง่บวก ชุมชนนี้สามารถที่จะปรับตัวและรองรับการเปลี่ยนแปลงจากการเปิดเสรีอาเซียนได้เร็วกว่าพื้นที่อื่น ซึ่งหากชุมชนมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น และชุมชนเตรียมพร้อมกับการเข้ามาของประชาคมอาเซียน และเตรียมการเรื่องการขนส่ง การกระจาย

สินค้า และการบริการได้พร้อม ก็จะทำให้ชุมชนได้เปรียบในเชิงการค้าและธุรกิจมากขึ้น ทั้งนี้ การเปิดเสรีอาเซียน จะทำให้เกิดตลาดสินค้า และบริการที่ใหญ่ขึ้น ทำให้ผู้ประกอบการในชุมชน มีโอกาสทางการลงทุนที่ดี แต่อาจมีผลกระทบต่องานผู้ประกอบการรายย่อยบ้างที่อาจจะยังปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ การเปิดเสรีก็จะก่อให้เกิดการผลิตในลักษณะที่ทำให้มีการผลิตมากขึ้น แต่มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำลง ส่งผลให้โอกาสทางการค้ามีมากขึ้น

2) ด้านภาษา และวัฒนธรรม

ชุมชนจะได้รับโอกาสในด้านการเรียนรู้ ผ่านทางความหลากหลายของภาษา วัฒนธรรม และวิถีการดำรงชีวิตของคนต่างชาติดังภาษามากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถที่สร้างมูลค่าทางการค้า และการผลิตได้มากขึ้น จากการสื่อสารที่สามารถแลกเปลี่ยนทั้งสินค้า ความรู้ และวัฒนธรรมกับประเทศสมาชิกซึ่งสิ่งที่ชุมชนตระหนักและมองว่าเป็นผลในเชิงบวกมากที่สุดคือในเรื่องของภาษา ซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้คนในชุมชนเข้าถึงแหล่งทรัพยากรได้มากขึ้น เช่นในด้านของแรงงานอาชีพ เรื่องการเกษตร และเรื่องการศึกษา เป็นต้น

4.6.4.2 ผลกระทบด้านลบ

1) ด้านแรงงาน ผลกระทบด้านแรงงาน มีผลต่อคนในชุมชนเป็นอย่างมาก โดยในส่วนของค่าแรง ที่พบว่าแรงงานจากต่างประเทศที่เข้ามาทำงานในชุมชนมีค่าแรงจะน้อยกว่าคนไทย จึงส่งผลให้คนในชุมชนถูกแย่งงานยิ่งหากแรงงานต่างชาติ เข้ามาจำนวนมาก อาจทำให้คนไทยเกิดการถูกเลิกจ้างมากขึ้น กระทั่งถึงภาวะการว่างงาน ไม่มีงานทำ และปัญหาเรื่องหนี้สิน และความยากจน รวมถึงปัญหาอาชญากรรมต่างๆ อาจตามมาในภายหลัง

2) ด้านวัฒนธรรม การเปิดเสรีอาเซียน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากมาย จากการหลั่งไหลเข้ามาของคนต่างชาติดังภาษา โดยเฉพาะด้านของวัฒนธรรม ที่ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยชุมชนมองว่า “วัฒนธรรมไทย หากไม่รักษาไว้ อาจถูกกลืนจนสูญหาย การรับวัฒนธรรมต่างชาติมาก็มีทั้งผลดีผลเสียทางที่ดีควรคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมไทย และรับในสิ่งที่ดีงามปรับใช้กับวิถีชีวิตของคนไทยจะดีกว่า” นักพัฒนาชุมชนกล่าว

3) ด้านปัญหายาเสพติด ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า “เนื่องด้วยพื้นที่ชุมชน ติดกับเขตชายแดน ไทย-ลาว ปัญหาเสพติดเป็นสิ่งที่ปัญหาอย่างมากต่อเด็กและเยาวชนในชุมชน ทำให้เยาวชนมั่วสุมยาเสพติดมากขึ้น” อังคาร ศรีสวาท กล่าว ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาเสพติดยังคงเป็นปัญหาที่ฝังรากลึก และต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่จะเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหายาอย่างจริงจัง ซึ่งนับวันปัญหาอาจจะทวีความรุนแรงมากขึ้น หากมีการเปิดเสรีอาเซียน เพราะช่องทางการเข้ามาของยาเสพติดก็จะมากขึ้นเช่นกันทั้งนี้อาจก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมา เช่น ปัญหาการค้ามนุษย์ ปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น

4.6.5 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียนในปัจจุบัน

4.6.5.1 ด้านเศรษฐกิจ

เนื่องด้วยชุมชนที่ศึกษาเป็นเขตพื้นที่ที่มีการติดต่อค้าขายกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมาเป็นระยะเวลานาน จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ระบบการค้าขาย และการแลกเปลี่ยนสินค้า และการขนส่งระหว่างประเทศตลอดเวลา ดังนั้นการเตรียมความพร้อมของชุมชนจึงมีการเตรียมการในหลายๆด้าน ซึ่งในชุมชนดังกล่าว มีการเตรียมความพร้อมหลายๆ ด้าน โดยเป็นการเตรียมการร่วมกันระหว่างหน่วยงานในชุมชนร่วมด้วยผู้นำและคนในชุมชน ซึ่งต่างเห็นพ้องกันในเรื่องปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนาเพื่อให้รองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งการเตรียมความพร้อมของชุมชนมีดังนี้ 1) การส่งเสริมและให้คนในชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้หากเกิดการเปิดเสรีอาเซียน

2) การส่งเสริมให้คนในชุมชนปรับตัวด้วยการเรียนรู้เรื่องภาษาเพื่อเป็นประโยชน์ในการสื่อสารเพื่อการติดต่อค้าขาย 3) การส่งเสริมและให้ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับระบบการติดต่อสื่อสาร การขนส่ง โลจิสติกส์ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจของคนในชุมชน 4) การส่งเสริมให้มีการพัฒนาฝีมือแรงงานของคนไทย ให้มีทักษะและความเชี่ยวชาญเฉพาะทางเพื่อให้ได้เปรียบในเรื่องของวิชาชีพต่างๆ และ 5) การส่งเสริมกลุ่มอาชีพ เพื่อให้ประเทศไทย ได้เปรียบด้านการค้ามากยิ่งขึ้น

4.6.5.2 ด้านสังคม

เมื่อกล่าวถึงประเด็นการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมภายในชุมชนที่ศึกษา พบว่า มีความผสมกลมกลืนระหว่างพื้นที่กับชาวต่างชาติ เช่น ลาว พม่า เวียดนาม ที่เข้ามาเป็นทั้งแรงงาน และเข้ามาติดต่อค้าขายในพื้นที่ชุมชนในระยะเวลายาวนาน ซึ่งการเตรียมความพร้อมของชุมชน คนในชุมชนเอง ได้มีการเรียนรู้และมีการปรับตัวเมื่อมีเพื่อนบ้านเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ โดยมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ภาษา และศาสนา ต่าง โดยผสมกลมกลืนกันภายในชุมชน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหลักๆ ในชุมชน มีดังนี้ 1) ชุมชนเกิดการเรียนรู้และการปรับพฤติกรรมทางสังคมที่อยู่ร่วมกันกับคนต่างพื้นที่ที่มาพำนักอาศัยในชุมชนเป็นระยะเวลานาน 2) หากมีการเปิดเสรี ชุมชนก็มีการเตรียมความพร้อมเรื่องภาษาเพื่อการสื่อสารให้กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีการเรียนการสอนเรื่องเกี่ยวกับอาเซียนมากยิ่งขึ้น และ 3) ในด้านของปัญหาสังคมที่อาจเกิดขึ้นในชุมชนนั้น ทั้งหน่วยงานท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ และคนในชุมชน ต่างเตรียมความพร้อมในการเพิ่มความระมัดระวังเรื่องความปลอดภัยกับปัญหาสังคมที่จะตามมา เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาลักเล็กขโมยน้อย ปัญหาการค้าประเวณี และปัญหาอาชญากรรม เป็นต้น โดยการร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ทั้ง อบต. ตำรวจ และกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่จะคอยช่วยสอดส่องดูแลความปลอดภัยให้กับลูกบ้าน หากมีเหตุภัยเกิดขึ้นภายในชุมชน

4.6.5.3 ด้านวัฒนธรรม

จากการศึกษาชุมชนแห่งนี้ พบว่ามีการเข้ามาของชาวต่างชาติมาเป็นเวลานาน ดังนั้นในด้านของวัฒนธรรม จึงอาจพบในประเด็นของการผสมผสานวัฒนธรรมในหลายๆ เรื่อง ซึ่งในการเตรียมความพร้อมของชุมชนมีดังนี้ 1) การเรียนรู้วัฒนธรรมใหม่ๆ ด้วยการยอมรับ และมีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน และประเทศสมาชิก ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมของชนชาวเวียดนาม ลาว และพม่า ซึ่งบางวัฒนธรรมอาจมีความคล้ายคลึงกัน หรือแตกต่างกัน ซึ่งชุมชนก็ได้มีการปรับตัวและให้ความร่วมมือกับกลุ่มคนต่างชาติได้เป็นอย่างดี 2) การแลกเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตการเป็นอยู่ร่วมกัน โดยการเรียนรู้และนำวัฒนธรรมอันดีงามของประเทศไทย และประเทศสมาชิกเข้ามาอยู่ในบริบทของชุมชน ที่สร้างให้เกิดความสามัคคีสามานฉันท์ร่วมกัน เช่นการร่วมกิจกรรมทางศาสนา ร่วมกัน เป็นต้น

4.6.5.4 ด้านการปกครอง

การปกครอง เป็นประเด็นที่ค่อนข้างต้องอาศัยความละเอียดอ่อนในการบริหารจัดการ ดังนั้นหากในพื้นที่มีการเข้ามาอยู่ร่วมกัน หรือมีบุคคลภายนอกที่เป็นต่างชาติ ต่างภาษา ต่างศาสนา และต่างวัฒนธรรมเข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมาก ในกรณีที่มีการเปิดเสรีอาเซียนนั้น การเตรียมความพร้อมของชุมชนอาจต้องอาศัยหน่วยงานภาครัฐ ที่มีอำนาจ และมีหน้าที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมและช่วยเหลือในการดำเนินการเพื่อการเตรียมการดังนี้ 1) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จะต้องดำเนินการควบคุมและกำกับดูแลให้คนในชุมชน สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ เนื่องด้วยความต่างของเชื้อชาติ ศาสนา อาจทำให้มีประเด็นในเรื่องการอยู่ร่วมกันไม่มากนักน้อย ดังนั้น ภาครัฐต้องให้ความสนใจสังคมของชุมชนให้มากขึ้น 2) หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ควรมีการสนับสนุนในด้านให้ความรู้ ความเข้าใจเรื่องการ

เปิดเสรีอาเซียนให้มากยิ่งขึ้น และ 3) รัฐบาลควรมีการจัดตั้งงบประมาณเพื่อการส่งเสริมในแต่ละด้านของชุมชนด้วย

4.6.6 แนวทางในการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียนในอนาคต

หนองคายเองเปรียบเสมือนเมืองหน้าด่านของประเทศไทย ที่มีการติดต่อสานสัมพันธ์ทางการค้า และวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้านในแถบใกล้เคียงมาเป็นเวลานาน เมื่อมีประเด็นการเปิดเสรีการค้าขึ้น ทำให้จังหวัดและประชาชนในพื้นที่ชุมชนใกล้เคียงที่ได้รับผลกระทบโดยตรง ย้อนกลับมามองถึงผลที่จะตามมาทั้งสิ่งที่เป็นวิกฤต และโอกาสในด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมซึ่งเมื่อพิจารณาแนวโน้มสิ่งที่เกิดขึ้น และมีผลกระทบต่อพื้นที่จังหวัดหนองคาย จึงมีแนวทางในการสร้าง/นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.14 แนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

แนวโน้มผลกระทบ ของประชาคม อาเซียนที่มีต่อ ชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อม ของชุมชนใน ปัจจุบัน	แนวทางการสร้างและ/ หรือนำภูมิคุ้มกันทาง สังคมมารองรับ ผลกระทบ	บุคคล/องค์กรที่ ควรเข้ามามี ส่วนร่วม
การเตรียมความพร้อมด้านภาษา	กลุ่มเด็กและ เยาวชนในชุมชน	การเตรียมความพร้อมในการให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนในเรื่องของภาษาต่างประเทศ รวมถึงการเรียนรู้ภาษาพื้นบ้านของชุมชน	1.เพิ่มทักษะทางภาษาด้วยการให้โรงเรียนเน้นการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศ และภาษาพื้นบ้านของชุมชนมากขึ้น 2.สร้างความตระหนักให้เด็กและเยาวชนเห็นความสำคัญของปัญหาด้านภาษาและการสื่อสารระหว่างประเทศ	หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (โรงเรียน , อบต. ฯลฯ)
การพัฒนาความรู้ด้านการเกษตร	กลุ่มเกษตรกรในชุมชน	การเตรียมความพร้อมและให้ความรู้แก่เกษตรกรในชุมชน	1.การให้ความรู้เรื่องผลิตผลทางการเกษตรที่จะเข้ามากับการเปิดเสรีอาเซียน 2.การให้ความรู้เรื่องการค้าขาย และการขนส่งสินค้าทางการเกษตรแก่เกษตรกรในพื้นที่	หน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (เกษตรอำเภอ, เกษตรจังหวัด, อบต. ฯลฯ)

ตารางที่ 4.14 (ต่อ)

แนวโน้มผลกระทบ ของประชาคม อาเซียนที่มีต่อ ชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อม ของชุมชนใน ปัจจุบัน	แนวทางการสร้างและ/ หรือนำภูมิคุ้มกันทาง สังคมมารองรับ ผลกระทบ	บุคคล/องค์กรที่ ควรเข้ามามี ส่วนร่วม
การพัฒนาทักษะ และฝีมือแรงงาน	กลุ่มแรงงาน	การเตรียมความ พร้อมและให้ความรู้ กับแรงงานในพื้นที่	1.การเตรียมความพร้อม และให้ความรู้กับแรงงาน ในพื้นที่ เรื่องเกี่ยวกับการ พัฒนาฝีมือแรงงาน 2.การเตรียมความพร้อม ให้แก่ผู้ประกอบการ นายจ้าง เกี่ยวกับการ พิทักษ์สิทธิ และการดูแล แรงงานคนไทย 3.การเตรียมความพร้อม เรื่องสวัสดิการแรงงาน ให้แก่แรงงานคนไทย และ แรงงานต่างชาติที่จะเข้า มาทำใหในพื้นที่	หน่วยงานภาครัฐ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (แรงงานจังหวัด, อบต. ฯลฯ)
การพัฒนา ทักษะอาชีพ	กลุ่มอาชีพ	การเตรียมความ พร้อมและการให้ ความรู้เกี่ยวกับการ พัฒนาอาชีพ	1.การพัฒนางานฝีมือ อาชีพ ให้กับกลุ่มอาชีพใน ชุมชน ให้มีคุณภาพงานที่ สามารถส่งออกสินค้าไปยัง ประเทศสมาชิกได้ 2. การ ส่ง เสริม การ รวมกลุ่มสมาชิกอาชีพต่าง ๆ เพื่อเกิดกลไกการต่อรอง ในเรื่องของราคาสินค้า และบริการ	หน่วยงานภาครัฐ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (พาณิชย์จังหวัด, อบต. ฯลฯ)

4.7 สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 7

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 7 ได้คัดเลือกพื้นที่เป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ 2 พื้นที่ คือ ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง และตำบลป่งขาม อำเภอห้วยใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดกับประเทศเพื่อนบ้านคือ สปป.ลาว ซึ่งเป็นหนึ่งในสมาชิกของอาเซียน มีการเดินทางเข้า-ออก โดยผ่านหลายช่องทาง ทั้งที่เป็นด่านถาวร คือด่านพรมแดนสะพานมิตรภาพ ๒ และท่าเทียบเรือท่าข้าม เทศบาลเมืองมุกดาหาร จึงใคร่ขอเสนอบริบททั้งสองพื้นที่ดังนี้

4.7.1 บริบทของชุมชน

ตำบลบ้านโคก ผู้นำชุมชนรุ่นแรก มีถิ่นกำเนิดอยู่ที่หมู่บ้านซึ่งปัจจุบันอยู่ในแขวงสะหวันเขต สปป.ลาว ในสมัยนั้นชาวเมืองมีการอพยพไพร่พลข้ามแม่น้ำโขง เพื่อหลบภัยจากการแย่งชิงความเป็นใหญ่ และการกดขี่ข่มเหง โดยได้มาก่อตั้งหมู่บ้านในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ แยกกันก่อตั้งหมู่บ้าน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านมุก บ้านต้นแห่น และบ้านดงม่วง ซึ่งบ้านดงม่วงเกิดโรคระบาด จึงอพยพมาตั้งบ้านเรือนแห่งใหม่ซึ่งเป็นพื้นที่เหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์ มีลักษณะเป็นเนินเขาสูงจึงพากันเรียกว่า “โคก” และได้ตั้งชื่อบ้านโคกกอง ตามลักษณะภูมิประเทศ เมื่อ ปี 2291 สภาพพื้นที่ของตำบลบ้านโคก ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ที่เป็นลอนลูกคลื่น เป็นพื้นที่ราบสลับกับเนินเขา และมีทิศเหนือเป็นภูเขาและป่าไม้ ทิศใต้เป็นที่ราบสูงมีป่าไม้ และทุ่งหญ้า เหมาะกับการเลี้ยงสัตว์ ทิศตะวันออกเป็นที่ราบสูงสลับกับลูกคลื่น ซึ่งจะใช้เป็นพื้นที่ทำนา ทิศตะวันตกเป็นที่ลุ่มใช้ทำนา

ตำบลป่งขาม ตั้งอยู่ในอำเภอห้วยใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร อยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดมุกดาหาร ห่างจากจังหวัดมุกดาหาร 30 กิโลเมตร (องค์การบริหารส่วนตำบลป่งขาม, 2556) ตามภูมิศาสตร์ของตำบลป่งขามจะพบว่ามีอาณาเขตติดกับ สปป.ลาว และมีด่านประเพณีซึ่งเป็นช่องทางธรรมชาติ หรือจุดรวมเรือที่ใช้ในการ ผ่านเข้า-ออก ของคนไทยและลาวตามฝั่งแม่น้ำโขง และด้วยที่เป็นพื้นที่ที่ติดแม่น้ำโขง ทำให้เป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจว่าจะมีประเด็นปัญหาที่แตกต่างจากพื้นที่ทั่วไปหรือไม่ จากการที่เป็นจุดผ่านและติดต่อ คมนาคมกันโดยตรงระหว่างสองฝั่ง

4.7.2 สภาพปัญหาของชุมชน

4.7.2.1 ตำบลบ้านโคก

โดยปัญหาของชุมชนนั้น ก็มีมากมายไม่ต่างจากชุมชนอื่นๆ ซึ่งอาจจะถือได้ว่าเป็นปัญหาร่วมของทั้งสังคมไทยเราก็คงได้ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเด็กและเยาวชน ปัญหาหนี้สิน ปัญหาสาธารณสุข การพนัน แต่สิ่งที่อาจจะทำให้ชุมชนในพื้นที่เขตอำเภอเมืองและใกล้เคียงในจังหวัดมุกดาหารมีมากกว่าในพื้นที่อื่น ก็เห็นจะเป็นในด้านปัญหายาเสพติด เพราะมีอาณาเขตติดกับ สปป.ลาว ทำให้การขนย้ายสิ่งผิดกฎหมายสะดวก โดยจะขอล่าวถึงรายละเอียดในปัญหาแต่ละด้าน ดังนี้

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

1) ปัญหาเรื่องความยากจน/หนี้สิน คนในชุมชนยังถือว่าหนี้สินค่อนข้างมาก อาจจะเป็นเนื่องจากการเข้าถึงแหล่งทุน/แหล่งกู้ยืมที่ง่ายขึ้น ทำให้สามารถกู้เงินได้สะดวก เอื้อต่อการเป็นหนี้มากยิ่งขึ้น พอกู้ยืมมาได้ก็จะนำเงินไปใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น และเมื่อเวลาต้องใช้เงินคืนหรือมีเหตุจำเป็น เช่น เจ็บป่วย ต้องรักษา กลับไม่มีเงินที่จะมาใช้จ่ายในส่วนนั้น ประกอบกับระบบสวัสดิการของชุมชนในตำบลยังได้ผลไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งการขับเคลื่อนงานต่างๆที่เกี่ยวกับการจัดสวัสดิการ ยังเป็นในลักษณะของหน่วยงานรัฐเข้ามามีเริ่ม

และจัดการให้ ชุมชนยังไม่มีควมไว้วางใจในระบบสวัสดิการ ยังมองไม่เห็นภาพและความสำคัญของการจัดตั้งระบบสวัสดิการในชุมชน อย่างเช่นการออมวันละบาท ก็ถือว่ายังไม่ค่อยให้ความร่วมมือเท่าที่ควรนัก เพราะคิดว่าออมเงินในธนาคารก็ได้ และไม่เห็นว่า การตั้งกองทุนพวกนี้จะช่วยให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น และน่าจะได้รับผลประโยชน์น้อย การทำให้ชุมชนตระหนักถึงประโยชน์ของการออมนั้น ถือว่าเป็นเรื่องที่ยาก การกู้หนี้ยืมสินก็มีให้เห็นทั่วไป ไม่ว่ารัฐจะมีแหล่งทุนใดๆ ทั้งเรื่องของทุนประกอบอาชีพ ทุนช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ชุมชนก็จะแห่กันไปกู้ยืมมา และนำเงินที่ได้มาใช้ผิดวัตถุประสงค์ของโครงการ ใช้จ่ายซื้อของที่ไม่จำเป็น/ฟุ่มเฟือย และท้ายที่สุดก็ไม่มีเงินคืนรัฐ ซึ่งทำให้คนในชุมชนก็ยังวนเวียนกับการมีหนี้สิน

2) ปัญหาด้านอาชีพ/รายได้/แรงงาน ส่วนใหญ่คนในชุมชนก็ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่นา รายได้ค่อนข้างน้อย ไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพที่นับวันจะสูงขึ้น และส่วนใหญ่คนในวัยแรงงานก็ยังว่างงานอยู่ คนในชุมชนนี้ ไม่ค่อยนิยมเรียนหนังสือสูงๆ และหางานทำที่ดี มีรายได้เยอะ ส่วนใหญ่คนจะพอใจกับสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ เรียนจบมาก็ทำไร่นา เหมือนที่พ่อแม่เคยทำกันมา ทั้งๆที่ชาวบ้านก็ไม่ได้ยากจนมากจนกระทั่งจะส่งเสียลูกเรียนไม่ได้ การพอใจหรือรู้สึกพอใจเพียงในสิ่งที่ตนเองมี ตนเองเป็นนั่น ก็ไม่ได้ดูเลวร้ายอะไรนัก แต่บางทีคำว่าพอเพียงของชุมชนนั้น กับการนั่งเฉยหรือเกียจคร้าน ไม่อยากทำอะไรใหม่ๆ เพื่อพัฒนาตนเอง อาจจะต้องแยกแยะให้ออก เพราะการก้าวไปสู่ประชาคมอาเซียนนั้น พลเมืองอาเซียนจะนั่งเฉยรอรับอย่างเดียวนั้น เห็นจะไม่ถูกต้องนัก เพราะนอกจากจะไม่ได้รับประโยชน์ใดๆเลย ยังจะได้รับผลเสียหรือปัญหาที่มาพร้อมกับอาเซียนอีก

ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม

1) ปัญหาด้านยาเสพติด ดูเหมือนจะเป็นปัญหาที่มีอยู่ทั่วทุกพื้นที่ โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น เข้ามาข้องเกี่ยวกับยาเสพติดมากยิ่งขึ้น ทำให้ระบบทุกอย่างมันเสียไป เมื่อเด็กและเยาวชนก้าวเข้าสู่วังวนของยาเสพติด จะทำให้มีปัญหามากมายตามมา ทั้งหนีเรียน ติดการพนัน หมดอนาคต แต่ระดับความรุนแรงในเรื่องยาเสพติดในชุมชนนี้ ยังถือว่าไม่รุนแรงมากนัก

2) ปัญหาสาธารณสุข การควบคุมโรคระบาดต่างๆ คนในชุมชนยังขาดการตระหนักในการควบคุมโรค เช่น โรคไข้เลือดออก ซึ่งเป็นโรคระบาดตามฤดูกาล ต้องใช้การใส่ใจอย่างต่อเนื่อง ชุมชนจะคิดว่าไม่ใช่หน้าที่ของตน หน่วยงานรัฐ เช่น สาธารณสุข ต้องเข้ามาดำเนินการ ในขณะที่ตั้งแต่มี อสม. ชาวบ้านก็จะไม่ค่อยใส่ใจ เพราะคิดแค่ว่า เป็นหน้าที่ อสม.

4.7.2.2 ตำบลปงขาม

พื้นที่ตำบลปงขามจะเน้นหนักในปัญหาสังคม ดังนี้

1) ปัญหาการลักลอบเข้าเมือง

สถานการณ์การลักลอบเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าวในพื้นที่ตามสภาพภูมิศาสตร์เมื่อแรงงานต่างด้าวได้ลักลอบเข้ามาแล้วจะเข้ามาพักในพื้นที่ใกล้เคียงต่างๆในจังหวัดมุกดาหาร จะเห็นได้ว่าจังหวัดมุกดาหารเป็นจังหวัดชายแดนที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน คือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวโดยมีแม่น้ำโขงขวางกั้น มีความยาวระยะทางถึง 72 กิโลเมตรและเกือบทั้งหมดเป็นพรมแดนที่มีช่องทางธรรมชาติ (ยกเว้นแต่จุดผ่านแดนถาวรจำนวน 3 แห่ง) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นช่องทางในการลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ได้แก่ อำเภอเมือง, อำเภอหว้านใหญ่, และอำเภอดอนตาล หรืออำเภอหนองสูง พื้นที่ของชุมชนมีหลายจุดที่เอื้อต่อการลักลอบเข้ามาของคนจาก สปป. ลาวเป็นจำนวนมาก เพราะคนฝั่งนั้นและฝั่งนี้ก็รู้จักกันดี บางคนก็เป็นญาติพี่น้องกัน ส่วนใหญ่ที่เข้ามาจะมารับจ้างทำนา เป็นการเข้าทำงานตามฤดูกาล เพราะค่าแรงเค้าถูกกว่าจ้างคนไทยด้วยกัน และคนที่เข้าตามด่านเค้าก็จะอยู่เฉพาะในบริเวณที่กำหนด เพราะ

ผู้ใหญ่บ้านจะต้องตรวจเช็คควรวัววันนี้มีคนเข้ามากี่คน ออกไปกี่คน ในขณะที่จำนวนการลักลอบเข้ามาในดินแดนของประเทศ

2) ปัญหายาเสพติด

ในปัจจุบันยังคงมีการแพร่ระบาดของยาเสพติดในพื้นที่อยู่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะยาเสพติดประเภทยาบ้า กัญชาสดและแห้ง พบว่า ได้มียาเสพติดประเภทเฮโรอีนถูกลักลอบลำเลียงเข้ามาทางพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์เฉพาะของพื้นที่จังหวัดมุกดาหารที่มีแม่น้ำโขงขวางกั้นทำให้สามารถลักลอบนำเข้ายาเสพติดได้อย่างสะดวก โดยกลุ่มผู้ค้าจะใช้เรือเป็นพาหนะลำเลียงเข้ามาตามช่องทางหมู่บ้าน โดยการลักลอบนำเข้ายาเสพติดจะซุกซ่อนในร่างกาย และยานพาหนะเข้ามา ณ จุดผ่านแดนถาวร และลักลอบส่งต่อไปยังพื้นที่ตอนในและจังหวัดข้างเคียง การแพร่ระบาดของยาเสพติดในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร โดยพื้นที่แพร่ระบาดที่สำคัญ คือพื้นที่ อำเภอเมืองมุกดาหาร และอำเภอดอนตาล และมีการลักลอบปลูกกัญชาในพื้นที่อำเภอดงหลวงซึ่งมีการปลูกซ้ำซาก (ศูนย์พัฒนาสังคมจังหวัดมุกดาหาร, 2555)

3) ปัญหาค้ามนุษย์

การค้ามนุษย์ในจังหวัดมุกดาหาร เป็นลักษณะกลุ่มนายทุนหรือผู้ที่เคยเข้ามาใช้แรงงาน เป็นผู้ชักชวนพวกที่ไม่มีงานทำ การศึกษาน้อย ว่างานในฤดูเก็บเกี่ยว ใน สปป.ลาว เข้ามาแสวงหาโอกาสและรายได้ในฝั่งประเทศไทย โดยผู้ชักชวนจะอำนวยความสะดวกในการเดินทาง หาที่พักและหางานให้ทำ กลุ่มคนเหล่านี้จะแฝงเข้ามาในรูปแบบของนักท่องเที่ยวโดยใช้พาสปอร์ต ใช้เวลาอยู่ในประเทศ 30 วัน เมื่อครบกำหนดก็จะต่ออายุพาสปอร์ตเพื่อขออนุญาตอยู่ในประเทศไทยต่อ บางส่วนเข้ามาลักลอบค้าประเวณี โดยแอบแฝงในรูปของการประกอบอาชีพ เช่น นวดแผนโบราณ เด็กเสิร์ฟร้านอาหาร ร้านคาราโอเกะ หรือคาเฟ่ เป็นต้น สำหรับปัญหาต่างๆ ที่ปรากฏข้างต้น เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องซึ่งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้พยายามแก้ไขปัญหามาโดยตลอด สถานการณ์จะรุนแรงหรือเบาบางขึ้นอยู่กับมาตรการและความเข้มงวดในการเฝ้าระวังและแก้ไขปัญหา ในส่วนของความพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวจังหวัดมุกดาหารได้มีการจัดทำบันทึกความเข้าใจหรือข้อตกลงกับแขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว เพื่อร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหาอีกทางหนึ่ง (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมุกดาหาร, 2555)

4) ปัญหาสินค้าลักลอบหนีศุลกากร

ปัญหาการลักลอบสินค้าหนีศุลกากรในเขตจังหวัดมุกดาหารที่มีนัยสำคัญ ได้แก่ สินค้าทางการเกษตร เช่น กระเทียม หอมหัวใหญ่ ซึ่งมีแหล่งกำเนิดจากประเทศจีน มีต้นทุนการผลิตแม้จะรวมค่าขนส่งแล้วก็ยังถูกกว่า ที่เพาะปลูกในประเทศไทยมาก โดยลักลอบนำเข้ามาตามเส้นเขตแดนลำน้ำโขงตลอดความยาวที่รับผิดชอบ 72 กิโลเมตร ส่วนสินค้าประเภทอื่นๆ เช่น สินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า ได้แก่ โทรศัพท์มือถือ กระเป๋าถือสตรี เสื้อผ้า แผ่นซีดี และสินค้าประเภท สุราต่างประเทศ ไฟ จากร้านค้าปลอดอากรในเมืองสะหวันนะเขต มีปริมาณการลักลอบเพียงเล็กน้อย นอกจากนี้ยังมีจุดจอดเรือท่าข้ามประเพณีจำนวน 19 จุด ที่มีการสัญจรทางน้ำไปมาของประชาชนไทยและลาว เป็นช่องทางการลักลอบหนีศุลกากรได้ โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 ด้านศุลกากรมุกดาหารสามารถจับกุมสินค้าลักลอบหนีศุลกากรได้จำนวน 209 คดี คิดเป็นมูลค่า 34.613 ล้านบาท โดยเป็นการจับกุมคดียาเสพติดลักลอบนำเข้าได้ 18 คดี มูลค่า 10.020 ล้านบาท ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2554 (ต.ค. 53- ม.ค. 54) จับกุมสินค้าลักลอบหนีศุลกากรได้ 89 คดี คิดเป็นมูลค่า 14.375 ล้านบาท โดยเป็นการจับกุมคดียาเสพติดได้ 7 คดี คิดเป็นมูลค่า 4.011 ล้านบาท (ด้านศุลกากรมุกดาหาร, 2555) จากสภาพปัญหาทั้งสองพื้นที่ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันนั้นจึงใคร่ขอสรุปดังตารางที่ 4.16

ตารางที่ 4.15 การวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชนโดยรวม

ลำดับ ความสำคัญ ของปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
1. ปัญหายาเสพติด	มีการขนย้ายยาเสพติดตามแนวชายแดนเป็นจำนวนมาก โดยกลุ่มผู้ค้าจะใช้เรือเป็นพาหนะ ลำเลียงเข้ามาตามช่องทางหมู่บ้านของ 3 อำเภอชายแดน คือ อำเภอเมืองมุกดาหาร อำเภอดอนตาล และอำเภอหว้านใหญ่ และยาเสพติดที่มีการแพร่ระบาดได้แก่ ยาบ้า กัญชา และสารระเหย	เนื่องจากพื้นที่เป็นแนวชายแดนริมฝั่งแม่น้ำโขง มีช่องทางธรรมชาติในการเข้า-ออก อย่างสะดวก ทำให้การขนย้ายยาเสพติดหรือสิ่งผิดกฎหมายทำได้ง่ายขึ้น
2. ปัญหาหนี้สิน/ยากจน	คนในชุมชนส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีรายได้น้อย อีกทั้งด้วยวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปสู่การบริโภคนิยม จึงทำให้ต้องกู้หนี้ยืมสิน และไม่รู้จักการออม	เกิดจากการกู้ยืมแล้วนำเงินมาใช้จ่ายที่ฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น ประกอบกับการเข้าถึงแหล่งกู้ยืมได้ง่ายขึ้นกว่าสมัยก่อน
3. ปัญหาค่ามนุษย์	การเข้ามาทำงานของชาวต่างด้าว โดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิงที่มาทำงานตามสถานบันเทิง โดยจะแฝงการทำอาชีพขายบริการด้วย	การเข้ามาได้หลากหลายและสะดวก ทำให้การตรวจตราอาจจะไม่ทั่วถึง
4. ปัญหาลักลอบเข้าเมือง	การลักลอบเข้ามาของทั้งแรงงานต่างด้าว และลักลอบขนย้ายสินค้าหนีภาษี ตามด่านชั่วคราว	การตรวจตราที่ไม่เข้มงวดทั่วถึง ประกอบกับเส้นทางที่สามารถลักลอบเข้ามามีมากมาย ทำให้การตรวจตราเป็นไปได้ยาก
5. ปัญหาสาธารณสุข	โรคระบาดต่างๆ เช่น ไข้เลือดออก รวมถึงสุขอนามัยต่างๆ ทั้งการอยู่ การกินอาหารที่ไม่ถูกสุขลักษณะ	เนื่องจาก มีกลุ่ม อสม. ในชุมชน ทำให้คนในชุมชนบางกลุ่มละเลยที่จะดูแลบริเวณบ้านตนเอง เพราะมองว่าเป็นหน้าที่ของ อสม. ที่จะต้องเข้ามาจัดการ ทำให้การควบคุมโรคระบาดเป็นไปได้ยากขึ้น เพราะขาดความร่วมมือของคนบางกลุ่ม

4.7.3 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน

ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในชุมชนเพื่อนำมาใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นและเพื่อรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน มีหลากหลาย เริ่มตั้งแต่ การมีผู้นำที่เข้มแข็ง เป็นผู้นำที่ดี สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาทางสังคมต่างๆ ทั้งยาเสพติด ค้าประเวณี ลักลอบเข้าเมือง เป็นต้น และนอกจากการมีผู้นำที่ดีแล้วยังต้องอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชน ความสามัคคีในการทำกิจกรรมหรือปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ชุมชนได้วางไว้ รวมถึงการให้ความร่วมมือและทำงานร่วมกับภาครัฐเป็นอย่างดี

การมีเครือข่ายในการทำงานด้านพัฒนาสังคม มีกลุ่ม/ชมรมต่างๆ เพื่อเป็นผู้ขับเคลื่อนงานด้านพัฒนาชุมชน ให้แก่กลุ่มเป้าหมายต่างๆ ทั้ง อสม. อพม. ศพค. เป็นต้น ทำให้การทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งการป้องกัน เฝ้าระวัง แก้ไขปัญหาในชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่น

ตารางที่ 4.16 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้แก้ไขปัญหาของชุมชน

ลักษณะปัญหา	ภูมิคุ้มกันที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหา
1. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ - หนี้สิน/ความยากจน - รายได้/อาชีพ	- ใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่เพื่อสร้างเสริมอาชีพและรายได้เสริม - จัดสวัสดิการ/ส่งเสริมการออม
2. ปัญหายาเสพติด เนื่องจากการขนย้ายตามช่องทางธรรมชาติ ตลอดแนวแม่น้ำโขง	- ผู้นำที่เข้มแข็งและจริงจังในการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนติดยาเสพติด และรณรงค์เพื่อป้องกันปัญหายาเสพติด - ความสามัคคี/ความร่วมมือกันทำกิจกรรมต่อต้านยาเสพติด และสอดส่องดูแลลูกหลานให้ห่างไกลยาเสพติด - สร้างกฎกติกาในการอยู่ร่วมกันในชุมชน และสอดส่องดูแลชุมชนร่วมกัน
3. ปัญหาค่านิยม การเข้ามาค้าประเวณีของผู้หญิงจากฝั่ง สปป.ลาว	- ผู้นำที่เข้มแข็งและจริงจังในการตรวจตรา หรือให้ความรู้แก่คนในชุมชนเกี่ยวกับการป้องกัน/เฝ้าระวังการค้ามนุษย์ รายงานสถานการณ์และ ประสานเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ
4. ปัญหาการลักลอบเข้าเมือง	- ผู้นำที่เข้มแข็งและจริงจังในการแก้ปัญหา ประสานเจ้าหน้าที่เมื่อมีเหตุการณ์น่าสงสัย - ตั้งกลุ่ม/ชมรม เพื่อตรวจตรา การเข้า-ออก ตามช่องทางธรรมชาติ - สร้างกฎกติกาในการอยู่ร่วมกันในชุมชน และสอดส่องดูแลชุมชนร่วมกัน ต้องแจ้งผู้นำชุมชนเมื่อมีคนต่างถิ่นเข้ามาในชุมชน
5. ปัญหาสาธารณสุข เช่น โรคระบาดต่างๆ	- การมีกลุ่ม/ชมรม ในการส่งเสริมให้ความรู้คนในชุมชน เช่น อสม. เพื่อให้คนในชุมชนตระหนักถึงเรื่องสุขอนามัยต่างๆ และป้องกันโรคระบาด

การมีวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงาม ถือปฏิบัติร่วมกัน ทำให้เป็นเกราะป้องกันเพื่อไม่ให้วัฒนธรรมของตนเองถูกกลืนหายเมื่อมีวัฒนธรรมของต่างชาติเข้ามา ประกอบกับการมีความเชื่อทางศาสนาร่วมกัน ทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่เกิดความขัดแย้ง เพราะเรื่องของศาสนาและการเมืองถือว่าเป็นเรื่องอ่อนไหว และทำให้เกิดความขัดแย้งได้ง่าย

การยอมรับความแตกต่าง เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านซึ่งมีการเข้าออกของหลายเชื้อชาติ และมีการเข้ามาทำงานและอยู่อาศัย ทำให้ชุมชนมีการปรับตัวเข้าหากัน อีกทั้งการเข้ามาของศาสนาต่างๆ เช่น ศาสนาคริสต์ จะเห็นจากที่มีโบสถ์ใหญ่ในพื้นที่ ซึ่งมีประชาชนจำนวนมากนับถือศาสนา

คริสต์ โดยการปรับตัวเข้าหากันนี้ จะเป็นพื้นฐานที่ดีในการลดความขัดแย้ง อันจะเกิดขึ้นหากมีการเปิดเสรีอาเซียนและมีการไหลเข้ามาของคนต่างชาติได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพได้ หรือเป็นงานเสริมเพื่อสร้างรายได้พิเศษ เช่น การจักสาน การตัดเย็บ ทอเสื่อ หรือการทำยาสมุนไพร เป็นต้น รวมถึงการสืบทอดความรู้ทางพิธีกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการสืบสานประเพณี และความเชื่อ ไปยังรุ่นลูกหลาน ให้ยังคงอยู่คู่ชุมชนต่อไป

การอนุรักษ์ป่าไม้/ธรรมชาติ จากการที่มีพื้นที่ป่าไม้ในเขตเมือง ทำให้เห็นถึงการอนุรักษ์ป่าไม้ ซึ่งในอนาคตหากมีการขยายตัวในภาคอุตสาหกรรม จะทำให้เกิดการต้องการใช้ทรัพยากรมากขึ้น ทั้งยังปล่อยควันพิษต่างๆเพิ่มขึ้น ป่าไม้เหล่านี้จะช่วยป้องกันมลพิษได้ และจากการที่มีกฎหมายในการบังคับหรือลงโทษผู้ที่บุกรุกทำลายป่า จะเป็นเครื่องการันตีได้ว่า ป่าของชุมชนยังคงอยู่คู่ชุมชนต่อไป

แนวความคิดจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ของ อบต. ซึ่งต้องการเห็นคนในชุมชนมีความอยู่ดีกินดี มีประกันชีวิต เมื่อยามเจ็บป่วยหรือต้องใช้จ่ายแรงคว้น ทำให้ช่วยแก้ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจ การมีหนี้สิน โดยการออม และเชื่อว่าหาก ทาง อบต. เป็นผู้ริเริ่มประกอบกับการมีผู้นำชุมชนที่ใส่ใจในเรื่องนี้ กิจกรรมน่าจะดำเนินการไปได้ด้วยดี

4.7.4 แนวโน้มและผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน

4.7.4.1 ผลกระทบด้านบวก

- ด้านเศรษฐกิจ ที่มีแนวโน้มจะเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว เพราะเป็นพื้นที่ติดชายแดน เป็นประตูสู่อินโดจีน และเป็นศูนย์กลางการกระจายสินค้า ตามโครงการพัฒนาเชื่อมโยงเศรษฐกิจตามแนวชายแดน ตะวันออก-ตะวันตก หรือ EAST WEST ECONOMIC CORRIDOR

- ด้านแรงงาน น่าจะเป็นการเพิ่มงานให้กับคนในชุมชน แต่ทั้งนี้ ก็ต้องเป็นแรงงานมีฝีมือ ซึ่งทางตัวของคนในชุมชนต้องมีการพัฒนาฝีมือแรงงาน และทักษะภาษา ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่ชุมชนเองต้องการพัฒนาเพิ่มเติม และได้เปิดโอกาสให้คนที่มีความสามารถร่วมพัฒนาชุมชน

- โอกาสในการเรียนรู้ ทั้งเรื่องของภาษา วัฒนธรรม และเทคโนโลยี วิทยาการใหม่ๆที่จะนำมาใช้ในการเพิ่มผลผลิตหรือประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน อาจมองเป็นเรื่องไกลตัว แต่จริงๆแล้ว สิ่งพวกนี้ได้เข้ามาในวิถีชีวิตของเราไปโดยอัตโนมัติ ดูอย่างการทำเกษตรกรรม ที่สมัยก่อนคนในชุมชนจะลงมือทำเองและก็ช่วยๆกันให้เสร็จเป็นบ้านๆไป แต่ทุกวันนี้เราใช้อุปกรณ์การเกษตรสมัยใหม่ทั้งรถดำนา เกียวข้าว ทำให้ต้นทุนสูงมากขึ้น แต่ประหยัดเวลาและอาจจะได้ผลผลิตมากขึ้นกว่าเดิม

- การเข้าถึงสวัสดิการ ซึ่งน่าจะมีทั่วถึงและสะดวกขึ้น เนื่องจากกฎบัตรอาเซียนในเสาหลักสังคมและวัฒนธรรม ที่เน้นการให้หรือจัดสวัสดิการให้ทั่วถึงทุกกลุ่มเป้าหมาย ทุกพื้นที่ น่าจะเป็นผลดีแก่ประชาชนในการขอรับบริการ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้นได้ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ด้อยโอกาส คนพิการ ครอบครัวที่มีรายได้น้อย

4.7.4.2 ผลกระทบด้านลบ

- การเข้ามาของแรงงานต่างชาติ อาจทำให้มีผลกระทบต่อแรงงานชาวไทย เนื่องจากการไหลเข้ามาของแรงงานต่างด้าว และค่าแรงของต่างด้าวจะถูกกว่าคนไทย ทำให้ส่วนใหญ่นิยมจ้างกันมากกว่า ประกอบกับคนไทยบางส่วนก็ค่อนข้างที่จะเลือกงาน จึงอาจทำให้มีความเสี่ยงในการตกงานสูง

- การถูกกลืนของวัฒนธรรมอันดีงาม การเปิดเสรีอาเซียน จะนำพาความหลากหลายของวัฒนธรรมเข้ามา อาจจะทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นถูกกลืนหาย การที่ได้มีโอกาสเรียนรู้วัฒนธรรมอื่นๆก็ถือเป็นสิ่งที่ดี แต่การปรับใช้ ถือเป็นเรื่องน่าคิด เพราะส่วนใหญ่คนไทยชอบหยิบจับตรงนั้นตรงนั้นมาผสมปนเปกันไปหมด

จนไม่รู้ว่อันไหนเป็นของตนเองหรือคนอื่น การที่จะเลือกรับสิ่งที่ดีมาใช้ก็เป็นเรื่องที่น่ายินดี แต่ก็ต้องดูบริบทของชุมชนด้วยว่ามันเหมาะหรือไม่ และที่สำคัญต้องไม่ทิ้งความเป็นเอกลักษณ์และเป็นตัวตนของเรา ซึ่งถ้ารับมาใช้แบบไม่มีการไตร่ตรอง อาจจะสร้างความเสียหายมากกว่า หรือประเพณีอันดีงามก็จะสูญหายไป แต่ถ้าไม่ยอมรับความแตกต่าง ก็จะทำให้เกิดปัญหาสังคมอื่นๆตามมาเช่นกัน

- การลักลอบเข้าเมือง ค้ามนุษย์และปัญหายาเสพติด เนื่องจากมุกดาหารมีพื้นที่ติดกับ สปป.ลาว ทำให้มีการลักลอบข้ามฝั่งแม่น้ำโขงจำนวนมาก ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาอื่นตามมา เช่น อาชญากรรม ค้ามนุษย์ ยาเสพติด แต่อย่างทีกล่าวไปแล้วว่าชุมชนเรายังถือว่าไม่มีปัญหานี้ในระดับที่รุนแรง

- การทำลายทรัพยากรสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ถ้ามีการลงทุน มากยิ่งขึ้น ก็ต้องใช้ทรัพยากรในการผลิตมากขึ้นตามไปด้วย หากความเจริญมาพร้อมกับการทำลายของเดิมที่มีอยู่ เพื่อสร้างสิ่งใหม่ โดยมีเรื่องการจ้างงานมาเป็นข้อแลกเปลี่ยน สิ่งก่อสร้างต่างๆก็จะผุดขึ้น ซึ่งอาจจะทำให้เกิดมลพิษ เช่นโรงงานแปงโรงงานผลิตน้ำตาลสี ที่มีทั้งกลิ่นและน้ำเสีย

- ความขัดแย้งกันในการอยู่ร่วมกันของคนต่างเชื้อชาติ ต่างวัฒนธรรม อันนี้ถือเป็นข้อกังวลเพราะจริงๆแล้วตอนนี้ในพื้นที่ยังไม่มีปัญหาด้านนี้นักนัก แต่เมื่อเปิดเสรีอาเซียน อาจจะมีการหลั่งไหลเข้ามาของแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้การอาศัยอยู่ร่วมกัน อาจก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งได้ เพราะต่างคนต่างความคิด ความเชื่อ นอกจากนี้ยังมีเรื่องของการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจอาจจะเป็นตัวผลักดันหรือกระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งกันได้ ทั้งเรื่องของทรัพยากรต่างๆ การแข่งขันกันในทุกๆด้าน ซึ่งเป็นเรื่องปกติเพราะต่างฝ่ายยังมีความรู้สึกไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนัก ความรู้สึกของการเป็นพลเมืองอาเซียนยังไม่เกิดสำหรับคนในชุมชน

4.7.5 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียนในปัจจุบัน

ปัจจุบันชุมชนยังไม่มีเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เนื่องจากว่ายังไม่ตระหนักถึงความสำคัญมากนัก ยังมองไม่เห็นภาพที่ชัดเจนว่าชุมชนจะมีบทบาทอะไรต่ออาเซียน ชุมชนจะได้รับประโยชน์หรือเสียประโยชน์ด้านใดบ้าง ประกอบกับภาครัฐเองก็ยังไม่มีการเข้ามาทำความเข้าใจ หรือให้ความรู้ใดๆ อย่างจริงจัง ทำให้ชุมชนไม่มีความกระตือรือร้นในเรื่องนี้มากเท่าที่ควร ส่วนใหญ่การเตรียมการหรือการดำเนินงานต่างๆ จะเป็นโครงการที่ทางรัฐได้เข้ามาส่งเสริมเป็นประจําอยู่แล้ว ไม่ได้ทำการเพื่อที่จะรองรับอาเซียนแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามก็ดี กิจกรรมหรือโครงการเหล่านี้ก็สามารถที่จะนำมาปรับใช้เพื่อรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนได้เช่นกัน อาทิเช่น การฝึกอาชีพของกระทรวงแรงงาน การตั้งหน่วยช.ร.บ เพื่อดูแลความเรียบร้อย ตรวจตราการข้ามแดนมายังฝั่งไทยตามช่องทางธรรมชาติ การตั้งกลุ่ม/ชมรมอาสาสมัครต่างๆในชุมชน การมีแนวความคิดในการจัดตั้งสวัสดิการชุมชนของ อบต. เป็นต้น

4.7.6 แนวทางในการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารับผลกระทบจากประชาคมอาเซียนในอนาคต

จากข้อมูลที่ได้จากชุมชน ทำให้ทราบว่าชุมชนยังไม่ได้มีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเข้ามาของประชาคมอาเซียน แต่ในชุมชนเองก็มีการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ ที่ส่วนใหญ่จะเป็นโครงการที่ทางหน่วยงานรัฐเป็นผู้ริเริ่มไว้ให้ อย่างไรก็ตามก็ดี โครงการ/กิจกรรมต่างๆ หรือแม้กระทั่งทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ก็สามารถที่จะนำมาประยุกต์ ปรับใช้เพื่อเป็นแนวทางหรือภูมิคุ้มกันผลกระทบภายนอกที่จะเข้ามา เพื่อให้คนในชุมชนดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

ตารางที่ 4.17 แนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของชุมชน	แนวทางการสร้าง/นำเอาภูมิคุ้มกันมาใช้	บุคคล/องค์กร ที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
1.การพัฒนาทักษะด้านแรงงาน	ค น วิ ย แรงงาน	-การฝึกอาชีพโดยกรมแรงงาน	ทุนมนุษย์ (ต้องสร้างเพิ่มเติม) พัฒนาศักยภาพคนในชุมชนให้มีความพร้อมทุกด้าน เพื่อรับประโยชน์จากโอกาสที่เข้ามา และป้องกันผลเสียที่จะเกิดขึ้น เช่น การพัฒนาทักษะแรงงาน พัฒนาด้านภาษาเพื่อการสื่อสาร	-หน่วยงานภาครัฐ เช่น กระทรวงแรงงาน (พัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน) กระทรวงศึกษาธิการ (พัฒนาความรู้ทั่วไป) -ผู้นำชุมชน -คนในวัยแรงงาน
2. การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ	-แรงงานผู้ประกอบการ -ประชาชน	-สะพานมิตรภาพ 2 ซึ่งเป็นเส้นทางขนส่ง	การพัฒนาทุนเทคโนโลยี พัฒนาการคมนาคมให้สะดวก ระบบโลจิสติกส์ เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการขนส่งและกระจายสินค้าสู่นานาชาติ	-หน่วยงานภาครัฐ -ภาคเอกชน ธุรกิจผู้ประกอบการ -คนแรงงาน
3.โอกาสในการเรียนรู้	- เด็ก/เยาวชน -ผู้นำชุมชน -ประชาชนทั่วไป	ยังไม่มีเตรียมพร้อมด้านนี้ เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณ	-ทุนทางเทคโนโลยี/ความรู้ต่างๆ ทั้งภาษา/วัฒนธรรม/วิทยาการใหม่ๆ โดยจัดศูนย์เรียนรู้ให้ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร เพื่อเรียนรู้และปรับเปลี่ยน เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้	-โรงเรียน - อบต. - ผู้นำชุมชน - ทุกคนในชุมชน
4.การเข้าถึงสวัสดิการ	คนในชุมชน	มีแนวคิดในการสร้างสวัสดิการ	การตั้งกองทุนสวัสดิการภายในชุมชน โดยพยายามโน้มน้าวให้คนในชุมชนเห็นประโยชน์ของกองทุนสวัสดิการ และเป็นการฝึกนิสัยการออม	-อบต. -ผู้นำชุมชน -คนในชุมชน

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

ผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของชุมชน	แนวทางการสร้าง/นำเอาภูมิคุ้มกันมาใช้	บุคคล/องค์กร ที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
5. การว่างงานเนื่องจากการเข้ามาของแรงงานต่างชาติดังกล่าว	วัยแรงงานหรือผู้ที่ประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว	มีกลุ่ม/ชมรมซึ่งสามารถใช้เป็นกลไกในการถ่ายทอด/ฝึกอบรมแก่คนในชุมชน	- ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนที่มียุมาช่วยสร้าง/เพิ่มผลผลิต หรือพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพ มีศักยภาพการแข่งขันในตลาด เพื่อสร้างความแตกต่าง หลากหลาย ไม่จำเป็นต้องไปแย่งงาน/แย่งอาชีพกันทำ	-โรงเรียน -ผู้สูงอายุหรือผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน/ผู้นำชุมชน -กลุ่มวัยแรงงาน -เด็ก/เยาวชน
6. การถูกกลืนของวัฒนธรรมท้องถิ่นเนื่องจากการเข้ามาของวัฒนธรรมต่างชาติ	ทุก คน ในชุมชน	-การมีประเพณีที่ดีงามทางศาสนา และความเชื่อต่างๆ ที่ชุมชนถือปฏิบัติ	- การมีความเชื่อ/ศาสนา ค่านิยมแบบเดียวกัน การมีประเพณีที่ดีงามในการถือปฏิบัติสืบทอดกันมา ยาวนาน - รู้จักยอมรับความแตกต่าง ยึดมั่นในเอกลักษณ์ที่ดีงาม สืบทอดสู่ลูกหลาน ในขณะเดียวกันก็เปิดใจเรียนรู้วัฒนธรรมอื่นเพื่อให้อยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าใจ	-ผู้นำทางศาสนา -ผู้นำชุมชน -เยาวชน
7. ปัญหาสิ่งแวดล้อมการใช้ทรัพยากรในการผลิต ปัญหามลพิษ เป็นต้น	ทุกคนในชุมชน	การอนุรักษ์ป่าชุมชน	- การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม/ป่าไม้ ชุมชนมีแนวคิดในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว มีพื้นที่ป่าไม้อนุรักษ์ เพื่อใช้เป็นแหล่งอาหารและแหล่งเรียนรู้ชุมชนไปด้วย	-ผู้นำชุมชน -อบต -คนในชุมชน

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

ผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของชุมชน	แนวทางการสร้าง/นำเอาภูมิคุ้มกันมาใช้	บุคคล/องค์กร ที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
8. ปัญหาด้านสังคม - การลักลอบเข้าเมือง - ปัญหายาเสพติด - ปัญหาค้ามนุษย์ - ปัญหาสินค้าหนีศุลกากร	ทุกคนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน	- ตั้ง ช.ร.บ ตรวจสอบช่องทางธรรมชาติ	- การใช้เครือข่ายทางสังคม ในการอบรมให้ความรู้ เพื่อป้องกันปัญหาทางสังคมด้านต่างๆ - การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการทำกิจกรรมหรือโครงการ เพื่อต่อต้าน ป้องกัน เฝ้าระวัง ทั้งปัญหายาเสพติด ค้ามนุษย์ หรือการลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย - ความสามัคคี โดยมีความรู้สึกรักและหวงแหนชุมชน ไม่แตกแยกกัน - ผู้นำมีความเข้มแข็ง เป็นตัวอย่างที่ดีให้คนในชุมชน ในการป้องกันและเฝ้าระวังปัญหา รวมถึงเป็นผู้ประสานหน่วยงานรัฐ และรายงานสถานการณ์ต่างๆในชุมชนต่อเจ้าหน้าที่ - มีกฎกติกาในชุมชน ตั้งกลุ่มหรือคณะทำงานในการตรวจตรา สอดส่อง ความเคลื่อนไหว - ชุมชนทำงานร่วมกับรัฐด้วยดี ไม่มีข้อขัดแย้ง ใช้เครือข่ายทางสังคม และการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการสอดส่องดูแล ควบคุม สร้างกฎกติการ่วมกันในการปฏิบัติ โดยมีผู้นำที่เข้มแข็งในการบังคับใช้	- ภาครัฐ เช่น ตำรวจ , อบต. - ผู้นำชุมชน - ประชาชนทุกคน

ตารางที่ 4.17 (ต่อ)

ผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของชุมชน	แนวทางการสร้าง/นำเอาภูมิคุ้มกันมาใช้	บุคคล/องค์กร ที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
9.ปัญหาความขัดแย้ง ในการอยู่ร่วมกัน ในกรณีที่มีแรงงานต่างชาตินำเข้ามาอาศัยในชุมชน	คนในชุมชน	-	การรู้จักการยอมรับความแตกต่าง ทำความเข้าใจทั้งตัวเราและเขา	ผู้นำควรจะทำ ความเข้าใจกับคนในชุมชน

4.8 สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8

การศึกษาการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ทางสำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8 ได้คัดเลือกพื้นที่ศึกษา คือ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเด่นด้านชาติพันธุ์ไทยเบิ้ง ที่มีทุนของสังคมในเรื่องของภาษา วัฒนธรรม และประเพณีชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งขอนำเสนอตัวอย่างละเอียดต่อไป

4.8.1 บริบทของชุมชน

ตำบลโคกสูง เป็นแหล่งชุมชนที่มีผู้คนอยู่อาศัยรวมกันมาในลักษณะหมู่บ้านใหญ่ เชื่อกันว่า ดินแดนนี้มีผู้อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอาศัย และได้สร้างสมวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ต่อเนื่องกันมาเป็นเวลาหลายร้อยปี ตั้งแต่ศตวรรษที่ 13 - 14 จนถึงปัจจุบัน ตำนานชื่อตำบลโคกสูง มีตำนานเล่าขานของคนในหมู่บ้านว่าชื่อ โคกสูงนั้นเพี้ยนมาจากคำว่า “โคกสาวหลง” เดิมบ้านโคกสูงเป็นป่ามีนายพรานสองพี่น้องออกล่าสัตว์ ขึ้นไปนั่งห้างบนต้นไม้ และมีหญิงสาวเดินร้องไห้มา นายพรานคิดว่าเป็นเสื้อสมิงจึงยิงไปที่สาวคนนั้น แต่เข้านายพรานจึงทราบว่าเป็นหญิงสาวคนนั้นไม่ใช่เสื้อสมิง แต่เป็นลูกสาวผู้ใหญ่บ้านพลัดหลงป่ามา นายพรานคิดเสียใจ จึงตั้งชื่อหมู่บ้านแก้นั้นว่า “โคกสาวหลง” เพื่อเป็นอนุสรณ์ แต่แล้วก็เพี้ยนมาเป็น “โคกสูง” หลักฐานบ่งบอกร่องรอยทางโบราณคดี หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏในเขตตำบลโคกสูง เป็นที่ยืนยันว่าบริเวณแห่งนี้ ได้มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่แต่อดีตกาล จากแหล่งโบราณสถานโบราณวัตถุที่พบ ได้แก่ เสาหงส์ โบสถ์เก่า ฐานโยนิ บัวกลีบขลุ่ย หินศิลาแลงที่วัดโคกสำราญ และก้อนเศษเหล็กที่บริเวณหนองนฤพนธ์ผอง หนองใหญ่

ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เป็นชุมชนเก่าแก่ จัดตั้งครั้งแรกเป็นนิคมสร้างตนเองสำหรับราษฎรที่ไม่มีอาชีพแน่นอน โดยจัดสรรที่ดินให้เป็นที่ทำกิน และอยู่ในความดูแลของนิคมพระพุทธบาทสระบุรี กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ต่อมาได้ตั้งเป็นตำบลพัฒนานิคม อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี เมื่อปี พ.ศ.2505 อยู่ห่างออกไปทางทิศตะวันออกของจังหวัดลพบุรี ประมาณ 60 กิโลเมตร ผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณตำบลโคกสูงมีวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีตลอดจนการดำรงชีวิตที่มีลักษณะเป็นกลุ่มชาติ

พันธุ์ “ไทยเบ้ง” พุดภาษาล้าน สำเนียงคล้ายภาษาไทยภาคกลาง ออกเสียงเหน่อ แต่ไม่เท่าสำเนียงสุพรรณบุรี ชาวไทยเบ้งโคกสูงสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้มากมาย สิ่งที่เป็นสัญลักษณ์เด่นชัด บอกความเป็น “ไทยเบ้งโคกสูง”

4.8.2 สภาพปัญหาของชุมชน

ปัญหาในพื้นที่ตำบลโคกสูง โดยการสรุปผลจากการจัดเวที “สร้างความเข้าใจชุมชนไทยสู่ประชาคมอาเซียน” และการลงพื้นที่ทำ Focus Group ร่วมกับเจ้าหน้าที่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเฉลิมพระเกียรติ 60 พรรษา นวมินทราชินี แกนนำชุมชน ทีมสภาเด็กและเยาวชนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และประชาชน ทำให้ทราบสถานการณ์ปัญหาในตำบลที่เป็นประเด็นสำคัญสามารถสรุปปัญหาที่สำคัญ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตารางที่ 4.18 การวิเคราะห์สภาพปัญหาในพื้นที่ตำบลโคกสูง

ลำดับความสำคัญของปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
1.เด็กและเยาวชนติดยาเสพติด	- พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชนในตำบล เช่น การจับกลุ่มมั่วสุม การทดลองสูบบุหรี่ และสารเสพติดอื่นๆ ในชุมชน	- การอยากรู้ อยากลองของเด็กและเยาวชน - การนำเข้ามาของคนจากภายนอกชุมชน - การสัมผัสและใกล้ชิดกับคนในครอบครัวที่ติดยาเสพติด
2.เศรษฐกิจ	- ความมั่นคงด้านรายได้	- การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากภาคเกษตรสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น
3.การเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ	- จำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นและขาดผู้ดูแล	- การย้ายถิ่นของวัยแรงงานหลังจากมีครอบครัว
4.ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- การลดลงของพื้นที่ป่า - หน้ดินถูกทำลาย - แหล่งน้ำธรรมชาติลดลง	- พื้นที่ป่าและพื้นที่เนินเขาถูกกว้านซื้อโดยนายทุนและบริษัทขนาดใหญ่ - การใช้ปุ๋ยและสารเคมี - การปลูกพืชเชิงเดี่ยว - จัดสรรเข้าในพื้นที่ของเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์
5. การสืบทอดด้านภาษาและวัฒนธรรม	- การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม	- ทักษะติดต่อกำนันชุมชนที่ลดลง - การรับวัฒนธรรมจากภายนอก - ขาดความใส่ใจอย่างจริงจังจากอปท.ในพื้นที่

ตารางที่ 4.18 (ต่อ)

ลำดับความสำคัญของ ปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
6. การรวมกลุ่มและการ สนับสนุนจากอปท.	- ความไม่ยั่งยืนในการรวมกลุ่มต่างๆ - ไม่สามารถเพิ่มจำนวนสมาชิกของ กองทุนสวัสดิการชุมชน - ขาดการสนับสนุนจากอปท.ในพื้นที่	- กลุ่มเกิดจากการจัดตั้งของหน่วยงาน ภาครัฐ - ไม่เชื่อมั่นในกรรมการ - ไม่ต้องการเพิ่มภาระในการจ่ายเงิน สมทบรายเดือน - ไม่เห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการ เป็นสมาชิก - ไม่มั่นใจว่าจะยั่งยืน - การแบ่งพรรคแบ่งพวกทางการเมือง - การไม่ให้ความสำคัญ ต่อ การ ขับเคลื่อนกิจกรรมด้านสังคม

จากตารางดังกล่าวจะเห็นได้ว่า มีการจัดกลุ่มลักษณะของปัญหาให้อยู่ภายใต้ 3 สาเหตุหลักของ
ประชาคมอาเซียน พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่จัดอยู่ในเสาของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งชุมชนร่วมกันจัดลำดับ
ความสำคัญ เริ่มจากปัญหาเด็กและเยาวชนติดยาเสพติด เป็นอันดับหนึ่ง เพราะกลุ่มเด็กและเยาวชนถือเป็น
กำลังสำคัญทั้งร่างกาย แรงใจ และแรงสมอง ในการจะพัฒนาและกำหนดทิศทางในอนาคตของตำบล
รองลงมา คือ การเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ต่อมาคือ ปัญหาขาดการสืบทอด
ด้านภาษาและวัฒนธรรม ที่นับวันจะถูกทอดทิ้งความสำคัญลง เนื่องจากทัศนคติและการเปลี่ยนแปลง
ต่างๆ ที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว และปัญหาการรวมกลุ่มและการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำหรับ
ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ชุมชนก็ให้ความสำคัญไม่แพ้ด้านสังคม เนื่องจากเป็นเรื่องปากท้อง และการสร้างความ
มั่นคงให้แก่ชีวิต ส่วนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประชาชนก็ให้ความสำคัญกับปัญหาการบุกรุก
พื้นที่ป่าเพื่อทำโรงงานและแหล่งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่

4.8.3 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน

การดำรงวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้ง สามารถสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามที่บรรพ
บุรุษได้สร้างไว้มากมาย ส่วนหนึ่งมาจากการที่ชุมชนมีผู้นำ อาสาสมัคร ครู-อาจารย์ที่เข้มแข็ง เป็นผู้ที่มีความรู้
ความสามารถ เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ทำงานเป็นทีมและสานสัมพันธ์กับคน 3 วัยได้ (เด็ก/เยาวชน, ผู้ใหญ่(วัย
แรงงาน) และผู้สูงอายุ) ผ่านกิจกรรมที่สร้างความสุขแบบง่ายๆ ซึ่งช่วยให้ชุมชนมีเกราะป้องกันตนเองจาก
ผลกระทบภายนอก

ภูมิคุ้มกันของสังคมที่ตำบลโคกสูง ใช้ในการแก้ไขปัญหาและดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน คือ
การใช้อัตลักษณ์ของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้งและพลังของการทำงานร่วมกันของผู้นำแบบไม่เป็น
ทางการไม่ว่าจะเป็นครู-อาจารย์ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งสามารถทำงานเป็นทีมสานสัมพันธ์กับคน 3 วัยได้ ทั้งเด็ก

และเยาวชน, ผู้ใหญ่(วัยแรงงาน) และผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมด้านศิลปะ ประเพณี ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ที่สร้างความสุขแบบง่ายๆ ซึ่งช่วยให้ชุมชนมีเกราะป้องกันตนเองจากผลกระทบภายนอก คือ

การมีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้นำ แกนนำสภาเด็ก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการกับปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสังคม เช่น ปัญหาเด็กและเยาวชนติดยาเสพติด ในอนาคตหากประเทศก้าวเข้าสู่ประชาคมสังคมอาเซียนปัญหาจากยาเสพติดจะสามารถแพร่กระจายได้อย่างง่ายขึ้น จึงต้องอาศัยความเข้าใจและใส่ใจจากทุกฝ่าย รวมถึงความใกล้ชิดและเข้าอกเข้าใจกันของคนในครอบครัว

รูปแบบการดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย ถ้อยทีถ้อยอาศัย และการช่วยเหลือแบ่งปัน ก็จะช่วยลดปัญหา การแย่งชิงงาน ทรัพยากรธรรมชาติ และสวัสดิการด้านต่างๆจากสมาชิกกันเองในชุมชน และคนต่างด้าวที่เข้ามา แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานของกฎระเบียบและข้อปฏิบัติของชุมชน รวมถึงการขยายแนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็เป็นภูมิคุ้มกันอย่างดีที่จะทำให้คนหันมาพึ่งพาตนเองมากกว่ารอคอยการช่วยเหลือจากภาครัฐ

ผู้นำและเครือข่ายชาติพันธุ์ไทยเบิ้ง ที่ดำเนินกิจกรรมสานสัมพันธ์ และมีเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยถึงสถานการณ์ด้านภาษาและวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง สามารถสร้างคุณค่าและความตระหนักของเยาวชนในและนอกตำบลให้สนใจ ไม่อับอายและเห็นคุณค่าวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนตนเองช่วยสร้างความเข้มแข็งและลดปัญหาขาดการสืบทอดด้านภาษาและวัฒนธรรม รวมถึงช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนสืบต่อไป ช่วยลดปัญหาขาดความสามัคคีและสร้างการมีส่วนร่วมให้ทุกคนในชุมชนได้ สำหรับปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ แม้ว่าจะยังไม่มีแนวทางหรือภูมิคุ้มกันสำหรับการดูแลผู้สูงอายุที่ชัดเจน แต่หลายหน่วยงานก็พยายามส่งเสริมกิจกรรมให้คนแต่ละช่วงวัยได้ดูแลกัน เช่น ศูนย์ ๓วัยสานสายใยรักแห่งครอบครัว ได้จัดกิจกรรมโครงการผู้สูงอายุถ่ายทอดภูมิปัญญา และกิจกรรมห้องเรียนภูมิปัญญา เพื่อให้ผู้สูงอายุไม่เครียด ซึมเศร้า และได้มีโอกาสได้ถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นหลัง

ตารางที่ 4.19 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้แก้ไขปัญหาของชุมชน

ปัญหา	ภูมิคุ้มกันที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหา
1. ปัญหาเด็กและเยาวชนติดยาเสพติด	- ความรักความอบอุ่นในครอบครัว โดยการส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมที่แสดงออกถึงความรักความห่วงใยของคน 3 วัยในชุมชน (ลูก พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย) - ผู้นำ ต้องไม่ละเลยและให้ความสำคัญเพราะเด็ก เยาวชนจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาตำบลต่อไป - การจริงจังของสถานศึกษา ในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานด้านการปกครอง และตำรวจในการดำเนินการป้องกัน/แก้ไขปัญหาโดยการเฝ้าระวัง ตั้งด่านตรวจ และจัดโครงการบำบัดยาเสพติด - เครือข่ายด้านสังคมสอดส่องดูแลอย่างเป็นระบบ

ตารางที่ 4.19 (ต่อ)

ปัญหา	ภูมิคุ้มกันที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหา
2. ปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ	- ผู้นำเห็นความสำคัญ พัฒนาศักยภาพให้เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัยของผู้สูงอายุ คลังภูมิปัญญาผู้สูงอายุ - เชื่อว่าผู้สูงอายุซึ่งเป็นผู้ที่สามารถคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง - การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง - การยึดถือปฏิบัติตามประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อของชุมชน
3. ปัญหาการสืบทอดด้านภาษาและวัฒนธรรม	- ผู้นำที่มีความตั้งใจในการสืบทอดวัฒนธรรมไทยแท้ - ผู้สูงอายุมีองค์ความรู้และสามารถถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง - มีการปฏิบัติสืบทอดเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง และกลุ่มเด็ก เยาวชนให้ความสนใจ
4. ปัญหาการขาดความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของชุมชน	- อาศัยกิจกรรมที่เป็นประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อของตำบลเป็นพื้นที่ในการเชื่อมร้อยคนมาพูดคุยพบปะและทำกิจกรรมร่วมกัน
5. ปัญหาการรวมกลุ่มและการสนับสนุนจากภาครัฐ	- การมีกลุ่มหรือรวมตัวกันทำกิจกรรมอย่างอิสระ - การสร้างกลไกผู้นำ ในการขับเคลื่อนเครือข่ายพลังชุมชน โดยอาศัยกิจกรรมที่เป็นประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อของตำบลเป็นเครื่องมือในการเชื่อมร้อยคนมาพูดคุยพบปะและทำกิจกรรมร่วมกัน
6. ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ	- การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง - การใช้องค์ความรู้ในการทำหากินแบบไม่เบียดเบียนทรัพยากร

แม้ว่าภาวะผู้นำ และเครือข่ายชาติพันธุ์ไทยแท้ เครือข่ายความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สำคัญในการใช้รองรับผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตำบลโคกสูง แต่ภูมิคุ้มกันที่มีอยู่ดังกล่าวยังคงไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาที่ค่อนข้างซับซ้อนและยุ่งยาก เนื่องจากผู้นำยังมีการแบ่งพรรคแบ่งฝ่ายไม่สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างเข้มแข็ง และมีผู้นำเพียงบางกลุ่มที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้านสังคมของชุมชน ส่วนความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดความต่อเนื่องในด้านงบประมาณและการสนับสนุนองค์ความรู้ที่ชุมชนต้องใช้ในการรองรับผลกระทบด้านต่างๆ ต้องค่อยเติมและหนุนเสริมตามศักยภาพ

4.8.4 แนวโน้มและผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน

ผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน จากการจัดเวที “สร้างความเข้าใจ ชุมชนไทยสู่ประชาคมอาเซียน” โดยการเชิญ ดร.ชัยวัฒน์ ทวีเทียน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี จัดกระบวนการให้ความรู้ ชวนคิด ชวนคุย พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับการเปิดหน้าต่างชุมชนสู่อาเซียน ในปี 2558 พบว่า ชาวบ้านทั่วไปที่เป็นวัยแรงงาน กลุ่มสตรี และกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนจะยังไม่คุ้นชินกับคำว่าอาเซียน ไม่ว่าจะเป็นความหมาย สัญลักษณ์ จำนวนประเทศสมาชิก ภาษาหรือคำทักทาย เป็นต้น แต่ในส่วนของผู้สูงอายุทั้งแบบเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐในชุมชน จะสามารถแลกเปลี่ยนและมีความเข้าใจเรื่องอาเซียน สำหรับกลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานศึกษาในตำบลโคกสูง สามารถตอบคำถามที่เป็นลักษณะของความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอาเซียนได้

เนื่องจากในปัจจุบันเกือบทุกโรงเรียนในตำบลให้ความสำคัญ และมีการติดป้ายประชาสัมพันธ์ให้ความรู้อย่างต่อเนื่อง

หลังจากการให้ความรู้เรื่องอาเซียน และเชื่อมโยงให้เห็นถึงทุนทางสังคมที่มีในจังหวัดลพบุรี และตำบลโคกสูงแล้ว ได้มีการระดมความคิดเห็นพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เป็นเวทีของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งทำให้ได้ข้อมูลแนวโน้มผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน ดังนี้

ตารางที่ 4.20 แนวโน้มในการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมในการรองรับผลกระทบที่จะเกิดจากประชาคมอาเซียน

ผลกระทบด้านบวก	แนวโน้มในการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคม
1. ด้านภาษาและวัฒนธรรม	- การสืบทอดภาษาและรักษาวัฒนธรรมของตำบลโคกสูงนั้นทุกคนในชุมชนต้องร่วมกันสร้างความภาคภูมิใจต่อวัฒนธรรมและภาษาพูดแบบไทยเบิ้งให้เกิดขึ้น ส่งเสริมและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนให้สามารถเสริมสร้างระบบการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและสร้างเยาวชนรุ่นใหม่ ๆ ที่ศักยภาพของชุมชน - การปรับพื้นที่ให้เป็นลานวัฒนธรรม หรือพิพิธภัณฑ์ด้านการเรียนรู้ตลอดปี(ตลอดชีวิต) หรือตามฤดู ปีละ 4 ครั้ง - การส่งเสริม สนับสนุน ตามความสนใจของกลุ่มเป้าหมายไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชน เช่น การจัดค่ายภาษาอังกฤษ การสอนวิธีทำหนังสือเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ในชุมชน และการฝึกทำหนังสือพื้นบ้าน (ทำมือ) เพื่อรวบรวมข้อมูลภายในชุมชนที่ทำให้ได้ง่าย อ่านสบาย และเป็นคู่มือการเรียนรู้ของทุกเพศวัย
2. ด้านเศรษฐกิจ รายได้ และการประกอบอาชีพ	- ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการเกษตร ต้องเข้ามาส่งเสริมให้ความรู้ พาไปศึกษาดูงานในพื้นที่ที่มีความสำเร็จด้านการพัฒนาอาชีพตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง - ส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัวแบบง่าย ๆ ไว้รับประทานแบบปลอดสารพิษ สร้างตลาดกรีนมาร์เก็ตไว้รองรับ - การส่งเสริมให้ผู้พิการหรือแรงงานไร้ฝีมือในชุมชนสามารถประกอบอาชีพและมีรายได้ที่เพิ่มขึ้น - การส่งเสริมอาชีพแก่กลุ่มสตรี เช่น งานทอผ้า(ย่าม/ผ้าขาวม้า) จักสาน เพื่อเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ พร้อมทั้งส่งเสริมด้านการตลาดไว้รองรับผลผลิต - การอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกร เพื่อพัฒนาผลผลิต และเข้าสู่ตลาดอาเซียนได้
3. เครือข่ายชาติพันธุ์	- การจัดทำระบบฐานข้อมูลชาติพันธุ์ระดับตำบล จังหวัด ประเทศ - เปิดเวทีสัญจรพบปะแลกเปลี่ยนและทำกิจกรรมร่วมกัน โดยการสนับสนุนของสภาวัฒนธรรม - การจัดให้มีห้องเรียนภูมิปัญญาชาติพันธุ์ - การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ไทยเบิ้งโคกสูง ไทยพวนบ้านหมี่ ไททรงดำ ฯลฯ - การจัดทำศูนย์เรียนรู้/แหล่งศึกษาดูงานของเครือข่ายชาติพันธุ์
4. นวัตกรรมใหม่ๆ	- พัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น ตั้งศูนย์อินเทอร์เน็ตในชุมชน เพื่อให้ทุกคนสามารถใช้สืบค้นข้อมูลความเคลื่อนไหว ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและความมั่นคง - ส่งเสริมให้เกิดงานวิจัย ที่เกิดจากความสนใจของชาวบ้านในชุมชน การทำหนังสือเพื่อสะท้อนวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเบิ้งกับสังคมภายนอก

ตารางที่ 4.20 (ต่อ)

ผลกระทบด้านลบ	แนวโน้มในการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคม
1. ยาเสพติดในชุมชน	- การแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนตำบลโคกสูง จะต้องมีการจัดอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษและพิษภัยของยาเสพติด พร้อมทั้งให้หน่วยงานของทุกภาคส่วนที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไข ป้องกันปัญหายาเสพติดได้เข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบและติดตามผลอย่างจริงจังต่อเนื่อง ควรมีการปราบปรามคนติดยาเสพติดและคนจำหน่ายให้เด็ดขาด กำจัดกลุ่มผู้มีอิทธิพลในตำบล เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้เป็นตัวการสำคัญในการจำหน่ายยาเสพติด อย่างไม่เกรงกลัวกฎหมาย <i>สุดท้ายครอบครัวซึ่งเป็นเสาหลักหนึ่งของสังคมก็ควรมีบทบาทสำคัญในการให้ความรัก ความอบอุ่นเพื่อเป็นเกราะป้องกันปัญหายาเสพติดให้แก่กลุ่มเด็กและเยาวชนในตำบลโคกสูงต่อไป นายมนตรี สลุงใหญ่ กล่าว</i> - ให้ความรู้อย่างเท่าทันต่อกระบวนการยาเสพติดที่อาจเข้ามาพร้อมแรงงานกลุ่มต่างๆ และควรสร้างเครือข่ายการเฝ้าระวังระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชน ในการป้องกันปราบปรามยาเสพติด
2. การแย่งชิงงาน / สวัสดิการด้านต่างๆ จากแรงงานต่างด้าว	- การจัดอบรมหลักสูตรภาษาอังกฤษเพื่อการทำงานและสื่อสารทั่วไปอย่างมีประสิทธิภาพ - จัดให้มีกองทุนสวัสดิการชุมชนสำหรับคนต่างด้าวที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่พร้อมทั้งดูแลความเรียบร้อย และสร้างความสงบภายในชุมชน - พัฒนาแรงงานไร้ฝีมือในชุมชนให้เป็นแรงงานมีฝีมือและมีความรู้ความชำนาญเฉพาะ ซึ่งจะสามารถรับค่าจ้างในอัตราที่สูงขึ้น พร้อมทั้งสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการแข่งขันในตลาดที่กว้างขึ้น - การกำหนดกฎกติกาชุมชนสำหรับทุกคนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่
3. ภูมิปัญญา ภาษาและวัฒนธรรม	- หน่วยงานทุกภาคส่วนและประชาชนต้องให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากขึ้น - สร้างสินค้าเชิงวัฒนธรรมจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้รู้จักในชื่อของ OTOP ชุมชน และส่งเสริมคุณภาพสินค้าให้สามารถขยายตลาดแข่งขันได้ในระดับประเทศ - ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เน้นจุดขายที่การเรียนรู้วิถีชุมชน - ส่งเสริมกิจกรรมตลาดนัดศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้มีศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยนด้านวัฒนธรรม
4. การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	- การสร้างความตระหนักและรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติที่เหลือน้อยในชุมชน เช่น มีการตั้งเจ้าหน้าที่หรือผู้นำชุมชนร่วมกับประชาชนในการดูแลพื้นที่สาธารณะ มีการกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อห้ามและบทลงโทษ

4.8.5 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียนในปัจจุบัน

การเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนนั้น ปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนยังไม่มี ความเข้าใจ และยังไม่มีแผนการเตรียมความพร้อมใดๆ จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากยังไม่เห็นถึงความสำคัญ ว่าอาเซียนกับชุมชนจะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันได้อย่างไร โดยวิธีการใดใครบ้างจะมีส่วนได้ประโยชน์และเสียประโยชน์ ซึ่งต่างจากภาครัฐ ได้แก่ ศูนย์ 3 วิสัย สานสายใยรักแห่งครอบครัว ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 50 สถานศึกษาในชุมชน รพ.สต. เป็นต้น ที่พยายามจะผลักดันด้านความรู้

และสร้างความตระหนักต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหากตำบลโคกสูงก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนเต็มตัว โดยอาศัยกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพแกนนำและเยาวชนในตำบลด้านภาษา โรงเรียนในชุมชนก็มีการประดับธง และให้ความรู้ทั่วไปแก่เด็กนักเรียน ทำให้ในส่วนของชาวบ้านระดับแกนนำ รวมถึงเด็กและเยาวชนมีความกระตือรือร้นในเรื่องนี้มากขึ้น ในการนี้ชุมชนได้ร่วมกันพิจารณาว่าตำบลโคกสูงได้ผ่านกระบวนการหรือกิจกรรมใดมาบ้างที่เป็นการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน ที่ประชุมได้กล่าวถึงแต่ละกิจกรรมโดยสรุปรายละเอียดได้ดังนี้

ตารางที่ 4.21 กิจกรรมขับเคลื่อนในตำบลโคกสูงโดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

กิจกรรม	หน่วยงาน	กลุ่มเป้าหมาย
จัดทำข้อมูลพินิจทัศน์พื้นบ้านไทยเบ๊	- คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี	- แกนนำชุมชน - ครูภูมิปัญญา - กลุ่มเด็กและเยาวชน
การประชุม/ระดมความคิด เครือข่ายสื่อพื้นบ้านสานสุข	- เครือข่ายสื่อพื้นบ้านภาคกลาง สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม เอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล	- กลุ่มเด็กและเยาวชน - สมาชิกเครือข่ายสื่อพื้นบ้าน
ค่ายยุวชนรักษาสันติ	- ศูนย์ ๓ วัยสานสายใยรักแห่ง ครอบครัว โคกสูง จังหวัดลพบุรี ร่วม โรงเรียนโคกสูงวิทยา	- สมาชิกศูนย์ ๓ วัยสานสายใยรัก แห่งครอบครัว โคกสูง
ค่ายส่งเสริมกระบวนการคิด วิเคราะห์เหตุผลสำหรับเด็ก	- ศูนย์ ๓ วัยสานสายใยรักแห่ง ครอบครัว โคกสูง จังหวัดลพบุรี ร่วม สำนักงานพัฒนาสังคมและความ มั่นคงของมนุษย์จังหวัดลพบุรี และ สภาเด็กและเยาวชนตำบลโคกสูง	- สมาชิกศูนย์ ๓ วัยสานสายใยรัก แห่งครอบครัว โคกสูง - สภาเด็กและเยาวชนตำบลโคกสูง
โครงการ ผู้สูงอายุถ่ายทอดภูมิ ปัญญา “เพื่อสร้างอาชีพและ รายได้”	- ศูนย์ ๓ วัยสานสายใยรักแห่ง ครอบครัว โคกสูง จังหวัดลพบุรี ร่วม ศูนย์พัฒนาสังคม หน่วยที่ 50 จังหวัดลพบุรี	- สมาชิกศูนย์ ๓ วัยสานสายใยรัก แห่งครอบครัว โคกสูง
ห้องเรียนภูมิปัญญา	- ศูนย์ ๓ วัย สานสายใยรักแห่ง ครอบครัวโรงเรียนโคกสูงวิทยา ณ โรงเรียนโคกสูง จังหวัดลพบุรี	- เด็กและเยาวชนในตำบลโคกสูง - ประชาชนทั่วไปในตำบล

ซึ่งกิจกรรมที่กล่าวมา เริ่มเข้มข้นตั้งแต่ในปี 2553 เป็นต้นมา กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยบ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดลพบุรี ได้ดำเนินงานตามแผนงานสวัสดิการสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มุ่งกลุ่มเป้าหมายเด็กและเยาวชนในตำบลโคกสูงให้ได้รับการเสริมสร้างความรู้และสภาพแวดล้อมทางครอบครัวที่เหมาะสม โดยช่วยเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงและพัฒนาศักยภาพชีวิต คน 3 วัย โดยได้มีแผนการดำเนินงานร่วมกับแกนนำในชุมชน ซึ่งแม้ว่าโครงการเหล่านี้จะไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องของอาเซียน แต่เป็นการพัฒนาศักยภาพให้แกนนำและผู้เข้าร่วม

ส่วนหนึ่งเพื่อเตรียมกายเตรียมใจ รองรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างเข้มแข็งและคงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไทยเบ็ญโคกสูงเอาไว้

แม้หลายๆ กิจกรรมจะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนในด้านดี อย่างไรก็ตามหากอาเซียนจะมาถึงในเวลาอันใกล้นี้ ชุมชนเองก็ควรมีการเตรียมการตั้งรับไว้ ในด้านอื่นๆ เพิ่มขึ้นอีก ได้แก่ การเตรียมคน ในที่นี้หมายถึงทุกคนในชุมชน ตั้งแต่วัยเด็ก เยาวชน วัยแรงงาน ผู้ชราและผู้พิการ เพราะการพัฒนาคนเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด โดยเริ่มจากการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ เพราะจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนได้ และได้เสนอรูปแบบการเตรียมคน ประกอบด้วย 1) เตรียมความรู้ด้านต่างๆ เช่น ทักษะด้านภาษา โดยอาศัยการถ่ายทอดอาจจะเป็นจากลูกในวัยเรียนสู่พ่อแม่ที่บ้าน จากผู้ใหญ่บ้านสู่ลูกบ้านในแต่ละหมู่บ้าน หรือการเข้ารับการฝึกอบรมด้านอาเซียนแบบง่ายๆ แต่สามารถเข้าใจและเกิดประโยชน์อย่างจริงจัง การทัศนศึกษาดูงานในชุมชนที่มีภูมิคุ้มกันที่เพียงพอ ก็เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยให้เข้าใจวิธีการปฏิบัติเพื่อป้องกันผลกระทบจากอาเซียนในทางลบที่เข้าใจได้ไม่ยาก 2) เตรียมความพร้อมด้านจิตใจ ต้องเข้าใจว่าทุกอย่างล้วนเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป ดังนั้นคนในชุมชนต้องกล้าที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นให้ได้ เข้าใจความแตกต่างด้านภาษา ศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ และพร้อมปรับตัวให้สามารถอยู่กับสิ่งใหม่ๆ ได้อย่างลงตัว 3) เตรียมความพร้อมด้านฝีมือ เป็นการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของคน จากแรงงานไร้ฝีมือ รับจ้างหาเช้ากินค่ำ อาจจัดอบรมเสริมความรู้จากกรมแรงงาน หรือหน่วยงานด้านพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อให้คนเหล่านี้มีทางเลือกและเป็นตัวเลือกให้กับผู้จ้างต่างๆ และเป็นการเพิ่มรายได้ และ 4) เตรียมเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เน้นการสร้างเครือข่ายเพื่อขยายแนวคิดด้านต่างๆ ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพตำบลให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตามบริบทพื้นที่ที่โดดเด่น และพัฒนาเป็นเครือข่ายระดับชุมชนตำบล อำเภอ สร้างโอกาสแห่งการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอื่นๆ ซึ่งส่วนนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น น่าจะเป็นกลไกหลักที่สามารถหนุนเสริมให้งานด้านเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนให้มากขึ้น มีพลังและขับเคลื่อนงานได้อย่างต่อเนื่อง

4.8.6 แนวทางในการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารับผลกระทบจากประชาคมอาเซียนในอนาคต

แม้ว่าตำบลโคกสูงจะมีหน่วยงานภาครัฐ NGOs ที่เข้าไปขับเคลื่อนกิจกรรมด้านสังคมอย่างหลากหลาย และพยายามที่จะพัฒนาศักยภาพให้แก่นำชุมชน เด็กเยาวชน ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ที่สนใจ มีความพร้อมในด้านต่างๆ แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่มักยังคำนึงถึงเรื่องปากท้องและความมั่นคงของรายได้เป็นสำคัญต่อการดำรงชีวิตมากกว่าเรื่องอื่น ในปี 2558 เมื่อประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างเต็มตัว ในขณะที่โดยรวมแล้วชุมชนมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ไม่เพียงพอต่อการรองรับผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยภายนอก จำเป็นต้องมีการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้มากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการคงเอกลักษณ์ความเป็นตัวตนของคนไทยเบ็ญโคกสูง ซึ่งน่าจะเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมอันดับแรกๆ ที่ควรเสริมสร้างให้มากขึ้นและเป็นพื้นฐานที่ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับภูมิคุ้มกันในด้านอื่นๆ ต่อไป ซึ่งชุมชนได้ร่วมกันเสนอแนวทางในการสร้างและนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมาเป็นเครื่องมือในการกำหนดทิศทางการพัฒนาตำบลในอนาคต วิถีชีวิตเรียบง่ายของคนตำบลโคกสูงที่แปรเปลี่ยนไป ส่วนหนึ่งมาจากผลการเวนคืนที่ดินบริเวณเขื่อนป่าสักที่ทำให้คนรวยได้เข้ามาดำเนินธุรกิจอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็น โรงงานยูนิเวอร์แซล บ็อกซ์ (1995) จำกัด บริษัทสหฟาร์มจำกัด บริษัทปิโตรอินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด และบริษัท ทีเจฟาร์ม จำกัด รวมถึงพื้นที่ที่มีความน่าสนใจในด้านของทรัพยากรที่สามารถจัดการให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนชนบทในเขตพื้นที่จัดสรรของสำนักงานพัฒนา

นิคม กลายเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท ที่การพัฒนาต่างๆ ค่อยๆ รุกคืบจนเห็นการเปลี่ยนแปลงได้ไม่ยากจากรุ่นพ่อแม่สู่รุ่นลูกหลาน

ปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ในตำบลโคกสูงยังไม่มีความเข้าใจ และยังไม่มีแผนการเตรียมความพร้อมที่เพียงพอ แต่หน่วยงานภาครัฐมีความพยายามจะสร้างความรู้ และสร้างความตระหนักต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคตหากสังคมก้าวเข้าสู่อาเซียนเต็มตัว โดยอาศัยกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพโดยการเตรียมคน ด้านทักษะและฝีมือ การเตรียมจิตใจเพื่อเข้มแข็งก้าวผ่านการเปลี่ยนแปลงได้ และพร้อมปรับตัวให้สามารถอยู่กับสิ่งใหม่ๆ ได้อย่างลงตัว เตรียมเครือข่ายการเรียนรู้ ควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพตำบลให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ตามบริบทพื้นที่ที่โดดเด่นด้านสังคมและวัฒนธรรมชุมชน

การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน ต้องเริ่มต้นด้วยการระเบิดความอยากจากภายใน คือ ชุมชนตระหนักและต้องการที่จะสร้างความพร้อมให้กับตนเอง ครอบครัว ชุมชนตำบล โดยรู้จักกำหนดทิศทางอนาคตของตำบลที่อยากเห็นไปในทิศทางไหน ในขณะที่สังคมก้าวไปข้างหน้าประชาชนในตำบลโคกสูงจะทำอะไรเพื่อรักษาเอกลักษณ์ความเป็นตัวตนของคนไทยเบ็ญโคกสูง เพราะอัตลักษณ์เหล่านี้เป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมอันดับแรกๆ ที่ควรเสริมสร้างให้มากขึ้น ซึ่งจะเป็พื้นฐานที่ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับภูมิคุ้มกันในด้านอื่นๆ ของชุมชนต่อไป รายละเอียดแนวทางการสร้าง/นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารอบรับผลกระทบดังกล่าว ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.22 แนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

แนวโน้มผลกระทบ ของประชาคม อาเซียนที่มีต่อ ชุมชน	กลุ่มเป้าหมาย ที่ได้รับ ผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของ ชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมา รองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กร ที่ควรเข้ามา มีส่วนร่วม
1. ด้านสังคมและ วัฒนธรรม 1.1 ปัญหาเด็กและ เยาวชนติดยาเสพติด	- เด็กและ เยาวชน	- โครงการรณรงค์ถึง โทษและพิษภัยของยา เสพติดโดยโรงเรียน ร่วมกับอบต.โคกสูง - กิจกรรมบำบัดยา เสพติดให้กับกลุ่มเด็ก และเยาวชน	- การจัดอบรมสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโทษและ พิษภัยของยาเสพติด - หน่วยงานของทุกภาคส่วน ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการ แก้ไข ป้องกันปัญหาเสพติด ได้เข้ามามีส่วนร่วม รับผิดชอบและติดตามผล อย่างจริงจังต่อเนื่อง - มีการปราบปรามคนติดยา เสพติด และคนจำหน่ายให้ เด็ดขาด กำจัดกลุ่มผู้มี อิทธิพล - ส่งเสริมให้ครอบครัวเป็น เสาหลักในการให้ความรัก ความอบอุ่นเพื่อเป็นเกราะ	- ผู้ปกครอง สมาชิก ในครอบครัว - ผู้นำและประชาชน ในชุมชน - โรงเรียน รพ.สต. อสม. - องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น - เจ้าหน้าที่ตำรวจ - บ้านพักเด็กและ ครอบครัว - ศูนย์ ๓ สายสายใย รักแห่งครอบครัว - ศูนย์พัฒนาสังคม

แนวโน้มผลกระทบ ของประชาคม อาเซียนที่มีต่อ ชุมชน	กลุ่มเป้าหมาย ที่ได้รับ ผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของ ชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมา รองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กร ที่ควรเข้ามา มีส่วนร่วม
			ป้องกันปัญหาเสียดสีให้แก่ กลุ่มเด็กและเยาวชน - ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการรับรู้และเรียนรู้ จากปัญหาที่เกิดขึ้น และร่วม ดำเนินการเพื่อจัดการ/แก้ไข ปัญหา	
1.2 เครือข่ายชาติ พันธุ์	- กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยเบิ้ง - ประชาชน ทั่วไป	- การจัดตั้งสภา วัฒนธรรมตำบลโคก สูง	- การจัดทำระบบฐานข้อมูล ชาติพันธุ์ระดับตำบล จังหวัด ประเทศ - เปิดเวทีสัญจรพบปะ แลกเปลี่ยนและทำกิจกรรม ร่วมกัน โดยการสนับสนุน ของสภาวัฒนธรรม - การจัดให้มีห้องเรียนภูมิ ปัญญาชาติพันธุ์ - การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ไทยเบิ้ง โคกสูง ไทยพวนบ้านหมี่ ไท ทรงดำ เป็นต้น - การจัดทำศูนย์เรียนรู้/แหล่ง ศึกษาดูงานของเครือข่ายชาติ พันธุ์	- สภาวัฒนธรรม ตำบลโคกสูง - มหาวิทยาลัยราช ภัฏเทพสตรี - สถานศึกษาในเขต พื้นที่ตำบลโคกสูง
1.3 ภูมิปัญญา ภาษา และวัฒนธรรม	- ประชาชนใน ชุมชน	- ค่ายยุวชนรักษถิ่น - จัดทำข้อมูล พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านไทย เบิ้ง - ห้องเรียนภูมิปัญญา - การประชุม/ระดม ความคิดเครือข่ายสื่อ พื้นบ้านสานสุข	- หน่วยงานทุกภาคส่วนและ ประชาชนต้องให้ความสำคัญ กับเรื่องนี้มากขึ้น - สร้างสินค้าเชิงวัฒนธรรม จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้ รู้จักในชื่อของ OTOP ชุมชน และส่งเสริมคุณภาพสินค้าให้ สามารถขยายตลาดแข่งขันได้ ในระดับประเทศ - ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม เน้นจุดขายที่การ เรียนรู้วิถีชุมชน	- องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น - พมจ./ศพส./ บพด./สสว.8 - ศูนย์ 3 วัยสาน สายใยรักแห่ง ครอบครัว โคกสูง - โรงเรียนในเขต พื้นที่ตำบลโคกสูง - มหาวิทยาลัยราช ภัฏเทพสตรี - เครือข่ายสื่อ

แนวโน้มผลกระทบ ของประชาคม อาเซียนที่มีต่อ ชุมชน	กลุ่มเป้าหมาย ที่ได้รับ ผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของ ชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมา รองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กร ที่ควรเข้ามา มีส่วนร่วม
			- ส่งเสริมกิจกรรมตลาดนัด ศิลปวัฒนธรรม	พื้นบ้านภาคกลาง สถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล
2. ด้านเศรษฐกิจการ แย่งชิงงาน/ สวัสดิการด้านต่างๆ จากแรงงานต่างด้าว	- ประชาชนวัย แรงงาน - ประชาชน ทั่วไป	- โครงการ ผู้สูงอายุ ถ่ายทอดภูมิปัญญา “เพื่อสร้างอาชีพและ รายได้”	- การจัดอบรมหลักสูตร ภาษาอังกฤษเพื่อการทำงาน และสื่อสารทั่วไป - ตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน สำหรับคนต่างด้าวที่เข้ามา อาศัยในพื้นที่และดูแลความ เรียบร้อย และสร้างความ สงบภายในชุมชน - พัฒนาแรงงานไร้ฝีมือใน ชุมชนให้เป็นแรงงานมีฝีมือ - การกำหนดกฎกติกาชุมชน สำหรับทุกคนที่เข้ามาอาศัย อยู่ในพื้นที่	- องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น - บ้านพักเด็กและ ครอบครัว - ศูนย์ ๓ สายสายใย รักแห่งครอบครัว - ศูนย์พัฒนาสังคม - ศูนย์พัฒนาฝีมือ แรงงาน - กองทุนสวัสดิการ ชุมชน
3. ด้าน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม - มีการทำลาย ทรัพยากรมากขึ้น	- ประชาชนใน ชุมชน	- ไม่มีการเตรียมความ พร้อมเนื่องจาก ผู้บริหารไม่เห็น ความสำคัญ	- การสร้างความตระหนัก และรับผิดชอบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติที่เหลือน้อย ในชุมชน เช่น มีการตั้ง เจ้าหน้าที่ร่วมกับชุมชนในการ ดูแลพื้นที่สาธารณะ มีการ กำหนดกฎ ระเบียบ ข้อห้าม และบทลงโทษ	- องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น - ผู้นำชุมชนทุก หมู่บ้าน - สำนักงานป่าไม้ อำเภอ
4. การขยายภาคี เครือข่ายและการมี ส่วนร่วมของทุกภาค ส่วน	- กลุ่มชาติพันธุ์ ไทยเบิ้ง - ประชาชนที่ สนใจ	- การจัดตั้งสภา วัฒนธรรมตำบลโคก สูง	- การจัดทำระบบฐานข้อมูล ชาติพันธุ์ระดับตำบล จังหวัด ประเทศ - เปิดเวทีสัญจรพบปะ แลกเปลี่ยนและทำกิจกรรม ร่วมกัน โดยการสนับสนุน ของสภาวัฒนธรรม - การจัดให้มีห้องเรียนภูมิ ปัญญาชาติพันธุ์	- สภาวัฒนธรรม ตำบลโคกสูง - มหาวิทยาลัยราช ภัฏเทพสตรี - สถานศึกษาในเขต พื้นที่ตำบลโคกสูง

แนวโน้มนัยผลกระทบ ของประชาคม อาเซียนที่มีต่อ ชุมชน	กลุ่มเป้าหมาย ที่ได้รับ ผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของ ชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมา รองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กร ที่ควรเข้ามา มีส่วนร่วม
			- การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ไทยเบิ้ง โคกสูง ไทยพวนบ้านหมี่ ไท ทรงดำ เป็นต้น - การจัดทำศูนย์เรียนรู้/แหล่ง ศึกษาดูงานของเครือข่ายชาติ พันธุ์	
5. การสร้างสรรค์ นวัตกรรม	- ประชาชน - แกนนำ - นักวิชาการ/ นักวิจัย - เด็กและ เยาวชน	- พจนานุกรม ภาษาไทยเบิ้ง - การทำหนังสือโดย เด็กในชุมชน	- พัฒนาเทคโนโลยีการ สื่อสาร เช่นตั้ง ศูนย์ อินเทอร์เน็ตในชุมชน - การส่งเสริมให้เกิดงานวิจัย ที่เกิดจากความสนใจของ ชาวบ้านในชุมชน - การทำหนังสือเพื่อสะท้อน วิถีชนบทไทยเบิ้ง กับสังคม ภายนอก	- องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น - ศูนย์ 3 วัยสาน สายใยรักแห่ง ครอบครัว โคกสูง - โรงเรียนในเขต พื้นที่ตำบลโคกสูง - มหาวิทยาลัยราช ภัฏเทพสตรี

4.9 สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 9

การศึกษาวิจัยเรื่องการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียนของ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 9 จังหวัดอุดรธานี (สสว.9) ได้ดำเนินการคัดเลือกพื้นที่ตำบลประดู่สาม อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ถือได้ว่าตำบลประดู่สามเป็นพื้นที่ที่มีทุนทางสังคมสูง ดังนั้นจึงเลือกเป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัย เนื่องจากเป็นพื้นที่ 1 ใน 15 ของพื้นที่ที่ดำเนินการศึกษาด้านความพร้อมและผลกระทบที่ชุมชนท้องถิ่นได้รับกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน จึงขอเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.9.1 บริบทของชุมชน

ตำบลประดู่สาม อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นหนึ่งใน 7 ตำบลของ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ อาณาเขตพื้นที่ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลโคกสะอาด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ทิศตะวันออกติดต่อกับ ตำบลสระกรวด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ทิศใต้ติดต่อกับ ตำบลยางราก อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี ทิศตะวันตกติดต่อกับ ตำบลหนองมะค่า อำเภอโคกเจริญ จังหวัดลพบุรี ลักษณะภูมิประเทศ พื้นที่เป็นที่ราบ มีพื้นที่ประมาณ 31,250 ไร่ ลักษณะพื้นดินเป็นดินร่วนปนทราย ภูมิอากาศเป็นแบบร้อนชื้นแบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว การประกอบอาชีพหลักเป็นเกษตรกรรม ทำไร่ เช่น

ปลูกอ้อย มันสำปะหลัง รองลงมาอาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขาย รับราชการ เลี้ยงสัตว์ ทำนา พนักงานบริษัท และประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว ตามลำดับ ตำบลประดู่งามแบ่งการปกครองออกเป็น 8 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านห้วยทราย หมู่ที่ 2 บ้านหนองหมู หมู่ที่ 3 บ้านด่านไทร หมู่ที่ 4 บ้านประดู่งาม หมู่ที่ 5 บ้านลำผักกาด หมู่ที่ 6 บ้านบ่อมะกัก หมู่ที่ 7 บ้านห้วยฝาย หมู่ที่ 8 บ้านห้วยร่วมสายชล มีประชากรชาย 1,489 คน หญิง 1,489 คน รวมประชากร 2,987 คน (แผนพัฒนา 3 ปีองค์การบริหารส่วนตำบลประดู่งาม 2556 – 2558) พื้นที่แหล่งน้ำของตำบลประดู่งามส่วนใหญ่จะเป็นลำห้วยขนาดเล็ก และสระน้ำสาธารณะ ประโยชน์เป็นแหล่งน้ำหลักที่สำคัญ ซึ่งประชาชนได้อาศัย อุปโภค-บริโภค และการเกษตรกรรมได้นำน้ำจาก ลำห้วยธรรมชาติและคลองส่งน้ำชลประทาน ส่วนพัฒนาภูมิคุ้มกัน เช่น การขุดลอกลำห้วย การก่อสร้างฝาย การขุดเจาะบ่อบาดาลและบ่อสาธารณะ การพัฒนาดังกล่าวยังไม่เพียงพอกับความต้องการของประชาชนในปัจจุบัน

อาชีพ ประชากรในเขตพื้นที่ตำบลประดู่งาม ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 90 ประกอบอาชีพ ทางด้านเกษตรกรรม เช่น ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ส่วนที่เหลือมีอาชีพรับจ้าง ค้าขาย และรับราชการหน่วย ธุรกิจ ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลประดู่งาม บิมน้ำมันและก๊าซ (ขนาดเล็กและมือหมุน) 6 แห่ง โรงงาน อุตสาหกรรม (ลานมัน) 3 แห่ง โรงสีข้าว จำนวน 1 แห่ง ร้านซ่อมเครื่องยนต์ จำนวน 2 แห่ง โรงเลื่อยไม้ จำนวน 1 แห่ง

4.9.2 สภาพปัญหาของชุมชน

สภาพปัญหาของชุมชน ตำบลประดู่งาม อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้จากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ในวันที่ 15 พฤษภาคม 2556 เก็บข้อมูลโดยการประชุมกลุ่มย่อย ณ ห้องประชุม องค์การบริหารส่วนตำบลประดู่งาม ผู้เข้าร่วมการประชุมกลุ่มย่อยประกอบด้วย ผู้นำท้องที่ ท้องถิ่น นักพัฒนา ชุมชน ตัวแทนสภาเด็กเยาวชน ครูผู้ดูแลเด็กเล็ก ผู้อำนวยการโรงเรียน เจ้าหน้าที่เกษตร ตัวแทนกองทุน สวัสดิการชุมชน เจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ตัวแทนอสม. ตัวแทนชมรมผู้สูงอายุ นายก องค์การบริหารส่วนตำบล. และตัวแทนจากเกษตรกรในพื้นที่ รวม 15 คน ซึ่งขอสรุปผลการวิเคราะห์สภาพ ปัญหาในพื้นที่ ดังรายละเอียดตามตารางที่ 23

ตารางที่ 4.23 การวิเคราะห์สภาพปัญหาในพื้นที่

ลำดับความสำคัญของปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
1.พื้นที่ทำกิน	- เปลี่ยนเจ้าของถือกรรมสิทธิ์จากคนในชุมชนเป็นของนายทุน	- ชาวบ้านขายที่ดิน เนื่องจากราคาที่ดินสูงเป็นสิ่งจูงใจ
2.ราคาผลผลิตทางการเกษตร ต่ำและต้นทุนการผลิตสูง ทำให้เกิดหนี้สินในครัวเรือน	- ราคาอ้อย มันสำปะหลัง ไม่คุ้มกับการลงทุน	- ต้นทุนการผลิต เช่น ค่าปุ๋ย ยาฆ่าแมลง สารเคมีค่าแรง สูง
3.ปัญหาการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ	- ยากจน รับภาระเลี้ยงดูบุตรหลาน มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น	- ถูกทิ้งให้อยู่ตามลำพัง พร้อมรับภาระเลี้ยงดูหลาน ไม่มีรายได้
4.ปัญหาพฤติกรรมของเยาวชน	- เรียนไม่จบ ท้องก่อนวัยอันควร ติดยาเสพติด ติดเกมส์	- การเข้าถึงสื่อไม่ดีทำได้ง่าย อยากลองตามเพื่อน มีค่านิยมที่ผิด
5.ปัญหาการใช้เทคโนโลยี	- ใช้เทคโนโลยีในทางที่ไม่เป็นประโยชน์ ใช้ในทางที่ผิด	- การเข้าถึงสื่อต่างๆ ที่ไม่ดี ทำได้ง่าย

ตารางที่ 4.23 (ต่อ)

ลำดับความสำคัญของปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
6.ปัญหาด้านการสื่อสารเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	- ไม่สามารถพูดคุย สนทนากับชาวต่างชาติโดยภาษาอื่นได้	- ขาดโอกาสในการฝึกฝน ขาดการเรียนรู้
7.การหย่าร้าง	- ปัญหาการหย่าร้างของสามีภรรยา มีสูง	- การรับจ้างทำงานในงานในสังคมเมือง สิ่งมอมเมาต่างๆ สื่อ ค่านิยมผิดๆ
8.ปัญหาด้านสุขภาพ	- สุขภาพของคนในชุมชน เช่น มีโรคประจำตัว (เบาหวาน ความดัน ไขมันในเลือด อื่นๆ)	- การบริโภคที่ผิดหลักโภชนาการ ขาดการออกกำลังกาย
9.ปัญหาการใช้สารเคมี	- การใช้ยาฆ่าแมลงในการผลิตด้านการเกษตรส่งผลถึงสุขภาพ และสิ่งแวดล้อม	- เกษตรกรนิยมใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง เพราะเห็นผลเร็ว
10.ปัญหาสภาพดินเสื่อม	- ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ปลูกพืชไม่ได้ออกผล	- จากการใช้ปุ๋ยเคมีเป็นเวลานาน ขาดการบำรุงดิน

จากตารางได้จัดกลุ่มลักษณะปัญหาให้เข้ากับ 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน พบว่าปัญหาจัดอยู่ในเสาหลักของเศรษฐกิจ และด้านสังคมและวัฒนธรรม ปัญหาพื้นที่ทำกินถูกเปลี่ยนมือเจ้าของถือกรรมสิทธิ์จากคนในชุมชนเป็นของนายทุน ลำดับที่ 1 เนื่องจากชุมชนมองว่าหากไม่มีพื้นที่ทำกินแล้วก็จะทำให้คนในชุมชนลำบากมากขึ้น ต้องเป็นแรงงานรับจ้างอย่างเดียว ซึ่งในอนาคตก็จะมีแรงงานต่างด้าวเขามากขึ้น อาจทำให้ไม่มีงานทำ และทำให้ขาดรายได้ ลำดับที่ 2 ยังเป็นด้านเศรษฐกิจ คือปัญหาราคาผลผลิตด้านการเกษตรตกต่ำ (ราคาอ้อย มันสำปะหลัง) และต้นทุนการผลิตสูง เนื่องจากเป็นอาชีพหลักของคนตำบลประดู่สาม ส่วนปัญหาด้านสังคม ชุมชนก็ให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่าด้านเศรษฐกิจ เช่น ปัญหาผู้สูงอายุ ปัญหาของเยาวชน (เรียนไม่จบ ท้องก่อนวัยอันควร ติดยาเสพติด ติดเกมส์) การใช้เทคโนโลยีในทางที่ไม่เหมาะสม การสื่อสารเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน การหย่าร้าง ปัญหาด้านสุขภาพ ของคนในชุมชนและสุดท้ายเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจ คือปัญหาการใช้สารเคมี และปัญหาสภาพดินเสื่อม

4.9.3 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน

จากการศึกษาทำให้ทราบถึง ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมตำบลประดู่สาม มีการดำเนินงานโรงเรียนสร้างสุขผู้สูงอายุ ตำบลประดู่สาม อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ คำขวัญ ยิ้มแย้ม แจ่มใส ห่วงใย สุขภาพ มีวิสัยทัศน์ คือ โรงเรียนเหมือนบ้าน สื่อสาร แลกเปลี่ยน เรียนรู้ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2555 สถานที่ วัดห้วยทรายทอง วัดสันติธรรม วัดบ่อมะกัก สวนป่า ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2555 ใช้สถานที่เป็นโรงเรียนสร้างสุขตำบลประดู่สาม ที่อาคารสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลประดู่สาม อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ กิจกรรมในแต่ละครั้งที่มาเรียน 1) เข้าแถวเคารพธงชาติ สวดมนต์ ร้องเพลงสดุดีมหาราชา เพลงมาร์ชเพชรบูรณ์ ออกกำลังกาย กิจกรรมตามหลักสูตร 2) ก่อนเลิกเรียน ร้องเพลงมาร์ชเพชรบูรณ์ ร้องเพลงสดุดีมหาราชา และเพลงสรรเสริญพระบารมี

ลักษณะภูมิคุ้มกันอีกอย่างของด้านเยาวชน คือการรวมตัวกันตั้งเป็นชมรม ทำกิจกรรมร่วมกันในระดับตำบล ระดับหมู่บ้าน เช่นกิจกรรมหมู่บ้านร่มรื่น โดยการทำความสะอาดในหมู่บ้าน โครงการ To Be Number One ซึ่งได้รับการคัดเลือกเป็นตัวแทนระดับจังหวัด การส่งเสริมการเรียนรู้ เยาวชนรู้เท่าทันการทอง

ไม่พึงประสงค์ โดยการจัดกิจกรรมและให้ความรู้จากเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในพื้นที่ การปรับเจตคติให้เยาวชนที่เสพยาติเข้าร่วมกิจกรรม เช่น เยาวชนจิตอาสา การปลูกต้นไม้ การดูแลสิ่งแวดล้อมต่างๆ เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การลดละเลิกจากอบายมุข การส่งเสริมให้เยาวชนที่เรียนจบแล้วกลับมาพัฒนาบ้านเกิด

ลักษณะภูมิคุ้มกันสุขภาพและสาธารณสุข มีการรณรงค์ให้เด็กดื่มนมแม่ เพื่อผลทางด้านสุขภาพของเด็ก และผลทางความผูกพัน ของแม่กับลูก การทำงานโดยทีม อสม.ที่เข้มแข็งในการทำงานในพื้นที่และประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา เช่น การรณรงค์กำจัดลูกน้ำยุงลาย เพื่อป้องกันปัญหาไข้เลือดออก การรณรงค์การออกกำลังกาย เพื่อสุขภาพของคนในชุมชน การให้ความรู้ด้านการโภชนาการ

ลักษณะภูมิคุ้มกันด้านการส่งเสริมการอนุรักษ์ วัฒนธรรม ประเพณีซึ่งแสดงถึงการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน การตระหนักถึงรากเหง้าของคนในชุมชนตำบลประดู่สามไผ่ยึดมั่นถือมั่นปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอทุกปี โดยอบต.ประดู่สามไผ่เป็นหลักร่วมกับคนในชุมชน อนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณี และสิ่งดีงามต่างๆ เช่นการบวงสรวงเจ้าพ่อศรีเทพ

ลักษณะภูมิคุ้มกันด้านสิ่งแวดล้อม มีทีมอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน ดูแลสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ เช่นการจัดการขยะ โครงการถนนปลอดถังขยะ การคัดแยกขยะ การดูแลภูมิทัศน์ การปลูกต้นไม้ทดแทน

ลักษณะภูมิคุ้มกันด้านอาชีพ มีการส่งเสริมการฝึกอาชีพสตรีและแหล่งเงินทุน เช่นการสานตะกร้า การร้อยลูกปัด และที่สำคัญมีการส่งเสริมการดำรงชีวิตโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีกลุ่มที่ทำระบบบัญชีครัวเรือน ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ (เกษตรปลอดสารเคมี) เพื่อให้คนในชุมชนมองเห็นถึงพิษภัยของการใช้สารเคมีที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และร่างกาย และยังทำให้ต้นทุนในการผลิตสูงจากการซื้อ ปุ๋ย-ยา เคมีที่มีราคาแพง

ลักษณะภูมิคุ้มกันด้านสังคมตำบลประดู่สามไผ่อีกอย่างที่ได้รับการศึกษาพบว่าการการบูรณาการการทำงานของ อบต.ประดู่สามไผ่ กับหน่วยงาน/องค์กรและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งก็ดูได้จากผลงานการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ การมีความร่วมมือของคนในชุมชน และรางวัลแห่งความภาคภูมิใจต่างๆ เกิดขึ้น

ตารางที่ 4.24 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้แก้ไขปัญหาของชุมชน

ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา
1. ปัญหาหนี้สินในครัวเรือน 2. ปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ยากจน เลี้ยงดูบุตรหลาน 3. ปัญหาสุขภาพของคนในชุมชน 4. ปัญหาการสื่อสารเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน 5. ปัญหาการใช้สารเคมี ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง สูงทำให้สิ่งแวดล้อมไม่ดี ด้านเสื่อมโทรม	1. การจัดทำบัญชีครัวเรือน,หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2. โรงเรียนสร้างสุขผู้สูงอายุ 3. ใช้ทีม อสม. ที่เข้มแข็งรณรงค์ให้ความรู้และปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง 4. สร้างโอกาสในการเรียนรู้ 5. หลักการเกษตรอินทรีย์

จากตารางที่ 4.24 แสดงให้เห็นถึงการใช้องค์ภูมิคุ้มกันทางสังคมแก้ไขปัญหาชุมชนตำบลประดู่สามไผ่ เช่น ปัญหาหนี้สินในครัวเรือน ซึ่งนับว่าเป็นปัญหาหลักของเกษตรกรไทย ก็ต้องหาทางแก้ไขด้วยการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้เห็นตัวเลขค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นเกษตรกรจะได้ปรับปรุง

พฤติกรรมการดำรงชีวิตใหม่ ปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ยากจน เลี้ยงดูบุตรหลาน ชุมชนต้องพัฒนาผู้สูงอายุเหล่านี้ เพื่อเตรียมความพร้อมให้บริการต่างๆ โดยเข้าสู่ระบบโรงเรียนสร้างสุขผู้สูงอายุตำบลประดู่สามกิจกรรมกลุ่มของโรงเรียนจะช่วยให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาส ปรึกษาหารือหาทางออกของปัญหาอย่างถูกต้อง ปัญหาสุขภาพของคนในชุมชน จากการขาดการออกกำลังกาย การบริโภคที่ไม่ถูกต้อง ใช้หิม อสม. ที่เข้มแข็ง รมรงค์ให้ความรู้ด้านโภชนาการและร่วมกันรณรงค์ส่งเสริมการออกกำลังกาย ปัญหาการสื่อสารเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ต้องสร้างโอกาสในการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน โดยอบต.ประดู่สามเป็นหน่วยงานหลักที่จะเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ ปัญหาการใช้สารเคมี ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ใช้หลักการเกษตรอินทรีย์ เข้าแก้ไขปัญหามาเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเรียนรู้ถึงอันตรายหรือผลกระทบของการใช้สารเคมี

4.9.4 แนวโน้มและผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน

4.9.4.1 ผลกระทบผลด้านบวก

ด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการจ้างงานมากขึ้น เนื่องจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สภาพเศรษฐกิจดีขึ้น มีการส่งออกสินค้าและบริการมากขึ้น สินค้าและบริการหลากหลายมากขึ้น เป็นทางเลือกสำหรับผู้บริโภค สินค้าและบริการต่างๆ อาจมีราคาถูกลง เนื่องจากเกิดการแข่งขันในระบบมากขึ้น เป็นผลดีแก่กลุ่มแรงงานฝีมือ เนื่องจากมีความเสรีในการประกอบอาชีพมากขึ้น เกิดการท่องเที่ยว การพัฒนาเทคโนโลยี การค้า การส่งออกจะดีขึ้น คมนาคมจะดีขึ้น การแลกเปลี่ยนกันระหว่างประเทศ การค้าขาย มีอิสระ มีความเป็นเสรีมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนสินค้า ได้เรียนรู้ภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอาเซียนต่างๆ แรงงานต่างชาติดำรง ค่าแรงถูก ความอดทนสูง คนไทยจะตื่นตัวมากขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาด้านต่างๆ

ด้านสังคมและวัฒนธรรม การเดินทาง การคมนาคมระหว่างประเทศในภูมิภาคมีความสะดวกมากขึ้นระบบการศึกษาน่าจะมีคุณภาพมากขึ้น เนื่องจากเกิดการแข่งขันระหว่างประเทศ ทำให้เกิดการปรับปรุงหรือเพิ่มประสิทธิภาพมากขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ด้านการศึกษา ภาษา ศิลปะ ประเพณี วัฒนธรรมและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีความทันสมัย ทำให้คนในชุมชนตื่นตัวในการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้ ภาษาอังกฤษ ภาษาของประเทศสมาชิกอาเซียน มีการสื่อสาร แลกเปลี่ยน ความคิดเห็นต่างชาติ ทำให้มีประสบการณ์ มีโลกทัศน์กว้างขึ้น

4.9.4.2 ผลกระทบด้านลบ

ด้านเศรษฐกิจ อาจเกิดการขาดแคลนแรงงานระดับฝีมือในประเทศ (จาก 7 อาชีพ) เนื่องจากมีเสรีในการเคลื่อนย้าย ผลผลิตทางการเกษตรจากประเทศสมาชิกอาเซียนเข้าสู่ไทยมากขึ้น อาจมีผลต่อราคาผลผลิตของไทย สินค้าหรือผลผลิตที่ไม่มีคุณภาพ อาจจะไม่มิตลาดรองรับ ทำให้เกิดปัญหากับเกษตรกรที่ผลิตสินค้าไม่มีคุณภาพ ไทยอาจจะประสบภาวะขาดแคลน แรงงาน หากแรงงานต่างด้าวเดินทางกลับไปทำงานในประเทศตนเอง ไทยอาจจะต้องแบกรับภาระการรักษาพยาบาลหรือค่าใช้จ่ายอื่นๆจากที่แรงงานต่างด้าวเข้ามาอาศัยในไทย แรงงานฝีมือของไทย อาจไปทำงานในประเทศอื่นๆ ในอาเซียนเช่นแพทย์ พยาบาล ไทยมีความเสียเปรียบเรื่องภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร สินค้าไทยอาจจะสู้ต่างชาติไม่ได้มีฉฉฉเข้าประเทศได้ง่ายขึ้น ปัญหาแรงงาน แรงงานต่างชาติเข้ามาเยอะคนไทยอาจตกงานมากขึ้น

ด้านสังคมและวัฒนธรรม เมื่อมีการรวมตัวของผู้คนหลากหลายแตกต่างทั้งภาษา วัฒนธรรม ความคิดที่ต่างกันไป อาจทำให้เกิดความแตกแยกและทะเลาะเบาะแว้งได้ เกิดปัญหาอาชญากรรมเพิ่มขึ้น ปัญหายาเสพติดแพร่ระบาดมากขึ้น ยากต่อการควบคุม เกิดปัญหาการค้ายาเสพติดเพิ่มขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมเร็วขึ้น โรคภัยไข้เจ็บ แพร่ระบาดมากขึ้น มีผู้ด้อยโอกาสในสังคมมากขึ้น ปัญหาเรื่องภาษาในการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ และภาษาอาเซียน เกิดปัญหาด้านความปลอดภัยในสังคม ปัญหาครอบครัวเช่นการหย่าร้างจะมากขึ้น ปัญหาวัยรุ่นจะรุนแรงขึ้น ขนบธรรมเนียม ประเพณี อาจจะ

เสื่อม คนต่างชาติเข้ามามากอาจจะทำให้ไม่มีดีเช่นประเพณี ตัดต่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทย คนไทยที่ไม่มีความรู้จะถูกเอาเปรียบ คนต่างชาติที่เข้ามาอยู่เมืองไทย ที่นับถือศาสนาพุทธเมื่อจะเข้าวัดประกอบศาสนากิจ พระไทย ไม่รู้ภาษาจะเกิดปัญหาการสื่อสาร

4.9.5 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียนในปัจจุบัน

จากข้อมูลการแสดงความคิดเห็น กิจกรรมการประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้เสนอให้มีความให้มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของชุมชน ดังนี้ฝึกอบรมภาษาอังกฤษขั้นพื้นฐานให้กับผู้นำในชุมชน เนื่องจากภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางของอาเซียน จึงมีความจำเป็นในการเตรียมความพร้อม ฝึกอบรมให้ความรู้อาเซียนภาษาอาเซียน อีก 9 ประเทศ ให้กับผู้นำและผู้คนในชุมชน เพื่อจะได้รู้จักภาษาเพื่อนบ้าน และเกิดการสื่อสารได้สะดวกส่งเสริมเกษตรกร ผลิต สินค้าให้มากเพียงพอ ต่อความต้องการของตลาดในอนาคต โดยเฉพาะสินค้านั้น ต้องมีคุณภาพ เช่นการเลี้ยงปลาตามแนวเกษตรอินทรีย์ การปลูกผัก ปลอดภัยปลอดสารพิษส่งเสริมให้เกษตรกร ผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ แทนเกษตรเน้น ชุมชน/สังคม รักษาสิ่งๆ ของชุมชน/สังคมเอาไว้อย่างเหนียวแน่น (ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม) รัฐบาลต้องเด็ดขาดในการแก้ไขปัญหาเสียดิต มีมาตรการควบคุมแรงงานต่างด้าว ที่เข้มงวดชัดเจน เช่นเจ้าของสถานประกอบการ ที่มีแรงงานต่างด้าวต้องควบคุม หรือร่วมรับผิดชอบหากแรงงานต่างด้าวกระทำความผิดรุนแรง ส่งเสริมกระตุ้นให้คนในชุมชนสนใจ เรียนรู้ ภาษาอังกฤษ และภาษาอาเซียน การส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีในชุมชน ส่วนราชการต้องเตรียมความพร้อมให้มาก เพราะเป็นหน่วยงานที่จะนำความเปลี่ยนแปลง จัดระเบียบควบคุม/และหรืออำนวยความสะดวกกับคนต่างชาติที่เข้ามาอยู่ในชุมชน

จากประเด็นการเตรียมความพร้อมของชุมชนที่ได้รับการเสนอจากกิจกรรมประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์เชิงลึก มีกิจกรรมที่ต้องทำอยู่ระหว่างการบรรจุในแผนดังนี้

การฝึกอบรมภาษาอังกฤษขั้นพื้นฐานสำหรับผู้นำชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียน ดำเนินการในวันที่ 11-13 กรกฎาคม 2556 ระยะเวลา 3 วัน ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลประดู่งาม มีผู้เข้าร่วมโครงการ 30 คน วิทยากรฝึกอบรมโดยอาจารย์ทศพร กสิกรรม จากจังหวัดเชียงใหม่ หลักสูตรนี้ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีความรู้ มีทักษะ ในการสนทนาภาษาอังกฤษ และที่สำคัญมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ สิ่งใหม่ๆ การให้ความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน แก่ผู้นำชุมชนและผู้สนใจทั่วไปของตำบลประดู่งาม ในวันที่ 14 พฤษภาคม 2556 ณ องค์การบริหารส่วนตำบลประดู่งาม มีผู้เข้าร่วมจำนวน 50 คน โดยวิทยากร ดร.นิสาพร วัฒนศัพท์ และอาจารย์ดารุณี สมศรี จากคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก ร่วมกับสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 9 และองค์การบริหารส่วนตำบลประดู่งาม กิจกรรมให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน ของผู้นำและคนในชุมชนตำบลประดู่งาม การฝึกอบรมการให้ความรู้ภาษาอังกฤษ (9 ประเทศ) บรรจุในแผน 3 ปี 2557-2559 ขององค์การบริหารส่วนตำบลประดู่งาม การส่งเสริมการผลิต สินค้าการเกษตร แบบเกษตรอินทรีย์ แทนการใช้สารเคมี องค์การบริหารส่วนตำบลประดู่งามร่วมกับองค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นการส่งเสริมการผลิตแบบอินทรีย์ (เกษตรปลอดภัย) การอนุรักษ์ วัฒนธรรม ศิลปะ ประเพณี ของชุมชนตำบลประดู่งามมีบรรจุไว้ในแผน 3 ปี องค์การบริหารส่วนตำบลประดู่งามและดำเนินการทุกปี

4.9.6 แนวทางในการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียนในอนาคต

แนวทางในการเสริมสร้างหรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมาใช้รองรับผลกระทบที่จะเกิดจากประชาคมอาเซียนของตำบลประดู่งามด้านสวัสดิการสังคมของคนในชุมชน หากมีการสร้างความเข้าใจที่ดีของคนใน

ชุมชน และคนในชุมชนเห็นความสำคัญ ตรงนี้จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้และหากคนในชุมชนเห็นความสำคัญและเข้าเป็นสมาชิกกันครบแล้ว หากในอนาคตเข้าสู่ประชาคมอาเซียนมีคนต่างชาติประเทศสมาชิกอาเซียนเข้ามาในกลุ่มเหล่านี้ก็สามารถเข้ามาเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการตำบลประดู่งามและก็จะสามารถดูแลได้ทั้งคนไทยในชุมชนประดู่งามและคนจากประเทศอาเซียน

การใช้อาสาสมัครของสาธารณสุขที่เข้มแข็งก็จะเป็นประเด็นสำคัญของชุมชนที่จะทำให้ชุมชนดูแลกันเองและดูแลคนภายนอกจากประเทศอาเซียนได้ ในด้านการเฝ้าระวังปัญหาโรคภัยต่างๆ ปัญหาสุขภาพ เพราะหน่วยงานภาครัฐไม่มีบุคลากรที่เพียงพอ ไม่ว่าหน่วยงานใดจึงจำเป็นต้องสร้างอาสาสมัครที่เข้มแข็งเพื่อช่วยกันดูแลและพัฒนาชุมชนของตนเอง

สังคมผู้สูงอายุจะต้องมีตัวเลขที่มากขึ้นของแต่ละประเทศ ฉะนั้นจึงเป็นความจำเป็นและมีสังคมอย่างหนึ่งที่ตำบลประดู่งามจะได้ช่วยส่งเสริมให้โรงเรียนสร้างสุขผู้สูงอายุเกิดเข้มแข็งและต่อเนื่อง เมื่อรองรับผู้สูงอายุจากชาวอาเซียนที่จะเข้าสู่ตำบลประดู่งามในอนาคต เพื่อการสร้างพลังให้ผู้สูงอายุชาวอาเซียนในตำบลประดู่งามเป็นผู้สูงอายุที่มีพลังที่จะส่งร่วมพัฒนาสังคมชุมชนไทย ในที่นี้ขอนำเสนอรายละเอียดตามตารางที่ 4.25

ตารางที่ 4.25 แนวทางการสร้างและ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

แนวโน้มผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กรที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
การใช้ภาษาในการสื่อสารกับอาเซียน	ผู้นำ เยาวชน และบุคคลทั่วไป	ฝึกอบรมการใช้ภาษาในการสื่อสารภาษาอาเซียน	ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้	ผู้บริหารอบต. ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ เยาวชน และผู้สนใจทั่วไป
ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรมเสื่อม	บุคคลทั่วไปในชุมชน ผู้นำ	ส่งเสริมการอนุรักษ์ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี	ยึดมั่นในสิ่งดีงามของสังคม/ชุมชน	อบต. ผู้นำชุมชน บุคคลทั่วไปในชุมชน
ปัญหาสังคมด้านผู้สูงอายุ	ผู้สูงอายุ	ส่งเสริมผู้สูงอายุให้เข้าร่วมกิจกรรม	โรงเรียนสร้างสุขผู้สูงอายุ	ผู้สูงอายุ ผู้บริหารอบต. ผู้นำชุมชน และ บุตรหลาน ผู้สูงอายุ

ตารางที่ 4.25 (ต่อ)

แนวโน้มผลกระทบ ของประชาคม อาเซียนที่มีต่อชุมชน	กลุ่ม เป้าหมายที่ ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของ ชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้าง และ/หรือนำ ภูมิคุ้มกันทางสังคม มารองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กรที่ ควรเข้ามามี ส่วนร่วม
ปัญหาสังคมด้าน ครอบครัว	สมาชิก ครอบครัว	สร้างความเข้าใจ ความ อบอุ่นในครอบครัว	ปรัชญาหลัก เศรษฐกิจพอเพียง แนวทางสายใยรัก แห่งครอบครัว	สมาชิกครอบ ครัว ผู้นำชุมชน องค์กรท้องถิ่น ในชุมชน
ปัญหาสุขภาพ ปัญหาสิ่งแวดล้อม เสื่อมจากการใช้ สารเคมี ยาฆ่าแมลง ในการทำการเกษตร	ทุกคนในชุมชน	ให้ความรู้การดูแล สุขภาพ ลดการใช้สารเคมี ยา ฆ่าแมลง	ทีมอสม.ให้ความรู้ รณรงค์การดูแล สุขภาพ เกษตรอินทรีย์	ทุกคนในชุมชน เกษตรกรผู้ผลิต อบต. ผู้นำ

จากตารางที่ 4. 25 แสดงให้เห็นแนวทางการสร้าง/ภูมิคุ้มกันทางสังคมของตำบลประจักษ์มาใช้เพื่อรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เช่น ผลกระทบด้านการใช้ภาษาในการสื่อสาร ซึ่งบรรจุไว้ในแผน 3 ปี ของอบต. รวมทั้งการจัดทำสื่อด้านภาษาเพื่อเผยแพร่ให้กับคนในชุมชน ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชน ผลกระทบด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม เสื่อม มีแผนทางการส่งเสริมการอนุรักษ์ ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเป็นทุกปี ผลกระทบทางสังคมด้านผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ มีการเตรียมความพร้อมโดยส่งเสริมผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนสร้างสุขผู้สูงอายุ ให้ถูกปรับเปลี่ยนจากวัยที่เป็นภาระสังคมสู่วัยที่พร้อมจะพัฒนาสังคม ผลกระทบทางสังคมด้านครอบครัว การเตรียมความพร้อมและการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมคือการนำปรัชญาหลักเศรษฐกิจพอเพียงแนวทางสายใยรักแห่งครอบครัว เข้ามาใช้กับครอบครัวในชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความอบอุ่น ผลกระทบด้านสุขภาพจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีผลพวงจากการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง มีการเตรียมความพร้อมโดยให้ความรู้การดูแลสุขภาพ ลดการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง กลไกขับเคลื่อนโดยใช้ทีมอสม.ให้ความรู้ รณรงค์เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ ส่งเสริมการเกษตรอินทรีย์ แทนการใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง

4.10 สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10

การศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 จังหวัดเชียงใหม่ ได้คัดเลือกพื้นที่ดำเนินการ ในเขตรับผิดชอบ 1 พื้นที่ คือ เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.10.1 บริบทของชุมชน

ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง มีพื้นที่ทั้งหมด 12,681.259 ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็น เทือกเขาสูงและป่าไม้ ร้อยละ 90.5 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนที่เหลือเป็นที่ราบในหุบเขา ร้อยละ 9.5 จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีทิวเขาที่สำคัญ 2 ทิวเขา คือทิวเขาแดนลาว อยู่ทางตอนเหนือสุดของจังหวัด เป็นแนวแบ่งเขตประเทศไทยกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพเมียนมาร์ และทิวเขาถนนธงชัย ซึ่งประกอบด้วยทิวเขาเรียงขนานกัน 3 แนว คือ ทิวเขาถนนธงชัยตะวันตก อยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัด และเป็นแนวแบ่งเขตประเทศไทยกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพเมียนมาร์ ทิวเขาถนนธงชัยกลาง อยู่ระหว่างแม่น้ำแจ่ม และแม่น้ำยวม ทิวเขาถนนธงชัยตะวันออกอยู่ทางทิศตะวันออก และเป็นแนวเขตระหว่างจังหวัดแม่ฮ่องสอน กับจังหวัดเชียงใหม่ มีแม่น้ำที่สำคัญที่มีต้นกำเนิดจากทิวเขาถนนธงชัย ได้แก่แม่น้ำยวม และแม่น้ำปาย และมีลำน้ำแม่ฮ่องสอนและลำน้ำปูลไหลผ่านในตัวเมือง

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ลงพื้นที่ศึกษาในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน แบ่งเขตการปกครองเป็นชุมชนต่างๆ หรือปึก จำนวน 6 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนปึกกลางเวียง 2) ชุมชนปึกกาดเก่า 3) ชุมชนปึกดอนเจดีย์ 4) ชุมชนปึกตะวันออก 5) ชุมชนปึกปางลื้อ และ 6) ชุมชนปึกจองคำ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง รับราชการ และรายได้หลักมาจากธุรกิจการท่องเที่ยว วิถีชีวิตของชาวแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่ผูกพันกับความเชื่อและยึดมั่นใน พระพุทธศาสนา มีการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย

4.10.2 สภาพปัญหาของชุมชน

จากการวิเคราะห์สภาพชุมชนปัจจุบัน ข้อมูลส่วนหนึ่งได้จากการการสัมภาษณ์ ตัวแทนผู้นำภาครัฐ หัวหน้าปึก ต่าง ๆ และจากการสัมภาษณ์กลุ่ม พบว่าปัญหาของชุมชนในปัจจุบัน แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคมวัฒนธรรม และ 3) ด้านความมั่นคงของชุมชน โดยมีผลการวิเคราะห์สภาพปัญหาแต่ละด้าน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.26 การวิเคราะห์ปัญหาด้านเศรษฐกิจ พบว่ามีปัญหา 11 ประเด็น คือ ธุรกิจ สินค้า วัสดุก่อสร้าง อาชีพ รายได้ รายจ่าย อัตราจ้าง แรงงาน ความยากจน หนี้ในระบบ และที่ดิน ดังนี้

ลำดับความสำคัญของปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
1.ปัญหาธุรกิจเรียบง่ายพอเลี้ยงตัวเองได้	ในตัวเมืองแม่ฮ่องสอนมีสถานประกอบการธุรกิจจำนวนน้อยและ ไม่มีโรงงานขนาดใหญ่รวมทั้งบุคคลนอกพื้นที่ มาทำธุรกิจไม่สามารถดำเนินกิจการธุรกิจได้อย่างยั่งยืน และมั่นคง ตัวอย่างเช่น ธุรกิจโรงแรม การท่องเที่ยว การบริการ	เนื่องจากในช่วง 1 ปี สามารถทำรายได้เพียง 4 – 5 เดือน ในช่วงฤดูท่องเที่ยว เท่านั้น
2.ปัญหาสินค้าเกษตรมีราคาแพง	สินค้าเกษตรในเมืองแม่ฮ่องสอนมีราคาแพงมาก เพราะสินค้าการเกษตรต่างๆส่วนใหญ่นำเข้ามาจากจังหวัดเชียงใหม่ เช่น เนื้อสัตว์ ผัก ผลไม้ ดอกไม้	เนื่องจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่เป็นภูเขา มีที่ดินทำการเกษตรน้อย รวมทั้งไม่นิยมทำการเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรกรส่วนใหญ่มักจะปลูกกระเทียมกะหล่ำและใช้สารเคมีในการเพาะปลูกทำให้ต้นทุนการผลิตมีราคาสูงขึ้น ประกอบกับค่าจ้างแรงงานมีราคาสูง ทำให้สินค้าการเกษตรต่าง ๆ มีราคาแพง

ตารางที่ 4.26 (ต่อ)

ลำดับความสำคัญ ของปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
3.ปัญหาวัสดุอุปกรณ์ การก่อสร้างมีราคาสูง	ค่าวัสดุอุปกรณ์การก่อสร้างมีราคาสูง ค่า ก่อสร้างมีราคาแพง ทำให้เมืองแม่ฮ่องสอน มีค่าลงทุนในการก่อสร้างที่ต้องใช้เงินทุน มาก ส่งผลให้การลงทุนด้านการพัฒนา เรื่องอาคารสถานที่ลดลง	เนื่องจากการขนส่งมาจากต่างเมืองที่มีระยะทางไกล รวมทั้งค่าแรงในการก่อสร้างก็มีราคาแพงมาก พบว่า เมืองแม่ฮ่องสอนมีค่าครองชีพสูงที่สุดในประเทศไทย เนื่องจากระยะทางในการขนส่งประกอบกับประชาชน มีรายได้น้อย
4.ปัญหาวาอาชีวะ การเกษตร มีต้นทุนสูง	- ประชากรส่วนใหญ่ที่ทำการเกษตร มี ปัญหาเรื่องต้นทุนการปลูกสูง เช่นปลูก กระเทียม มีการปลูกกระเทียมปลูกทุก พื้นที่ ประมาณ 10,000 ไร่ ขายได้กำไร น้อย	- จะขายผลผลิตในเมืองแม่ฮ่องสอนไม่ได้ ต้องส่งไป ขายที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน และ ลำปาง การปลูกกระเทียมมีปัญหาการใช้ปุ๋ยเคมีทำให้ ต้นทุนสูง กระเทียมที่ปลูกจึงมีราคาสูง ประกอบกับมี กระเทียมจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาตีตลาด รวมทั้ง ไม่มีหน่วยราชการเข้ามาส่งเสริม การปลูกกระเทียม
5.ปัญหาอาชีพค้าขาย มีกำไรน้อย	-คนในเมืองแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่ประกอบ อาชีพค้าขาย ประสบความยากลำบากใน การค้าขายไม่สามารถขายในปริมาณมาก ๆ ได้ ต้องขายเพียงเล็กน้อย และมีอัตรา ความเสี่ยงการขาดทุนสูง	เนื่องจาก 1.ขาดการสนับสนุนจากนโยบายของผู้นำท้องถิ่น ใน เรื่องพื้นที่ค้าขาย หรือไม่ได้รับการสนับสนุนสถานที่ สำหรับผู้ประกอบการค้ารายย่อยซึ่งเป็นบุคคลในพื้นที่ แต่รัฐกลับไปสนับสนุนผู้ลงทุนต่างถิ่นซึ่ง เป็นผู้ค้าราย ใหญ่ 2. ขาดการกระตุ้นทางเศรษฐกิจ ทำให้ความ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเติบโตช้ามาก เนื่องจากไม่มี เงินทุนหมุนเวียน 3. ขาดการส่งเสริมด้านการตลาด เช่น การทำ ตรา Logo สินค้า 4. ขาดการส่งเสริมการรวมกลุ่มประกอบอาชีพ 5.ด้านปริมาณการจำหน่าย เช่นอาชีพขายอาหารก็ไม่ สามารถขายในปริมาณมากๆ ได้ ต้องขายเพียง เล็กน้อย เนื่องจากคนในท้องถิ่นมีกำลังซื้อน้อย มีอัตรา ความเสี่ยงการขาดทุนสูงหากผลิตจำนวนมาก ๆ เนื่องจากคนจะไม่นิยม บริโภคอาหารที่มีราคาแพง
6.ปัญหาอาชีพรับจ้าง ได้ค่าแรงน้อย	- ผู้ที่ประกอบอาชีพรับจ้างจะได้ ค่าจ้าง ขั้นต่ำเพียงวันละ 220 บาท	- เนื่องจากค่าแรงไม่ขึ้นตามกฎหมายแต่ขะเดิมไว้กับ ราคาสินค้าแพงขึ้น เช่น ผัก ผลไม้ ที่ต้องนำเข้ามาจาก ต่างเมือง

ตารางที่ 4.26 (ต่อ)

ลำดับความสำคัญ ของปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
7.ปัญหารายได้น้อย	- ปัญหารายได้จากการประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนจะมีรายได้น้อย และต้นทุนการค้ำมีราคาสูง - รายได้รัฐน้อย ทำให้ได้เงินจัดสรรงบประมาณจากรัฐน้อยตามลงไปด้วย เงินงบประมาณของหน่วยงานขาดแคลน	- ปัญหารายได้จากการประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนจะมีรายได้เพียง 4 เดือนต่อปี เท่านั้น แต่ต้องนำเงินรายได้ทั้งหมดมาเลี้ยงชีพต่อถึง 8 เดือน ประกอบกับ การจำหน่ายสินค้าต่างๆ จำหน่ายได้น้อยเนื่องจาก ราคาแพงเพราะมีต้นทุนสูงมาก - รายได้รัฐน้อย เนื่องจากประชากรในทะเบียนบ้านทั้งจังหวัดมีเพียง 2 แสนคน ทำให้ได้เงินจัดสรรงบประมาณจากรัฐน้อยตามลงไปด้วย ทำให้เงินงบประมาณของหน่วยงานขาดแคลนเพราะ ได้รับการสนับสนุนไม่เพียงพอ
8.ปัญหารายจ่ายเพิ่มขึ้น	- เกิดปัญหาความยากจน ประชาชนมีค่าใช้จ่ายมากขึ้นในเรื่องของเครื่องมือสื่อสาร (IT)	- เนื่องจาก เด็ก ประถม 5 - 6 ต้องการมีโทรศัพท์มือถือ เพื่อเล่นเกมส์ และเพื่อการติดต่อ สื่อสารกับเพื่อนๆ พ่อแม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่ม ในการซื้อเครื่องมือสื่อสารให้ตนเอง+ครอบครัว
ลำดับความสำคัญ ของปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
9.ปัญหาการจ้างงาน	-คนในท้องถิ่นมักส่วนใหญ่มักตกงาน	-เนื่องจากอาชีพรับจ้าง มีค่าแรงต่ำ เพียงวันละ 220 บาท และส่วนใหญ่มีการจ้างงานเฉพาะหน้าท่องเที่ยว ส่วนช่วงนอกฤดูกาลท่องเที่ยว เป็นช่วงทำการเกษตร ทำให้กลุ่มแรงงานหันไปรับจ้างทำการเกษตรต่อ แต่คนในท้องถิ่นมักส่วนใหญ่มักตกงานเพราะไม่ต้องการทำงานเนื่องจากมีกินมีใช้ ชื่นบ้านไหนก็สามารถมีอาหารกินได้ตลอด ทำให้ไม่รู้สึกรู้ว่าอดหรือยากจน แต่ต้องเป็นคนตกงาน ว่างงาน
10.ปัญหาแรงงานต่างชาติดกงาน	- ปัญหาที่สำคัญคือมีแรงงานต่างด้าวเข้ามาแย่งงานคนในเมืองท่ามากขึ้น ส่งผลให้มีแรงงานท้องถิ่นตกงานสูงขึ้น รวมทั้งมีการค้ามนุษย์เพิ่มขึ้นเช่นกัน	- เนื่องจากมีแรงงานต่างชาติ เช่น แรงงานพม่า เข้ามาจำนวนมาก ผู้ที่ขออนุญาตเข้ามามีถึง 1,600 – 1,800 คน นอกนั้นเป็นแรงงานชาวเขาร้อยละ 55 แรงงานพม่าจะทำงานในส่วนที่คนในชุมชนไม่ทำ ปัญหาที่สำคัญคือมีแรงงานต่างด้าวเข้ามาแย่งงานคนในเมืองท่ามากขึ้น และแรงงานพม่าได้ค่าแรงต่ำกว่าคนไทย ประกอบกับ นโยบายรัฐบาลในการกำหนดค่าแรงขั้นต่ำวันละ 300 บาท ทำให้แรงงานพม่าทะลักเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้นส่งผลให้เกิดปัญหาขาดแรงงานที่มีฝีมือมีคุณภาพ ส่งผลให้มีแรงงานท้องถิ่นตกงานสูงขึ้น รวมทั้งมีการค้ามนุษย์เพิ่มขึ้นเช่นกัน

ตารางที่ 4.26 (ต่อ)

ลำดับความสำคัญ ของปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
11.ปัญหาหนี้นอก ระบบ	-คนในเมืองแม่ฮ่องสอนมีหนี้นอกระบบ มาก	-เนื่องจากมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย โดยเฉพาะ ช่วงเปิดเทอมต้องนำสิ่งของไปจำนำ เพื่อเป็นค่าใช้จ่าย ให้บุตร ประกอบกับแหล่งเงินกู้กองทุนหมู่บ้านล้มเหลว เพราะผู้ที่กู้เงินส่วนใหญ่กู้แล้วไม่ใช้เงินคืน หากเป็นหนี้ นอกระบบจะมีนายทุนเงินกู้จากที่อื่น ซึ่งเป็นคนนอก พื้นที่เข้ามาข่มขู่ลูกหนี้ ที่ไม่ชำระเงิน
12.ปัญหาที่ดินแพงขึ้น	- ที่ดินมีราคาแพงขึ้น และมีปัญหาการ เรียกร้องให้ออกโฉนดเพิ่มขึ้น	-เพราะพื้นที่ราบน้อย ประชากรเพิ่มมากขึ้น คนที่ ครอบครองที่ไม่มีโฉนด ก็เรียกร้องให้ออกโฉนดเพิ่มขึ้น เพื่อจะได้มีกรรมสิทธิ์ที่ถูกต้อง

ปัญหาด้านสังคม/วัฒนธรรม มี 16 ประเด็น คือ วัฒนธรรมประเพณี สวัสดิการ การศึกษา
ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ภาษา แหล่งบันเทิง สื่อเทคโนโลยี ศาสนา ครอบครัว เด็กและเยาวชน ปัญหาผู้สูงอายุ
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไฟฟ้า การท่องเที่ยว และด้านสาธารณสุข การคมนาคม ดังนี้

ตารางที่ 4.27 การวิเคราะห์ปัญหาด้านสังคมและวัฒนธรรม

ลำดับความสำคัญ ของปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
1.ปัญหาวัฒนธรรม ประเพณีเสื่อมถอย	-วัฒนธรรมประเพณีที่ดี งาม แต่โบราณ เริ่มจะ จางหาย	-เนื่องจาก 1.นโยบายของผู้บริหาร ซึ่งไม่ใช่เป็นชาวแม่ฮ่องสอน จึงไม่รู้ ประเพณี วัฒนธรรมที่แท้จริงดั้งเดิมของเมืองแม่ฮ่องสอน จึง มักจะนำวัฒนธรรมที่อื่นมาผสมผสานใช้ร่วมกัน เช่น การจัด ประเพณีปอยส่างลอง จะจัดประเพณีที่ผิดเพี้ยนไปจากเดิม 2.การที่รัฐให้เงินอุดหนุนในการทำกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรม ท้องถิ่น เป็นการเริ่มต้นที่จะทำลายวัฒนธรรม ทำลายความ ร่วมมือ ความสามัคคี ทำลายน้ำใจที่มีมาแต่โบราณอย่างไม่รู้ตัว ซึ่งแต่เดิมคนในเมืองจะช่วยกัน คนละไม้คนละมือ ทั้งแรงงาน ทรัพย์สิน เงินทอง 3. วัฒนธรรมต่างบ้านต่างเมืองเข้ามา มาก ทั้งจากผู้คนที่มาเที่ยว ทั้งจากคนในเมืองไปทำงานและไปศึกษา ในเมือง และทั้งจากสื่อ ต่างๆ ทำให้เกิดการเลียนแบบ วัฒนธรรมต่างถิ่นที่มีความเจริญ เข้ามาใช้มากขึ้น

ตารางที่ 4.27 (ต่อ)

ลำดับความสำคัญของปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
2.ปัญหาสวัสดิการไม่ทั่วถึง	-การให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็ก สตรี คนชรา และคนพิการเพิ่มมากขึ้นแต่พบว่า สวัสดิการเข้าไปไม่ถึงทั่วถึง	-ทั้งๆ ที่กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ พยายามขยายสวัสดิการอย่างไรก็ตามคนที่มีรายได้น้อยที่ดูเหมือนว่ายากจน ไม่คิดจะเรียกร้องสิ่งใดตามสิทธิที่ควรได้รับ และคนส่วนใหญ่ในเมืองแม่ฮ่องสอนไม่ต้องการความช่วยเหลือ เห็นได้จากมีผู้ที่คนเดินเข้ามาขอความช่วยเหลือที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดแม่ฮ่องสอนจำนวนน้อย ซึ่งอาสาสมัครพัฒนาสังคมฯ จะเป็นผู้นำขอใช้สิทธิ
3. ปัญหาการศึกษา	-เมืองแม่ฮ่องสอนมีความเสียเปรียบด้านการศึกษ เด็กของแม่ฮ่องสอนบางส่วนจึงต้องไปเรียนพิเศษที่จังหวัดเชียงใหม่	-เนื่องจากพื้นที่ห่างไกล ทำให้เข้าไม่ถึงระดับนโยบายของรัฐ ประกอบกับปัจจุบันระบบการศึกษามีการแข่งขันเพื่อเข้าศึกษาต่อในระดับสูงมากขึ้น ขณะที่เด็กนักเรียนในเมืองแม่ฮ่องสอนมีสถานศึกษาน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณประชากร เพราะมีประชากรแฝกมาก สถานที่เรียนไม่พร้อม ห้องเรียนไม่พอ ทำให้เด็กขาดโอกาสในด้านการศึกษา
4.ปัญหาข้อมูลพื้นฐานชุมชน	-ชุมชนไม่มีข้อมูลพื้นฐานของตนเอง ปัจจุบันต้องใช้ข้อมูลภาครัฐ ซึ่งไม่ตรงตามความเป็นจริง ใช้ในการวางแผนไม่ได้	-เนื่องจากไม่ได้มีการเก็บข้อมูลพื้นฐานของตนเอง และการเก็บข้อมูล ของภาครัฐ ขาดระบบการจัดเก็บและตรวจสอบที่ดี ทำให้ข้อมูลไม่ตรงกับความจริง
5.ปัญหาการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษและภาษาท้องถิ่น	ปัญหาผู้ปฏิบัติงานขาดทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษ และภาษาท้องถิ่นเพื่อการสื่อสารทำให้เกิดการสื่อสารที่ไม่เข้าใจกัน	- เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานไม่สามารถสื่อสารภาษาท้องถิ่นกับคนท้องถิ่นได้ รวมทั้งขาดทักษะในการใช้ภาษาอังกฤษในการสื่อสารกับชาวต่างชาติ -มีความรู้เรื่องภาษาท้องถิ่นและภาษาอังกฤษน้อย
6.ปัญหาแหล่งบันเทิงยามราตรี ผับ บาร์	-มีสถานบริการแหล่งบันเทิงเพิ่มมากขึ้น นักเรียนจึงนิยมเข้าผับ บาร์ หนีทางบ้านมาเที่ยวกลางคืนมากขึ้น รวมทั้งมีเด็กต่างด้าวมาขายบริการ และมีปัญหายาเสพติดบ้าง	-เนื่องจากสถานบริการเปิดบริการให้ผู้คนต่างถิ่น ที่เข้ามาท่องเที่ยว และแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงาน ทำให้เด็กนักเรียนที่กำลังเป็นวัยรุ่น อยากรู้ อยากเห็น อยากลอง จึงชวนนิยมนชวนเพื่อนมาเที่ยว ผับ บาร์

ตารางที่ 4.27 (ต่อ)

ลำดับความสำคัญของปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
7.ปัญหาสื่อเทคโนโลยี (IT)	-ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีทำให้เกิดอาชญากรรมด้านการสื่อสารเทคโนโลยี (IT) มากขึ้น ทำให้สังคมวัยรุ่นเปลี่ยนแปลงไป มีร้านเกมส์ อินเทอร์เน็ต ประมาณ 82 ร้านทั่วจังหวัดในบริเวณ อำเภอเมือง 26 ร้าน	-เนื่องจากขาดการกำกับดูแล ปกป้องจากครอบครัว ผู้ปกครอง พี่และเพื่อน รวมทั้งหน่วยที่เกี่ยวข้อง
8.ปัญหาครอบครัว	-ครอบครัวไม่อบอุ่น เกิดความรุนแรงในครอบครัว มีผลให้ครอบครัวแตกแยกในที่สุด	-เนื่องจาก คนในครอบครัวมีความรู้ การศึกษาน้อย และขาดคุณธรรม ขาดจริยธรรม ชอบดื่มเหล้า มีความประพฤติก้าวร้าว
9.ปัญหาเด็กและเยาวชน ท้องก่อนวัยอันควร	-ปัญหาเด็กฆ่าตัวตาย เพราะท้องก่อนวัยอันควร	-เนื่องจากคนแม่ฮ่องสอนจะมีความซื่อสัตย์กับตัวเองมาก เมื่อท้องจะรู้สึกผิดและฆ่าตัวตาย มีเด็กฆ่าตัวตายในโรงเรียนมีปัญหาตั้งครรภ์ไม่พร้อม เนื่องจากขาดโอกาสในการรับรู้ พฤติกรรมเด็กมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก พฤติกรรมไม่เหมาะสมบ้าง ปัญหาเมาสุรา ชิงรถ มีประมาณ ร้อยละ 1 – 2 ประมาณ 30 – 40 คน สาเหตุ ได้รับวัฒนธรรมที่อื่น เพราะเด็กไปเรียนที่อื่น แล้วกลับมาทำพฤติกรรมที่ไม่ดี มีปัญหาด้านสภาพของเด็กพม่า
10.ปัญหาผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง	-ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง ทั้งลูกหลานให้อยู่กับตายาย ทำให้ผู้สูงอายุมีภาระเพิ่มขึ้น	-เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจ ค่าครองชีพสูง คนวัยแรงงานต้องออกไปหางานทำนอกพื้นที่ ปลอมให้ผู้สูงอายุอยู่บ้านตามลำพังกับเด็กๆ รวมทั้งเมื่อเกิดปัญหาครอบครัวแตก จึงทิ้งลูกไว้กับปู่ย่า ตายาย
11.ปัญหาสาธารณสุข	-หมอในโรงพยาบาลส่วนใหญ่เป็นหมอฝึกหัด และหมอใหม่ ขาดแคลนแพทย์ประกอบกับมีโรคระบาด ขาดการรักษาพยาบาลที่ทันสมัย และทันเหตุการณ์	-เนื่องจาก ในโรงพยาบาลส่วนใหญ่จะมีแต่คนใช้ที่สกปรกมารักษา ทำให้หมอไม่ยากทำงานที่โรงพยาบาลแม่ฮ่องสอน

ตารางที่ 4.27 (ต่อ)

ลำดับความสำคัญของปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
12.ปัญหาการท้องเที้ยว	-ไม่มีการส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งท้องเที้ยว และการเข้ามาของนักท่องเที่ยวอาจทำให้เกิดอาชญากรรมเพิ่มมากขึ้น	-ขาดการวางแผนการอนุรักษ์ การจัดการแหล่งท้องเที้ยวให้ยั่งยืน รวมทั้งขาดการวางแผนเรื่องการป้องกันความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เมื่อมีคนต่างถิ่นเข้ามามากขึ้น
13.ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	-มีหมอกควันที่เกิดจากการเผาป่ามาก รวมทั้งมีการบุกรุกป่าเพื่อทำที่อยู่อาศัย และป่าส่วนใหญ่เป็นป่าเสื่อมโทรม	-เนื่องจากมีพื้นที่ป่าเป็นจำนวนมากมาก จึงมีใบไม้ผลัดใบร่วงเต็มป่า ชาวบ้านจึงใช้วิธีเผา และส่วนหนึ่งจำเป็นต้องมีการเผาป่าเพื่อทำแนวกันไฟ และเก็บเห็ดที่ขึ้นมาหลังจากการเผาป่า การสูญเสียทรัพยากรในการสร้างเส้นทางใหม่
14.ปัญหาไฟฟ้าดับ	-เมืองแม่ฮ่องสอนมีไฟฟ้าดับ บ่อยมาก ทำให้อุปกรณ์ไฟฟ้าเสียหาย	-เนื่องจากมีการใช้ไฟฟ้ากันมากขึ้น จำนวนไฟที่นำมาใช้ไม่เพียงพอกับความต้องการของคนในเมือง โดยเฉพาะสถานบริการที่พัก โรงแรม สถานที่ทำงาน ที่ใช้เครื่องทำความเย็น ที่มีจำนวนมากขึ้น
15.ปัญหาการคมนาคม	-การเดินทางลำบาก ใช้เวลาเดินทางไกล	-เนื่องจากแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองค่อนข้างปิด อยู่ห่างไกลจากเมืองอื่นๆ รอบรอบไปด้วยภูเขาที่สลับซับซ้อน การเดินทางลำบาก ใช้เวลาเดินทางไกล และเป้าหมายการพัฒนาเมืองที่ชัดเจนยังไม่มี

ปัญหาด้านความมั่นคงของชุมชน ที่ได้จากการสัมภาษณ์ มี 9 ประเด็น นโยบายการทำงาน ด้านกฎหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชน แรงงานต่างด้าว ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อาชญากรรม ยาเสพติด ค้ามนุษย์ และภัยพิบัติสาธารณะ ดังนี้

ตารางที่ 4.28 การวิเคราะห์ปัญหาด้านความมั่นคงของชุมชน

ลำดับ ความสำคัญ ของปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
1.ปัญหานโยบายการทำงาน การบริหารงาน	-การบริหารงาน ขึ้นอยู่กับผู้นำ นโยบายจึงเปลี่ยนไปตามผู้นำ วิธีคิด การวางกรอบงาน การวางแผน จะสวนทางกันระหว่างผู้ปฏิบัติกับนโยบาย	-เนื่องจากผู้วางแผนเป็นคนคนหนึ่ง ผู้ปฏิบัติเป็นอีกคนหนึ่ง ที่ไม่ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเพราะเกรงใจ กรอบคิดที่ส่วนกลางให้มาก็เช่นกัน เมื่อมีแผนงานให้พื้นที่ดำเนินการเหมือนกันทุกพื้นที่ แต่ด้วยบริบทของแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกันทำให้บางพื้นที่ปฏิบัติไม่ได้งบประมาณที่จัดให้ไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ในการวางแผนกำหนดนโยบายต่างๆ รัฐมักใช้ข้อมูลของภาครัฐ ซึ่งไม่ตรงกับความเป็นจริง เพราะข้อมูลของรัฐครอบคลุมเฉพาะคนที่มีบัตรประชาชนเท่านั้น ในขณะที่ชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอน มีผู้ที่ไม่มียบัตรประชาชนและผู้ที่ไม่มีชื่อในทะเบียนบ้านอยู่อาศัยในเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นจำนวนมาก
2.ปัญหาด้านกฎหมาย	-กฎหมายบางข้อไม่สามารถใช้ควบคุมประชาชนได้ ยังมีการเผา ทำให้มีปัญหาเรื่องหมอกควัน	-เนื่องจากท้องถิ่นยังคงมีความเชื่อ และใช้ชีวิตชีวิตตามความเชื่อเดิมอยู่
3.ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชน	-การมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานต่างๆ ของประชาชนมีน้อย	-เนื่องจากรัฐวางแผน กำหนดทิศทาง นโยบายจากส่วนกลาง ซึ่งคนส่วนใหญ่ต้องทำตามนโยบายรัฐ อย่างขาดความเข้าใจและไม่เห็นด้วย ทำให้ความเข้มแข็งของชุมชนจึงไม่เกิด เพราะคนขาดศรัทธา รัฐบาลไม่นำความคิดเห็นของชุมชนมากำหนดเป็นนโยบายแผนงาน ประกอบกับการมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานต่างๆ ของประชาชนมีน้อย เพราะส่วนใหญ่ประชาชนประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก เวลาการจัดประชุมเป็นเวลาเดียวกับที่ต้องทำมาค้าขาย และเมื่อไปเข้าร่วมประชุม ไปรับฟังความรู้ ไม่รู้สึกรู้ว่าไม่ได้มีส่วนร่วมในการประชุม จึงทำให้เกิดการเบื่อหน่าย ไม่อยากไปประชุม แม้ว่าจะมีความตั้งใจพัฒนาเมืองอย่างแท้จริง
4.ปัญหาแรงงานต่างด้าว	-ยังมีปัญหาเรื่องเด็กต่างด้าวที่ควบคุมไม่ได้ การลักลอบเข้าเมืองของแรงงานต่างด้าว	-เนื่องจาก ขาดมาตรการและการจัดการที่ได้เด็ดขาดและจริงจัง จากหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง ยังคงมีความยืดหยุ่น เห็นใจ

ตารางที่ 4.28 (ต่อ)

ลำดับ ความสำคัญของ ปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
5.ปัญหา อาชญากรรม	-มีคดีมาก เช่น การข่มขืน ตีมี สุรา ก่อเหตุทะเลาะวิวาท การ ลักเล็กขโมยน้อย โจรปล้นจี้ ของ หาย มีคดีซ้ำกัน	-เนื่องจาก มีนักท่องเที่ยวเข้ามา แรงงานต่างด้าวเข้ามา เป็น ผู้ที่มาอาศัยอยู่ในประเทศไทย ค่าใช้จ่ายสูง คนรอบข้างมี หนี้สิน ปัญหาดอกเบี้ย เพราะความเครียด
6.ปัญหาความ รุนแรงใน ครอบครัว	- ความรุนแรงในครอบครัว ทั้ง คนไทยและคนฝั่งเพื่อนบ้าน ผู้หญิงทำร้ายร่างกายผู้ชาย ผู้ชายทำร้ายร่างกายผู้หญิง	-เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ชอบดื่มเหล้า ก่อให้เกิดความ รุนแรงเนื่องจากมีความรู้่น้อย มีพฤติกรรมแบบเดิมๆ ทำให้ แก้ไขไม่ได้ผล อีกทั้งสภาพชุมชนเอื้อต่อการดื่มเหล้า คนขาด สติ
7.ปัญหายาเสพติด	-มีการแพร่ระบาดของยาเสพติด มักเกิดปัญหาในกลุ่มชนเผ่า ใน เขตพื้นที่รอบนอก ชาวต่างชาติ ที่นิยมเสพ ในคุุณมีผู้ต้องขัง ประมาณ 600 คน ส่วนใหญ่เป็น คนพื้นที่อื่นทำผิด เกี่ยวกับยา เสพติด	-เนื่องจาก มีเส้นทางการลำเลียงยาเสพติดจากอำเภอแม่สะ เรียง – สะเมิง – ขุนยวม – ปาย จับได้ชาล่อง ส่วนใหญ่ ชาวต่างชาตินิยมเสพยาเสพติด
8.ปัญหาค้ามนุษย์	-จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นทั้งต้น ทางและทางผ่าน	-เนื่องจากแม่ฮ่องสอนที่มีค่านิยมส่งลูกไปค้า เพราะหารายได้ ง่าย แต่มีปัญหาไม่มาก มีเพียงบางกลุ่มที่เป็นกลุ่มชนเผ่าใน
9.ปัญหาภัยพิบัติ สาธารณะ	-เกิดภัยพิบัติในวงกว้าง เส้นทาง สัญจรระหว่างแม่ฮ่องสอนและ เมืองต่างๆถูกตัดขาด การ เดินทางยากลำบากมากยิ่งขึ้น	-เนื่องจากสภาพภูมิอากาศของโลกเปลี่ยนแปลง การตัดไม้ ทำลายป่า ดินถล่มทับเส้นทาง ขาดบุคคลกร ขาดวัสดุ อุปกรณ์ และยานพาหนะด้านการกู้ภัย ทำให้เกิดการให้ ช่วยเหลือเป็นไปได้อย่าง

4.10.3 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน

จากผลการศึกษาทั้งจากการสัมภาษณ์และการจัดทำ Focus Group ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลพบว่า ปัจจุบันชุมชนมีภูมิคุ้มกันที่เป็นทุนทางสังคมที่มีในเมืองแม่ฮ่องสอน หลายประการ โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ด้านเศรษฐกิจ 2) ด้านสังคม/วัฒนธรรม 3) ด้านความมั่นคงของชุมชน ดังนี้

ตารางที่ 4.29 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชน

1. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ธุรกิจ สินค้า วัสดุก่อสร้าง อาชีพ รายได้ รายจ่าย อัตราจ้าง แรงงาน ความยากจน หนี้ในระบบ และที่ดิน	
ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหา
- ปัญหาธุรกิจ แข่งขันกับพื้นที่อื่นไม่ได้ การทำธุรกิจโดยคนนอกพื้นที่ไม่ยั่งยืน ไม่มีโรงงานขนาดใหญ่ ทำให้ธุรกิจในเมืองแม่ฮ่องสอนไม่สามารถขยายตัวได้	-ใช้ทุนทางภูมิคุ้มกันการเป็นอยู่แบบพอเพียง เพื่อไม่ให้เกิดการขาดทุน สร้างภาระหนี้สิน
ปัญหาสินค้า มีราคาแพงมาก เพราะนำมาจากจังหวัดเชียงใหม่ เช่น เนื้อสัตว์ ผัก ผลไม้ เนื่องจากมีที่ดินทำการเกษตรน้อย รวมทั้งไม่นิยมทำการเกษตรแบบผสมผสาน เกสรกรส่วนใหญ่จะปลูกกระเทียม กะหล่ำ และใช้สารเคมีในการเพาะปลูกทำให้ต้นทุนการผลิตมีราคาสูงขึ้น ประกอบกับค่าจ้างแรงงานมีราคาสูง	-ใช้ทุนทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ,ค่านิยมท้องถิ่น,อัตลักษณ์ท้องถิ่น,ทรัพยากรธรรมชาติ,การพึ่งพาตนเอง,เครือข่ายทางสังคม,ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน,วิถีชีวิตแบบพอเพียง ในการบริโภคอาหารที่มีอยู่ในท้องถิ่นพื้นบ้าน
ปัญหาวัสดุอุปกรณ์การก่อสร้างมีราคาสูง เนื่องจากการขนส่งที่มีระยะทางไกล รวมทั้งค่าแรงในการก่อสร้างก็มีราคาแพง	-ใช้ทุนทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ,ค่านิยมท้องถิ่น,อัตลักษณ์ท้องถิ่น,ทรัพยากรธรรมชาติ,การพึ่งพาตนเอง,เครือข่ายทางสังคม,ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน,วิถีชีวิตแบบพอเพียง ในการก่อสร้างแบบท้องถิ่นเดิมเพื่อลดค่าใช้จ่าย
ปัญหาอาชีพ การเกษตร ค่าขายและรับจ้าง รายรับและรายจ่าย ที่มีต้นทุนสูงเพราะการใช้ปุ๋ยเคมีที่นำมาจากต่างถิ่น ที่สภาพเดิมและขาดการส่งเสริมจากหน่วยงานเพื่อเพิ่มพื้นที่การตลาด ในการสร้างรายได้เพิ่มให้ครอบครัว และปัญหาความยากจน หนี้ในระบบ	-ใช้ทุนทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ,ค่านิยมท้องถิ่น,อัตลักษณ์ท้องถิ่น,ทรัพยากรธรรมชาติ,การพึ่งพาตนเอง,เครือข่ายทางสังคม,ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน,วิถีชีวิตแบบพอเพียง เพื่อใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น (ผักพื้นบ้านของป่า)ลดรายจ่ายเพื่อสร้างความสมดุลเรื่องรายได้และรายจ่าย
ปัญหาแรงงาน มาแย่งงานมากขึ้น ส่งผลให้เกิดปัญหาขาดแรงงานที่มีฝีมือมีคุณภาพ แรงงานท้องถิ่นตกงานสูงขึ้น รวมทั้งมีการค้ามนุษย์เพิ่มขึ้น	-ใช้คุณธรรมท้องถิ่น ในการมีความเอื้ออาทรการช่วยเหลือ -ใช้ทุนทางผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การพึ่งพาตนเอง เครือข่ายทางสังคม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
- ปัญหาที่ดิน ที่ดินแพงขึ้น มีปัญหาการเรียกร้องให้ออกโฉนดเพิ่มขึ้น	เพื่อช่วยเหลือกำหนดแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหาาร่วมกัน การอยู่ร่วมกันอย่างไม่เสียประโยชน์

ตารางที่ 4.29 (ต่อ)

2.ปัญหาด้านสังคม/วัฒนธรรม	
ได้แก่ ปัญหาวัฒนธรรมประเพณี สวัสดิการ การศึกษา ข้อมูลพื้นฐานชุมชน ภาษา แหล่งบันเทิง สื่อ IT ศาสนา ครอบครัว เด็กและเยาวชน ปัญหาผู้สูงอายุ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไฟฟ้า การท่องเที่ยว และด้านสาธารณสุขการคมนาคม ดังนี้	
ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหา
-ปัญหาวัฒนธรรมประเพณี จางหาย เพราะนำวัฒนธรรมที่อื่นมาผสมผสาน เป็นการเริ่มต้นที่จะทำลายวัฒนธรรม ทำลายความร่วมมือ ความสามัคคี ทำลายน้ำใจที่มีมาแต่โบราณอย่างไม่รู้ตัว	-ใช้ทุนทางวัฒนธรรมความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ,ประเพณีท้องถิ่น,ค่านิยมท้องถิ่น,อัตลักษณ์ท้องถิ่น,การพึ่งพาตนเอง,เครือข่ายทางสังคม,ผู้นำชุมชนท้องถิ่น,ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน,และทรัพยากรธรรมชาติ มาใช้ในการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิม
ปัญหาการเข้าถึงสวัสดิการ ไม่ทั่วถึง ผู้ด้อยโอกาส	-ใช้ทุนทางการพึ่งพาตนเอง,เครือข่ายทางสังคม,ผู้นำชุมชนท้องถิ่น,ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนช่วยให้เข้าถึงสวัสดิการอย่างถ้วนหน้า
ปัญหาความเสียเปรียบทางการศึกษา และภาษา เนื่องจากพื้นที่ห่างไกล สถานที่เรียนไม่พร้อม ห้องเรียนไม่พอ ทำให้เด็กขาดโอกาสในด้านการศึกษา เด็กของแม่ฮ่องสอนบางส่วนจึงต้องไปเรียนพิเศษที่จังหวัดเชียงใหม่	-ใช้ทุนทางผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การพึ่งพาตนเอง เครือข่ายทางสังคม เพื่อช่วยเหลือกำหนดแนวทางวางแผนการศึกษา และการฝึกฝนภาษา
ปัญหาขาดข้อมูลพื้นฐานชุมชน ข้อมูลที่มีอยู่ไม่ตรงตามความเป็นจริง	-ใช้ทุนทางผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การพึ่งพาตนเอง เครือข่ายทางสังคม เพื่อช่วยเหลือกำหนดแนวทางวางแผนเก็บข้อมูล
ปัญหาแหล่งบันเทิงยามราตรี ผับ บาร์ นักเรียนหนีทางบ้านมาเที่ยวกลางคืน ขายบริการ และเสพติดบั้ง	-ใช้ทุนทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ,ค่านิยมท้องถิ่น,อัตลักษณ์ท้องถิ่น,ทรัพยากรธรรมชาติ,การพึ่งพาตนเอง,เครือข่ายทางสังคม,ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน,วิถีชีวิตแบบพอเพียง ผู้นำชุมชน ,การมีส่วนร่วม,การศึกษาเพื่อวางแผนจัดกิจกรรมส่งเสริมเด็กให้เติบโตใช้ชีวิตในทางที่ดี
ปัญหาสื่อเทคโนโลยี(IT) ทำให้เกิดอาชญากรรม สังคมวัยรุ่นเปลี่ยนแปลง	-ใช้ทุนทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ,ค่านิยมท้องถิ่น,วิถีชีวิตแบบพอเพียง ผู้นำชุมชน,การศึกษาเพื่อวางแผนจัดพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการใช้ประโยชน์ในทางบวกที่เกิดประโยชน์แก่สังคม
ปัญหาศาสนา คนเมืองไม่นิยมบวชเป็นพระ ทำให้ พระเถรและลูกศิษย์วัดส่วนใหญ่ มาจากพม่า และเด็กต่างด้าว	-ใช้ทุนทางวัฒนธรรมความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ,ประเพณีท้องถิ่น,การศึกษา ผู้นำชุมชน มาส่งเสริมให้คนพื้นถิ่นนิยมการบวช ให้มากขึ้น

ตารางที่ 29 (ต่อ)

ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหา
ปัญหาครอบครัว ขาดความอบอุ่น ขาดคุณธรรม ขาดจริยธรรมก้าวร้าว รุนแรง แยกแยก	-ใช้คุณธรรมท้องถิ่น ในการมีความเอื้ออาทรการช่วยเหลือ -ใช้ทุนทางผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การพึ่งพาตนเอง เครือข่ายทางสังคม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เพื่อช่วยเหลือกำหนดแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหาครอบครัว จัดกิจกรรมครอบครัว เพิ่มความรักความอบอุ่นให้กับครอบครัว
ปัญหาเด็กและเยาวชน ฆ่าตัวตาย ผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง	-ใช้คุณธรรมท้องถิ่น ในการมีความเอื้ออาทรการช่วยเหลือ -ใช้ทุนทางผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การพึ่งพาตนเอง เครือข่ายทางสังคม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เพื่อช่วยเหลือกำหนดแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหาครอบครัว จัดกิจกรรมครอบครัว เพิ่มความรักความอบอุ่นให้กับครอบครัว
ปัญหาสาธารณสุข ขาดหมอรักษาพยาบาล,โรคระบาด ขาดการรักษาพยาบาลที่ทันสมัยและทันเหตุการณ์ ,คนไข้ไม่สะอาด	-ใช้คุณธรรมท้องถิ่น ในการมีความเอื้ออาทรการช่วยเหลือ , ผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การพึ่งพาตนเอง เครือข่ายทางสังคม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เพื่อช่วยเหลือหาทางป้องกันแก้ไขปัญหาให้ความรู้แก่ประชาชน ในการดูแลตนเองให้มีสุขภาพดีแข็งแรง
ปัญหาไม่มีการส่งเสริมการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว	-ใช้ทุนผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน การพึ่งพาตนเอง เครือข่ายทางสังคม ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เพื่อช่วยกันวางแผนบริหารจัดการการท่องเที่ยว
ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมอกควัน เฝ้าป่ามาก	-ใช้ทุนทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ,ค่านิยมท้องถิ่น,อัตลักษณ์ท้องถิ่น,ทรัพยากรธรรมชาติ,การพึ่งพาตนเอง,เครือข่ายทางสังคม,ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน,วิถีชีวิตแบบพอเพียง ผู้นำชุมชน ,การมีส่วนร่วม,การศึกษาเพื่อวางแผนจัดกิจกรรม บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่และมีการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ยั่งยืน
ปัญหาการคมนาคม ใช้เวลาเดินทางไกล และเป้าหมายการพัฒนาเมืองที่ชัดเจนยังไม่มี	-ใช้ทุน ผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วม,การศึกษาเพื่อวางแผนด้านการคมนาคมให้มีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น

ตารางที่ 4.29 (ต่อ)

ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหา
3.ปัญหาด้านความมั่นคงของชุมชน ได้แก่ ด้านกฎหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชน แรงงานต่างด้าว ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อาชญากรรม ยาเสพติด ค้ามนุษย์ และภัยพิบัติสาธารณะ	
ปัญหานโยบายการทำงาน เปลี่ยนไปตามผู้นำ และการกำหนดนโยบายจากส่วนกลางที่ไม่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่	-ใช้ทุนการพึ่งพาตนเอง, เครือข่ายทางสังคม, การมีส่วนร่วม, การศึกษาเพื่อวางแผนจัดการชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อความเหมาะสมกับพื้นที่และความต้องการของท้องถิ่น
ปัญหาขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนกับภาครัฐ	-ใช้ทุนเครือข่ายทางสังคม, การมีส่วนร่วม, การศึกษา, คุณธรรม เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนกับภาครัฐ
ปัญหาแรงงานต่างด้าว ปัญหาอาชญากรรม	-ใช้ทุนเครือข่ายทางสังคม, การมีส่วนร่วม, การศึกษา, คุณธรรม, ผู้นำเพื่อวางแผนแก้ปัญหาแรงงานต่างด้าวและอาชญากรรมร่วมกันทุกภาคส่วน
ปัญหายาเสพติด ปัญหาค้ามนุษย์ ปัญหาภัยพิบัติสาธารณะ	-ใช้ทุนทางวัฒนธรรมความเชื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ประเพณีท้องถิ่น, ค่านิยมท้องถิ่น, อัตลักษณ์ท้องถิ่น, การพึ่งพาตนเอง, เครือข่ายทางสังคม, ผู้นำชุมชนท้องถิ่น, ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน มาใช้ในการแก้ปัญหาเชิงบูรณาการ

4.10.4 แนวโน้มและผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน

จากการศึกษาชุมชน โดยการสัมภาษณ์และการจัดประชุมกลุ่มย่อยรวมทั้งจากการสังเกตพบว่า ผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายในสังคม ที่ชุมชนได้รับ ทั้งทางบวกและทางลบ แยกเป็นตามประเด็น 3 เสาหลักประชาคมอาเซียน ดังนี้

4.10.4.1 ผลกระทบทางบวก

1) ด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายในสังคมด้านเศรษฐกิจ มีผลกระทบทางบวกมี 6 ด้าน คือ ด้าน เศรษฐกิจ ที่ดิน ธุรกิจการค้า การลงทุน การบริการ และแรงงาน ดังนี้ **เศรษฐกิจ** เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจดีขึ้นเงินสะพัด **ที่ดิน** เมืองแม่ฮ่องสอนอาจมีการขายที่ทำให้คนมีรายได้เพิ่ม สภาพเศรษฐกิจคล่องตัวขึ้น **ธุรกิจการค้า** มีการเปิดตลาดการค้า ได้โดยเสรี เช่น กระเทียม ทำให้และมีการเติบโตของธุรกิจและการบริการเพิ่มมากขึ้น เช่นธุรกิจด้านการท่องเที่ยว การแปลเอกสารและอาชีพภาคพิเศษเพิ่มขึ้น **การลงทุน** เพิ่มช่องทางในการลงทุน เช่น มีการค้าขายแดนต่างๆ มีการค้าเสรี มีการได้เปรียบด้านภูมิศาสตร์ทางการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน เนื่องจากเป็นทางผ่านการค้าระหว่างประเทศเนื่องจากเมืองหลวงของพม่า “เนปิดอ” มีระยะทางห่างจากเมืองแม่ฮ่องสอนไม่มาก ส่งผลให้มีการลงทุนจากนายทุนมากขึ้น **การบริการ** มีสร้างมาตรฐานในการบริการที่เหมาะสมมากขึ้น **แรงงาน** เป็นการเพิ่มโอกาสในการจ้างงาน ของคนในชุมชนเมือง ทำให้มีแรงงานเพิ่มมากขึ้น และมีการพัฒนาด้านฝีมือแรงงานในชุมชนมากขึ้นเช่นกันเพราะที่ผ่านมาแรงงานส่วนใหญ่ขาดทักษะฝีมือ รวมทั้ง ค่าแรงขั้นต่ำที่อัตราจ้างค่อนข้างสูง 300 บาท ต่อวัน ส่งผลต่อการลงทุน การจ้างงาน ทำให้มีผู้ที่ต้องการ เข้ามาทำงานจำนวนมากขึ้นเพราะได้ค่าแรงมากกว่า อีกทั้งการเคลื่อนย้ายแรงงานมีความสะดวกมากขึ้น

2) ด้านสังคม วัฒนธรรม ผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายในสังคมด้านสังคม วัฒนธรรม มีผลกระทบทางบวกมี 7 ด้าน คือ ด้านสังคมวัฒนธรรม ศาสนา การศึกษา/การเรียนรู้ เทคโนโลยี

การสื่อสาร/ภาษา การท่องเที่ยว และการคมนาคม ดังนี้ **สังคมวัฒนธรรม** เกิดการเรียนรู้ รู้จักประเพณี/วัฒนธรรมเพื่อนบ้านมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ จากนักท่องเที่ยวและคนที่เข้ามาในเมืองแม่ฮ่องสอน รวมทั้ง เกิดสำนัก/อนุรักษ์ในศิลปวัฒนธรรม และวิถีชุมชนได้มากขึ้น **ศาสนา** ศาสนาพุทธเข้มแข็งขึ้น ไม่มีความขัดแย้ง ได้เรียนรู้ด้านศาสนาเพิ่มขึ้น **การศึกษา/การเรียนรู้** เกิดการตื่นตัวเข้าสู่การแข่งขันที่สูงขึ้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนพอเพียง และคุณภาพทางการศึกษามีมากขึ้น ส่งผลทำให้คนในชุมชนตื่นตัวมากขึ้น **เทคโนโลยี** เทคโนโลยี มีการพัฒนาโดยเฉพาะด้านการค้าขาย จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิต เพิ่มยอดขายและเพิ่มการลงทุน **การสื่อสาร/ภาษา** เกิดการเรียนรู้ด้านภาษาที่หลากหลาย เมื่อมีชาวต่างชาติเข้ามา **การท่องเที่ยว** การท่องเที่ยว เร่งทำให้ผู้ประกอบการและคนในชุมชนพัฒนาการให้บริการมากขึ้นเนื่องจาก มีกลุ่มนักท่องเที่ยวใหม่ๆเข้ามา ในแม่ฮ่องสอนจำนวนมากขึ้น และเป็นที่รู้จักของต่างประเทศมากขึ้นเพราะเมืองแม่ฮ่องสอนมีเอกลักษณ์ มีอัตลักษณ์ในตัวเองทำให้ได้เปรียบด้านการท่องเที่ยว มีสถานที่ท่องเที่ยวมากขึ้น **การคมนาคม** มีความได้เปรียบด้านภูมิศาสตร์ เมื่อเป็นประชาคมอาเซียน จะทำให้ชุมชนเทศบาลเป็นทางผ่าน ของสินค้าที่จะเข้ามา เพราะว่ามีเมืองหลวงของพม่า “เนปีดอ” มีระยะทางห่างจากเมืองแม่ฮ่องสอนไม่มาก ซึ่งแม่ฮ่องสอนจะเป็นเมืองทางผ่านของสินค้า และคงจะมีถนนที่ดีกว่าปัจจุบัน มีเส้นทางเชื่อมโยงมากขึ้น คนในบริเวณเส้นทางมีรายได้เพิ่มจากที่ดิน และธุรกิจการค้า

3) ความมั่นคงของชุมชนและสังคม ผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายในสังคมด้านความมั่นคงของชุมชน ทางบวกมี 2 ด้าน คือ ด้านความมั่นคงของชุมชน และการป้องกันภัยดังนี้ **ความมั่นคงของชุมชน** มีความเป็นเมืองที่เมืองน้องไม่เกิดการขัดแย้ง มีความเข้มแข็ง เกิดความเข้าใจกันรู้ทันประเทศต่างๆ จาก 10 ประเทศอาเซียน มีความมั่นคง เป็นหนึ่งเดียว มีอำนาจต่อรองเรื่องต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และ**การป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ** เมื่อมีที่มีปัญหาการเกิดภัยพิบัติในวงกว้างและรุนแรง จะได้มีความร่วมมือจากประเทศอาเซียนให้ความช่วยเหลือ และลดปัญหาความรุนแรงร่วมกัน

4.10.4.2 ผลกระทบทั้งทางลบ

1) ด้านเศรษฐกิจ มีผลกระทบทางลบมี 9 ด้าน คือ ที่ดิน ด้านธุรกิจการค้า การลงทุน การเกษตร แรงงาน อาชีพ รายได้ และหนี้สิน ดังนี้ **ที่ดิน** คนแม่ฮ่องสอนอาจมีโอกาขายที่ดินมากขึ้น มีการบุกป่า มีการใช้ทรัพยากรป่ามากขึ้น ป่าเขากลายเป็นป่าข้าวโพด ป่ากะหล่ำปลี **ธุรกิจการค้า** มีปัญหาพื้นที่ทำกินที่มีจำนวนน้อย ขาดแหล่งผลิตสินค้าในท้องถิ่นต้องซื้อจากจังหวัดข้างเคียง รวมทั้งการไม่เปิดรับสิ่งใหม่ๆ จากภายนอก เช่น การมีห้างร้านใหญ่ (เช่น โลตัส , บิ๊กซี) คนในชุมชนไม่ต้องการ **การลงทุน** เสียเปรียบด้านการลงทุนการค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้านปัจจุบันพม่าเป็นเมืองที่เป็นที่สนใจของต่างชาติมาก การลงทุนขนาดใหญ่ทำลายทุนท้องถิ่น ผลประโยชน์ตกอยู่กับนายทุน เนื่องจาก นายทุนกลุ่มใหญ่ๆเข้ามา มีบทบาทและอำนาจในการกำหนดรูปแบบทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น การค้าขายแดน **สินค้า** มีสินค้าปลอม สินค้าไม่มีคุณภาพเข้ามาในพื้นที่ **การเกษตร** ขาดแหล่งผลิตสินค้า เช่น ผักในพื้นที่ จะนำมาจากพื้นที่อื่น ในพื้นที่แม่ฮ่องสอนไม่มีพื้นที่เพาะปลูก ส่งผลกระทบต่อสินค้าทางการเกษตร, เกิดการแบ่งส่วนทางการตลาดเนื่องจากผลผลิตด้านการเกษตรของประเทศเพื่อนบ้านอาจมีราคาถูกกว่า **แรงงาน** มีการแย่งงานมีมากขึ้น เกิดการแข่งขันด้านแรงงาน และจะนำไปสู่อาชญากรรมรูปแบบใหม่ มีการว่างงาน เนื่องจากมีแรงงานที่เป็นชาวพม่า คนไทยใหญ่ ประมาณ 80 % และมีแรงงานไทยประมาณ 20 % อีกทั้ง ค่าแรงขั้นต่ำมีผลต่อการจ้างงาน (ค่าแรงแพง) คนไทยตกงานมากขึ้น **อาชีพ/แรงงาน** ค่าครองชีพ/ค่าแรงสูงขึ้น มีความยากจนเพิ่มขึ้น ขาดการเข้าถึงโอกาสด้านอาชีพเกิดการแข่งขันด้านอาชีพเพิ่มมากขึ้น การที่มีคนเข้ามามากขึ้น ทำให้คนในชุมชนมีการแข่งขันด้านอาชีพสูง และรูปแบบอาชีพเปลี่ยนแปลง มีการแย่งงาน และการค้าและผลผลิตทางการเกษตร

รวมทั้งมีการลักลอบของแรงงานต่างด้าว การโยกย้ายข้ามถิ่น **รายได้** มีแนวโน้มความเหลื่อมล้ำทางสังคม และฐานะระหว่างคนรวยกับคนจน ประกอบกับค่าครองชีพสูงขึ้น เพราะมีการแข่งขันการผลิต เพิ่มค่าแรง เพิ่มการลงทุน ของแพงขึ้น ส่งผลให้เกิดความยากจนเพิ่มขึ้น และ**หนี้สิน** มีปัญหาหนี้้นอกระบบมาก หนี้้นอกระบบระบาด ผู้ที่ปล่อยเงินกู้เป็นคนต่างพื้นที่

2) ด้านสังคม วัฒนธรรม มีผลกระทบทางลบมี 11 ด้าน คือด้านสังคม ประเพณี/วัฒนธรรม ศาสนา การศึกษา เทคโนโลยี การสื่อสาร/ภาษา การท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สาธารณูปโภค การคมนาคม และสาธารณสุข ดังนี้ **สังคม** เกิดการแบ่งชนชั้น ของกลุ่มคนในเขตเทศบาล เกิดการลอกเลียนแบบค่านิยม มีผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง มีปัญหาด้านครอบครัว มีครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น มีความรุนแรงมากขึ้น มีปัญหาการขาดคุณธรรม/จริยธรรม รวมทั้งกลุ่มเป้าหมายขาดการปรับตัวขาดสัมพันธภาพในครอบครัว ทำให้กลายเป็นชุมชนด้อยโอกาส เกิดปัญหาจากกลุ่มคน หลากเชื้อชาติ ที่จะตามมาเพิ่มมากขึ้น **ประเพณี/วัฒนธรรม** วัฒนธรรมอาจจะถูกกลืนและเปลี่ยนแปลงจากเดิม การลอกเลียนแบบค่านิยมที่ไม่ดี เช่น การใช้ชีวิต การแต่งกายของเยาวชนอาจเปลี่ยนแปลงไปเพราะการไปรับวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น ใส่เสื้อผ้าสายเดี่ยว กระโปรงสั้น ทำให้วัฒนธรรมเดิมหายไป เกิดความเสื่อมทางวัฒนธรรม/วิถีชีวิต เปลี่ยนไปจากเดิมที่ชุมชนเคยอยู่กันอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวในครอบครัว ชุมชน ส่งผลให้ครอบครัวแตกแยก **ศาสนา** ความหลากหลายทางศาสนา/เชื้อชาติทำให้เกิดความแตกแยก มีการลอกเลียนแบบศาสนาอื่นๆ **การศึกษา** ขาดการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา ชุมชนขาดความรู้เกี่ยวกับอาเซียน เยาวชนเดินทางไปเรียนต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น เพราะจะมีการเปิดโรงเรียนอาเซียนสถานที่การศึกษามีน้อย และสถานศึกษามีคุณภาพต่ำ การศึกษาขาดคุณภาพ และขาดวัฒนธรรมทางการศึกษา ไม่เหมือนที่อื่น และจะหายไป หากนำวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามา ประชาชนยังขาดการรับรู้เรื่องอาเซียน รวมทั้งกลุ่มผู้ด้อยโอกาสกลุ่มอื่น ที่ยังขาดโอกาสด้านการศึกษา การสื่อสารภาษาอังกฤษยังอ่อน **เทคโนโลยี** ต้องใช้เทคโนโลยีเข้ามาเพิ่ม ยอดการค้าขาย สูญเสียเงินเพิ่มมากขึ้น เสียค่าใช้จ่ายมากขึ้นและเกิดอาชญากรรมด้าน IT มากขึ้น **การสื่อสาร/ภาษา** มีปัญหาด้านภาษาต่างประเทศ ต้องปรับปรุงการใช้ภาษาต่างประเทศและพัฒนาทักษะด้านภาษา ด้านการสื่อสารและทักษะภาษาต่างประเทศของคนแม่ฮ่องสอนยังเป็นจุดอ่อน ควรเน้นให้มากขึ้น และมีการปรับปรุงภาษา เนื่องจากภาษาของคนในชุมชนยังไม่สามารถพูดภาษาต่างประเทศที่เป็นภาษากลางคือภาษาอังกฤษได้ คิดว่าในอนาคตคงจะดีขึ้น โดยการเพิ่มพูนทักษะด้านภาษาให้กับกลุ่มเยาวชน เพื่อสร้างโอกาสหรืออาวุธทางปัญญาในการเข้าสู่ตลาดแรงงาน **การท่องเที่ยว** มีกลุ่มนักท่องเที่ยวใหม่ ๆ มีแหล่งรองรับนักท่องเที่ยวไม่เพียงพอ สถานที่ท่องเที่ยวเสื่อมโทรม มีสถานบันเทิงมั่วสุมเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีผู้คนมาเที่ยวมากขึ้น ต้องหาวิธีการที่จะรักษา **ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** เกิดการบุกรุกที่ดิน บุกรุกพื้นที่ป่าสงวนทำให้พื้นที่ป่าของ จังหวัดแม่ฮ่องสอนลดน้อยลง จึงต้องดูแลทรัพยากรจะให้มีการจัดการที่มีศักยภาพ **สาธารณูปโภค** มีปัญหาไฟดับบ่อย ทำให้อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้าเสียหาย การทำงานติดขัดไม่ต่อเนื่อง **การคมนาคม** การคมนาคมไม่สะดวกทำให้ต้องสร้างทางใหม่ๆ เป็นการสูญเสียทรัพยากรป่าไม้ในการสร้างเส้นทางใหม่ๆ และ **สาธารณสุข** มีปัญหาด้านระบบสาธารณสุข โรคระบาดที่เคยหายออกจากระบบสาธารณสุขของไทย กลับมาใหม่ เช่นโรคเท้าช้าง กาฬโรค ฯลฯ และโรคระบาดต่างๆ มีโรคกาฬหลังแอ่น เข้ามา จะทำให้คนไข้เสียชีวิตภายใน 1 ชั่วโมง เนื่องจากระดับ ระบบสาธารณสุขของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านแตกต่างกัน

3) ความมั่นคงของชุมชนและสังคม ผลกระทบทางลบมี 6 ด้าน คือ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว /ชุมชนอาชญากรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ชายแดน ยาเสพติดและการค้ามนุษย์ ดังนี้ **ความมั่นคง** ชุมชนอ่อนแอ ขาดความมั่นคงปลอดภัย คนในชุมชนมีความเห็นแก่ตัวเพิ่มมากขึ้น พื้นที่แนวชายแดนมีความไม่สงบ **ครอบครัว** คนในครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันน้อยลง

เนื่องจากหลังเลิกเรียน เด็กไปเรียนพิเศษ เมื่อกลับถึงบ้าน อาบน้ำ ดูทีวี และเข้านอนหลับ ทำให้มีความผูกพันกับคนในครอบครัวน้อยลง- ความรุนแรงในครอบครัว ประชาชนบางส่วนถูกละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน **อาชญากรรม** อาชญากรรมข้ามชาติ เมื่อก่อนปลอดภัย ปัจจุบันต้องระมัดระวัง จะเกิดอาชญากรรมรูปแบบใหม่ เช่น การหลอกลวงผ่านระบบ internet ทุกรูปแบบ การขาดปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว ทำให้ชุมชนอ่อนแอ เพราะสนใจแต่ Social Media มีการค้ามนุษย์ รูปแบบใหม่ๆ ที่ซับซ้อนมากขึ้น เพราะการเปิดอาเซียน เกี่ยวเนื่องกับการอ่อนเรื่องภาษา ของคนแม่ฮ่องสอนและของคนประเทศไทยทั่วไป รวมทั้งจะมีการเผชิญหน้ากับภัยคุกคาม อาวุธสงครามทุกรูปแบบ **ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน** มีภาวะเสี่ยงในชุมชน มีมิถิฉาชีพ มีความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินน้อยลง เนื่องจากแม่ฮ่องสอนมีพื้นที่เหมาะสมแก่การกบดานและหลบหนีของผู้กระทำความผิดที่อาจแฝงเข้ามา เช่น ยาเสพติด การค้ามนุษย์ อาชญากรรม **ยาเสพติด/การค้ามนุษย์** เกิดการแพร่ระบาดของยาเสพติดเพิ่มมากขึ้น มีการแอบแฝงการค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ และ **ภัยพิบัติสาธารณะ** เกิดภัยพิบัติในวงกว้างและรุนแรง เพราะสภาพภูมิอากาศที่โลกมีการเปลี่ยนแปลง ขาดอุปกรณ์ช่วยเหลือที่ทันสมัย การเดินทางยากลำบาก ขาดบุคลากร ที่มีความเชี่ยวชาญ และการเข้าถึงและช่วยเหลือเป็นไปด้วยความยากลำบาก

4.10.5 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียนในปัจจุบัน

สิ่งที่ชุมชนได้ดำเนินการแล้วในด้านเศรษฐกิจ กล่าวคือ ด้านแรงงาน ได้มีการส่งเสริมอาชีพ และพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน โดยการให้การอบรมฝึกอาชีพตามความต้องการของกลุ่ม มีการกำหนดแนวทางการจัดการปัญหาแรงงานต่างด้าวและแรงงานข้ามชาติ และจัดการปัญหาผู้มีสถานะบุคคล โดยการสำรวจ ลงทะเบียน การแก้ปัญหายาเสพติด อาชญากรรมข้ามชาติ การค้ามนุษย์ ในชุมชน และวางแผนป้องกันและจัดการภัยพิบัติ เป็นสิ่งที่ชุมชน ไม่อาจมีบทบาทโดดเด่นได้เฉพาะตัว จำเป็นจะต้องเตรียมความพร้อมร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ โดยที่ชุมชนจะต้องตระหนักในเรื่องผลกระทบทางความมั่นคงของชุมชนและสังคมเพื่อเตรียมความพร้อมในประเด็น ดังต่อไปนี้ ด้านพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการตนเองเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาของชุมชน ด้านการเมือง และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของชุมชนตามแนวทางประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม**ด้านการจัดการปัญหายาเสพติดในชุมชน** บทบาทของชุมชนในการจัดการปัญหายาเสพติด และเพื่อให้ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการปัญหายาเสพติด **ด้านการเฝ้าระวังปัญหาสังคมและปัญหาชุมชน** ชุมชนได้มีการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนและชุมชนมีการใช้ข้อมูลชุมชนในการวางแผน และดำเนินการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละประเทศ เรื่องวิธีการในการหลอกลวงทุกรูปแบบ เรื่องการเตรียมพร้อมในการรับมือกับปัญหาสังคม เรื่องการเฝ้าระวัง ป้องกัน แก้ไขปัญหาสังคมของชุมชน ความปลอดภัยในการใช้รถใช้ถนน และส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครต่างๆ กองทุนหมู่บ้าน ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานระบบให้เข้าสู่หนึ่งในระบบ ตั้งอาสาสมัครพัฒนา จัดชุดปฏิบัติการ อปพร. ปกครอง ตั้งทีมสหวิชาชีพ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม เพิ่มจุดตรวจ โดยการ X-ray พื้นที่ (สำรวจพื้นที่) จัดทำข้อมูลปัญหาสังคมและปัญหาชุมชน

หน่วยงานที่ควรมีบทบาทเข้ามาสนับสนุนในการเตรียมความพร้อมของชุมชน และหน่วยงานที่ชุมชนควรได้เข้าไปแสวงหาความร่วมมือสนับสนุน เพื่อการเตรียมความพร้อมรองรับผลกระทบที่จะมีต่อตนเองใน 3 ด้าน มีดังนี้ หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่

- รัฐบาล กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงแรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงยุติธรรม

- กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กรมพัฒนาชุมชน กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรมการปกครอง กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล สถานศึกษา สำนักงานประกันสังคม สำนักงานจัดหางาน โรงเรียน มหาวิทยาลัย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานประชาสัมพันธ์ จังหวัด เกษตรอำเภอ สหกรณ์การเกษตรอุตสาหกรรมจังหวัด พาณิชย์จังหวัด กรมป่าไม้ เกษตรอำเภอ สถานีตำรวจ ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงาน,ศูนย์เฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษา ศูนย์พัฒนาครอบครัว สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ , พอช. กรมทางหลวง บ้านพักเด็ก ฯลฯ

หน่วยงานภาคการเมือง ได้แก่ รัฐสภา ,สมาชิกวุฒิสภาคณะรัฐมนตรี

หน่วยงานภาคท้องถิ่น ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล ท้องถิ่นจังหวัด

หน่วยงานภาคเอกชน ได้แก่ โรงเรียน มหาวิทยาลัย สถานศึกษา ธนาคาร มูลนิธิต่าง ๆ วิชาชีพ ชุมชน เป็นต้น และที่สำคัญที่สุดที่จะเป็นที่พึ่งของชุมชนได้ก็คือตัวชุมชนหรือ “ภาคประชาชน” นั่นเอง อันได้แก่ สมาชิกในชุมชนแต่ละคน ผู้นำชุมชน และประชาชน และกลุ่ม ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กองทุนสวัสดิการชุมชน,วัด,ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำทางศาสนา สภาเด็ก เป็นต้น

4.10.6 แนวทางในการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียนในอนาคต

จากการศึกษาพบแนวทางในการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบดังกล่าว รายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.30 แนวทางการสร้างและ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ด้านสังคม วัฒนธรรม มีผลกระทบ คือ ด้านสังคม ประเพณี/วัฒนธรรม ศาสนา การศึกษา เทคโนโลยี การสื่อสาร/ภาษา การท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สาธารณูปโภค การคมนาคม และสาธารณสุข ดังนี้				
แนวโน้มผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่มีผลกระทบ	การเตรียมความพร้อมของชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบ	บุคคลหรือองค์กรที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
สังคมวัฒนธรรม ประเพณีมีการเรียนรู้ ประเพณี/วัฒนธรรมเพื่อบ้าน เกิดสำนึก/อนุรักษ์ในศิลปวัฒนธรรม และวิถีชุมชน สังคม เกิดการแบ่งชนชั้น เกิดการลอกเลียนแบบค่านิยม มีผู้สูงอายุถูกทอดทิ้ง มีปัญหาด้านครอบครัว ขาดคุณธรรม/จริยธรรม	-ประชาชน -ชุมชน สังคม -หน่วยงานต่างๆ -เด็กและเยาวชน -ครอบครัว	-สร้างการเรียนรู้ รับรู้ หักรู้ โดยการแนะนำอบรม -รวมกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้อาวุโส ให้ความรู้เดิมของชุมชนสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ นำ	- ด้านความรู้ ได้มีการการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาคมอาเซียน เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของประเทศต่างๆ โดยการจัดเวทีให้ความรู้ การจัดประชุมวางแผน หรือ เสริมการเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชน การวิจัยแบบมีส่วนร่วม มีหน่วยงานภายนอกมาให้ความรู้ สร้างความเข้าใจกับชุมชน มีการเตรียมความพร้อมของบุคลากรในชุมชนด้านความรู้และศักยภาพเพื่อ	-หน่วยงานภาครัฐอปท, เอกชน, ภาคธุรกิจ, การศึกษา,ชุมชน

รวมทั้งปัญหาจากกลุ่มคนหลากหลายชาติ เพิ่มขึ้น ประเพณี วัฒนธรรม อาจจะถูกกลืนและเปลี่ยนแปลงจากเดิม มีการลอกเลียนแบบค่านิยมที่ไม่สอดคล้องกับประเพณีและความเชื่อเดิม เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวในครอบครัว ชุมชน ส่งผลให้ครอบครัวแตกแยก		เอกลักษณ์มาเป็นส่วนหนึ่งของกฎระเบียบชุมชน-ตั้งศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	รองรับการเปลี่ยนแปลงจากการเข้าร่วมเป็นสมาชิกประชาคมอาเซียน มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ เพื่อเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียน - มีประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนงานโครงการรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน มีการสำรวจความต้องการและข้อมูลชุมชน(ทุนทางสังคม) - ภาครัฐเตรียมการจัดระบบสวัสดิการสังคมให้กับคนในท้องถิ่นเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยการจัดโครงการต่าง ๆ ของพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 43 บ้านพักเด็กและครอบครัว โดยความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ - มีส่งเสริมการใช้สารสนเทศเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาในการเข้าสู่แนวทางการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบ ประชาคมอาเซียน ให้กับหน่วยงานราชการ อปท. และสถานศึกษา เช่นการค้นคว้า ข้อมูล ความรู้ โดยการใช้ Internet เป็นต้น - ส่งเสริมการเรียนรู้คุณค่าและความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ โดยการจัดประชุม นิทรรศการและการแสดง - ประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการกำหนดแนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อ	
ศาสนา ศาสนาพุทธเข้มแข็งขึ้น ไม่มีความขัดแย้ง ได้เรียนรู้ด้านศาสนาเพิ่มขึ้น แต่ ความหลากหลายทางศาสนา/เชื้อชาติ อาจทำให้เกิดความแตกแยกและการลอกเลียนแบบศาสนาอื่นๆ	-ประชาชน -ชุมชนสังคม -นักบวช	-อบรมให้ความรู้ -จัดกิจกรรมอนุรักษ์	สวัสดิการสังคมให้กับคนในท้องถิ่นเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยการจัดโครงการต่าง ๆ ของพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 43 บ้านพักเด็กและครอบครัว โดยความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ - มีส่งเสริมการใช้สารสนเทศเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาในการเข้าสู่แนวทางการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบ ประชาคมอาเซียน ให้กับหน่วยงานราชการ อปท. และสถานศึกษา เช่นการค้นคว้า ข้อมูล ความรู้ โดยการใช้ Internet เป็นต้น - ส่งเสริมการเรียนรู้คุณค่าและความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ โดยการจัดประชุม นิทรรศการและการแสดง - ประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการกำหนดแนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อ	-หน่วยงานภาครัฐ อปท., ภาครัฐกิจ ,การศึกษา
แนวโน้มผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่มีผล กระทบ	การเตรียมความพร้อมของชุมชนในปัจจุบัน	 ประชาคมอาเซียน ให้กับหน่วยงานราชการ อปท. และสถานศึกษา เช่นการค้นคว้า ข้อมูล ความรู้ โดยการใช้ Internet เป็นต้น - ส่งเสริมการเรียนรู้คุณค่าและความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ โดยการจัดประชุม นิทรรศการและการแสดง - ประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการกำหนดแนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อ	บุคคลหรือองค์กรที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
การศึกษา/การเรียนรู้ เกิดการตื่นตัว มีการแข่งขันที่สูง แต่จะในท้องถิ่นขาดโอกาสการศึกษาเยาวชนเดินทางไปเรียนต่างประเทศ สถานที่ศึกษามีน้อยและมีคุณภาพต่ำ	-ประชาชน -กลุ่มอาชีพ -นักเรียน -คนทำงาน -หน่วยงานทุกภาคส่วน	-พัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน, ส่งเสริมอาชีพ, กำหนดแนวทางแก้ปัญหาแรงงาน	 ประชาคมอาเซียน ให้กับหน่วยงานราชการ อปท. และสถานศึกษา เช่นการค้นคว้า ข้อมูล ความรู้ โดยการใช้ Internet เป็นต้น - ส่งเสริมการเรียนรู้คุณค่าและความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ โดยการจัดประชุม นิทรรศการและการแสดง - ประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการกำหนดแนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อ	-หน่วยงานภาครัฐ อปท, เอกชน, ภาครัฐกิจ, การศึกษา,ชุมชน
เทคโนโลยี ต้องใช้	-ประชาชน	-ให้ความรู้	 ประชาคมอาเซียน ให้กับหน่วยงานราชการ อปท. และสถานศึกษา เช่นการค้นคว้า ข้อมูล ความรู้ โดยการใช้ Internet เป็นต้น - ส่งเสริมการเรียนรู้คุณค่าและความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ โดยการจัดประชุม นิทรรศการและการแสดง - ประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการกำหนดแนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนเพื่อ	-หน่วยงานภาครัฐ

เทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น เพื่อเพิ่มผลผลิต เพิ่ม ยอดขายและเพิ่มการลงทุน สูญเสียเงินเพิ่ม มากเกิดอาชญากรรม ด้าน IT มากขึ้น	-นักเรียน -ผู้ประกอบการ -ชุมชน -หน่วยงานทุก ภาคส่วน		รองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยการประชุมระดมความคิดเห็น จัดทำกิจกรรมโครงการต่างๆ - ดำเนินการส่งเสริมคุ้มครองสวัสดิ ภาพสำหรับเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ คน พิการ และผู้ด้อยโอกาส โดยมีการ ประชุมอบรม ให้ ความรู้ แก่	อปท, เอกชน, ภาคธุรกิจ, การศึกษา, ชุมชน
การสื่อสาร/ภาษา ต้องรู้ภาษาต่างๆมากขึ้น ใน อนาคต การใช้ ภาษาต่างประเทศเพื่อ การสื่อสารคงจะดีขึ้น	-ประชาชน -ชุมชน -ชาวต่าง ประเทศ -ผู้ทำงาน		อาสาสมัครและชุมชนเพื่อช่วยเหลือ รวมทั้งให้การช่วยเหลือต่างๆ - การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการ พัฒนา และ รองรับ การเข้าสู่ ประชาคมอาเซียน เช่น ใช้การแพทย์ แผนไทย การนวดแผนโบราณ	-หน่วยงานภาครัฐ อปท, เอกชน, ภาคธุรกิจ, การศึกษา, ชุมชน
การท่องเที่ยว มีกลุ่ม นักท่องเที่ยวใหม่ๆมาก มีสถานที่ท่องเที่ยวมาก ขึ้น มีสถานบันเทิงมีว่สม เพิ่มขึ้น	-ประชาชน -ชุมชน	ต้องหาวิธีการที่ จะรักษา	อาหาร เพื่อส่งเสริมธุรกิจการ ท่องเที่ยว ทรพยากรธรรมชาติ สาธารณสุขเป็นต้น - ส่งเสริมโอกาสการมีส่วนร่วมของ สตรีในการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับ การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เช่น	-หน่วยงานภาครัฐ อปท, เอกชน, ภาคธุรกิจ, การศึกษา, ชุมชน
ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เกิด การบุกรุกที่ดิน บุกรุก พื้นที่ป่าสงวนทำให้พื้นที่ ป่าลดน้อยลง	-ประชาชน -ชุมชน -หน่วยงานทุก ภาคส่วน	จึงต้องดูแล ทรัพยากรจะ ให้มีการจัดการ ที่มีศักยภาพ	โดยการเข้าร่วมเวทีวิจัยเป็นต้น - วางแผนและร่วมจัดการปัญหาที่ เกิดขึ้น และพัฒนาสิ่งที่ดีให้คงอยู่และ ดียิ่งขึ้น -สร้างกฎระเบียบ ชักชวนให้เข้าร่วม	-หน่วยงานภาครัฐ อปท, เอกชน, ภาคธุรกิจ, การศึกษา, ชุมชน
สาธารณูปโภค มี ปัญหาไฟดับบ่อย ทำให้ อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า เสียหาย การทำงาน ติดขัดไม่ต่อเนื่อง	-ประชาชน -หน่วยงานทุก ภาคส่วน		กิจกรรมประเพณีวัฒนธรรม ทุก หน่วยงานให้ความร่วมมือในการทำ กิจกรรมท้องถิ่น ส่งเสริม ปลุกฝัง ค่านิยมที่ถูกต้อง ให้ความรู้ ความ เข้าใจ ในค่านิยมท้องถิ่นของตน ชุมชน กับกลุ่มเยาวชนเช่นด้านการ	-หน่วยงานภาครัฐ อปท, เอกชน, ภาคธุรกิจ, การศึกษา, ชุมชน
การคมนาคม มีเส้นทาง เชื่อมโยงไปประเทศ เพื่อนบ้านคือพม่าทำให้ คนที่อยู่บริเวณเส้นทาง มีรายได้เพิ่มจากที่ดิน และธุรกิจการค้า การคมนาคม การ คมนาคมไม่สะดวกทำให้ ต้องสร้างทางใหม่ๆ เป็น การสูญเสียทรัพยากรป่า	-ประชาชน -หน่วยงานทุก ภาคส่วน		แต่งกาย ภาษา ประเพณี วัฒนธรรม - การศึกษามีคุณภาพต่ำ ใช้ทุนทาง สังคมด้านงบประมาณจากภาครัฐ ผู้นำ ครู และเทคโนโลยี มาสร้าง ความพร้อม โดย การประชุมวางแผน ขอสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติม ใช้ งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจาก รัฐมาพัฒนาบุคลากรและสถานศึกษา รวมทั้งพัฒนาระบบ IT ที่ทันสมัย - ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย	-หน่วยงานภาครัฐ อปท, เอกชน, ภาคธุรกิจ, การศึกษา, ชุมชน

ไม่ในการสร้างเส้นทางใหม่ ๆ			ใช้ทุนทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า สร้างจิตสำนึกให้กับชุมชน ให้รักและหวงแหนทรัพยากร และส่งเสริมการใช้วัสดุทดแทน พัฒนาของที่มีอยู่เดิม ให้ดีขึ้นกว่าเดิม	
สาธารณสุข มีโรคกลับมาใหม่ แตกต่างกัน ขาดแพทย์อุปกรณ์การแพทย์	-ประชาชน -หมอ พยาบาล -คนไข้		-ประเพณีท้องถิ่นถูกละเลย ใช้ทุนทางประเพณีท้องถิ่น โดยการเพิ่มหลักสูตร ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น ในสถานศึกษา ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดกิจกรรมโครงการด้านประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีเด็กเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วม จัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านต่างๆ ใช้สื่อต่างๆ เช่น วิทยุชุมชน เคเบิลทีวี เสียงตามสายในชุมชน IT สิ่งตีพิมพ์ ป้ายคัดเอ้าท์ -พัฒนาศักยภาพผู้นำท้องถิ่น ในด้านการถ่ายทอดประสบการณ์ ด้านประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ ใช้ทุนค่านิยมท้องถิ่น เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยให้ผู้สูงวัยถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ลูกหลาน ใช้ทุนอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยมีการจัดกิจกรรม ประกวดอาหารท้องถิ่นในงานเทศกาลและงานสำคัญต่างๆ อย่างต่อเนื่อง รณรงค์ให้ชุมชนอนุรักษ์สิ่งปลูกสร้างบ้านโบราณของแต่ละท้องถิ่น	-หน่วยงานภาครัฐ อปท, เอกชน, ภาคธุรกิจ, การศึกษา,ชุมชน
ด้านความมั่นคงของชุมชน/สังคม มีผลกระทบที่เกิดจากประชาคมอาเซียน ในประเด็นต่างๆ เช่น ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว /ชุมชน อาชญากรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ชายแดน ยาเสพติดและการค้ามนุษย์ ดังนี้				
แนวโน้มผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่มีผลกระทบ	การเตรียมความพร้อมของชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้างและ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบ	บุคคลหรือองค์กรที่ควรเข้ามามีส่วนร่วม
ความมั่นคงของชุมชน ไม่เกิดการขัดแย้ง เข้มแข็ง	-ประชาชน -ชุมชน	- กำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา	ชุมชนควรนำภูมิคุ้มกันทางสังคม เพื่อการสร้างความพร้อมรับการ	-หน่วยงานภาครัฐ อปท, เอกชน,ภาค

มีความเข้าใจกันรู้ทันประเทศต่าง ๆ มีความมั่นคง เป็นหนึ่งเดียว มีอำนาจต่อรองเรื่องต่าง ๆ เพิ่มขึ้น แต่ ชุมชนบางส่วนยังอ่อนแอ ขาดความมั่นคงปลอดภัย คนในชุมชนมีความเห็นแก่ตัวเพิ่มมากขึ้น พื้นที่แนวชายแดนมีความไม่สงบ	-สังคม -หน่วยงาน ทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ เอกชน อปท.	ยาเสพติด อาชญากรรมข้ามชาติ การค้ามนุษย์ ในชุมชน และวางแผน ป้องกันและ จัดการภัยพิบัติ และอื่นๆโดยการ ประชุมจัด กิจกรรมเตรียม ความพร้อม ร่วมกับทุกภาค ส่วนสร้างการ เรียนรู้ รับรู้ หยั่ง รู้ โดยการแนะนำ อบรม	เปลี่ยนแปลงที่เกิดจากประชาคมอาเซียน โดยใช้ทุนทางสังคมด้านการมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง เครือข่ายทางสังคมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเพื่อสร้างความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน เช่นกรณี - ครอบครัวแตกแยก ใช้ทุนทางสังคมด้านความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว โดยส่งเสริมการทำงานและทำกิจกรรมร่วมกันของคนในครอบครัวและชุมชน ทำกิจกรรมน้อยๆแต่นานๆ สร้างความเข้าใจถึงปัญหาที่จะกระทบ	ธุรกิจ,การศึกษา,ชุมชน
ครอบครัว คนในครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันน้อยลง เกิด ความรุนแรงในครอบครัว ประชาชนบางส่วนถูกละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน	-ครอบครัว -ชุมชน -สังคม	“.....”	กับสถาบันครอบครัว สร้างระบบความสัมพันธ์ของ บ้าน วัด ราชการ ชุมชน โดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนโดย จัดกิจกรรมทางศาสนา โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมทุกครัวเรือน	-หน่วยงานภาครัฐ อปท, เอกชน,ภาคธุรกิจ,การศึกษา,ชุมชน
อาชญากรรม ข้ามชาติ ปัจจุบันต้องระมัดระวังเกิดอาชญากรรมรูปแบบใหม่ เช่น การหลอกลวงผ่านระบบ internet ทุกรูปแบบ จะมีการเผชิญหน้ากับภัยคุกคามภัยพิบัติสาธารณะ เกิดภัยพิบัติในวงกว้างและรุนแรง เพราะสภาพภูมิอากาศที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงขาดอุปกรณ์ช่วยเหลือที่ทันสมัย การเดินทางยากลำบาก ขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ และการเข้าถึงและช่วยเหลือเป็นไปด้วยความยากลำบากอาวุธสงคราม	-ประชาชน ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	“.....”	จัดอบรมหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนอย่างจริงจัง มีกิจกรรมงดเหล้าเข้าพรรษา - ยาเสพติด (เด็ก เยาวชน) ใช้ทุนทางสังคมด้านเครือข่ายทางสังคม และการพึ่งตนเอง มาสร้างความพร้อมในการป้องกันยาเสพติดให้แก่เด็กและเยาวชน โดย สร้างเครือข่ายเฝ้าระวัง ใช้การมีส่วนร่วมทางศาสนาในงานประเพณี โดยสร้างกฎระเบียบในการทำกิจกรรมร่วมกัน และส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากกว่าเดิม และใช้ทุนทางสังคมด้านการพึ่งตนเอง มาสร้างความพร้อม โดย หนุนเสริมให้เด็กและเยาวชนออกกำลังกายตระหนักรู้ในการทำหน้าที่ที่ดี	-หน่วยงานภาครัฐ อปท, เอกชน,ภาคธุรกิจ,การศึกษา,ชุมชน

ทุกรูปแบบ			- อาชญากรรม ใช้ทุนทางสังคม ด้านระบบเครือข่าย โดย	
การป้องกันภัยพิบัติ สาธารณะ เกิดภัยพิบัติใน วงกว้างและรุนแรง จะได้มี ความร่วมมือจากประเทศ อาเซียนให้ความช่วยเหลือ และลดปัญหาความรุนแรง ร่วมกัน	นักท่องเที่ยว ชุมชน	-“.....” อบรมให้ความรู้	การสร้างระบบเครือข่ายชุมชน ร่วมป้องกันอาชญากรรมทุก รูปแบบ สร้างแกนนำ/เครือข่าย พลังชุมชนในการแก้ไขปัญหา	-หน่วยงานภาครัฐ อปท, ภาครัฐกิจ ,การศึกษา
ความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน มีภาวะ เสี่ยงความปลอดภัยใน ชี วิ ต ทรัพย์สิน มี อาชญากรรมข้ามชาติ		“.....”		-หน่วยงานภาครัฐ อปท, เอกชน,ภาค ธุรกิจ,การศึกษา ,ชุมชน
ยาเสพติด/ค้ายาเสพติด แพร่ระบาดของยาเสพติด การค้ามนุษย์	-คนใน ท้องถิ่น ,ผู้ ประกอบ อาชีพ	“.....”		-หน่วยงานภาครัฐ อปท, เอกชน,ภาค ธุรกิจ,การศึกษา ,ชุมชน
ภัยพิบัติสาธารณะ เกิดใน วงกว้างและรุนแรง	-ประชาชน	“.....”		“.....”

4.11 สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 11

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 11 ได้คัดเลือกพื้นที่ดำเนินการในเขตพื้นที่ จำนวน 1 พื้นที่ คือ ตำบลน้ำจืด อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้นำชุมชนด้านการพัฒนา สังคม ตัวแทน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำสภาเด็ก และเยาวชน กลุ่ม องค์กรในชุมชน หน่วยงาน สังกัดกระทรวง การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในจังหวัดระนอง รายละเอียดดังนี้

4.11.1 บริบทของชุมชน

พื้นที่ตำบลน้ำจืด อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง ด้านทิศตะวันตกติดกับทะเลอันดามัน และประเทศ เมียนมาร์ โดยมีระยะทางจากกรุงเทพมหานคร ผ่านทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ถนนเพชรเกษม) ประมาณ 515 กิโลเมตร ดินแดน “*ฝนแปด แดดสี่*” ใช้เรียกจังหวัดระนองเนื่องจากมีฤดูฝนยาวนานถึง 8 เดือน และมีฤดูร้อนเพียง 4 เดือนเท่านั้น มีอาณาเขตทิศตะวันตกติดต่อกับประเทศเมียนมาร์โดยมีแม่น้ำกระบุรีเป็นพรมแดนระหว่างประเทศ เฉพาะอำเภอกระบุรีมีแนวพรมแดนซึ่งเป็นแม่น้ำกระบุรีกั้นระหว่าง ประเทศไทยกับประเทศเมียนมาร์ยาว 167 กิโลเมตร ตำบลน้ำจืดมีจำนวนประชากร 4,017 คน นับถือศาสนา พุทธร้อยละ 100 มีพื้นที่ ทั้งหมด 85.48 ตารางกิโลเมตร โดยเฉลี่ยประมาณ 53,433 ไร่ สภาพพื้นที่ภูเขา ร้อย ละ 70 พื้นที่ราบร้อยละ 25 และพื้นที่น้ำ ร้อยละ 5

การปกครองแบ่งเป็น 9 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ 1 บ้านปลายคลอง หมู่ 2 บ้านน้ำจืด (หมู่ 3 เขตเทศบาล) หมู่ 4 บ้านดอนตำเสา หมู่ 5 บ้านดอนกลาง หมู่ 6 บ้านบางกุ้ง หมู่ 7 บ้านบางหมื่นเหนือ หมู่ 8 บ้านบกกราย และ หมู่ 9 บ้านหินใหญ่ สภาพเศรษฐกิจ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ยางพารา ปาล์ม ผลไม้ รองลงมาอาชีพรับจ้างและค้าขาย เนื่องจากตำบลน้ำจืดมีอาณาเขตติดกับตัวอำเภอกระบุรี ทำให้การค้าขาย การจับจ่ายซื้อของ และการซื้อสินค้าเพื่ออุปโภคบริโภคมีความสะดวกมาก แต่หากเป็นหมู่บ้านที่อยู่ไกลออกไปจากตัวอำเภอ ส่วนใหญ่จะมีร้านค้าของชาวบ้าน (ร้านขายของชำ) เปิดให้บริการ และด้วยระยะทางจากตำบลน้ำจืดไปอำเภอเมือง จังหวัดระนองเป็นระยะทางกว่า 50 กิโลเมตรและเส้นทางเป็นลักษณะเนินเขา โค้ง ลาดชัน ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่นิยมเดินทางไปตัวอำเภอเมือง จังหวัดชุมพรซึ่งมีความเจริญและสะดวกมากกว่า

4.11.2 สภาพปัญหาของชุมชน

ด้านเศรษฐกิจ ยังมีคนบางกลุ่มที่ไม่มียานพาหนะ รับจ้างเป็นครั้งคราว สำหรับกลุ่มอาชีพ พบว่า หลายกลุ่มไม่ได้รับการส่งเสริม สนับสนุนด้านการตลาดเท่าที่ควร ภายในชุมชนมีการรวมกลุ่มอาชีพ เช่น การทำน้ำพริกกุ้งเสียบ การทำไม้กวาดดอกอ้อ การจักสาน เป็นต้น มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาทักษะ เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถและฝึกอาชีพแก่คนในชุมชน แต่คนในชุมชนมีความต้องการ ให้องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับ การบรรจุภัณฑ์ การส่งเสริมด้าน การตลาดเทคนิคการผลิตรูปแบบใหม่ ๆ ซึ่งจะช่วยให้ยั่งยืนสร้างรายได้ให้ตนเอง ครอบครัว และชุมชน

ด้านสังคม ทางองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทำการจ่ายเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุและ ผู้พิการในชุมชน มีการเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสในชุมชน เพื่อเป็นการให้กำลังใจ ไม่รู้สึกถูกละทิ้ง พบว่าอุปกรณ์การตรวจสุขภาพของ อสม. ยังมีไม่เพียงพอ ปัจจุบันมีโรคที่มาจากคนพม่า ซึ่งเป็นโรคติดต่อที่หมดไปจากชุมชนแล้วย้อนกลับมาแพร่ระบาดอีก เช่น โรคเท้าช้าง ทำให้ อสม. ต้องทำงานหนักขึ้น สำหรับผู้ด้อยโอกาสที่เป็นกลุ่มติดเชื่อเอดส์บางคนไม่ต้องการเปิดเผยตัว ทำให้ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับสวัสดิการจากภาครัฐ พบว่าการที่ภาครัฐมีการจัดการ ด้านสวัสดิการแก่คนในชุมชนเป็นผลดี เนื่องจากการช่วยเหลือคนในชุมชน แต่ควรจะมีบทบาทที่เชื่อมโยงกันในทุกด้าน ทุกกลุ่มคน สำหรับการจัดสวัสดิการโดยชุมชน มีการรวมตัวกันจัดตั้งกองทุน สวัสดิการชุมชนในระยะเริ่มต้น และมีการรวมตัวกันเป็น กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนเงินล้าน และมีความคิดเห็นว่า ภาครัฐควรมีการสนับสนุนเงินทุน เข้ากองทุนต่าง ๆ เพื่อให้คน ในชุมชนสามารถกู้ยืมเพื่อนำไปประกอบอาชีพ ประเด็นสวัสดิการนี้ เชื่อมโยงถึงสวัสดิการด้านการศึกษา การสาธารณสุขที่รัฐจะต้องให้กับลูกหลานของชาวเมียนมาร์ที่เข้ามาทำงานในตำบลน้ำจืด

ด้านความมั่นคงและความปลอดภัยของชุมชน ลักษณะพื้นที่ที่ง่ายต่อการเดินทางระหว่างประเทศ เมียนมาร์กับอำเภอกระบุรี ทำให้เกิดปัญหาสังคมในพื้นที่ เช่น การกระทำผิดกฎหมายโดยผู้กระทำความผิดอาจเป็นได้ทั้งคนไทยและคนพม่าแต่เนื่องจากการเดินทางเข้าออกที่สะดวก ไม่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐตรวจเอกสารจึงทำให้ยากต่อการติดตามจับกุมมาดำเนินคดี ความมั่นคงทางชุมชน สามารถมองได้ในแง่ของอำนาจในการต่อรอง เช่น เจ้าของสวนยาง สวนปาล์ม ประมง ส่วนใหญ่มีลูกจ้างเป็นคนพม่า หากวันใดที่ลูกจ้างพร้อมใจกันหยุดงานหรือเรียกร้องสิทธิอื่นๆ จากเจ้าของ เจ้าของอาจจำเป็นต้องทำตามข้อเรียกร้องเพราะไม่สามารถหาแรงงานมาทำงานได้ขยันเท่ากับคนพม่าได้

ด้านสิ่งแวดล้อม ในชุมชนประสบปัญหาพื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกทำลาย จึงมีการจัดทำโครงการ เพื่อการอนุรักษ์ เช่น การปลูกหญ้าแฝก การกำหนดพื้นที่ป่าชุมชน ชุมชนควรมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกัน

อนุรักษ์ รักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ แต่ปัจจุบันประสบปัญหาในพื้นที่บริเวณที่มีแรงงานต่างด้าวเข้ามาพักอาศัย เช่น ความเป็นอยู่ บริเวณที่พักอาศัยไม่สะอาด ไม่รักษาสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงควรมีการปลูกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่คนในชุมชนและแรงงานต่างด้าวในพื้นที่

ด้านการค้ามนุษย์ ตำบลกระบุรีเป็นตำบลที่เป็นทางผ่านของการขนย้ายแรงงานผิดกฎหมาย ขบวนการค้ามนุษย์ข้ามชาติ ดังที่เห็นเป็นข่าวอยู่บ่อยครั้ง ปัญหานี้มีความรุนแรงและซับซ้อนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่เกิดขึ้น นอกจากจะทำให้เสียภาพลักษณ์ที่ดีของชุมชน เด็กและเยาวชนมองเป็นเรื่องปกติ และเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในขั้นตอนการค้ามนุษย์โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ พ่อแม่ ผู้ปกครองก็เห็นเป็นเรื่องธรรมดาที่จะให้ลูกหลาน ช่วยโทร ช่วยดูแลเอา

ด้านยาเสพติด มีปัญหาการเสพยาเสพติดอยู่บ้างในกลุ่มวัยรุ่น และวัยทำงาน เช่นน้ำหอม สีสุนร้อย เพื่อเป็นการป้องกันผู้ใหญบ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ชรบ. และชาวบ้านที่มีจิตอาสาช่วยกันเฝ้าระวังและสอดส่อง อีกทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจืดจัดโครงการแข่งขันกีฬาต้านยาเสพติดเป็นประจำทุกปี เพื่อส่งเสริมการใช้เด็ก เยาวชน และคนในชุมชนใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ไม่หมกมุ่นกับยาเสพติด ดูแลสุขภาพให้แข็งแรง

4.11.3 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน

ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชนตำบลน้ำจืดที่มีความเข้มแข็ง สามารถนำมาเป็นภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรองรับการเปิดประชาคมอาเซียน มีหลากหลายด้าน เช่น **ทุนวัฒนธรรมประเพณี** ทุนกลุ่ม/องค์กรที่เข้มแข็ง ร่วมใจกันทำงานด้วยจิตอาสาเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง เช่น ร่วมกันเฝ้าระวังการค้ามนุษย์ การซื้อขาย การเสพยาเสพติด อีกทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจืดมีส่วนสำคัญในการประสาน ผลักดัน โครงการกิจกรรมด้านการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการโดยส่งเสริมการรวมตัวของสมาชิกในชุมชน **ทุนภูมิปัญญา** ก่อเกิดจากวิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำ ฝืนป่า และการนำแนวความคิดที่พึงพิงธรรมชาติมาสร้างสรรค์เป็นภูมิปัญญาที่น่ายกย่อง เช่น การทำลอบ ไซ ดักปู ปลา กุ้ง การทำน้ำตาลจาก น้ำตาลเมา สมุนไพรรักษาโรค การขุดเรือและการต่อเรือ ทุนภูมิปัญญาเป็นการส่งมสิ่งที่ดีงาม วิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นไว้อย่างลงตัวและน่าสนใจ ข้อเสนอของการสืบทอดภูมิปัญญาเหล่านี้จากนักวิจัย มีดังนี้ ชุมชนยังขาดการถ่ายทอดภูมิปัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้คนรุ่นหลังที่สนใจได้ศึกษาเรียนรู้ได้

ทุนของสังคมในชุมชนตำบลน้ำจืด อาศัยความรัก ความสามัคคี ความไว้วางใจกันของสมาชิกในชุมชนร่วมกันดำเนินงานกองทุนออมทรัพย์ที่มีในชุมชน เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ ฝึกวินัยการออมเพื่ออนาคต และเพื่อใช้ในยามจำเป็น ด้วยความเป็นเครือญาติและทุกคนนับถือพุทธศาสนาจึงทำให้การดำเนินงาน กิจกรรมของชุมชนไม่มีอุปสรรคมากนัก ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่ามีความกังวลถึงการจัดสวัสดิการที่ภาครัฐมีให้กับคนไทย ขณะนี้ภาครัฐต้องใช้งบประมาณซึ่งเป็นเงินภาษีของคนไทยจำนวนหนึ่งไปดูแลการรักษาพยาบาลและการศึกษารวมถึงสวัสดิการด้านอื่นๆ ให้คนพม่า และรวมถึงชาติอื่นๆ ที่เข้ามาทำงานทั้งถูกกฎหมายและผิดกฎหมายในประเทศไทย และในชุมชนตำบลน้ำจืด ในอนาคตจำเป็นต้องหาหรือหาแนวทางในการดูแลคนกลุ่มนี้ให้ได้รับสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยเช่นกัน

ตารางที่ 4.31 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้แก้ปัญหาของชุมชน

ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้แก้ปัญหาของชุมชน
1. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ รายได้ไม่เพียงพอ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เมื่อหมดฤดูการกรีดยาง การหมดฤดูผลผลิตจากผลไม้ หรือฝนตกเกือบทั้งปีทำให้ต้องหาอาชีพเสริมที่สามารถสร้างรายได้ให้เพียงพอต่อการดำรงชีพ	กลุ่มอาชีพที่มีในชุมชนช่วยพัฒนาทักษะและส่งเสริมให้มีรายได้เพิ่ม เช่น - วิสาหกิจชุมชนศูนย์ผลิตน้ำมันปาล์ม ตำบลน้ำจืด - วิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรกรน้ำจืด - วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ผ้าบาติกน้ำจืด - วิสาหกิจชุมชนกลุ่มส่งเสริมอาชีพไม้กวาดดอกอ้อ วิสาหกิจชุมชนสตรีสหกรณ์บ้านบางกุ้ง - วิสาหกิจชุมชนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านหินใหญ่ - วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ก้านจาก หมู 4,5 - วิสาหกิจชุมชนแปรรูปผลิตภัณฑ์กาแพคิ้วมือและท่องเที่ยวเชิงเกษตร นอกจากนี้ยังสามารถนำการรวมกลุ่มในลักษณะกองทุนสวัสดิการตำบลน้ำจืดมาช่วยเหลือสมาชิกในรูปแบบให้กู้ยืมเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพด้วยดอกเบี้ยอัตราต่ำ เป็นต้น
2. ด้านสังคม อุปกรณ์ของอสม. มีไม่เพียงพอ มีความกังวลถึงการจ้ดสวัสดิการ ด้านการศึกษา การรักษาพยาบาลเพื่อคนไทยและคนพม่า	- จำเป็นต้องให้ภาครัฐจัดสรรเงินงบประมาณเพื่อนำมาซื้ออุปกรณ์ที่จำเป็นของ อสม. - การรวมกลุ่มเพื่อนำเงินมาจัดสวัสดิการ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนแม่ของแผ่นดิน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี
3. ด้านความมั่นคงและความปลอดภัยของชุมชน เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่เอื้อต่อการเดินทางข้ามฝั่งของคนพม่าทำให้มีการเดินทางสะดวก ไม่มีเจ้าหน้าที่รัฐคอยดูแลการเข้าออก	ชุมชนได้มีการรวมกลุ่ม และหารือถึงแนวทางการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในชุมชน โดยได้รับความร่วมมือจาก ผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจืด อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ชุดรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน (ชรบ.) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) และสมาชิกในชุมชนตำบลน้ำจืดทุกคน
4. ด้านสิ่งแวดล้อม จากการที่คนพม่าเข้ามาทำงานในตำบลน้ำจืดและบริเวณอำเภอกระบุรี คนพม่าบางส่วนไม่รักษาความสะอาดทำให้ ชุมชนเป็นกังวลว่าจะเป็นการทำลายสุขภาพที่ดี สิ่งแวดล้อมที่น่าอยู่	การแก้ไขปัญหาส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ร่วมกับ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลน้ำจืด ผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจืด ทั้งนี้เห็นว่าควรปลูกฝังการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้กับเด็กและเยาวชน ด้วยเช่นกัน
5. ด้านการค้ำนุชย์ ตำบลน้ำจืดเป็นทางผ่านของขบวนการค้ำนุชย์รวมทั้งการลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมายมาทำงาน	มีการเฝ้าระวังจากทั้ง ผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจืด อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ชุดรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน (ชรบ.) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) หากพบเห็นสิ่งผิดปกติดังจะรีบรายงานให้ชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทราบทันที

ตารางที่ 4.31 (ต่อ)

ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้แก้ปัญหาของชุมชน
6. ด้านยาเสพติด	ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ชรบ. และชาวบ้านที่มีจิตอาสาช่วยกันเฝ้าระวังและสอดส่อง ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจืดจัดโครงการแข่งขันกีฬาต้านยาเสพติดเป็นประจำทุกปี เพื่อส่งเสริมการใช้เด็กเยาวชน และคนในชุมชนใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ไม่หมกมุ่นกับยาเสพติด ดูแลสุขภาพให้แข็งแรง ทำงานร่วมกันระหว่าง ผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจืด ตำรวจ สภาดังและเยาวชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ชุติรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน (ชรบ.) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.)

4.11.4 แนวโน้มและผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน

จากการศึกษาพบว่าประเด็นใหญ่ๆ ที่ชุมชนกังวลถึงผลกระทบเมื่อเปิดประชาคมอาเซียนมีทั้งทางบวก และทางลบ ทั้งในแง่เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และความมั่นคง ดังนี้

4.11.4.1 ผลกระทบทางบวก

ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนคิดว่าหากเปิดประชาคมอาเซียน น่าจะทำให้การซื้อขายผลผลิตด้านการเกษตรสามารถทำได้สะดวกมากขึ้น เนื่องจากมีการเปิดเสรีด้านการเดินทาง คมนาคมขนส่ง

ด้านสังคม เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มากขึ้น เช่น ด้านภาษาต่างประเทศ การพัฒนาด้านระบบการศึกษา ทำให้มีการเพิ่มพูนความรู้ให้คนในชุมชน

ด้านวัฒนธรรม วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชุมชนต้องอาศัยการพัฒนาและสื่อสารให้คนภายนอกเข้าใจ ปราชญ์ชาวบ้านและกลุ่มแกนนำชุมชนมั่นใจว่า วัฒนธรรมประเพณีของตำบล น้ำจืดจะสร้างความโดดเด่น เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

4.11.4.2 ผลกระทบทางลบ

ด้านเศรษฐกิจ อาจส่งผลเสียต่อการค้าขายผลผลิตทางการเกษตร เนื่องจากมีคู่แข่งเพิ่มขึ้น ทำให้เกษตรกรอาจต้องขายผลผลิตในราคาที่ถูกลง

ด้านสังคม รัฐอาจสูญเสียงบประมาณด้านการศึกษามากขึ้น เนื่องจากมีกลุ่มบุตรหลานของแรงงานต่างด้าว เข้าสู่ระบบการศึกษาในพื้นที่มากขึ้น ทำให้สถานศึกษาต้องรับผิดชอบด้านงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษา คนมีการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติเสี่ยงต่อการค้ามนุษย์ ซึ่งลักษณะทางภูมิศาสตร์ของตำบลน้ำจืดง่ายต่อการลักลอบหนีเข้าเมืองแบบผิดกฎหมาย เนื่องจากมีแม่น้ำกระบุรีทอดตัวยาวประมาณ 167 กิโลเมตร กั้นระหว่างประเทศไทยกับประเทศเมียนมาร์เท่านั้น

ด้านวัฒนธรรม ชุมชนให้ความเห็นว่าวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นอาจมีการเลือนหายหรือถูกกลืนจากวัฒนธรรมอื่นๆ ที่จะเข้ามาในชุมชน

ด้านความมั่นคง เห็นว่าการเดินทางข้ามไปมาระหว่างฝั่งไทยกับพม่า สะดวกมาก และไม่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐกวดขัน อย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์เอื้อต่อการเดินทาง มีเรือหางยาว ข้ามฟาก ราคาเพียง 20 บาท หากคนพม่าข้ามมาทำงานที่ฝั่งไทย พวกเขาสามารถโดยสารเรือมาได้สะดวก เดินทางไปที่ไหนก็ได้ ตรงกันข้ามกับการที่คนไทยจะ

เดินทางไปฝั่งพม่า พบว่ามีการจำกัดพื้นที่ในการเดินทางเข้าไป ทั้งนี้เป็นไปลักษณะเชิงสัญชาตญาณ กล่าวคือ ทหารพม่ามีอาวุธและแสดงท่าทีไม่ค่อย เป็นมิตรหากพบว่ากลุ่มคนไทยเข้าไปในฝั่งพม่าระยะทางมากเกินไป ชุมชนตำบลน้ำจืดได้มีการเฝ้าระวังปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการเป็นตำบลที่อยู่ใกล้ กับฝั่งประเทศพม่า โดยคนในตำบลช่วยกันสอดส่อง ดูแล อะไรที่ไม่ชอบมาพากล คนแปลกหน้า ถ้ามีก็จะบอกผู้นำ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแกนนำและชาวบ้านในชุมชนพบว่า ปัญหาการค้ามนุษย์เป็นปัญหาที่ ชุมชนให้ความสำคัญมาก เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่ง่ายต่อการขนย้าย ปัจจุบันมีชาวครีกโครมหลายครั้งทำให้ ตำบลน้ำจืดมีภาพลักษณ์ที่ไม่ดี เพราะเป็นทางผ่านของการค้ามนุษย์ และการลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย

4.11.5 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียนในปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่าปัจจุบันชุมชนมีการเตรียมความพร้อมเพียงบางส่วน เช่น มีการให้ความรู้ ข้อมูลพื้นฐานของชาติสมาชิกอาเซียนตามสถานที่ต่างๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำจืด และโรงเรียน แต่ สำหรับผู้ที่อยู่นอกกระบวนการศึกษา ยังไม่ได้รับความรู้ด้านประชาคมอาเซียน ชุมชนยังมีความกังวลเกี่ยวกับ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเมื่อประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน การรวมกลุ่ม การเฝ้าระวังในชุมชน การจัดสวัสดิการ การสาธารณสุขยังเป็นเพียงการมองถึงชุมชนเท่านั้น ยังไม่มีการเตรียมการเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อประชาคมอาเซียนมากนัก จึงยังไม่เห็นภาพในอนาคตว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรต่อชุมชน จะเตรียมความพร้อมอย่างไร กลุ่มใดจะได้รับผลกระทบ อย่างไรก็ตามชุมชนมีข้อห่วงใยเรื่องปัญหาสังคมที่ จะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น เช่น ปัญหายาเสพติด การค้ามนุษย์ การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรและทอดทิ้งเด็กทารกให้เป็นภาระของชุมชน เป็นต้น

การเตรียมความพร้อมด้านความรู้เรื่องประชาคมอาเซียน เมื่อทีมนักวิจัยไปทำงานในพื้นที่ ได้รับข้อคิดเห็นมากมายจากการที่ชุมชนยังขาดความรู้เรื่องประชาคมอาเซียน ยังไม่มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามา ให้ความรู้ ยกเว้นการประชุมกลุ่มย่อยครั้งแรกที่สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 11 ให้ข้อมูลเรื่องอาเซียน แต่ก็ยังมองว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยเข้าใจสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้น สิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงในอนาคต อันใกล้เมื่อเปิดประชาคมอาเซียน อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่า การประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่างๆ มีพูดคุยเรื่องอาเซียนมากขึ้นทั้งโทรทัศน์ วิทยุ แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ เพียงแต่การนำข้อมูลมาย่อยให้คนในชุมชนเข้าใจได้ ง่าย และเข้าใจถูกต้องนั้น เป็นเรื่องที่ทั้งภาครัฐและภาคประชาชนต้องเห็นความสำคัญและร่วมมือกันอย่างจริงจัง

4.11.6 แนวทางในการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียนในอนาคต

จากการศึกษาวิจัยทั้งการประชุมกลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าในภาพรวมชุมชน ยังไม่เข้าใจประชาคมอาเซียน ยังไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น จะเกิดการความเปลี่ยนแปลงอย่างไรต่อชุมชนตำบลน้ำจืด การเตรียมการในการดูแลชุมชนยังเป็นไปในลักษณะที่คิดถึงเรื่องของชุมชนเป็นหลัก ไม่ได้คำนึงว่าเมื่อเปิดประชาคมอาเซียนแล้วจะต้องมีการเตรียมการอย่างไรบ้าง ทางนักวิจัยได้ให้ความรู้แก่ผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กร ที่เป็นตัวแทนเข้าร่วมให้ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ อย่างไรก็ตาม การนำความรู้ไปเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ หรือชี้แจงให้ชุมชนได้ทราบนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่ยาก เพราะผู้ที่จะสามารถนำไปถ่ายทอดได้จะต้องหาความรู้เพิ่มเติม อยู่ตลอดเวลา และหลายคนมีความกังวลว่าหากมีคำถามจากชาวบ้านตนเองจะไม่สามารถชี้แจง ตอบคำถามได้ อย่างแม่นยำ ในการศึกษาวิจัยทำให้ได้ทราบถึงความคิดเห็นแนวโน้มผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนทั้งด้านบวก และด้านลบ จึงขอเสนอแนะดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.32 แนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบ
จากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

แนวโน้มผลกระทบของ ประชาคมอาเซียนที่มี ต่อชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของ ชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้าง และหรือนำภูมิคุ้มกัน/ ทางสังคมมารองรับ ผลกระทบ	บุคคลองค์กรที่/ ควรเข้ามามีส่วน ร่วม
1. ด้านเศรษฐกิจ การเกษตร การจ้างงาน การมีงานทำ	-เกษตรกรในชุมชน -ครอบครัว พ่อแม่ ผู้ปกครอง	- ยังไม่มีการ เตรียมพร้อม สาเหตุ มาจาก เจ้าของสวนยางสวน ปาล์ม แพลสวน ใหญ่จ้างแรงงานพม่า เพราะขยัน ค่าแรงถูก -คนต้องไม่เลิกงาน -การรวมกลุ่มอาชีพใน ชุมชนที่ใช้วัตถุดิบที่มี ในชุมชน เช่น ต้นจาก ดอกอ้อ	- ใช้การรวมกลุ่มเจรจา กับเจ้าของสวนยาง สวนปาล์ม แพลเพื่อ ร่วมกันเพิ่มจ้างงานให้ คนไทย โดยเสนอ ความต้องการร่วมกัน -ใช้การรวมตัวของคน ในชุมชน -จัดตั้งกลุ่มเกษตร -จัดตั้งตลาดกลาง สำหรับผลผลิตทาง การเกษตร	- สมาชิกในชุมชน -อบต.น้ำจืด -กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชน -สำนักงานพัฒนา ชุมชนอำเภอ กระ บุรี - สำนักงาน พาณิชย์จังหวัด -กศน. - เจ้าของสวนยาง สวนปาล์ม แพล
2. ด้านสังคม การดูแล สวัสดิการให้คนในชุมชน	- สมาชิกในชุมชน - ครอบครัว - สถานพยาบาล	มีกลุ่ม อสม. และกลุ่ม ออมทรัพย์ต่างๆ ใน ชุมชนที่รวมตัวเพื่อ ช่วยเหลือสมาชิกใน ชุมชน	ใช้กลุ่มจิตอาสา เช่น อสม. อพม. รวมถึง สมาชิกในกลุ่มช่วย ประชาสัมพันธ์ให้มีการ สมัครสมาชิกเพิ่มขึ้น เพื่อระดมเงินออมไว้ ช่วยเหลือสมาชิก	- สมาชิกในชุมชน - อสม. - ผู้นำในชุมชน - อบต. น้ำจืด - กลุ่มออมทรัพย์
3. ด้านความมั่นคงและ ความปลอดภัยของ ชุมชน	- สมาชิกในชุมชน - ครอบครัว - สถานการศึกษา	มีกลุ่มผู้นำชุมชน ขรบ. อพปร. อบต. น้ำจืด เฝ้าระวังสิ่งผิดปกติใน ชุมชน	- พูดคุยถึงสถานการณ์ ด้านความปลอดภัยใน ชุมชนให้ถี่มากขึ้นเพื่อ สร้างความตระหนักให้ สมาชิกในชุมชนได้ ช่วยกันเป็นหูเป็นตา -	- สมาชิกในชุมชน - ผู้นำชุมชนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ ผู้นำชุมชน - อบต.น้ำจืด - ขรบ. - อพปร. - อพม.

ตารางที่ 4.32 (ต่อ)

แนวโน้มนั้ผลกระทบของ ประชาคมอาเซียนที่มี ต่อชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของ ชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้าง และหรือนำภูมิคุ้มกัน/ ทางสังคมมารองรับ ผลกระทบ	บุคคลองค์กรที่/ ควรเข้ามามีส่วน ร่วม
4. ด้านสิ่งแวดล้อม ความสะอาด และ สุขอนามัยของสมาชิกใน ชุมชน	- คนในชุมชน - ร้านค้า - ร้านอาหาร - แหล่งท่องเที่ยว ในชุมชน	- ปัจจุบัน อสม. ทำงานร่วมกับ รพ.สต. ในการตรวจความ สะอาดเรียบร้อย สุขอนามัยของสมาชิก ในชุมชน ร้านค้า และ สถานที่ต่างๆ ในชุมชน	- พุดคุยทั้งคนไทยและ คนพม่า โดยขอความ ร่วมมือให้รักษาความ สะอาด - ใช้มาตรการทาง สังคมและกฎหมาย เช่น ให้รางวัลแก่บ้านที่ สะอาดถูกสุขลักษณะ จับ ปรับ ผู้ที่ทิ้งขยะ	- สมาชิกในชุมชน - ผู้นำในชุมชน - อบต. น้ำจืด - รพ.สต. - ชรบ. - อสม.
5.ปัญหาการค้ามนุษย์	- สมาชิกในชุมชน - ครอบครัว - เด็กและเยาวชน - สถาน ประกอบการ	- มีผู้นำชุมชนคอยเฝ้า ระวังแต่ยังไม่มีการ ดำเนินการอย่าง ต่อเนื่อง และยังขาด การส่งเสริมจาก หน่วยงานภายนอก	- ให้ความรู้แก่กลุ่ม องค์กรในชุมชน เช่น ผู้นำในชุมชน อบต.น้ำ จืด ชรบ. อพปร. อพม. สภาเด็กและเยาวชน เพื่อให้เป็นเครือข่าย เฝ้าระวังการค้ามนุษย์ - ประสานหน่วยงานที่ มีอำนาจในการป้องกัน และปราบปรามเข้ามา กวาดขันในตำบลให้มาก ขึ้น - สร้างภาพลักษณ์ที่ดี ของหน่วยงานภาครัฐ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องใน การป้องกันและ ปราบปราม	- สมาชิกในชุมชน - ผู้นำในชุมชน อบต. น้ำจืด ชรบ. อพปร. อพม. สภาเด็กและ เยาวชน -หน่วยงานภาครัฐ เช่น ตำรวจ ตรวจ คนเข้าเมือง
6. ปัญหายาเสพติด	- สมาชิกในชุมชน - ครอบครัว - เด็กและเยาวชน	- มีผู้นำชุมชนร่วมกับ กลุ่มจิตอาสาช่วยกัน ป้องกันและเฝ้าระวัง ปัญหายาเสพติด - มีการจัดการแข่งขัน กีฬาต้านยาเสพติด	- ใช้กิจกรรมการ แข่งขันกีฬามาช่วยให้ เด็ก เยาวชน และ สมาชิกในชุมชนใช้ เวลาว่างให้เกิด ประโยชน์	- สมาชิกในชุมชน - ผู้นำในชุมชน อบต. น้ำจืด ชรบ. อพปร. อพม. สภาเด็กและ เยาวชน - ตำรวจ

ตารางที่ 4.32 (ต่อ)

แนวโน้มผลกระทบของ ประชาคมอาเซียนที่มี ต่อชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของ ชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้าง และหรือนำภูมิคุ้มกัน/ ทางสังคมมารองรับ ผลกระทบ	บุคคลองค์กรที่/ ควรเข้ามามีส่วน ร่วม
7.ความเป็นอัตลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิ ปัญญาที่อาจเลือนหาย	- สมาชิกในชุมชน - เด็กและเยาวชน	คนในชุมชนรับรู้ถึง ความเป็นอัตลักษณ์ ของตนเอง อบต. น้ำ จืด ส่งเสริมสนับสนุน กิจกรรมด้าน วัฒนธรรม ประเพณี ของท้องถิ่น	- ให้ปราชญ์ในชุมชน กลุ่มอาชีพ สอน ถ่ายทอดความรู้ให้ผู้ที่ สนใจ และทำเป็น เอกสาร หลักสูตร เนื้อหาที่สามารถนำไป อ่านได้ เช่น การทำ ลอบ ไซ ตักปู ปลา กุ้ง การทำน้ำตาลมา สมุนไพรรักษาโรค การ นวดแผนไทย - สนับสนุนให้มี กิจกรรมในชุมชนที่ สร้างการมีส่วนร่วมทั้ง ปราชญ์ชาวบ้าน เด็ก และเยาวชน สถานศึกษา กลุ่ม อาชีพนำเสนอความรู้ การฝึกฝน เช่น งาน ประจำท้องถิ่น -อบรมปลูกฝังจิตสำนึก วัฒนธรรมภาคใต้	- สมาชิกในชุมชน - ผู้นำในชุมชน - อบต. น้ำจืด - กลุ่มอาชีพ - สถานศึกษา - ปราชญ์ชาวบ้าน

4.12 สำนักส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12

สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 ได้คัดเลือกพื้นที่ดำเนินการในเขตพื้นที่ จำนวน 1 พื้นที่ คือ เทศบาลตำบลสำนักขาม อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีอาณาบริเวณติดต่อกับชายแดน ประเทศมาเลเซีย เพื่อการศึกษาลักษณะของภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน และเป็น การวางแผนการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเข้าสู่ประชาคม อาเซียน โดยมีรายละเอียดผลการศึกษา ดังต่อไปนี้

4.12.1 บริบทของชุมชน

พื้นที่เป้าหมายในการศึกษาวิจัยสำหรับเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนล่าง คือ พื้นที่ในเขตของเทศบาลตำบลสำนักขาม อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีอาณาบริเวณติดต่อกับชายแดนประเทศมาเลเซียทางทิศใต้ ชั่วคราวต่อของพื้นที่อยู่ในเขตหมู่ 7 บ้านไทย – จังโหลน ด้วยลักษณะทางกายภาพด้านตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ซึ่งติดต่อกับชายแดนของประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้มีโอกาสนในการพัฒนาเป็นแหล่งศูนย์กลางทางเศรษฐกิจบริเวณชายแดน ธุรกิจการค้าและบริการได้ขยายตัวมากขึ้นโดยเฉพาะในพื้นที่หมู่ 7 บ้านไทย – จังโหลน ส่วนพื้นที่ในหมู่อื่นๆ มีสวนยางพาราเป็นส่วนมากคนในพื้นที่จึงมีอาชีพหลักในการทำสวนยางพาราและรับจ้างกรีดยางพารา รองลงมาคืออาชีพรับจ้าง และทำการค้า สำหรับประชากรโดยเฉพาะชาวต่างด้าวที่เข้ามาอาศัยอยู่อย่างแออัดในพื้นที่ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในสถานบันเทิงและสถานบริการ ลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้สภาพเศรษฐกิจของพื้นที่ที่มีความผสมผสานระหว่างเศรษฐกิจภาคเกษตรกรรม ภาคธุรกิจการค้าและบริการ รวมทั้งภาคอุตสาหกรรม ลักษณะทางสังคมมีความผสมผสานเช่นกันโดยมีลักษณะของสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท พื้นที่หมู่ 7 บ้านไทย – จังโหลน และหมู่ 2 บ้านด่านนอก ซึ่งเป็นพื้นที่ติดต่อกันและอยู่ใกล้บริเวณชายแดน จะมีลักษณะความเป็นสังคมเมืองมากกว่าพื้นที่อื่นๆ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในพื้นที่ที่มีความเป็นเมืองค่อนข้างเป็นไปอย่างห่างเหิน ส่วนในพื้นที่อื่นๆ ยังมีความสัมพันธ์แบบผูกพันใกล้ชิดมากกว่า การนับถือศาสนาของคนในพื้นที่มีทั้งศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม แต่ความแตกต่างทางศาสนาดังกล่าวไม่ส่งผลต่อความแตกแยกของคนในพื้นที่ โดยทั้งสองกลุ่มสามารถร่วมกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาได้ การสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีและศาสนายังคงดำรงมาอย่างสืบเนื่อง แม้ว่าการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนจะลดน้อยลงในปัจจุบัน

ความเป็นเมืองและความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของพื้นที่ก่อให้เกิดแรงดึงดูดให้คนจำนวนมากเข้ามาอยู่อาศัยและประกอบอาชีพในพื้นที่ โดยเฉพาะประชากรต่างด้าวที่เข้ามาอาศัยอยู่อย่างแออัดเป็นจำนวนมาก การอยู่อาศัยอย่างหนาแน่นของประชากรและการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีก่อให้เกิดปัญหาตามมาทั้งปัญหาอาชญากรรม ปัญหาประชากรล้นเมือง ปัญหาบุคคลไร้สัญชาติ ปัญหาการค้าประเวณี ปัญหาสิ่งแวดล้อมจากขยะที่มีจำนวนมาก เป็นต้น การแก้ไขปัญหาต่างๆ จำเป็นที่จะต้องอาศัยภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่ภายในชุมชนเพื่อจัดการกับผลกระทบที่เกิดขึ้น

4.12.2 สภาพปัญหาของชุมชน

พื้นที่เทศบาลตำบลสำนักขามมีสภาพปัญหาที่หลากหลายทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สภาพปัญหาทางสังคมในพื้นที่ที่มีความซับซ้อนและส่งผลกระทบที่ต่อเนื่องเชื่อมโยงถึงปัญหาอื่นๆ ซึ่งปัญหาสำคัญอันดับหนึ่งที่ชุมชนสะท้อนความคิดเห็นมาอย่างสอดคล้องกันคือ ปัญหาอาชญากรรม ซึ่งเกิดขึ้นกับประชากรทั้งเด็กและเยาวชน และผู้ใหญ่วัยแรงงาน ปัญหาทางสังคมที่สำคัญซึ่งมีการกล่าวถึงในลำดับต่อมาคือ ปัญหาประชากรล้นเมืองเนื่องจากมีประชากรที่เข้ามาอาศัยอยู่อย่างแออัดเป็นจำนวนมากในพื้นที่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเนื่องให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา คือ ปัญหาการแย่งอาชีพของคนไทยเนื่องจากแรงงานต่างด้าวมียาค่าจ้างแรงงานที่ถูกกว่าแรงงานไทย ปัญหาขยะล้นเมือง ปัญหาการค้าประเวณี ปัญหาโรคระบาด และปัญหาต่างๆ อีกจำนวนมาก รายละเอียดดังตารางที่ 4.33

ตารางที่ 4.33 การวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่

ลำดับความสำคัญของปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
1.ปัญหายาเสพติด	มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดในกลุ่มเยาวชนและผู้ใช้แรงงาน	- การนำเข้ามาของคนจากภายนอก ทั้งนักท่องเที่ยวชาวมาเลเซีย และคนจากทางภาคเหนือของประเทศไทย - การบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เข้มงวดเพียงพอ
2.ปัญหาประชากรล้นเมือง	มีประชากรทั้งจากต่างถิ่น และต่างชาติเป็นจำนวนมากเข้ามาอยู่อาศัยอย่างแออัดในพื้นที่	การขยายตัวของเศรษฐกิจก่อให้เกิดแรงดึงดูดให้คนจำนวนมากเข้ามาประกอบอาชีพในพื้นที่
3.ปัญหาขยะล้นเมือง	มีขยะจำนวนมากในพื้นที่	ประชากรอาศัยกันอย่างหนาแน่น และมีการทิ้งขยะโดยขาดสำนึกรับผิดชอบในการดูแลพื้นที่
4.ปัญหาการแย่งอาชีพโดยแรงงานต่างชาติ	อาชีพรับจ้างมีการว่าจ้างแรงงานต่างชาติแทนแรงงานไทย	แรงงานต่างชาติเข้ามาอยู่ในพื้นที่เป็นจำนวนมาก และเข้ามาประกอบอาชีพรับจ้างด้วยค่าจ้างแรงงานที่ต่ำกว่าแรงงานไทย
5.ปัญหาการค้าประเวณี	มีการค้าประเวณีทั้งในกลุ่มคนไทย และแรงงานต่างชาติ โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กที่อายุไม่ถึง 18 ปี	พื้นที่ตั้งอยู่บริเวณชายแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย ทำให้มีการขยายตัวของเศรษฐกิจและภาคธุรกิจ โดยเฉพาะสถานบันเทิงที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว
6.ปัญหาโรคติดต่อ	มีการแพร่ระบาดของโรคติดต่อในกลุ่มแรงงานต่างชาติ	มีแรงงานต่างชาติจำนวนมากที่เข้ามาอาศัยอยู่อย่างแออัดในพื้นที่โดยไม่ผ่านการตรวจโรค
7.ปัญหาการจราจรติดขัด	การจราจรติดขัดจากรถที่มีจำนวนมาก	- ในพื้นที่ที่มีรถจำนวนมาก ทั้งรถขนส่งสินค้า และรถของนักท่องเที่ยว - ความเข้มงวดในการตรวจรถผ่านเข้าออกของด่านตรวจประเทศมาเลเซีย
8.ปัญหาค่าครองชีพที่สูงขึ้น	ประชาชนในพื้นที่ต้องรับภาระค่าครองชีพที่สูงขึ้น	การขยายตัวของเศรษฐกิจการค้าบริเวณชายแดน
9.ปัญหาด้านรายได้ของเกษตรกร	ภาวะความไม่แน่นอนด้านรายได้ของเกษตรกร	รายได้ของเกษตรกรขึ้นอยู่กับปริมาณผลผลิตที่แปรผันตามสภาพดินฟ้าอากาศ และแปรเปลี่ยนตามราคาของตลาด
10.ปัญหาด้านความคล่องตัวทางเศรษฐกิจ	ภาคธุรกิจการค้าประสบปัญหาความไม่คล่องตัวทางเศรษฐกิจบางช่วงเวลา	ความคล่องตัวทางเศรษฐกิจแปรผันตามสถานการณ์ชายแดนไทย-มาเลเซีย
11.ปัญหาน้ำเสีย	มีการปล่อยน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมและแหล่งท่องเที่ยว	โรงงานอุตสาหกรรมและแหล่งท่องเที่ยวมีการปล่อยน้ำเสียโดยปราศจากการควบคุมและขาดจิตสำนึกในการรับผิดชอบต่อผู้ดูแลพื้นที่

ตารางที่ 4.33 (ต่อ)

ลำดับความสำคัญของปัญหา	ลักษณะปัญหา	สาเหตุ
12.ปัญหาด้านสาธารณูปโภค	สาธารณูปโภคไม่เพียงพอต่อการรองรับการขยายตัวของเมือง	การขยายตัวของความเป็นเมือง และจำนวนประชากร
13.ปัญหาด้านการใช้ที่ดิน	มีการยึดครองที่ดินแบบผิดกฎหมาย	มีผู้คนจำนวนมากเข้ามาอยู่อาศัย และมีการจับจองที่ดินแบบผิดกฎหมาย

จากลักษณะของปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นสามารถจัดจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มประเภทปัญหาภายใต้เสาหลักของประชาคมอาเซียน คือ เสาหลักด้านประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน จะเป็นกลุ่มปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสังคม อันได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาขยะล้นเมือง ปัญหาประชากรล้นเมืองซึ่งส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงปัญหาอื่นๆ ที่ตามมา คือ ปัญหาการแย่งอาชีพของคนไทย ปัญหาการค้าประเวณี ปัญหาบุคคลไร้สัญชาติของเด็กที่ถือกำเนิดโดยประชากรแฝง และปัญหาโรคติดต่อ ส่วนเสาหลักด้านประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จะเป็นปัญหาด้านค่าครองชีพที่สูงขึ้น ปัญหารายได้ของเกษตรกรที่มีความไม่แน่นอน และปัญหาการขาดความคล่องตัวทางเศรษฐกิจ

ชุมชนได้มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาโดยเฉพาะปัญหาทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ซึ่งผู้นำโดยเทศบาลตำบลสำนักขาม ร่วมกับผู้นำชุมชน และหน่วยงานด้านการปกครอง รวมทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ดำเนินการตั้งด่านตรวจยาเสพติดและกำหนดให้มีการเฝ้าระวังปัญหาโดยชุดรักษาความปลอดภัยภายในหมู่บ้าน เพื่อควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของยาเสพติด และมีโครงการบำบัดยาเสพติดที่เป็นความร่วมมือระหว่างเทศบาลตำบลสำนักขามกับหน่วยงานด้านการปกครอง และเจ้าหน้าที่ตำรวจ ตระเวนชายแดน เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหายาเสพติดให้กับกลุ่มเยาวชน ซึ่งในประเด็นนี้ผู้บริหารเทศบาลท่านหนึ่งกล่าวว่า “การตั้งด่านเป็นงานเชิงนโยบาย เป็นนโยบายของเทศบาลร่วมกับอำเภอและตำรวจ” และกล่าวด้วยว่า “โครงการบำบัด อำเภอร่วมกับเทศบาล ใช้สถานที่ของตชด.” อาสาสมัครท่านหนึ่งกล่าวเสริมไว้ว่า “กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ชรบ. ตั้งด่านในจุดที่ล่อแหลม เฝ้าสังเกตบุคคลภายนอก” แต่การแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากเด็กและเยาวชนที่เข้ารับการบำบัดจะมีโอกาสได้รู้จักกลุ่มผู้ติดยาเสพติดที่เข้ารับการบำบัดในเวลาเดียวกันและเกิดช่องทางในการขยายตัวของเครือข่ายยาเสพติด และเยาวชนที่ผ่านการบำบัดเมื่อเข้ามาสู่สิ่งแวดล้อมแบบเดิมก็มีโอกาสที่จะกลับเข้าสู่วงจรการติดยาเสพติดโดยที่ครอบครัวหรือผู้ปกครองไม่สามารถควบคุมหรือยับยั้งปัญหาที่เกิดขึ้นได้

4.12.3 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมของชุมชน

พื้นที่เทศบาลตำบลสำนักขามมีสภาพปัญหาที่ย่างยากซับซ้อน ซึ่งชุมชนได้มีการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ด้วยภูมิคุ้มกันทางสังคมที่มีอยู่อย่างไม่เพียงพอทำให้ชุมชนไม่สามารถจัดการปัญหาให้หมดสิ้นไปได้ ในส่วนนี้ขอสรุปข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของปัญหา และลักษณะของการใช้ภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาภายในชุมชน ตามข้อมูลในตารางที่ 4.34

ตารางที่ 4.34 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้แก้ไขปัญหาของชุมชน

ลักษณะปัญหา	ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหา
1. ปัญหายาเสพติดที่มีการแพร่ระบาด และมีทั้งกลุ่มผู้ค้าและผู้เสพ	1. ภาวะของผู้นำที่มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานด้านการปกครอง และตำรวจในการดำเนินการป้องกัน/แก้ไขปัญหาโดยการเฝ้าระวัง ตั้งด่านตรวจ และจัดโครงการบำบัดยาเสพติด
2. ปัญหาขยะล้นเมือง	2. ภาวะของผู้นำที่เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาโดยวิธีการส่งไปยังแหล่งกำจัดขยะ
3. ปัญหาประชากรต่างด้าวที่เข้ามาอาศัยอยู่อย่างแออัดในพื้นที่	3. ชุมชนมีเครือข่ายความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในการประสานส่งกลับประเทศ
4. ปัญหาการค้าประเวณีของเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี	4. บทบาทของเจ้าหน้าที่ตำรวจในการช่วยเหลือเด็กจากแหล่งค้าประเวณี

* หมายเหตุ : ชุมชนมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ไม่เพียงพอ ดังนั้นลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมที่นำมาใช้ในการจัดการ/แก้ไขปัญหาจึงไม่สามารถที่จะขจัดปัญหาให้หมดสิ้นไปจากชุมชนได้

4.12.4 แนวโน้มและผลกระทบของประชาคมอาเซียนที่มีต่อชุมชน

การจัดตั้งประชาคมอาเซียนเป็นไปตามข้อตกลงในปฏิญญาว่าด้วยความร่วมมือในอาเซียน ฉบับที่ 2 ซึ่งเกิดขึ้นภายในปี พ.ศ. 2558 การที่ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนย่อมทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคม ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีทั้งด้านบวกซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนา และด้านลบซึ่งจะส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน ทั้งนี้ประชาชนต้องมีการรับรู้และเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นเพื่อหาแนวทางการเตรียมความพร้อมได้อย่างเหมาะสม

4.12.4.1 ผลกระทบทางบวก

ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนสะท้อนความคิดเห็นไว้ว่า การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจะทำให้เศรษฐกิจมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มีการขยายตัวของธุรกิจการค้า การท่องเที่ยว การลงทุน และการส่งออก ธุรกิจได้ประโยชน์ มีการเข้ามาลงทุนในพื้นที่ สินค้าที่ส่งออกได้มากขึ้น การเข้าสู่การเป็นเขตปลอดภาษี ทำให้สามารถขนส่งสินค้าได้ในราคาต้นทุนที่ต่ำลง ต่อไปค่าขนส่งสินค้าถูกลง พอกลายเป็นเขตปลอดภาษีผู้ผลิตสินค้าจะได้รับประโยชน์เนื่องจากวัตถุดิบซึ่งเป็นต้นทุนในการผลิตมีราคาต่ำลง และจะมีการพัฒนาสินค้าเกษตร การสร้างงานและสร้างรายได้แก่คนในพื้นที่

ด้านสังคมและวัฒนธรรม การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจะทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านการศึกษา โดยประชาชนมีโอกาสได้เรียนรู้ภาษาต่างประเทศมากขึ้น มีการติดต่อสื่อสารที่สะดวกขึ้น และเกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน

4.12.4.2 ผลกระทบทางลบ

ด้านสังคม ชุมชนได้สะท้อนความคิดเห็นว่าการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจะทำให้ปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่เดิมในชุมชนจะเป็นปัญหาใหญ่ที่ยากต่อการแก้ไขมากขึ้น เช่น ปัญหายาเสพติดที่จะมีการแพร่ระบาด และขยายวงจรการเสพยาและค้ามากขึ้น ปัญหาประชากรล้นเมืองจากการเคลื่อนย้ายของแรงงานต่างด้าวเข้ามาในพื้นที่ในจำนวนที่มากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดปัญหาการแย่งอาชีพกับแรงงานไทย ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคที่จะมากขึ้นตามจำนวนของแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาในพื้นที่ ปัญหาการก่ออาชญากรรมในพื้นที่ ปัญหาที่

เกิดจากความเปลี่ยนแปลงในด้านภาษา อาชีพ และขนบธรรมเนียมประเพณีซึ่งอาจทำให้สูญเสียวิถีความเป็นไทยแบบดั้งเดิม ปัญหาจากการเจริญเติบโตของเมืองซึ่งส่งผลกระทบต่อรูปแบบความสัมพันธ์ในชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป ปัญหาการกว้านซื้อที่ดินในพื้นที่โดยนักลงทุนชาวต่างชาติ

4.12.5 การเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับประชาคมอาเซียนในปัจจุบัน

การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจะทำให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีทั้งด้านบวกและด้านลบดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ชุมชนจึงจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้น การเตรียมความพร้อมเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในการรองรับประชาคมอาเซียนของชุมชน เป็นการดำเนินงานโดยเทศบาลตำบลสำนักขามที่มีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาให้แก่ประชาชน ทั้งภาษามลายูและภาษาจีนโดยการสอนของอาจารย์ที่มีความชำนาญในภาษานั้นๆ ประชาชนสามารถเรียนฟรี 40 ชั่วโมง นอกจากนี้เทศบาลตำบลสำนักขามยังมีการเตรียมความพร้อมโดยการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อป้องกันปัญหายาเสพติดในกลุ่มเด็กและเยาวชนผ่านโครงการ “คลินิกฟุตบอล” เพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ลดโอกาสการเข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด และมีการรณรงค์เรื่องยาเสพติดในพื้นที่ รวมทั้งส่งเสริมให้มีกิจกรรมบำบัดผู้ติดยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง เช่นมีโครงการบำบัดคนติดยา และชุมชนได้มีการเตรียมการเพื่อป้องกันปัญหาอาชญากรรม และปัญหายาเสพติด โดยการมอบหมายให้ชุดรักษาความปลอดภัยภายในหมู่บ้าน (ชรบ.) ทำหน้าที่เฝ้าระวังการก่อปัญหาในพื้นที่

จากข้อมูลการเตรียมความพร้อมในการรองรับประชาคมอาเซียนของชุมชนพบว่า เป็นการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโดยการกระตุ้นของผู้นำท้องถิ่นคือเทศบาลตำบลสำนักขามโดยไม่ได้มาจากความตระหนักและบทบาทของคนในชุมชน การที่ชุมชนไม่ได้เตรียมความพร้อมอาจเนื่องมาจากคนในชุมชนไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของประชาคมอาเซียนที่จะส่งผลกระทบต่อตัวบุคคลโดยตรง ปัญหาต่างๆ ที่กำลังเกิดขึ้นและมีแนวโน้มที่จะเป็นปัญหาที่ยุ่ยากซับซ้อนมากขึ้นอาจเกินกำลังที่คนในชุมชนจะสามารถจัดการได้ นอกจากนี้ การที่คนในชุมชนให้ความสำคัญกับการใช้เวลาในการประกอบอาชีพ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมน้อยลง อาจเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน

การเตรียมความพร้อมที่เทศบาลตำบลสำนักขามได้ดำเนินการไปแล้วอาจจะยังไม่ครอบคลุมผลกระทบทุกด้านที่จะเกิดขึ้นเมื่อประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เช่น ในเรื่องของการขยายตัวของธุรกิจการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว การพัฒนาด้านการเกษตรกรรม การสร้างอาชีพและรายได้ และปัญหาการแย่งอาชีพโดยแรงงานต่างชาติ ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนี้ชุมชนยังไม่ได้มีการเตรียมความพร้อมเนื่องจากเทศบาลตำบลสำนักขามมีงบประมาณไม่เพียงพอที่จะรองรับการดำเนินงานเพื่อสร้างความพร้อมให้กับชุมชน และขาดการประสานความร่วมมือในการดำเนินงานจากหน่วยงาน/ผู้ที่เกี่ยวข้อง

4.12.6 แนวทางในการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียนในอนาคต

การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบต่อชุมชน ซึ่งชุมชนเองก็ได้มีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับผลกระทบไว้แล้วในบางส่วน แต่เนื่องจากชุมชนมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ไม่เพียงพอ ดังนั้นชุมชนจึงต้องมีการเตรียมความพร้อมให้มากขึ้นโดยการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมเพื่อรองรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นอย่างครอบคลุมในทุกด้าน ในส่วนนี้จึงเป็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับ

การเตรียมความพร้อมของชุมชนในปัจจุบัน และแนวทางการสร้าง และ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน ตามข้อมูลในตารางที่ 4.35

ตารางที่ 4.35 แนวทางการสร้าง และ/หรือนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมารองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน

แนวโน้มผลกระทบ ของประชาคม อาเซียนที่มีต่อ ชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของ ชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมา รองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กร ที่ควรเข้ามา มีส่วนร่วม
1. ปัญหายาเสพติด ที่มีแนวโน้มของการ ขยายวงจรการเสพ และค้ามากขึ้น	1.1 เด็กและ เยาวชน 1.2 ประชากรวัย แรงงาน	1.1 โครงการคลินิก ฟุตบอล เป็นกิจกรรม ด้านการป้องกันที่ ส่งเสริมให้เด็กและ เยาวชนใช้เวลาว่างให้ เป็นประโยชน์	1.1 การส่งเสริมบทบาทของ ผู้นำให้เป็นศูนย์รวมทางจิตใจ และโน้มน้าวให้คนประพฤติ ปฏิบัติดี และมีส่วนร่วมในการ แก้ไขปัญหา	1.1 ผู้นำในชุมชน 1.2 สมาชิกใน ครอบครัว 1.3 ประชาชนใน ชุมชน 1.4 เจ้าหน้าที่ตำรวจ
		1.2 กิจกรรมบำบัดยา เสพติดให้กับกลุ่มเด็ก และเยาวชน 1.3 การตั้งด่านตรวจยา เสพติด 1.4 กำหนดให้ชรบ.ทำ หน้าที่เฝ้าระวัง	1.2 การเสริมสร้างความสัมพันธ์ ที่ดีและความรักความอบอุ่นใน ครอบครัว 1.3 การเสริมสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างสมาชิกในชุมชนเพื่อให้ เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล เกี่ยวกับเด็กและเยาวชน 1.4 การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ของชุมชนในการรับรู้และเรียนรู้ จากปัญหาที่เกิดขึ้น และร่วม ดำเนินการเพื่อจัดการ/แก้ไข ปัญหา 1.5 การประสานงานกับ เจ้าหน้าที่ตำรวจอย่างต่อเนื่อง เพื่อการควบคุม ป้องกัน และ แก้ไขปัญหา 1.6 การประสานความร่วมมือ กับโรงเรียนเพื่อร่วมกันป้องกัน ปัญหา	1.5 ศพค. 1.6 สถาบันการศึกษา 1.7 เจ้าหน้าที่ ชรบ.

ตารางที่ 4.35 (ต่อ)

แนวโน้มผลกระทบ ของประชาคม อาเซียนที่มีต่อ ชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของ ชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมา รองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กร ที่ควรเข้ามา มีส่วนร่วม
2. ปัญหาประชากร ล้นเมืองจากการเข้า มาในพื้นที่ของ แรงงานต่างด้าวใน จำนวนที่มากขึ้น	2.1 ประชาชนใน ชุมชน	2.1 การมีเครือข่ายความ ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ ตำรวจในการผลักดัน แรงงานที่เข้ามาอย่างผิด กฎหมายกลับประเทศ	2.1 การประสานความร่วมมือ กับเจ้าหน้าที่ตำรวจให้มีการ บังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดเพื่อ ควบคุมการเข้ามาในพื้นที่ของ แรงงานต่างชาติ 2.2 การใช้ระบบสวัสดิการใน การคุ้มครองดูแลแรงงานต่าง ด้าวในขณะที่อยู่ในประเทศไทย	2.1 ผู้นำในชุมชน 2.2 เจ้าหน้าที่ตำรวจ 2.3 หน่วยงานราชการ เช่น อำเภ 2.4 ประชาชนใน ชุมชน
3. ปัญหาการแย่ง อาชีพโดยแรงงาน ต่างชาติ	3.1 ประชากรวัย แรงงาน	3.1 ไม่มีการเตรียมความ พร้อมเนื่องจากเทศบาล ฯ มีงบน้อย 3.2 หน่วยงานที่ เกี่ยวข้องไม่ได้เข้ามา ประสานและให้ความรู้	3.1 การเสริมสร้างทักษะความรู้ ความสามารถเพื่อพัฒนา ศักยภาพให้เป็นแรงงานที่มีฝีมือ	3.1 ผู้นำในชุมชน 3.2 สถาบันการ ศึกษา 3.3 หน่วยงานราชการ เช่น อำเภ
4. ปัญหาการค้า ประเวณีที่จะมากขึ้น ตามจำนวน นักท่องเที่ยว	4.1 เด็กและ เยาวชน (ทั้งชาว ไทยและต่างชาติ)	4.1 บทบาทของ เจ้าหน้าที่ตำรวจในการ ช่วยเหลือเด็กจากแหล่ง ค้าประเวณี	4.1 การประสานความร่วมมือ อย่างจริงจังและต่อเนื่อง ระหว่างชุมชนและเจ้าหน้าที่ ตำรวจ โดยร่วมกันสอดส่องดูแล เฝ้าระวังและแก้ไขปัญหา	4.1 ผู้นำในชุมชน 4.2 เจ้าหน้าที่ตำรวจ
5. ปัญหาโรคระบาด ที่แพร่มาจาก แรงงานต่างชาติ เช่น โรคเอดส์ ไข้ มาลาเรีย	5.1 ประชาชนใน ชุมชน	5.1 มีการรณรงค์เรื่อง การใช้ถุงยางอนามัย และการป้องกันโรค 5.2 มีการรณรงค์ ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการ นำแรงงานต่างด้าวที่อยู่ ภายใต้การควบคุมดูแล เข้ารับการตรวจโรค	5.1 การประสานความร่วมมือ กับหน่วยงานด้านสาธารณสุข เพื่อควบคุมและป้องกันการแพร่ ระบาดของโรค 5.2 การประสานความร่วมมือ กับเจ้าหน้าที่ตำรวจให้มีการ บังคับใช้กฎหมายที่เข้มงวดเพื่อ ควบคุมการเข้ามาในพื้นที่ของ แรงงานต่างชาติ	5.1 ผู้นำในชุมชน 5.2 หน่วยงานด้าน สาธารณสุข 5.3 เจ้าหน้าที่ตำรวจ 5.4 ผู้ประกอบการ
6. ปัญหา อาชญากรรม	6.1 ประชาชนใน ชุมชน	6.1 กำหนดให้ ชรบ.ทำ หน้าที่เฝ้าระวัง	6.1 การประสานความร่วมมือ กับเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อควบคุม และป้องกันการเกิดปัญหา	6.1 ผู้นำในชุมชน 6.2 เจ้าหน้าที่ชรบ. 6.3 เจ้าหน้าที่ตำรวจ

ตารางที่ 4.35 (ต่อ)

แนวโน้มผลกระทบ ของประชาคม อาเซียนที่มีต่อ ชุมชน	กลุ่มเป้าหมายที่ ได้รับผลกระทบ	การเตรียมพร้อมของ ชุมชนในปัจจุบัน	แนวทางการสร้าง และ/หรือ นำภูมิคุ้มกันทางสังคมมา รองรับผลกระทบ	บุคคล/องค์กร ที่ควรเข้ามา มีส่วนร่วม
7. ความ เปลี่ยนแปลงของ ความสัมพันธ์ และ ชนบทธรรมนิยม ประเพณีวัฒนธรรม	7.1 ประชาชนใน ชุมชน	7.1 ชุมชนยังคงรักษา ชนบทธรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรมให้ดำเนินไป อย่างปกติ แม้ว่า ประชาชนจะมีส่วนร่วม น้อยลงในปัจจุบัน	7.1 เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และความสามัคคีในชุมชนโดย ผ่านกิจกรรมที่จะสร้าง ประโยชน์ทั้งต่อตัวบุคคลและ ชุมชน 7.2 ส่งเสริมการสืบสาน วัฒนธรรมประเพณีโดยยึดถือ ปฏิบัติอย่างจริงจัง และมีการ เชิดชูบุคคลตัวอย่าง	7.1 ผู้นำในชุมชน 7.2 ประชาชนใน ชุมชน 7.3 สถาบันการศึกษา
8. การพัฒนา ทางการศึกษา	8.1 เด็กและ เยาวชน 8.2 ประชาชนใน ชุมชน	8.1 การฝึกอบรมความรู้ ด้านภาษาแก่ประชาชน ได้แก่ ภาษาจีน และ มลายู	8.1 ส่งเสริมความรู้ด้านภาษา เพิ่มเติม เช่น ภาษาอังกฤษ และ ภาษาของสมาชิกอาเซียน 8.2 การพัฒนาทักษะเพื่อสร้าง โอกาสในการทำงาน	8.1 ผู้นำในชุมชน 8.2 สถาบันการศึกษา
9. การขยายตัวของ ธุรกิจการค้า การ ลงทุน และการ ท่องเที่ยว	9.1 ผู้ประกอบ การ	9.1 ชุมชนยังไม่มี การเตรียมความพร้อม เนื่องจากเป็นเรื่องที่ต้อง อาศัยความร่วมมือจาก หลายฝ่าย แต่ยังไม่มีการ ประสานกับชุมชน	9.1 การประสานความร่วมมือ ระหว่างชุมชนและ ผู้ประกอบการเพื่อแลกเปลี่ยน ข้อมูล และเป็นการศึกษาเพื่อ วางแผนในการป้องกัน/ลด ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อชุมชน	9.1 ผู้นำในชุมชน 9.2 ผู้ประกอบการ
10. การพัฒนาด้าน การเกษตรกรรม	10.1 เกษตรกร	10.1 ชุมชนยังไม่มี การเตรียมความพร้อม เนื่องจากไม่ได้รับการ ประสานความร่วมมือใน การอบรมให้ความรู้จาก หน่วยงานด้าน การเกษตร	10.1 การสร้างเครือข่ายความ ร่วมมือกับหน่วยงานทาง การเกษตรเพื่อพัฒนาคุณภาพ การผลิตสินค้าและพัฒนาให้เป็น แหล่งส่งออกผลผลิตทางการ เกษตร	10.1 ผู้นำในชุมชน 10.2 เกษตรกร 10.3 หน่วยงานด้าน การเกษตร
11. การสร้างงาน และสร้างรายได้	11.1 ประชาชน ในชุมชน	11.1 ชุมชนยังไม่มี การเตรียมความพร้อม เนื่องจากเทศบาลมี งบประมาณที่ไม่เพียงพอ และยังไม่มี การประสานกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	11.1 การพัฒนาคนเพื่อรองรับ การทำงาน	11.1 ผู้นำในชุมชน 11.2 สถาบันการศึกษา 11.3 ผู้ประกอบการ

จากการศึกษาข้อมูลในพื้นที่เทศบาลตำบลสำนักขามพบว่า โดยภาพรวมแล้วชุมชนมี ภูมิคุ้มกันทางสังคมที่ไม่เพียงพอต่อการรองรับผลกระทบที่เกิดจากปัจจัยภายนอก จำเป็นต้องมีการเสริมสร้าง ภูมิคุ้มกันทางสังคมให้มีมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เพื่อให้ ชุมชนมีความพร้อมและความเข้มแข็งสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นได้อย่างไม่หวั่นไหว หรือแปรเปลี่ยนไปตามกระแสโดยไม่หลงเหลือเอกลักษณ์ความเป็นตัวของตัวเอง ภูมิคุ้มกันทางสังคมอันดับ แรกที่ควรเสริมสร้างให้มีมากขึ้นและเป็นพื้นฐานที่ส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับภูมิคุ้มกันในระดับอื่นๆ คือ ภูมิคุ้มกันทางสังคมในระดับครอบครัว ซึ่งจะเป็นเกราะป้องกันผลกระทบจากภายนอกให้แก่สมาชิกใน ครอบครัว โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนที่มีโอกาสเสี่ยงที่จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงมากกว่า กลุ่มอื่นๆ

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัย โครงการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน และเพื่อวางแผนทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมในการรับมือกับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โครงการฯ ใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methods) เป็นเครื่องมือหลัก โดยอาศัยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่มีการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายอย่างเจาะจงในพื้นที่ 14 ชุมชนที่กระจายอยู่ทั่วประเทศตามเขตความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 – 12 (สสว.1–12) โดยแต่ละสสว.จะรับผิดชอบในการศึกษา สสว.ละ 1-2 พื้นที่ รวม 14 พื้นที่ซึ่งตั้งอยู่ในทั่วทุกภูมิภาค กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาประกอบด้วย ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ และประชาชนใน 14 ชุมชน รวมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่เกี่ยวข้องกับโครงการดังกล่าว จากการวิจัยสามารถรวบรวมประเด็นที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

5.1 การแบ่งประเภทพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ ได้นำผลการศึกษาการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของแต่ละสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการมาประกอบการวิเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม เพื่อให้ได้แนวทางที่เหมาะสมในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน โดยเริ่มจากการศึกษาความแตกต่างของพื้นที่ ลักษณะทุนที่อยู่ในชุมชน จากข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยได้แบ่งพื้นที่ที่ใช้ในการวิเคราะห์ ดังนี้

5.1.1 กลุ่ม 1 ชุมชนพื้นที่ติดชายแดน ประกอบด้วย

5.1.1.1 พื้นที่ที่ติดกับประเทศกัมพูชา

1) พื้นที่ที่อยู่เขตความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 2 ได้แก่ ชุมชนตำบลทับพริก อำเภออรัญประเทศ จังหวัดสระแก้ว

2) พื้นที่ที่อยู่เขตความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 ได้แก่ ชุมชนตำบลหาดเล็ก อำเภอกลองใหญ่ จังหวัดตราด

3) พื้นที่ที่อยู่เขตความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5 ได้แก่ ชุมชนตำบลอาโพน อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์

5.1.1.2 พื้นที่ที่ติดกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์

1) พื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 4 ได้แก่ ชุมชนตำบลสิงห์ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี

2) พื้นที่ที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 11 ได้แก่ ตำบลน้ำจืด อำเภอกะบุรี จังหวัดระนอง

5.1.1.3 พื้นที่ที่ติดประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1) พื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 6 ได้แก่ ชุมชนหาดคำ ตำบลหาดคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

2) พื้นที่ที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 7 ได้แก่ ตำบลปงขาม อำเภอห้วยใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร

5.1.1.4 พื้นที่ที่ติดกับประเทศมาเลเซีย

พื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 12 ได้แก่ เทศบาลตำบลสำนักขาม อำเภอสะเตกา จังหวัดสงขลา

5.1.2 กลุ่ม 2 ชุมชนพื้นที่ไม่ติดชายแดน

1) พื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1 ได้แก่ ตำบลบ้านขวาง อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา,

2) พื้นที่ที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 3 ได้แก่ ชุมชนตำบลแสนสาร อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี

3) พื้นที่ที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 7 ได้แก่ ตำบลบ้านโคก อำเภอเมือง มุกดาหาร

4) พื้นที่ที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 8 ได้แก่ ตำบลโคกสูง อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี

5) พื้นที่ที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 9 ได้แก่ ตำบลประดู่งาม อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

5.1.3 ชุมชนพื้นที่ไม่ติดชายแดน

ชุมชนพื้นที่ไม่ติดชายแดน แต่ก็ไม่ห่างจากชายแดนเป็นพื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 10 ได้แก่ เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

5.2 การพัฒนาภูมิคุ้มกันทางสังคมแต่ละประเภท

จากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ชุมชนจะต้องมีการปรับตัวให้ทันอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนใน ปี พ.ศ. 2558 นี้ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 1-12 เห็นถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมและการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้กับพื้นที่ชุมชนที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของสำนักงานฯ เพื่อให้ชุมชนสามารถปรับตัวพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นได้ โดยใช้ทุนทางสังคมที่แต่ละชุมชนนั้นๆ มีอยู่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการสร้างเครือข่ายที่มีอยู่ให้เข้มแข็ง การนำทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทุนทางวัฒนธรรม มาปรับใช้เพื่อเสริมสร้างให้มีทุนทาง

เศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนที่ขาดการมีส่วนร่วมในการผานกำลังกันในการรับมือและจัดการกับปัญหาต่างๆอย่างรู้เท่าทัน เช่น ประชาชนบางส่วนปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเรื่องของการพัฒนาทักษะด้านภาษาและการสื่อสาร และอาจกลายเป็นชุมชนที่มีความเปราะบางได้ในอนาคต เพื่อนำไปสู่ชุมชนที่มีความพร้อมในการรับมือและสามารถดำรงอยู่ในสังคมแห่งการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรู้เท่าทัน มีภูมิปัญญา มีภูมิคุ้มกัน และผลักดันให้เกิดการพัฒนาอย่างความยั่งยืนในชุมชน

5.2.1 ลักษณะภูมิคุ้มกันทางสังคมในการดูแลกลุ่มเป้าหมายในชุมชน

ในการวิจัย โครงการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียนครั้งนี้ได้ให้ความหมายของ**ภูมิคุ้มกันทางสังคม** (Social Immunity) หมายถึง ครอบครัว ชุมชน สังคม มีความเข้มแข็งและอบอุ่นสามารถรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากปัญหาทางสังคมต่างๆอย่างมั่นคง ไม่หวั่นไหวต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นและรู้เท่าทันกับปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นและสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆได้ด้วยตนเองสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางป้องกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาครอบครัวตนเอง ชุมชน และสังคมได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี, 2554) โดยภูมิคุ้มกันทางสังคมในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สามารถจำแนกประเภทและเสนอจุดเน้นการพัฒนาทุนของสังคมแต่ละประเภท ดังนี้

1) **ทุนทางสังคม** ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันของปัจเจกบุคคลที่แสดงออกในรูปแบบของการรวมกลุ่ม ความไว้วางใจ การมีบรรทัดฐานทางสังคมเดียวกัน และรวมถึงการมีเครือข่ายทางสังคม การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่แสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจนในรูปแบบของวิถีชีวิต เชื้อชาติ ศาสนา สถาบัน บรรทัดฐาน ประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือกับภายนอกทุกภาคส่วน การมีผู้นำ/ผู้บริหารท้องถิ่นที่เข้มแข็ง การใช้ระบบเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนเข้มแข็ง

2) **ทุนมนุษย์** บุคคลทั่วไปและผู้นำทางสังคม เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัคร มีความรัก ความไว้วางใจ มีน้ำใจและเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์มีความเชื่อในระบบคุณค่า และหลักศีลธรรมที่ดี เช่น มีคุณธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะที่จะทำประโยชน์ต่อสังคม มีการปรับกระบวนการเรียนรู้ให้คนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชน ให้สนใจในการเรียนรู้ภาษา กล้าคิด-อ่าน-เขียนและแสดงความคิดเห็น รู้จักคิด-วิเคราะห์บนหลักการของเหตุผลทั้งในส่วนที่เป็นของไทยและความรู้สากล เพื่อให้มีโลกทัศน์กว้าง รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง โดยเน้นการเสริมสร้างทักษะให้คนในชุมชนในด้านการคิด การพัฒนาทักษะด้านภาษา และเพิ่มทักษะในการทำงานและดำรงชีวิตอย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และมีความสุขในโลกยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยสนับสนุนให้มีการรวมตัวของคนและกลุ่มคน และการสร้างเครือข่ายให้เชื่อมโยงกัน

3) **ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น** การนำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ดีงาม เช่น ความเมตตา กรุณา การรักความเป็นไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความอบอุ่นในครอบครัว ชุมชน รวมทั้งการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งด้านวิถีชีวิตวัฒนธรรม และศิลปวัฒนธรรม โดยผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของคนในชุมชนอย่างเป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการเลือกสรรภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่ดีควบคู่กับการต่อยอด/ปรับปรุงเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการ เพิ่มคุณค่าและเพิ่มคุณภาพชีวิตของคน

4) **ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** เน้นการกระตุ้นให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญของทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และประโยชน์ของการรวมกลุ่มเพื่อผลักดันการพัฒนา และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยใช้ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือในการจุดประกายและผลักดันการพัฒนาทุนทางสังคม รวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนให้น่าอยู่ ควบคู่กับการผสมผสานเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ากับทุนทางสังคมที่มีอยู่ เป็นการต่อยอดสิ่งที่มีอยู่แล้วให้สามารถพัฒนาออกไปได้อีกด้วยความรู้หรือเครื่องมือใหม่ๆ

5) **ทุนทางเศรษฐกิจ** การรวมกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสริมสร้างจิตวิญญาณของการเป็นผู้ประกอบการกิจการด้วยตนเอง โดยสนับสนุนให้มีที่ปรึกษาหรือศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการจากความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิค วิชาการ และแหล่งเงินทุน รวมทั้งการสร้างจิตสำนึกเน้นในการรักษาสิ่งแวดล้อมและหลีกเลี่ยงการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ โดยเน้นการรวมกลุ่มอาชีพที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองในการมีรายได้ที่ดีขึ้น

6) **ทุนกายภาพ** สิ่งที่มีมนุษย์ได้สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตหรือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการการผลิตที่สนับสนุนการดำรงชีพของประชาชน ได้แก่ การคมนาคมขนส่งระบบไฟฟ้า ประปา ระบบพลังงาน การสื่อสารโทรคมนาคม โบราณวัตถุโบราณสถาน หรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ

7) **เครือข่ายภายนอกชุมชน** ความเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับองค์กรภาคีภายนอกชุมชนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน สื่อมวลชน สถาบันการศึกษา และองค์กรระหว่างประเทศอื่นๆ ที่มีบทบาทภารกิจที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยเครือข่ายภายนอกชุมชนเหล่านี้เป็นกลไกการเชื่อมต่อกับองค์กรอื่นๆ ประสานความร่วมมือ ให้ความรู้เสริมทักษะในประเด็นต่างๆ ที่จะช่วยเสริมภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับชุมชน

5.3 การวิเคราะห์โอกาสจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ในการวิจัยโครงการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนเพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน พบว่า ในชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคมที่มีความแตกต่างกัน ทำให้เกิดทุนที่อยู่ในชุมชนมีความแตกต่างและหลากหลายตามสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงลักษณะของพื้นที่ของกลุ่มตัวอย่างตั้งอยู่ ดังนั้น ในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ในปี พ.ศ. 2558 จึงควรใช้โอกาสที่จะเกิดขึ้นมาพัฒนา เพื่อนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้ชุมชน ดังนี้

5.3.1 ด้านเศรษฐกิจ

5.3.1.1 สภาพเศรษฐกิจภายในประเทศมีความเจริญก้าวหน้ามากขึ้น เนื่องจากความตื่นตัวในการแข่งขัน ทำให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจการค้า การท่องเที่ยว การลงทุน และการส่งออก ซึ่งพื้นที่กลุ่มเป้าหมายทั้งสามกลุ่มพื้นที่นั้น มีโอกาสในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพื้นที่ที่ติดชายแดนกับประเทศอาเซียน ไม่ว่าจะเป็นประเทศเมียนมาร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มาเลเซีย เป็นต้น เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าตามชายแดนมาเป็นระยะเวลานาน ดังนั้น เมื่อประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเกิดขึ้น จะทำให้ภาษีหรือข้อจำกัดในการค้าขายระหว่างประเทศลดน้อยลง เป็นโอกาสให้ชุมชนหรือพื้นที่เศรษฐกิจได้ขยายคู่ค้าเพิ่มมากขึ้น และยังสามารถมองหาปัจจัยการผลิตใหม่ๆ มาเพิ่ม

ให้สินค้าของตนเองมีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นในการเสริมสร้างภูมิกันทางสังคมเพื่อรองรับโอกาสในพัฒนาที่จะเกิดขึ้น ชุมชนควรเสริมสร้างหรือนำทุนของสังคมภายในชุมชนมาใช้เพื่อให้สภาพเศรษฐกิจมีความเจริญก้าวหน้า

1) ทุนทางเศรษฐกิจ นั่นคือ การรวมกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ เป็นการเสริมสร้างจิตวิญญาณของการเป็นผู้ประกอบการด้วยตนเอง นอกจากนี้ ยังได้รับการสนับสนุนให้มีที่ปรึกษาหรือศูนย์บ่มเพาะผู้ประกอบการ และได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องความช่วยเหลือด้านเทคนิค วิชาการ และแหล่งเงินทุน

2) ทุนทางสังคม ในการเพิ่มศักยภาพทางการค้าให้ชุมชน โดยชุมชนต้องสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันให้เกิดขึ้น มีการใช้จารีตหรือธรรมเนียมปฏิบัติของชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน สร้างจิตสำนึกร่วมกันในความเป็นเจ้าของ และความเป็นชุมชนเดียวกัน มีความเคารพต่อกัน และมีค่านิยมต่างตอบแทนซึ่งกันและกัน หากชุมชนสามารถสร้างสิ่งเหล่านี้ได้ ชุมชนจะมีความเหนียวแน่นมากยิ่งขึ้น (วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์, 2548: 33)

3) ทุนมนุษย์ ชุมชนต้องมีการพัฒนาทุนมนุษย์ที่มีอยู่ให้มีความเข้มแข็ง โดยเน้นการเสริมสร้างทักษะให้คนในชุมชนทั้งในเรื่องการคิด การพัฒนาทักษะด้านภาษา และเพิ่มทักษะในการทำงานและดำรงชีวิตอย่างมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และมีความสุขในโลกยุคใหม่ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และต้องสนับสนุนให้ชุมชนมีการรวมตัวของคนและกลุ่มคนทั้งในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน สหกรณ์การเกษตร เพื่อสร้างอำนาจต่อรองในการค้าขายกับบุคคลภายนอก และยังสามารถสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนได้อีก

4) ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การนำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ดั้งเดิม เช่น ความเมตตา กรุณา การรักความเป็นไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความอบอุ่นในครอบครัว ชุมชน รวมทั้งการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่นทั้งด้านวิถีชีวิตวัฒนธรรม และศิลปวัฒนธรรม โดยผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของคนในชุมชนอย่างเป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการเลือกสรรภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่ดีควบคู่กับการต่อยอด/ปรับปรุงเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการ เพิ่มคุณค่าและเพิ่มคุณภาพชีวิตของคน

5) ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อเปิดประชาคมอาเซียน การนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ในการกระตุ้นสภาพเศรษฐกิจนั้น จะต้องมีการสร้างจิตสำนึกเน้นในการรักษาสิ่งแวดล้อมและหลีกเลี่ยงการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งตรงกับเสาเศรษฐกิจอาเซียนที่ต้องการเน้นให้การทำธุรกิจต้องเป็นแบบเทคโนโลยีสีเขียว (Green Technology) และสิ่งสำคัญที่สุด คือ การเน้นการรวมกลุ่มอาชีพที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองในการมีรายได้ที่ดีขึ้น

6) ทุนทางกายภาพ เนื่องจากประเทศไทยมีความได้เปรียบทางด้านปัจจัยพื้นฐานในการผลิตที่สนับสนุนการดำรงชีพของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการคมนาคมขนส่ง ระบบไฟฟ้าประปา ระบบพลังงาน การสื่อสารโทรคมนาคม โบราณวัตถุโบราณสถาน หรือสิ่งปลูกสร้างต่างๆ เป็นโอกาสที่เปิดให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ดังกล่าวได้ทำธุรกิจ และเป็นปัจจัยสำคัญที่ประชาชนจากกลุ่มอาเซียนต้องการเข้ามาทำการค้ากับประเทศไทย เนื่องจากการเดินทางไปมาสะดวกทั้งทางรถ ทางเรือ และทางอากาศ นั่นเอง นอกจากนี้ ยังสามารถใช้ทุนทางกายภาพเป็นเครื่องมือสร้างรายได้เพิ่มให้แก่ชุมชนได้อีก

7) เครือข่าย ชุมชนจะต้องพยายามสร้างเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ เพื่อผลประโยชน์ทางด้านการค้าที่จะเกิดขึ้น โดยจะต้องศึกษารายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำการค้าในประเทศกลุ่มอาเซียนให้เข้าใจ เพื่อเป็นการสร้างคัมภีร์กันให้ตนเองและกลุ่ม

5.3.1.2 การมีจ้างงานเพิ่มขึ้น เกิดการจ้างงานคนไทย และเกิดการจ้างงานต่างชาติ ส่งผลให้ชุมชนเป็นทางผ่านของสินค้า เป็นโอกาสที่จะทำให้ชุมชนสามารถสร้างอาชีพและรายได้ได้มากขึ้น เพราะชุมชนสามารถหาวัตถุดิบได้ในราคาถูก เนื่องจากการคมนาคมขนส่งมีความสะดวกเพิ่มมากขึ้น อีกทั้ง การลดการกีดกันสินค้าบางชนิด จะเป็นโอกาสให้ชุมชนขยายผลิตภัณฑ์ของตนเอง ซึ่งพื้นที่กลุ่มเป้าหมายทั้งสามกลุ่มพื้นที่นั้น มีโอกาสที่จะเกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้น เนื่องจากการเคลื่อนย้ายแรงงานและงานที่มีความต้องการแรงงานทั้งที่มีฝีมือและไร้ฝีมือ ทุนภายในชุมชนที่สามารถนำมาปรับใช้เพื่อให้มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น มีดังต่อไปนี้

1) ทุมนมนุษย์ ชุมชนจะต้องพัฒนาทุนมนุษย์ในชุมชนให้มีศักยภาพเพิ่มมากขึ้น ต้องมีการฝึกฝนให้แรงงานไร้ฝีมือกลายเป็นแรงงานฝีมือให้ได้ นอกจากเป็นการยกระดับคุณภาพของแรงงานแล้ว ยังเป็นการเพิ่มรายได้ให้แรงงานอีกด้วย นอกจากนี้ ชุมชนต้องมีการเตรียมความพร้อมเยาวชนที่อยู่ภายในชุมชน โดยเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและรู้สึกห่วงหาอาวชนของตนเอง

2) ทุนทางสังคม การเปิดประชาคมอาเซียนไม่เพียงเปิดรับโอกาสทางการค้าที่เพิ่มมากขึ้น แต่เป็นการเปิดรับวัฒนธรรมของประเทศอาเซียนที่จะมีการเคลื่อนย้ายเข้ามาในชุมชน รวมทั้งเรื่องอาชญากรรมต่างๆ ชุมชนต้องสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้คนในชุมชน รวมทั้งเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ให้เยาวชนสามารถคิดและวิเคราะห์ในความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ จะเป็นการลดปัญหาสังคมที่จะเกิดขึ้นในสังคมได้อย่างแน่นอน นอกจากนี้ ยังเป็นรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนอีกด้วย เพราะการเปลี่ยนถ่ายทางวัฒนธรรมสามารถเกิดขึ้นได้รวดเร็ว ในทางกลับกัน วัฒนธรรมและประเพณีที่ดั้งเดิมของประเทศอาเซียนที่ชุมชนต้องมีการปฏิสัมพันธ์ด้วยนั้น ชุมชนอาจจะนำมาปรับให้เข้ากับความเป็นอยู่ของชุมชนก็อาจจะเป็นหนทางในการสร้างความเข้มแข็งอีกทางหนึ่งเช่นกัน

3) ทุนทางกายภาพ ชุมชนที่มีความได้เปรียบทางด้านกายภาพ คือ มีที่ตั้งที่ใกล้กับชายแดนประเทศอาเซียนจะมีโอกาสเกิดการจ้างงานสูง เพราะความพร้อมของทางด้านปัจจัยการผลิต การคมนาคมขนส่ง ระบบไฟฟ้า น้ำประปา

4) ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อเปิดประชาคมอาเซียน เกิดการจ้างงานสูงขึ้น สิ่งที่ชุมชนควรตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เนื่องจาก การกระตุ้นให้เกิดความเจริญทางด้านเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่สวนทางกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างยิ่ง

5) เครือข่าย การที่ชุมชนจะทำให้มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น ชุมชนต้องมีเครือข่ายในและต่างประเทศ เพื่อหาช่องทางในการประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งการมีเครือข่ายจะช่วยให้ชุมชนสามารถขอความช่วยเหลือหรือคำแนะนำในการประกอบอาชีพได้ เช่น เครือข่ายราชการ ชุมชนสามารถขอให้เข้ามาจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เป็นต้น

5.3.1.3 การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทำให้เกิดการแข่งขันมากขึ้น ดึงดูดนักลงทุนจากภายนอกให้เข้ามาลงทุนเพิ่มมากขึ้น ทำให้ชุมชนที่อยู่ติดชายแดนมีการประกอบอาชีพขยายตัวมากขึ้น เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ลงทุน เช่น เพิ่มคำอธิบายผลิตภัณฑ์เป็นภาษาต่างๆ เพื่อให้ลูกค้ามีความเข้าใจในผลิตภัณฑ์นั้นมากขึ้น

การพัฒนาทุนมนุษย์ของชุมชนนั้น เรื่องการพัฒนาภาษามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เมื่อมีการเปิดประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ไม่ว่าจะเป็นภาษาอังกฤษ ภาษาประจำประเทศอาเซียนต่างๆ เพื่อเป็นสร้างโอกาสในการทำการค้า และการอยู่ร่วมกันกับคนในประเทศอาเซียนที่จะเข้ามาอาศัยและหรือทำการค้าร่วมกัน เป็นการลดความเสี่ยงทางการค้า และนอกจากนี้ ความสำคัญของการรู้ภาษาที่สามนั้น ในปัจจุบันเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะประเทศไทยไม่ได้ทำการค้าหรือมีปฏิสัมพันธ์แค่เพียงภายในประเทศหรือภายในกลุ่มประเทศอาเซียนเท่านั้น แต่ประเทศไทยมีทำการค้ากับประเทศที่อยู่นอกอาเซียนมากมาย ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสหภาพยุโรป หรือกลุ่มอาเซียนบวกหก การพัฒนาทุนมนุษย์ภาษานับว่าเป็นเครื่องมือที่สำคัญอีกเครื่องมือหนึ่งนั่นเอง

5.3.1.4 การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทำให้เกิดความเชื่อมโยงด้านคมนาคมขนส่ง เปิดโอกาสให้เข้าไปลงทุนในประเทศสมาชิกอาเซียน เช่น กัมพูชา ผู้ลงทุนจากประเทศไทยเข้าไปขยายพื้นที่เพาะปลูกและทำการเกษตรได้เพิ่มขึ้น

1) การที่ผู้ประกอบการในชุมชนจะไปลงทุนในประเทศกลุ่มอาเซียนควรจะมีฝึกฝนทักษะการประกอบธุรกิจให้ชำนาญ โดยจะต้องศึกษารายละเอียดและมาตรฐานของสินค้าที่ได้ถูกกำหนดเพื่อการส่งออกต่างๆ ซึ่งรวมไปกับการไปเปิดตลาดหรือใช้พื้นที่ในการเพาะปลูก เพื่อป้องกันข้อผิดพลาดที่จะเกิดขึ้นสำหรับเรื่องทุนที่จะใช้ในการลงทุนนั้น ผู้ประกอบหรือชุมชนจะต้องมีการพิจารณาและคำนวณให้ครอบคลุมต้นทุนต่างๆ ทั้งนี้ ผู้ประกอบควรหาเครือข่ายทั้งที่เป็นภาครัฐและเอกชนด้วยกัน เพื่อช่วยเหลือทางด้านเทคนิคและกองทุนสนับสนุนต่างๆ

2) สิ่งสำคัญที่สุดในการประกอบธุรกิจในประชาคมอาเซียนนี้ คือ เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ป้องกันทรัพยากรธรรมชาติ อนุรักษ์ดิน น้ำ แร่ธาตุ และพลังงาน ความหลากหลายทางชีวภาพ ป่าไม้ ทรัพยากรชายฝั่ง และทรัพยากรทางทะเล รวมทั้งปรับปรุงคุณภาพน้ำและอากาศ ซึ่งเป็นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนต้องตระหนักถึงความสำคัญ เพราะเป็นทุนที่ชุมชนไม่ต้องลงทุนด้วยเงินตรา แต่สามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนั้น ชุมชนจะต้องรักษาทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตนเองให้คงความสมบูรณ์ไว้ให้มากที่สุด เพราะทุนนี้จะเป็นเครื่องต่อรองทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนเมื่อประเทศไทยเปิดประชาคมอาเซียนอย่างแน่นอน

5.3.1.5 การคัดสรรแรงงานด้านเกษตรกรรมที่มีคุณภาพเพิ่มขึ้น เนื่องจากเมื่อเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนแล้ว กลุ่มแรงงานสามารถเดินทางไปประกอบอาชีพในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนได้อย่างเสรีและมีโอกาสในการสร้างงาน สร้างรายได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนในชุมชนมีคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นภายใต้สังคมและวัฒนธรรมอาเซียนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

การพัฒนาคุณภาพของทุนมนุษย์นั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะชุมชนจะต้องเตรียมพร้อมตนเองให้เป็นแรงงานฝีมือมากกว่าจะเป็นแรงงานรับจ้างทั่วไป เพราะการเป็นแรงงานฝีมือหมายถึงการต่อราคาจ้างแรงงานที่สูงมากขึ้น และนั่นหมายถึง สามารถพัฒนาจากแรงงานกลายเป็นผู้ประกอบการทำธุรกิจระหว่างประเทศกลุ่มอาเซียนได้เช่นกัน ดังนั้น การพัฒนาทุนมนุษย์นั้น เป็นเรื่องของ การวางแผนระยะยาว ชุมชนจะต้องดึงปราชญ์ชาวบ้านหรือคนในชุมชนที่ศักยภาพในเรื่องต่างๆ ออกมาเป็นวิทยากรชุมชน ให้ถ่ายทอดต่อผู้อื่นและพัฒนาองค์ความรู้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน

5.3.1.6 การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทำให้เกิดการลงทุนและการผลิตสินค้ามีความหลากหลายมากขึ้น รวมทั้งการแลกเปลี่ยนสินค้าที่ผลิตจากธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้เกิดอาชีพในชุมชน คนในชุมชนสามารถนำภูมิปัญญาเหล่านั้นมาประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตนเองได้ เช่น การท่องเที่ยวเชิง

อนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมไปถึง ธุรกิจบริการ เช่น นวด สปา เสริมสวย เป็นต้น เพื่อเพิ่มช่องทางในการตัดสินใจให้แก่ผู้บริโภค ดังนั้นเพื่อให้การทำธุรกิจในลักษณะนี้สามารถดำเนินต่อไปและเกิดความมั่นคงและยั่งยืนได้ ชุมชนจะต้องให้ความสำคัญในเรื่องดังนี้

1) ทูทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องเน้นให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญของทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และประโยชน์ของการรวมกลุ่มเพื่อผลักดันการพัฒนา และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยใช้ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือในการจัดประกายและผลักดันการพัฒนาทุนทางสังคม รวมทั้งการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชนให้น่าอยู่ ควบคู่กับการผสมผสานเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ากับทุนทางสังคมที่มีอยู่ เป็นการต่อยอดและประสานประโยชน์ของเครื่องมือและความเป็นธรรมชาติเข้าด้วยกัน เป็นการดึงข้อดีของเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยให้มารักษาและช่วยดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่คู่กับชุมชนสืบไป

2) ทูทางเศรษฐกิจ เนื่องจากประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเน้นเรื่องการเป็นหุ้นส่วนกัน ดังนั้น นอกจากที่ชุมชนจะต้องไปสร้างเครือข่ายกับประเทศในอาเซียนแล้ว สิ่งสำคัญที่สุด คือ การสร้างกลุ่มให้เกิดขึ้นในชุมชน ให้มีความเข้มแข็ง สามารถสร้างอำนาจต่อรองทางธุรกิจ ดังนั้น นอกจากที่ชุมชนจะต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองด้วยการเรียนรู้ทักษะในการทำธุรกิจแล้ว การคำนึงถึงส่วนร่วมเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ชุมชนต้องให้ความสำคัญอีกด้วย เพราะการเป็นผู้ประกอบการที่ดี ต้องมีจิตสำนึกที่ไม่เอาัดเอาเปรียบผู้อื่น รวมถึงต้องดูแลทรัพยากรธรรมชาติร่วมด้วย ไม่หวังเพียงเข้ามาครอบงำจากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ต้องพึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดังคำพูดที่ว่า ป่าอยู่ได้ คนก็อยู่ได้นั่นเอง ดังนั้น ผู้ประกอบการที่ดีต้องคำนึงการอยู่รอดของคนรุ่นต่อไปร่วมด้วย

5.3.1.7 การสร้างมาตรฐานในการบริการที่เหมาะสมมากขึ้น เป็นการพัฒนาระดับขีดความสามารถเพื่อสนองตอบต่อผู้รับบริการที่จะเข้ามาจากการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนนวัตกรรมใหม่ๆ อย่างเสรี เกิดการร่วมกันสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่ไร้ขีดจำกัดโดยเกิดจากพลังสมองที่นำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเพื่อให้ทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว

ชุมชนที่มีพื้นที่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างชายแดน เป็นพื้นที่ที่มีโอกาสในแง่ของการปรับตัวและรองรับการเปลี่ยนแปลงจากการเปิดเสรีอาเซียนได้เร็วกว่าพื้นที่อื่น เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการปฏิสัมพันธ์ทั้งเรื่องของการค้า การพบปะไปมาหาสู่กันเป็นเรื่องปกติ ก่อนที่จะมีการรวมเป็นประชาคมอาเซียน ดังนั้น เมื่อมีการร่วมกันเป็นประชาคมอาเซียน เกิดเสรีทางการค้าเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ชุมชนมีเตรียมความพร้อมในเรื่องการขนส่ง การกระจายสินค้า และการบริการ จะทำให้ชุมชนได้เปรียบในเชิงการค้าและธุรกิจมากขึ้น เป็นโอกาสในการลงทุนที่ดีสำหรับผู้ประกอบการรายย่อย แต่อาจมีผลกระทบต่องานผู้ประกอบการรายย่อยบ้างที่อาจจะยังปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง เพราะการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนนั้น มีการตั้งมาตรฐานสินค้าไว้อย่างชัดเจน ดังนั้น ผู้ประกอบการรายย่อยจะต้องศึกษาหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกิจให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้การเปิดเสรีก็จะเอื้อให้เกิดการผลิตเพิ่มมากขึ้น แต่มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำลง เนื่องจากมีการเคลื่อนย้ายวัตถุดิบและแรงงานไปมาระหว่างอาเซียนด้วยกัน ส่งผลให้เกิดโอกาสการแข่งขันทางการค้ามีมากขึ้น

ทั้งนี้ชุมชนแต่ละแห่งมีวิธีการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมมาปรับใช้โดยมีลักษณะคล้ายกัน คือ ทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ทุนมนุษย์ และทุนทางเศรษฐกิจ โดยมีแนวทางที่นำมาปรับใช้ในลักษณะต่างๆ ดังนี้ การกระตุ้นให้เกิดความผูกพันมีส่วนร่วม โดยใช้ทุนทางสังคมกอบปรักกับทุนวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ชุมชนที่มีอยู่กระตุ้นสมาชิกในชุมชนค้นหาศักยภาพ รวมกลุ่มกันประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้

และอำนาจต่อรองได้มากขึ้น พร้อมทั้งร่วมกันจัดกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนได้มีส่วนร่วมและเห็นทางเลือกที่หลากหลายในการประกอบอาชีพอยู่ได้ด้วยฐานของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้มีจิตสำนึกรักท้องถิ่น มีความภาคภูมิใจในชุมชนของตน ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ที่สร้างขึ้น

5.3.2 ด้านสังคมวัฒนธรรมและการเรียนรู้

ปัจจัยทางด้านสังคมวัฒนธรรมและการเรียนรู้ที่แต่ละชุมชนมีแนวโน้มที่จะได้รับโอกาสจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนมีหลายประการ ดังนี้

1) การพัฒนาทักษะทางภาษาของคนในชุมชนทุกเพศ ทุกวัย ชุมชนจะได้รับโอกาสในด้านการเรียนรู้ ผ่านทางความหลากหลายของภาษา วัฒนธรรม และวิถีการดำรงชีวิตของคนต่างชาติต่างภาษามากยิ่งขึ้น ภาษาจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยว หรือผู้มาใช้บริการ ให้ความสนใจในบริการนั้นๆ การเปลี่ยนแปลงต่อการตื่นตัวของการพัฒนาผลิตภัณฑ์ จากการสื่อสารที่สามารถแลกเปลี่ยนทั้งสินค้า ความรู้ และวัฒนธรรมกับประเทศสมาชิกซึ่งสิ่งที่ชุมชนตระหนักและมองว่าเป็นผลในเชิงบวกมากที่สุดคือในเรื่องของภาษา ซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้คนในชุมชนเข้าถึงแหล่งทรัพยากรได้มากขึ้น เช่นในด้านของแรงงานอาชีพ เรื่องการเกษตร และเรื่องการศึกษา เป็นต้น ส่งผลให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนเพิ่มขึ้น ทำให้การเตรียมพร้อมด้านแรงงานเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่งคนในชุมชนเมื่อมีความสามารถด้านภาษา การจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นก็จะมาพร้อมกับแรงงานที่มีศักยภาพมีความสามารถใช้ภาษาสากลได้ด้วย

ดังนั้น การใช้ทุนทางสังคมที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคลที่แสดงออกในรูปแบบของการรวมกลุ่ม ความไว้วางใจ การมีบรรทัดฐานทางสังคมเดียวกัน และรวมถึงการมีเครือข่ายทางสังคม การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่แสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจนในรูปแบบของวิถีชีวิต เชื้อชาติ ศาสนา สถาบัน บรรทัดฐาน ประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ องค์กรความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือกับภายนอกทุกภาคส่วน การมีผู้นำ/ผู้บริหารท้องถิ่นที่เข้มแข็ง การใช้ระบบเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนเข้มแข็ง จะเป็นตัวเสริมให้ชุมชนมีความพร้อมและเข้มแข็ง

2) โอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน ในการค้นหาศักยภาพที่ถือเป็นทุนของชุมชนในด้านต่างๆ มาอนุรักษ์ พัฒนาให้คงความเอกลักษณ์คงคู่กับลักษณะบริบทของสังคมและวัฒนธรรมที่อยู่ในชุมชนนั้นๆ และยังก่อให้เกิดความเข้าใจกัน มีความมั่นคง เป็นหนึ่งเดียวในหมู่คนไทยและต่างชาติ เนื่องจากประชาคมอาเซียนเน้นเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ของอาเซียนร่วมกัน เพื่อจะสร้างความรู้สึกร่วมกันของการอยู่ร่วมกัน และส่งเสริมความเป็นเอกภาพในความแตกต่าง เป็นการส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศสมาชิกด้วยกันในเรื่องวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศาสนา และอารยธรรม ส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน เพื่อให้ประชาชนรับรู้และเข้าใจด้านประวัติศาสตร์ของภูมิภาคที่เป็นหนึ่งเดียวกัน และค้นหาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของอาเซียน และสร้างอาเซียนที่มีประชาชนเป็นแกนนำ โดยสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างประชาคมอาเซียน

3) การประสานการทำงานร่วมกันของเครือข่ายชาติพันธุ์ และกลุ่มเรียนรู้ในด้านต่างๆ ที่อาจเกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการใช้ภูมิคุ้มกันของแต่ละชุมชนที่มีอยู่เป็นทุนเดิมนั้น มาสร้างพลัง สานเครือข่ายให้เกิดอย่างเป็นรูปธรรมในการรับมือและจัดการกับปัญหาต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคตอย่างรู้เท่าทัน และสามารถนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการตั้งรับกับปัญหาได้อย่างเหมาะสม เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล

4) การเข้าถึงสวัสดิการสังคมน่าจะมีทั่วถึงและสะดวกขึ้น เนื่องจากชุมชนมีโอกาสรับรู้ เปิดโลกทัศน์จากผู้เข้ามาดำเนินกิจกรรมในชุมชน ทั้งในด้านการเข้าถึงสวัสดิการสังคมน่าจะมีทั่วถึงและสะดวกขึ้น เนื่องจากประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community- ASCC) ให้ความสำคัญในแนวคิดสังคมที่มีความเอื้ออาทร มีสวัสดิการทางสังคมที่ดี และมีความมั่นคงทางสังคม (ฝ่ายวิชาการปัญญาชน, 2555: 61) เน้นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านสังคมและเศรษฐกิจระหว่างประเทศสมาชิก รวมไปถึงการพัฒนาในกลุ่มอาชีพต่างๆ ให้มีมาตรฐานตรงกับความต้องการของผู้ซื้อ

การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นทุนทางสังคมที่ชุมชนในประเทศไทยนั้นเป็นอยู่ทุนเดิมอยู่แล้ว แต่ด้วยความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ทำให้สภาพความเป็นอยู่จากสังคมชนบทเริ่มกลายเป็นสังคมเมือง ทำให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบบดั้งเดิมลงน้อยลง หันมาพึ่งพาความช่วยเหลือจากรัฐ หรือภายนอกมากกว่าพึ่งพากันเองภายในชุมชน ดังนั้น ชุมชนต้องหันมาช่วยเหลือและดูแลซึ่งกันและกันให้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะคนชราที่อยู่ในชุมชน เป็นการนำวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ดีงาม เช่น ความเมตตา กรุณา การรักความเป็นไทย ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น มาเสริมสร้างความเข้มแข็งและความอบอุ่นในครอบครัว ชุมชน รวมทั้งการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งด้านวิถีชีวิตวัฒนธรรม และศิลปวัฒนธรรม โดยผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตของคนในชุมชนอย่างเป็นมิตรกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการเลือกสรรภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่ดีควบคู่กับการต่อยอดและปรับปรุงเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการ เพิ่มคุณค่าและเพิ่มคุณภาพชีวิตของคน

5.4 การวิเคราะห์ผลกระทบจากเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

จากการศึกษาการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของชุมชนที่เป็นกรณีศึกษาในพื้นที่ต่างๆ จะพบว่า ชุมชนส่วนใหญ่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนไม่ครอบคลุมทุกด้านที่อาจเกิดผลกระทบขึ้นมาได้ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น เมื่อประเทศไทยเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ดังนี้

5.4.1 ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ

เมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน สภาพเศรษฐกิจภายในประเทศจะมีการตื่นตัวเพราะจะเกิดการแข่งกันมากขึ้น การลงทุนและการผลิตสินค้ามีความหลากหลายเพื่อเพิ่มช่องทางในการตัดสินใจให้แก่ผู้บริโภค ทำให้เกิดการแย่งกันผลิต แย่งกันลงทุน การผลิตที่มากเกินไปเกินความต้องการอาจทำให้เกิดสินค้าล้นตลาด การจ้างแรงงานด้วยค่าจ้างที่สูงกว่าประเทศในอาเซียนด้วยกัน ชาวต่างชาติในสมาชิกอาเซียนจึงเข้ามาทำงานที่ประเทศไทยมากขึ้น ทำให้คนในประเทศในบางส่วนเกิดภาวะตกงานไม่มีเงินนำมาดำรงชีวิต ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาด้านสังคมต่อไปในอนาคต ดังนี้

5.4.1.1 ปัญหาด้านการประกอบอาชีพ

การเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 ชุมชนอาจจะเกิดการขยายตัวทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มมากขึ้น ทำให้ตลาดการค้าผลผลิตทางการเกษตรมีความต้องการวัตถุดิบ และผลผลิตสูงขึ้น จนเป็นสาเหตุให้ประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมขาดแคลนวัตถุดิบหรือเกษตรกรไม่สามารถผลิตผลผลิตทางการเกษตรได้ทันตามความต้องการของท้องตลาด นอกจากนี้ อาจเกิดปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินได้ใน

อนาคต เนื่องจากประชาชนทั่วไปหันมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพิ่มมากขึ้น หรือเกิดจากการคว้านซื้อที่ดินของนายทุน เพื่อนำไปประกอบธุรกิจ โดยเฉพาะที่ดินที่ใกล้ชายแดนประเทศต่างๆ

ในส่วนค่าแรง พบว่า แรงงานจากต่างประเทศที่เข้ามาทำงานในชุมชนถูกจ้างด้วยค่าแรงที่ต่ำกว่าแรงงานไทย ทำให้ความต้องการจ้างงานแรงงานต่างประเทศมีมากขึ้น คนในชุมชนจะถูกแย่งงาน ประกอบกับนายจ้างมองว่า แรงงานต่างประเทศมีความขยันและความอดทนมากกว่าแรงงานไทย ความต้องการจ้างงานจึงยังมีสูงขึ้น ในขณะที่คนไทยจะถูกเลิกจ้างงานเพิ่มมากขึ้น เกิดภาวะการว่างงาน ไม่มีงานทำ และเกิดปัญหาหนี้สินครอบครัวและความยากจน รวมถึงปัญหาอาชญากรรมต่างๆ อาจตามมาในภายหลัง

จากการวิเคราะห์ พบว่า พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบ ได้แก่ พื้นที่ที่ติดชายแดนและพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว โดยเฉพาะชุมชนเป็นพื้นที่ติดเขตชายแดนไทยกับประเทศอาเซียน ไม่ว่าจะเป็นด้านที่ติดประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาว ประเทศกัมพูชา ประเทศเมียนมาร์ และประเทศมาเลเซีย และมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ามาเป็นระยะเวลานาน ชุมชนเหล่านี้มีโอกาสได้รับผลกระทบดังกล่าว

แนวทางแก้ไข

(1) ทุนมนุษย์ ชุมชนต้องหันมาพัฒนาทุนมนุษย์ให้มีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น เพราะการที่เป็นแรงงานฝีมือ จะเป็นข้อต่อรองกับผู้จ้างได้เป็นอย่างดี เป็นการปรับกระบวนการเรียนรู้และเพิ่มพูนทักษะให้แรงงานมีคุณภาพเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ชุมชนต้องหันมาให้ความสนใจกับปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ที่อยู่ในชุมชนเพื่อศึกษาและเก็บรวบรวมองค์ความรู้ดั้งเดิม แล้วนำมาปรับใช้ในสภาพสังคมในปัจจุบัน เพราะความรู้เหล่านี้เป็นสิ่งที่คุณค่าที่บรรพบุรุษได้สั่งสมมา เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

(2) ทุนทางสังคม เป็นอีกทุนหนึ่งที่ชุมชนสามารถนำมาแก้ไขปัญหาและสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน เพราะทางรอดอีกทางหนึ่งของการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ชุมชนต้องมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นวิสาหกิจชุมชนหรือสหกรณ์การเกษตร ดังนั้น ความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชน ความวางใจที่มีต่อกันจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้เครือข่ายทางสังคมเหล่านี้ขับเคลื่อนต่อไปได้ เพราะสมาชิกมีความเชื่อมั่นในผู้นำ นอกจากนี้ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้กับอาชีพเกษตรกรรม หรือแม้กระทั่งวิถีชีวิตจะพบว่า การดำเนินชีวิตจะมีความสุขหรือเหนื่อยใจที่จะนำพาชีวิตไปประสบกับความลำบาก เกิดความยั่งยืน จนสามารถส่งผ่านความช่วยเหลือไปยังผู้อื่นได้ด้วยความจริงใจ ซึ่งในอนาคต การอยู่ร่วมกันในชุมชนจะไม่ได้มีเพียงคนไทยแล้ว แต่หากจะอยู่ร่วมกับชาวอาเซียนที่เข้ามาประกอบอาชีพในประเทศ ดังนั้น

(3) การสร้างเครือข่าย การประกอบอาชีพในสังคมปัจจุบันนั้น ชุมชนไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ จำเป็นต้องหาเครือข่าย หรือพันธมิตรในการประกอบอาชีพ เพื่อให้ชุมชนสามารถก้าวทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม ด้วยการขอความช่วยเหลือในการอบรมและพัฒนาทักษะ

5.4.1.2 ปัญหาการขาดแคลนแรงงานต่างชาติด

ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น อ้อย มันสำปะหลัง ข้าว ข้าวโพด และยางพารา จำเป็นต้องใช้แรงงานต่างชาตินในการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิต เมื่อมีการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานได้อย่างเสรี อาจจะทำให้แรงงานต่างชาตินี้เดินทางกลับไปประกอบอาชีพในประเทศของตนได้ ภาคการเกษตรของชุมชนจะเกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงาน ส่งผลต่อการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิตให้ได้ทันตามกำหนดระยะเวลาหรือความต้องการของตลาด

จากการวิเคราะห์ พบว่า ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว โดยเฉพาะชุมชนเป็นพื้นที่ที่ติดเขตชายแดนไทยกับประเทศอาเซียน ไม่ว่าจะเป็นด้านที่ติดประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาว ประเทศกัมพูชา ประเทศเมียนมาร์ และประเทศมาเลเซีย และมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ามาเป็นระยะเวลานาน ชุมชนเหล่านี้มีโอกาสได้รับผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

ทุนมนุษย์ ชุมชนต้องหันมาใช้ทุนมนุษย์ที่มีอยู่ในชุมชนให้เพิ่มมากขึ้นเพื่อทดแทนการขาดแคลนแรงงานต่างชาติ โดยการปรับปรุงและเพิ่มศักยภาพของบุคคลเหล่านั้น โดยการจัดโครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพทางผลผลิตด้านการเกษตร โดยการรณรงค์ให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ ทั้งในด้านการวางแผนทางการเกษตร ด้านเศรษฐกิจและการลงทุน เป็นต้น

นอกจากนี้ ชุมชนยังต้องสร้างความรู้สึกร่วมในการรักษาและวางแผนชุมชนของตนเอง เพื่อให้เยาวชนหรือวัยทำงานหันกลับมาประกอบอาชีพในชุมชนของตนเอง ชุมชนจะต้องลดการพึ่งพิงแรงงานต่างชาติให้มาพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด โดยการเพื่อเป็นการลดทุนการผลิต ชุมชนจะต้องเรียนรู้และศึกษาองค์ความรู้ใหม่เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมได้ และสิ่งสำคัญที่สุด ชุมชนต้องใช้ทุนทางสังคมในการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

5.4.1.3 ปัญหาการขาดแคลนแรงงานฝีมือ

การเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี 2558 มีการเปิดเสรีให้แก่แรงงานฝีมือ เช่น ด้านแพทย์ นักบัญชี วิศวกร พยาบาล เป็นต้น เกิดการเคลื่อนย้ายของแรงงานระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะบุคลากรวิชาชีพและแรงงานฝีมือของไทยเดินทางไปทำงานในต่างประเทศมากยิ่งขึ้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อเนื่องให้เกิดปัญหาสมองไหลของแรงงานฝีมือที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชน เช่น ปัญหาการขาดแคลนแพทย์ในโรงพยาบาลรัฐ ทำให้การบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขแก่ประชาชนในชุมชนด้อยคุณภาพ นอกจากนี้ ยังทำให้เกิดปัญหาครอบครัว เนื่องจากวัยแรงงานเดินทางไปทำงานต่างถิ่น เหลือทิ้งไว้แต่ผู้สูงอายุให้ดูแลเด็ก

จากการวิเคราะห์ พบว่า ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

ทุนมนุษย์ ชุมชนต้องพัฒนาทุนมนุษย์ด้วยการสร้างความรู้และความเข้าใจให้แก่ประชาชนในชุมชน โดยการสนับสนุนจากทางภาครัฐและเอกชน รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อการรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพในรูปแบบต่างๆ และร่วมมือกันสร้างความมั่นคงในอาชีพของตนเอง ซึ่งในแต่ละพื้นที่ต่างมีภูมิคุ้มกันทางสังคมที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของพื้นที่ ที่สำคัญคือการนำภูมิคุ้มกันทางสังคมซึ่งมีลักษณะคล้ายกัน เพียงแต่อาจมีจุดเด่นที่แตกต่างกันไปตามบริบทของชุมชนแต่ละแห่ง เป็นการพัฒนาทุนมนุษย์ที่มีอยู่ในชุมชนให้มีศักยภาพสามารถเป็นแรงงานฝีมือหรือกลายเป็นผู้ประกอบการ เนื่องด้วยในชุมชนเหล่านั้น ต่างมีทุนทางเศรษฐกิจและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ หากคนในชุมชนสามารถเลือกหยิบขึ้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมกับอนุรักษ์ควบคู่กันไป เชื่อได้แน่ว่า โอกาสน้อยมากที่จะเกิดปัญหาคนในชุมชนว่างงาน

ทุนทางสังคม หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาสาสมัครในชุมชน และผู้นำชุมชน รวมมือกันจัดกิจกรรมและโครงการในชุมชนเพื่อการสร้างความรู้ความเข้าใจและปลูกฝังให้ประชาชนในชุมชนมีจิตสำนึกรักบ้านเกิด การสร้างความรักและความเข้มแข็งภายในครอบครัวและชุมชน โดยการรื้อฟื้นทุนทางสังคมให้กลับมาเข้มแข็ง เพื่อเป็นเครื่องประสานความสัมพันธ์ในชุมชน นอกจากนี้ ต้องมีการพัฒนาทุนทางเศรษฐกิจ ในการสร้างมาตรฐานในการประกอบอาชีพและการประกันรายได้ในกรณีของประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจากภาครัฐ หรือกลุ่มอาชีพอื่นๆ ที่จัดอยู่ในอาชีพที่มีความเกี่ยวข้องกับการเปิดประชาคมอาเซียน

5.4.1.4 ปัญหาการกว้านซื้อที่ดิน

เนื่องจากประเทศไทยกำลังจะเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ปัญหาการขายที่ดินเพิ่มขึ้นจนเป็นที่สังเกต ทำให้เกิดข้อกังวลว่า ภายในชุมชนมีการขายที่ดินเพิ่มมากขึ้น ด้วยเหตุผลจากการเสนอซื้อที่ดินในราคาสูง เมื่อเป็นเช่นนั้น โอกาสที่จะส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ต้องย้ายที่อยู่ไปอาศัยและประกอบอาชีพที่อื่นมีเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ของชุมชนอาจจะไม่เข้มแข็งเหมือนในอดีตและปัจจุบัน ดังเช่น ตำบลสิงห์ อำเภอไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี ที่มีทุนทางสังคมที่เด่นชัดคือความสัมพันธ์ ความเอื้ออาทรของคนในชุมชนที่ดีเยี่ยม เนื่องจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน มีการขยายพื้นที่เพื่อรองรับการเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดกาญจนบุรีเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่เป็นเป้าหมายหลักในการถูกกำหนดให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ (Special Economic Zone) อันเนื่องมาจากโครงการสร้างสะพานเศรษฐกิจ (Land bridge) เชื่อมระหว่างท่าเรือน้ำลึกทวายของประเทศพม่ากับประเทศไทย ทำให้ตำบลสิงห์ได้รับผลกระทบจากประเด็นดังกล่าว เนื่องจากในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา มีการโอนซื้อขายที่ดินในพื้นที่ตำบลสิงห์ให้กับนายทุนที่เข้ามากว้านซื้อที่ดินในตำบลสิงห์ และเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ถึงแม้การขายที่ดินในตำบลสิงห์ จะเป็นการขายเฉพาะพื้นที่ดินเสื่อมโทรม ไม่สามารถสร้างผลกำไรจากการทำเกษตรกรรมได้มากพอกก็ตาม แต่เนื่องจากการได้รับการเสนอซื้อในราคาสูง ทำให้ชาวบ้านบางส่วนขายที่ดินที่ใช้ในการประกอบอาชีพ และย้ายออกไปประกอบอาชีพที่อื่น รวมทั้ง เริ่มมีบุคคลภายนอกชุมชนเข้ามาในอาศัยในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเริ่มลดความแน่นแฟ้นลงไปตามลำดับ

ปัญหาการกว้านซื้อที่ดินเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ตำบลหาดคำ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย กำลังเผชิญอยู่ อันเนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจังหวัดที่มีบริเวณติดเขตชายแดน เนื่องจากตำบลหาดคำที่มีพื้นที่ติดเขตชายแดนระหว่างประเทศไทย และสาธารณรัฐประชาชนลาว ได้กลายเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญ เป็นจุดยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจ อันก่อให้เกิดการลงทุนของเหล่านักธุรกิจต่างชาติ ที่หวังจะเข้ามาสร้างฐานการผลิต และสร้างเส้นทางการขนส่งผ่านทางจังหวัดพื้นที่ชายแดน ดังนั้นปัญหาการกว้านซื้อที่ดิน รวมไปถึงปัญหาการเช่าพื้นที่ทำการเกษตรโดยกลุ่มนายทุนจากต่างชาติจึงมีมากยิ่งขึ้น อาทิ การเข้ามาสัมปทานปลูกป่าในพื้นที่เขตป่าสงวนเสื่อมโทรม พื้นที่ที่มีเอกสารสิทธิ์ อันเป็นประเด็นที่ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งเรื่องที่ดินระหว่างกลุ่มนายทุนกับชาวบ้านในพื้นที่มากยิ่งขึ้น

จากการวิเคราะห์ พบว่า พื้นที่ที่ติดชายแดน เป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหาดังกล่าวเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากความต้องการในการลงทุนของนายทุนต่างๆ ที่ต้องการเตรียมความพร้อมของตนเองในการทำธุรกิจกับกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งพื้นที่ที่ติดชายแดนจะทำให้นายทุนลดต้นทุนในการขนส่งสินค้าได้เป็นอย่างดี

แนวทางการแก้ไข

(1) ทุนทางสังคม เพื่อเป็นการลดปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้น และชุมชนสามารถปรับตัวได้ทันกับสภาพแวดล้อมที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไป สิ่งที่จะทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความแน่นแฟ้นเหมือน

เช่นเดิม นั่นคือ การสร้างทุนทางสังคมให้มีความเข้มแข็ง ทำให้คนในชุมชนมีความรู้สึกร่วม ต้องช่วยกันรักษา ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ทุนทางวัฒนธรรม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การหลอมจิตใจ หลอมความคิด และการผนึกกำลัง การสร้างทักษะในการจัดการ รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งเสริมให้เกิดความเอื้ออาทรและความสามัคคีที่ทำให้เกิดความเสียสละที่จะทำงานร่วมกัน โดยมีการรวมกำลัง ความคิด ความรู้ สติปัญญา และความชำนาญที่มีอยู่ไปใช้ในการจัดการแก้ไขปัญหาาร่วมกันนั่นเอง (สำนักงาน กองทุนเพื่อสังคม, 2545)

(2) ทุนมนุษย์ ชุมชนต้องช่วยกันพัฒนาคนในชุมชนให้มีความรักและหวงแหนชุมชนของตนเอง ต้องกล้าคิดกล้าทำพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงและพลิกวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นได้ ต้องเสริมสร้างทักษะทาง ความคิด การค้นคว้าหาความรู้อย่างไม่หยุดนิ่ง และภาษา เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีศักดิ์ศรี และหาช่องทางในการประกอบอาชีพ

(3) ทุนทางเศรษฐกิจ เมื่อชุมชนมีความพร้อมทางทุนเศรษฐกิจอยู่แล้ว ชุมชนจะต้องสร้าง กลุ่มอาชีพต่างๆ ให้เกิดขึ้น เพื่อเป็นการรองรับคนในชุมชนให้สามารถทำงานร่วมกันได้ เป็นการสร้าง หลักประกันในการประกอบอาชีพและสร้างการต่อยอดกับคู่ค้าได้เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ผู้ประกอบการใน ชุมชนต้องการมีพลิกแพลงและปรับปรุงสินค้าทั้งคุณภาพและการนำเสนอให้ดูดี ทันสมัย เป็นการยกระดับ สินค้า และเพิ่มมูลค่าให้แก่สินค้าตนเอง

5.4.1.5 ปัญหาความสามารถในการแข่งขัน เช่น ผลผลิตทางการเกษตร และสินค้าที่ชุมชน ผลิตขึ้นมา ซึ่งในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมีการกำหนดมาตรฐานสินค้าที่จะสามารถส่งออกไปในกลุ่ม ประเทศอาเซียน ผู้ประกอบการรายย่อยในชุมชนจะต้องมีการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อ ป้องกันปัญหาสินค้าที่ผลิตไม่มีตลาดรองรับ

จากการวิเคราะห์ พบว่า ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติด ชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว แนวทางการแก้ไข

(1) ทุนทางเศรษฐกิจ ต้องมีการพัฒนารูปแบบการผลิต โดยเพิ่มเทคนิคและวิชาการที่ เกี่ยวข้องเข้ามาต้องมีการร่วมกลุ่มเพื่อสร้างอำนาจต่อรองต่างๆ และพัฒนาคุณภาพสินค้าให้ได้ตามมาตรฐาน การส่งออก

(2) เครือข่าย ชุมชนต้องสร้างเครือข่ายภายในและต่างประเทศ เพื่อเป็นการเพิ่มช่องทางใน การส่งออกสินค้าทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศ รวมทั้งชุมชนต้องสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานเอกชน และหน่วยงานราชการ เพื่อนำองค์ความรู้ใหม่มาปรับใช้กับการผลิต การแปรรูป และบรรจุภัณฑ์ เพื่อสร้างเป็น มาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับ

5.4.1.6 ปัญหาการลงทุนขนาดใหญ่ทำลายทุนท้องถิ่น และมีบทบาทและอำนาจในการ กำหนดรูปแบบทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น

เมื่อการกว้านซื้อที่ดินในพื้นที่ เพื่อทำธุรกิจสนองตอบต่อการเกิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทำให้ไปทำลายรูปแบบการดำเนินชีวิตของชาวชุมชน จากเดิมประกอบอาชีพแบบเกษตรกรรมหันมาประกอบ อาชีพที่สนองตอบต่อทุนที่เข้ามาในชุมชน เกิดการอพยพแรงงานต่างถิ่นเข้ามาในชุมชน เป็นการทำลายทุนทาง สังคมที่ชุมชนสร้างร่วมกันมา ทำให้สังคมมีลักษณะแบบชุมชนเมือง นอกจากนี้ นายทุนที่เข้ามาลงทุนในพื้นที่ พยายามสร้างบทบาทและอำนาจในการกำหนดรูปแบบทางด้านเศรษฐกิจมากขึ้น

จากการวิเคราะห์ พบว่า พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบดังกล่าว ได้แก่ ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางแก้ไข

(1) ทูตทางสังคม ต้องมีการเสริมทุนทางสังคมให้มีความเข้มแข็ง และรวมกลุ่มกันเพื่อการประกอบอาชีพด้วยความไว้วางใจที่มีอยู่ในชุมชน เป็นการนำความสัมพันธ์ระดับปัจเจกมายกระดับเป็นระดับกลุ่ม เป็นการถักทอความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมากกว่าการรวมกลุ่มเพียงเพราะเศรษฐกิจ

(2) ทูตทางเศรษฐกิจ สร้างทุนทางเศรษฐกิจให้มีความยั่งยืน โดยการรวมกลุ่มของคนในชุมชน พัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ การสร้างจิตสำนึกเน้นในการรักษาสินค้าและหลีกเลี่ยงการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ โดยเน้นการรวมกลุ่มอาชีพที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองในการมีรายได้ที่ดีขึ้น

(3) เครือข่าย ชุมชนต้องสร้างความร่วมมือกับภาครัฐในการฝึกอบรมและสนับสนุนวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ เพื่อเสริมสร้างการเป็นผู้ประกอบการ

5.4.1.7 ปัญหาสินค้าปลอมหรือไม่มีคุณภาพและสินค้าหนีภาษี

เนื่องจากจังหวัดที่มีชายแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน ประสบปัญหาการลักลอบนำผลผลิตทางการเกษตรที่ไม่มีคุณภาพ หรือมีราคาต่ำกว่าผลผลิตในประเทศ ทั้งนี้ รวมไปถึงสินค้าที่มาจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนที่ผ่านเข้ามาที่มีราคาถูกกว่าสินค้าเกษตรภายในประเทศ รวมทั้งผลผลิตทางการเกษตรบางชนิดไม่สามารถตรวจสอบต้นกำเนิดได้ ทำให้สินค้าเกษตรภายในชุมชนได้รับผลกระทบและประเทศก็ขาดรายได้ เนื่องจากผลผลิตเหล่านี้ นายทุนไม่ต้องเสียภาษีอากรในการนำเข้ามา ดังนั้น เมื่อมีการเปิดประชาอาเซียน ปัญหาดังกล่าวยิ่งยากแก่การควบคุม

จากการวิเคราะห์ พบว่า พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบ ได้แก่ พื้นที่ที่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) ภาครัฐต้องเพิ่มมาตรการควบคุมสินค้าหนีภาษีเหล่านี้มากขึ้น เพราะนอกจากจะทำให้รัฐเสียรายได้แล้ว ประชาชนอาจได้รับผลกระทบจากสินค้าที่ไม่ได้มาตรฐาน

(2) ทูตทางสังคม เครือข่ายทางสังคมและชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการสอดส่อง เฝ้าระวัง ดูแลและควบคุม สร้างกฎกติการ่วมกันในการปฏิบัติ รวมถึงการร่วมมือกันในการไม่บริโภคสินค้าปลอมหรือไม่มีคุณภาพและสินค้าหนีภาษี

(3) เครือข่าย การเฝ้าระวังการลักลอบสินค้าหนีภาษีเป็นเรื่องสำคัญที่ประชาชนต้องเห็นถึงความสำคัญ ประชาชนต้องมองข้ามเรื่องราคาสินค้าที่มีราคาต่ำกว่าท้องตลาด เป็นการทำความเข้าใจว่า สินค้าหนีภาษีเหล่านี้ คือ การทำลายวงจรการผลิตและการค้าขาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้ผลิตที่ดำเนินกระบวนการอย่างถูกต้องและประเทศจะขาดรายได้หลักจนวนมหาศาลจากภาษีรายได้ ทำให้กระบวนการผลิตของประเทศเกิดความอ่อนแอได้อย่างแน่นอน ดังนั้น ทุกคนต้องช่วยเหลือและร่วมมือกันเฝ้าระวังไม่ให้ขบวนการหนีภาษีเกิดขึ้นได้

5.4.2 ผลกระทบทางด้านสังคม

5.4.2.1 ปัญหายาเสพติด

เมื่อมีการรวมกลุ่มเป็นประชาคมอาเซียนแล้ว ปัญหาหนึ่งที่อาจเกิดขึ้นได้ นั่นคือ ปัญหา ยาเสพติด เนื่องจากการเคลื่อนย้ายและเดินทางระหว่างประเทศได้ง่ายมากยิ่งขึ้น สำหรับการเป็นประชาคมอาเซียนนั้น เสาหนึ่งของการเป็นประชาคมอาเซียน ได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ปัญหา ยาเสพติดในชุมชน นับได้ว่าเป็นข้อกังวลใจของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ซึ่งมีผลกระทบต่อนโยบาย ปัญหา อื่นๆ มากมายที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีกในชุมชนโดยกล่าวว่า “มีการขนย้ายและนำเข้ายาเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้านได้ง่าย และมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น” ซึ่งเป็นผลมาจากที่ว่า “ในอดีตมีการใช้ยาเสพติดเพื่อช่วยในการใช้แรงงานประกอบอาชีพ แต่ในปัจจุบันมีการเพิ่มปริมาณของยาเสพติดและมีการขยายเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็น การเสพและการค้าก็เพิ่มมากขึ้น

จากการวิเคราะห์ พบว่า พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบดังกล่าว ได้แก่ ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้ เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจาก ชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) ทูทางสังคม สำหรับชุมชนที่มีพื้นที่ติดต่อกับชายแดน เป็นช่องทางที่ง่ายต่อการเข้ามา ของสิ่งเสพติดที่จะเข้าสู่ชุมชนได้เป็นอย่างมาก ชุมชนต้องร่วมกันเฝ้าระวัง และเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหา ร่วมกัน สร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นภายในชุมชน

(2) ทุมนมนุษย์ ชุมชนต้องพัฒนาให้กลุ่มเสี่ยงกับปัญหา ยาเสพติดสามารถดำเนินชีวิตอยู่ใน ชุมชนอย่างมีความสุข โดยต้องเปิดโอกาสให้กลุ่มเสี่ยงเหล่านี้ได้เรียนรู้ทักษะในการดำเนินชีวิต รู้เท่าทันการ เปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ชุมชนยังต้องพร้อมรับและให้โอกาสกับกลุ่มเสี่ยงที่ได้ผิดพลาดให้สามารถกลับมาใช้ ชีวิตและประกอบอาชีพเหมือนผู้อื่น ไม่กลายเป็นตราบาปไปตลอดชีวิต ซึ่งจะยากต่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

(2) เครือข่าย ชุมชนต้องสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างเครือข่ายความสัมพันธ์ต่างๆที่มีอยู่ ในชุมชน ภายใต้บรรทัดฐานและบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของตน ซึ่งจะทำให้การแก้ไขปัญหา ยาเสพติด ภายในหมู่บ้าน เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ เช่น มีการจัดเวรยาม ซูตรักษาความปลอดภัยร่วมกับหัวหน้าสายตรวจ ตำบล ซึ่งถือเป็นเกราะป้องกันที่สำคัญอีกด้านหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการจัดการตนเองของชุมชนด้วยทุนของชุมชน เอง

5.4.2.2 ปัญหาอาชญากรรม ความมั่นคงและความปลอดภัย

การเปิดประชาคมอาเซียน ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายทั้งเรื่องแรงงานและผลผลิตอย่างเสรี เกิด ช่องทางให้บรรดาโจรผู้ร้ายเข้ามาทำมาหากินในชุมชน และเมื่อก่อเหตุลักขโมยแล้ว ผู้ก่อเหตุเหล่านี้สามารถหนี กลับประเทศไป เพื่อรอให้ข่าวการก่อเหตุเงียบลงจึงจะกลับเข้ามาก่อเหตุอีกครั้ง โดยเฉพาะพื้นที่ใน 3 จังหวัด ชายแดนภาคใต้ที่มีปัญหาความรุนแรงเกิดขึ้นอยู่ เมื่อเปิดประชาคมอาเซียน เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจำนวน มาก อาจเกิดปัญหาการแฝงตัวของผู้ก่อร้ายเข้ามาสร้างความวุ่นวายได้ ซึ่งการแก้ไขปัญหของตำรวจและ ทหารจะลำบากยิ่งขึ้น เนื่องจากการตรวจสอบประวัติของบุคคลนั้นๆ เป็นไปได้ยากมากขึ้นนั่นเอง นับว่าเป็น การสร้างปัญหาให้แก่การรักษาความปลอดภัยเป็นอย่างมาก

จากการวิเคราะห์ พบว่า พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบดังกล่าว ได้แก่ ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้ เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจาก ชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

เครือข่าย ชุมชนเองต้องเพิ่มมาตรการตรวจตรา เฝ้าระวัง ร่วมกัน โดยสร้างเป็นเครือข่ายเฝ้าระวังขึ้นในชุมชนและรวมถึงการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายภาครัฐในการเพิ่มมาตรการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนให้มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันชุมชนจำเป็นต้องเสริมสร้างเครือข่ายร่วมกับชุมชนอื่นๆในการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารด้านอาชญากรรม ความมั่นคงและความปลอดภัย

5.4.2.3 ปัญหาสุขภาพอนามัยและการระบาดของโรค

การเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 ทำให้ประชาชน แรงงาน นักท่องเที่ยว สามารถเดินทางเข้า-ออกภายในประเทศและระหว่างประเทศในกลุ่มอาเซียนได้อย่างเสรี อาจก่อให้เกิดปัญหาโรคระบาดวิทยา หรือความสามารถในการป้องกันโรคติดต่ออันเกิดจากขึ้นการเดินทางเข้า-ออกในกลุ่มประเทศอาเซียนนั้นไม่สามารถควบคุมได้ตามประสิทธิภาพที่พึงประสงค์ ผลกระทบที่ชุมชนต้องเผชิญ ในกรณีที่มีการเดินทางเข้า-ออกระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียนได้อย่างเสรีนั้น ทำให้เกิดปัญหาโรคระบาดวิทยาและทำให้เกิดปัญหาในการป้องกันโรคติดต่อภายในประเทศที่ไม่อาจสามารถควบคุมได้

จากการวิเคราะห์ พบว่า พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบ ได้แก่ พื้นที่ที่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

เครือข่าย หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อาสาสมัครในชุมชน และผู้นำชุมชน รวมมือกันจัดกิจกรรม/โครงการเพื่อรณรงค์ให้ประชาชนหรือกลุ่มเสี่ยง ได้มีความรู้ความเข้าใจ สามารถป้องกันตนเองจากปัญหาโรคระบาดวิทยา และปัญหาในการป้องกันโรคติดต่อที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตจากการเปิดประชาคมอาเซียนในปี 2558 โดยจะมีการจัดโครงการ/กิจกรรมในชุมชนทุกเดือน ซึ่งได้รับความร่วมมือจากกลุ่มผู้นำชุมชน อาสาสมัครในชุมชน และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ที่จะสลับผลัดเปลี่ยนกัน ในการลงพื้นที่ตรวจสอบและให้ความรู้ในด้านการสาธารณสุขตามความเหมาะสม

5.4.2.4 ปัญหาด้านภาษา

เนื่องจากในปี 2558 ภาษาอังกฤษจะถูกนำมาใช้เป็นภาษากลางในการติดต่อสื่อสารกันระหว่างประชาคมอาเซียน เด็กและเยาวชนในวัยเรียนขาดทักษะทางด้านภาษาอังกฤษ เนื่องจากสถานศึกษาในชุมชนขาดบุคลากรทางการศึกษา (ครู) ที่มีความรู้ความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษโดยเฉพาะ อีกทั้งตัวบุคลากรที่มีอยู่ในสถานศึกษานั้นยังขาดการพัฒนาศักยภาพทางด้านภาษาอังกฤษ จึงทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านภาษาอังกฤษให้แก่เด็กและเยาวชนในวัยเรียนได้อย่างเต็มที่ตามความต้องการ ทำให้เด็กและเยาวชนขาดโอกาสที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับชาวต่างชาติหรือประเทศเพื่อนบ้าน

จากการวิเคราะห์ พบว่า พื้นที่ที่จะได้รับผลกระทบดังกล่าว ได้แก่ ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) ทุมนมนุษย์ ต้องมีการพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้มีความพร้อมทางภาษาควบคู่กับทักษะในการประกอบอาชีพ เพราะต่อไปเมื่อรวมกลุ่มประเทศอาเซียนแล้ว ภาษาจะกลายเป็นเรื่องสำคัญต่อการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นต้องเน้นสร้างทักษะให้คนในชุมชนเป็นสำคัญ

(2) เครือข่าย หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้ดำเนินการพัฒนาศักยภาพบุคลากรทางการศึกษาทางด้านภาษาอังกฤษ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2558 และ

เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้แก่เด็กและเยาวชนในวัยเรียนให้มีความรู้ด้านภาษาอังกฤษที่ถูกต้อง และสามารถนำไปใช้ในการติดต่อสื่อสารกับประชาคมอาเซียนได้

5.4.2.5 ปัญหาการค้ำมนุษย์

ผลกระทบด้านสังคมที่จะเกิดขึ้น เนื่องจากการเป็นประชาคมอาเซียน นั่นคือ การค้ำมนุษย์ เช่นในจังหวัดมุกดาหาร เป็นลักษณะกลุ่มนายทุนหรือผู้ที่เคยเข้ามาใช้แรงงาน เป็นผู้ชักชวนพวกที่ไม่มีงานทำ การศึกษาน้อย ว่างงานในฤดูเก็บเกี่ยว ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเข้ามาแสวงหาโอกาสและรายได้ในฝั่งประเทศไทย โดยผู้ชักชวนจะอำนวยความสะดวกในการเดินทาง หาที่พักและหางานให้ทำ กลุ่มคนเหล่านี้จะแฝงเข้ามาในรูปแบบของนักท่องเที่ยวโดยใช้พาสปอร์ต ใช้เวลาอยู่ในประเทศ 30 วัน เมื่อครบกำหนดก็จะต่ออายุพาสปอร์ตเพื่อขออนุญาตอยู่ในประเทศไทยต่อ บางส่วนเข้ามาลักลอบค้าประเวณี โดยแอบแฝงในรูปของการประกอบอาชีพ เช่น นวดแผนโบราณ เด็กเสิร์ฟร้านอาหาร ร้านคาราโอเกะ หรือคาเฟ่ เป็นต้น ปัญหาการค้ำมนุษย์นี้ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องซึ่งทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้พยายามแก้ไขปัญหามาโดยตลอด สถานการณ์จะรุนแรงหรือเบาบางขึ้นอยู่กับมาตรการและความเข้มงวดในการเฝ้าระวังและแก้ไข ปัญหา ในส่วนของความพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวจังหวัดมุกดาหารได้มีการจัดทำบันทึกความเข้าใจหรือข้อตกลงกับแขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว เพื่อร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหานี้จากอีกทางหนึ่ง (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดมุกดาหาร, 2555) ซึ่งในส่วนของประชาคมอาเซียนเองได้มีการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นเสาหลักในเรื่องของการยกระดับให้คุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่และสวัสดิการของประชาชนประชาคมอาเซียนดีขึ้น โดยมีพันธกิจในการส่งเสริมความยุติธรรม และสิทธิของประชาชน โดยเน้นการปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนในเรื่องสิทธิ รวมทั้งการส่งเสริมโอกาสอย่างเท่าเทียม และยกระดับคุณภาพชีวิต มาตรฐานการดำรงชีวิต สำหรับสตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการให้ได้ทัดเทียม เพื่อลดปัญหาการค้ำมนุษย์หรือการไม่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น

จากการวิเคราะห์ พบว่า ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) ทุนมนุษย์ ต้องมีการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพให้คนในชุมชน ให้สามารถยกระดับคุณภาพของตนเองได้มากกว่าที่เป็นอยู่ เพิ่มศักยภาพในการคิดและพิจารณาปัญหาหรือความต้องการที่จะเกิดขึ้น รวมทั้งต้องสร้างความเชื่อมั่นในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกับผู้อื่น

(2) ทุนทางสังคมเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ของคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ เพื่อให้ชุมชนเกิดระบบการเฝ้าระวัง การแจ้งเตือน และตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา เป็นการนำทุนทางสังคมมาเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เพิ่มมากขึ้น เป็นการรองรับผลกระทบการเปิดประชาคมอาเซียน ลดความต้องการทางวัตถุนิยมลงไป หันมาใช้ชีวิตอย่างพอเพียงให้เพิ่มมากขึ้น

(3) เครือข่าย ชุมชนต้องสร้างเครือข่ายภายในชุมชนด้วยความไว้วางใจ เพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น รวมถึงร่วมมือกับเครือข่ายภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนที่จะเข้ามาให้ความรู้และแนวทางป้องกันปัญหา

5.4.2.6 ปัญหาช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยเพิ่มมากขึ้น

เมื่อมีการเปิดประชาคมอาเซียน พบว่า ผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นนั้นตกอยู่กับกลุ่มคนบางกลุ่มเท่านั้น ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ทั้งๆ ที่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปิดประชาคมอาเซียนนั้น ทุกกลุ่มจะได้รับผลกระทบดังกล่าว ทั้งทางด้านโอกาสทางด้านเศรษฐกิจหรือปัญหาสังคมที่จะตามมานั่นเอง

จากการวิเคราะห์ พบว่า พื้นที่ที่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) ทุนเศรษฐกิจชุมชนจะต้องพัฒนาศักยภาพของตนเองด้วยการเรียนรู้ทักษะในการทำธุรกิจแล้ว การคำนึงถึงส่วนร่วมเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ชุมชนต้องให้ความสำคัญ และต้องมีจิตสำนึกที่ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

(2) ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนต้องมีการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่น แล้วนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตในปัจจุบัน นอกจากนี้การน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ ที่มุ่งเน้นวัตถุนิยม หันมาเรียนรู้อยู่อย่างพอเพียง เป็นการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ที่จะเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน และเป็นการเรียนรู้ที่จะให้ความช่วยเหลือผู้อื่นที่อยู่รอบข้างนั่นเอง

(3) ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงต้องดูแลทรัพยากรธรรมชาติร่วมด้วย ไม่หวังเพียงเข้ามาประกอบกิจการจากธรรมชาติเพียงอย่างเดียว ต้องพึงพาอาศัยซึ่งกัน เนื่องจากประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเน้นเรื่องความเป็นหุ้นส่วนกัน

(4) เครือข่าย นอกจากที่ชุมชนจะต้องไปสร้างเครือข่ายกับประเทศในอาเซียนแล้ว สิ่งสำคัญที่สุด คือ การสร้างกลุ่มให้เกิดขึ้นในชุมชน ให้มีความเข้มแข็ง และกระจายผลประโยชน์ให้ทั่วทุกกลุ่มในชุมชน

5.4.2.7 ปัญหาสาธารณสุขปม

เมื่อมีการเปิดประชาคมอาเซียน ในปี พ.ศ. 2558 คาดว่า การใช้สาธารณสุขปมของชุมชนจะเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากมีประชากรต่างชาติเข้ามาอาศัยในประเทศมากขึ้น ทำให้ชุมชนที่อยู่ติดชายแดนประสบปัญหาการแย่งชิงสาธารณสุขปม เช่น ไฟฟ้า ประปา กลายเป็นภาระของชุมชนที่ต้องมาดูแลรักษาและให้บริการแก่กลุ่มคนดังกล่าว

จากการวิเคราะห์ พบว่า ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

ทุนกายภาพ ภาครัฐต้องเข้ามาดูแลและเพิ่มศักยภาพในการให้บริการสาธารณสุขปมให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

5.4.2.8 การถูกกลืนทางวัฒนธรรม

การเปิดเสรีอาเซียน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากมาย จากการหลั่งไหลเข้ามาของคนต่างชาติต่างภาษา โดยเฉพาะด้านของวัฒนธรรม ที่ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยชุมชนมองว่า วัฒนธรรมไทยต้องรักษาไว้ ไม่ให้ถูกกลืนจนสูญหาย การรับวัฒนธรรมต่างชาติมาก็มีทั้งผลดีผลเสีย แต่ควรมีการคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมไทย และนำส่วนที่ดีของวัฒนธรรมอื่นมาปรับใช้กับวิถีชีวิตของคนไทยจะดีกว่า อีกทั้งหน่วยงานภาครัฐเองต้องระวังในการให้ทุนสนับสนุนการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เพราะเป็นการเริ่มต้นที่จะทำลายวัฒนธรรม ทำลายความร่วมมือ ความสามัคคี ทำลายน้ำใจที่มีมาแต่โบราณอย่างไม่รู้ตัว

จากการวิเคราะห์ พบว่า ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) ทูตทางสังคม ชุมชนควรมีการระดมความคิดระหว่างผู้นำและสมาชิกในชุมชนเพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพที่ดีและเป็นการล้อมรั้วป้องกันปัญหาให้แก่สมาชิกในชุมชน อันจะเป็นการนำทุนทางสังคมอันดีงามของชุมชนมาช่วยส่งเสริมและรักษาขนบประเพณีท้องถิ่น

(2) ทูตทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน และสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมในการรับรู้ เรียนรู้ และดำเนินการเพื่อป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามนี้ของแต่ละเชื้อชาติที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน ทำให้ชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างตามเชื้อชาติ สร้างความเข้าใจและสามารถเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อีกด้วย

(3) เครือข่าย ชุมชนควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกันภายในชุมชน และระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีการดำเนินการร่วมกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

5.4.2.9 ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชนชาติ

เมื่อมีการเปิดประชาคมอาเซียน ประชาชนที่เข้ามาอยู่อาศัยเพื่อประกอบอาชีพและมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ชีวิตของคนต่างเชื้อชาติ ต่างวัฒนธรรม ถือเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่น่าเป็นห่วงในอนาคต เนื่องจากมีการหลั่งไหลเข้ามาของแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นสมาชิกในอาเซียนซึ่งมีความหลากหลายทั้งทางภาษา วัฒนธรรม และหลักกฎหมายต่างๆ นอกจากนี้การแข่งขันทางเศรษฐกิจเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดความขัดแย้งกันได้ ทั้งเรื่องของทรัพยากร สวัสดิการ และการแข่งขันในด้านต่างๆ ภายใต้ความรู้สึกที่แตกต่างกันของการเป็นพลเมืองอาเซียนซึ่งยังเกิดความรู้สึกร่วมของคนในชุมชน

จากการวิเคราะห์ พบว่า ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

(1) ทูตทางสังคม ชุมชนต้องสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยอาศัยความเป็นเครือญาติ ความไว้วางใจตั้งแต่ในอดีต รวมทั้งความเข้มแข็งของผู้นำ เพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่รอดได้ในสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การสร้างเป็นภาคีเครือข่ายระหว่างเชื้อชาติที่อาศัยในชุมชนจะลดปัญหาที่เกิดขึ้นได้

(2) ทูตวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งชุมชนและแรงงานที่อพยพเข้ามาในชุมชนเปรียบเหมือนตัวแทนของแต่ละวัฒนธรรม ซึ่งถ้านำจุดแข็งของแต่ละวัฒนธรรมมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จะลดปัญหาการดูหมิ่นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของแต่ละเชื้อชาติได้ เพราะจะสร้างความเข้าใจการดำรงชีวิต ทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

(3) เครือข่าย สถาบันการศึกษาต้องให้ความรู้เรื่องความเสมอภาค การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพื่อให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ และชุมชนต้องสร้างปฏิสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นระหว่างชนชาติต่างๆ ที่เข้ามาอยู่ในชุมชน เพื่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

5.4.2.10 ปัญหาการแย่งใช้บริการและสวัสดิการสังคมจากรัฐ

เมื่อมีการเปิดประชาคมอาเซียน จะมีสมาชิกในประเทศอาเซียนเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเพื่อทำงาน ทำให้รัฐต้องเข้าไปดูแลสวัสดิการทางด้านการศึกษา สาธารณสุขให้แก่แรงงานต่างชาติและครอบครัวที่เข้ามาอยู่ในชุมชน

จากการวิเคราะห์ พบว่า พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ ได้แก่ พื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน ที่จะเกิดปัญหาดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

ภาครัฐต้องเข้ามาจัดการและวางแนวทางในการจัดสวัสดิการด้านต่างๆ ให้ครอบคลุมทั้งประชาชนในชุมชนและแรงงานที่เดินทางเข้ามาทำงานในประเทศ

5.4.2.11 ปัญหาประชากรล้นเมือง

เนื่องจากมีแรงงานที่มาจากกลุ่มประเทศอาเซียนเข้ามาทำงานในชุมชนเพิ่มมากขึ้นทั้งมีถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เกิดปัญหาการแย่งใช้สาธารณูปโภค การแย่งงาน การใช้ทรัพยากร และการรับสวัสดิการ รวมถึงการเรียกร้องสิทธิที่แรงงานพึงได้รับ

จากการวิเคราะห์ พบว่า พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ คือ พื้นที่ที่ติดชายแดน

แนวทางการแก้ไข

(1) ทูตทางสังคม เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม ชุมชนควรเปิดโอกาสให้แรงงานต่างชาตินำเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน และส่งเสริมและจัดตั้งกองทุนสวัสดิการของชุมชน เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของชุมชน ที่สำคัญผู้นำชุมชน และเครือข่ายที่มีอยู่ในชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชนควรร่วมกันจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศสมาชิก

(2) ทูตมนุษยธรรม ต้องมีการพัฒนาทักษะทางอาชีพให้กลายเป็นแรงงานฝีมือมากกว่าจะเป็นแรงงานไร้ฝีมือเหมือนดังเดิม เพราะเมื่อเป็นประชาคมอาเซียนแล้ว แรงงานไทยจะต้องแข่งขันกับแรงงานต่างประเทศทั้งที่ไร้ฝีมือและมีฝีมือ เพิ่มความเชี่ยวชาญในอาชีพของตนเองให้เพิ่มมากขึ้น

(3) ทูตเศรษฐกิจ สำหรับชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมควรศึกษาแนวทางการปลูกพืชสวนพืชไร่เพิ่มเติม เพื่อเป็นการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมการผลิตสินค้าเกษตรกรรมต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลให้เพิ่มมากขึ้น เพราะการเพาะปลูกรูปแบบที่เน้นการใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงเป็นประจำ อาจจะไม่ใช่วิธีทางที่มีคุณภาพอีกต่อไป เพราะแนวทางการบริโภคหันมาให้ความสนใจกับสุขภาพมากยิ่งขึ้น ทำให้ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับสินค้าที่ลดการใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงเพิ่มขึ้น ดังนั้น ถ้าเกษตรกรต้องช่วงชิงพื้นที่ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เกษตรกรยุคใหม่ต้องหาความรู้และหันมาลองวิธีการเพาะปลูกแล้วปรับให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศของตนเอง เป็นการเตรียมความพร้อมทางด้านผลิตนั่นเอง

5.4.3 ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม

5.4.3.1 ปัญหาสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม เช่น น้ำเสีย เสียงรบกวน จากเข้ามาของอุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้น รวมไปถึงปัญหาการบุกรุกป่าชุมชน เนื่องจากในปัจจุบัน มีการเข้ามาเก็บของป่าโดยประชาชนนอกพื้นที่เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับการดูแลป่าชุมชนในแต่ละหมู่บ้านยังมีความหละหลวม ไม่เป็นทางการมากนัก ทำให้ผู้นำก็กังวลเช่นกันว่า เมื่อเปิดประชาคมอาเซียน จะมีการเข้ามาบุกรุกพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อแสวงหาประโยชน์จากกลุ่มคนต่างด้าวด้วย

จากการวิเคราะห์ พบว่า ทั้งสามลักษณะพื้นที่ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่ที่ติดชายแดน และไม่ติดชายแดน และพื้นที่ที่ไม่ติดชายแดนแต่ไม่ห่างจากชายแดนมีโอกาสเกิดผลกระทบดังกล่าว

แนวทางการแก้ไข

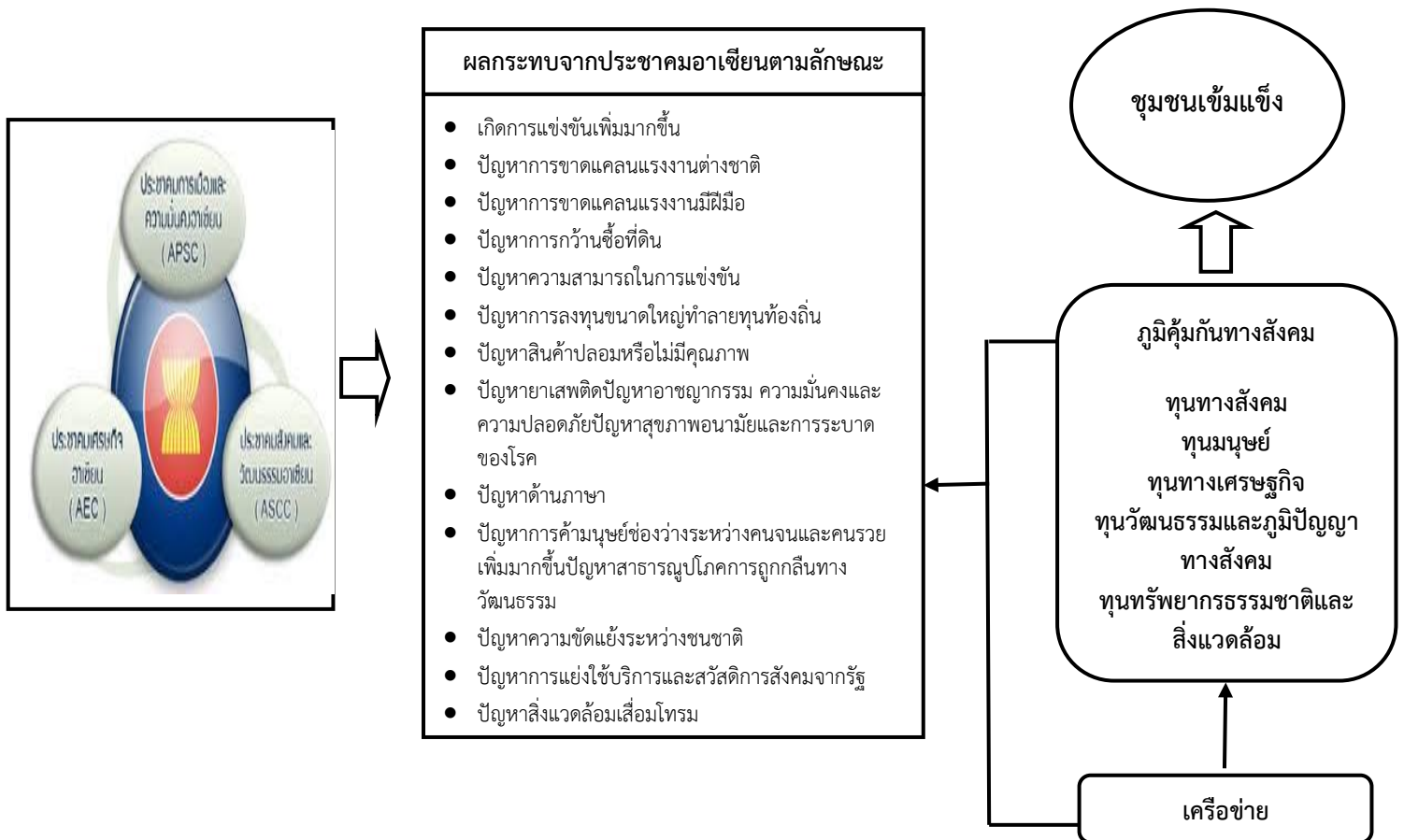
(1) ทูตทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนควรมีการส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ รักษาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ แต่ปัจจุบันประสบปัญหาในพื้นที่บริเวณที่มีแรงงานต่างด้าวเข้ามา

พักอาศัย เช่น ความเป็นอยู่ บริเวณที่พักอาศัยไม่สะอาด ไม่รักษาสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงควรมีการปลูกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่คนในชุมชนและแรงงานต่างด้าวในพื้นที่

(2) ทุนทางสังคม เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนมีความเข้มแข็ง ไม่ว่าจะเป็นแรงงานที่เข้ามาประกอบอาชีพในพื้นที่ การแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะสามารถแก้ไขได้ลุล่วง ดังนั้น ต้องสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้น เพื่อให้คนนอกที่พึ่งเข้ามาในชุมชนเกิดความรู้สึกเป็น “คนใน” เมื่อเกิดความรู้สึกดังกล่าว ความรู้สึกที่ตามมาคือ ความรู้สึกห่วงหาพันต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน จนสามารถสร้างเครือข่ายภายในชุมชนที่จะเป็นกำลังสำคัญในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั่นเอง ดังนั้น ผู้นำชุมชน และผู้นำเครือข่ายต้องมีความรู้และความเข้าใจในบริบทของปัญหาที่เกิดขึ้นจะทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นเบาบางลง

(3) เครือข่าย การแก้ไขปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากชุมชนต้องสร้างจิตสำนึกรักและห่วงหาพันทรัพยากรของตนเองแล้ว ยังต้องสร้างความร่วมมือกับภาคภายนอกที่มีความรู้และความสามารถในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นสาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเข้ามาให้ความรู้และวิธีการจัดการที่ถูกต้อง เป็นการแก้ไขปัญหาตั้งแต่ต้นเหตุก่อนที่ปัญหาดังกล่าวจะบานปลาย จนเกินจะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

จากการวิเคราะห์สามารถสรุปแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม เพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน

5.5 ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยโครงการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน เพื่อรองรับผลกระทบจากประชาคมอาเซียน ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์จนนำมาสู่ข้อเสนอแนะเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นภายในชุมชน ดังนี้

- 1) การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรในสังคม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นแนวทางในการปรับตัวให้สามารถดำรงชีวิตไปได้โดยไม่ประมาท เป็นการให้หลักคิดและหลักปฏิบัติแก่ชุมชนได้อย่างแน่นอน
- 2) ชุมชนควรมีการจัดการองค์ความรู้หรือลักษณะทุนทางสังคมเพื่อง่ายต่อการสืบทอดและเรียนรู้ของคนรุ่นต่อไป เพราะสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ชุมชนต้องพร้อมรับวัฒนธรรมจากหลากหลายประเทศอาเซียนหรือตะวันตก และนำกลับมาประยุกต์ใช้กับความเป็นอยู่ โดยที่ไม่ละทิ้งองค์ความรู้ที่มีการสั่งสมมาตั้งแต่อดีต รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนที่แนบแน่น ล้วนแต่เป็นข้อได้เปรียบที่ชุมชนมีอยู่แล้ว จึงควรรักษาไว้ให้มีตลอดเวลาไป
- 3) ชุมชนควรสร้างกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สามารถนำเยาวชนไปเรียนรู้ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน ให้ชุมชนเปรียบเสมือนห้องเรียนห้องใหญ่ของเยาวชน เป็นการเพิ่มโอกาสในถ่ายทอดองค์ความรู้เดิมที่กำลังจะสูญไป พร้อมเรื่องราวที่สำคัญๆ ที่ชุมชนได้ร่วมสร้างกัน เป็นการสร้างความรู้สึกรัก ห่วงแหน และความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดของตนเอง
- 4) ชุมชนควรร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมชุมชนที่มีการสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตเพิ่มเติมจากช่วงเทศกาลให้หลากหลาย เป็นการสอดแทรกการปลูกฝังกล่อมเกลาทั้งเยาวชนและสมาชิกในชุมชนให้ได้รับรู้และรับทราบถึงคุณค่าของวัฒนธรรมของชุมชน และเป็นสืบทอดวัฒนธรรมเหล่านั้นไม่ให้สูญหาย
- 5) ชุมชนควรสร้างอาชีพทางเลือกหรือศึกษาการปลูกพืชเกษตรที่มีความหลากหลาย เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันรายได้จากการประกอบอาชีพเมื่อราคาผลผลิตตกต่ำ นอกจากนี้ เมื่อชุมชนมีความหลากหลายในการปลูกพืชเกษตรแล้ว ควรมีการศึกษาการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น เป็นการเพิ่มมูลค่าให้สินค้าเกษตรอีกทางหนึ่ง
- 6) สภาพแวดล้อมหรือภูมิทัศน์ของชุมชนสามารถกลายเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้ชุมชนได้ เพราะฉะนั้น ชุมชนต้องช่วยกันรักษาและดำรงไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมที่สวยงามและมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เพราะนอกจากจะสร้างรายได้ให้ชุมชนได้แล้ว ยังเป็นการรักษาและคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนอีกด้วย
- 7) การสร้างเครือข่าย การดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ไม่สามารถดำเนินชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ ทั้งในเรื่องการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ ชุมชนต้องให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานเอกชน หน่วยงานภาครัฐในระดับท้องถิ่นและส่วนกลาง เป็นต้น เพราะหน่วยงานเหล่านี้สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับช่องทางการประกอบอาชีพและการให้ความรู้และความช่วยเหลือทางด้านต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนทักษะต่างๆ ให้ชุมชนสามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม
- 8) รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรเข้าไปเรียนรู้ร่วมกันชุมชน เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรกับชุมชนในการเป็นที่เล็งร่วมเรียนรู้ มากกว่ามาในฐานะผู้ที่ควบคุมหรือชี้แนะ และควรเข้ามาในฐานะเครือข่ายการพัฒนาที่มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการพัฒนาร่วมกับชุมชน

9) การเฝ้าระวังปัญหาอาชญากรรมต่างๆ ชุมชนต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันเหมือนดังเช่นในอดีต เพราะด้วยกำลังเจ้าหน้าที่ที่รักษาความปลอดภัยนั้น จำนวนไม่เพียงพออย่างแน่นอน แต่ถ้าหากชุมชนหันกลับมาใส่ใจดูแลซึ่งกันและกัน โอกาสที่จะเกิดปัญหาอาชญากรรมในชุมชนจะเป็นได้ยากอย่างแน่นอน

บรรณานุกรม

- กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. 2553. การสัมมนาการค้าระหว่างประเทศกับการเปิดเสรีการค้า FTA: ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) กับการเชื่อมโยงตลาดโลก, ณ โรงแรมอิมพีเรียลควีนส์ ปาร์ค กรุงเทพมหานคร. (เอกสารประกอบการสัมมนา)
- กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ. 2545. อาเซียนแห่งอนาคต: ยุทธศาสตร์ประเทศไทย ร่วมมือพร้อมแข่งขัน. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ. 2546. อาเซียน 2020: วิสัยทัศน์ผ่านภาพ. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ. 2552. บันทึกการเดินทางของอาเซียน. กรุงเทพฯ: กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ.
- กานต์ชนิด วรรณียพินิจ. 2554. ทูทางสังคมกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไทยชงคำ: กรณีศึกษาบ้านหนองหมู ตำบลสระพัฒนา อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ขจิต จิตเสวี. 2555. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนกับประเทศไทย. วารสารสถาบันพระปกเกล้า. 10 (3): 42 – 45.
- คณะกรรมการการต่างประเทศ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. 2550. กฎบัตรอาเซียน. กรุงเทพฯ: สภานิติบัญญัติแห่งชาติ.
- ชาติชาย เชษฐสุมน. 2555. ประชาคมอาเซียน: ผลกระทบต่อกฎหมายไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. 2543. การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี.
- ชัยอนันต์ สมุทรวณิช. 2527. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาระบบราชการ กับ การมีส่วนร่วมของชุมชน: พิจารณาในแง่มหภาค. ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารการพิมพ์.
- จิรประภา อัครบวร และคณะ. 2545. ยุทธศาสตร์ชุมชนเข้มแข็งด้วยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: กรณีศึกษาชุมชนบางพระ จังหวัดฉะเชิงเทรา. กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2535. การระดมประชากรเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ตฤณ สุขนวน. 2545. ตัวตนคนไม่เรียง: วิถีทางชุมชนพึ่งตนเอง. กรุงเทพฯ: รวมทัศน์.
- จิตยา สุวรรณขุ. 2544. แนวคิดทฤษฎีสังคม. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ทีมนักวิชาการอาเซียน. 2555. สูดยอดคัมภีร์อาเซียน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- ธนวัฒน์ เล็กเกียรติ์ขจร. มปป. ปัจจัยในความสำเร็จและพัฒนากาสภาพยุโรป: อาเซียนต้องดูแลครบถ้วนด้วยอันดูตัว. --.

- ธนิกาญจน์ จินาพันธ์. 2546. **วิเคราะห์แนวคิดและคุณค่าในกวีนิพนธ์ไทยที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (ซีไรต์).** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธัญดา ยอดแก้ว. 2547. **การศึกษาสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของประเทศในกลุ่มอาเซียน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธีราศิลป์ อินทรสุข. 2554. **บทบาทของอาเซียนในการเสริมสร้างความมั่นคงของมนุษย์.** วิทยานิพนธ์ความสัมพันธระหว่างประเทศ
- นพดล. มปป. **ชุมชนเข้มแข็งทางเลือกใหม่ของการพัฒนา.** ค้นวันที่ 8 พฤษภาคม 2556 จาก <http://www.gotoknow.org/posts/32079>
- ดำรง พุฒตาล. 2555. **3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน.** เอกสารประกอบการบรรยายโครงการสามเสาหลักของอาเซียน: ความรู้ ความเข้าใจ การปรับตัวและการพัฒนาหน่วยงานให้สอดคล้องกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. พิษณุโลก, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- เต๋. 2541. **ประชาสังคม-ทุนทางสังคม.** ค้นวันที่ 8 พฤษภาคม 2556 จาก www.thaitopic.com/mag/soc/Civil_2htm
- นภาพร หะวานนท์ และพิสมัย รัตนโรจน์สกุล. 2548. **การเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อชุมชนเข้มแข็ง.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ.
- นรินทร์ กาญจนฤกษ์. 2542. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการอนุรักษ์สภาพป่าไม้ในพื้นที่อำเภออมก๋อยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานโยบายและกลวิธีในการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบัน.** ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารพิมพ์.
- บุญส่ง ชเลธร. 2555. **แกะรอยสหภาพยุโรป.** กรุงเทพฯ: บริษัทพิชการพิมพ์.
- ประภาพรรณ อุ่ณอบ, บรรณาธิการ. 2542. **ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม.** นครปฐม: โครงการวิจัยและพัฒนาประชาคมพุทธมณฑล มหาวิทยาลัยมหิดล (เอกสารอัดสำเนา).
- ประภัสสร เทพชาตรี. 2552. **ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน.** โครงการอาเซียนศึกษา กรุงเทพฯ : เสมาธรรม.
- ประภัสสร เทพชาตรี. 2554. **ประชาคมอาเซียน.** กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- ประเวศ วะสี. 2541. **ประชาคมตำบล.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ประเวศ วะสี. 2544. **ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคมและศิลปวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ปรัชญา เวสารัชช์. 2528. **รายงานการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท.** กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และคณะ. 2549. **การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน: จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย.** กรุงเทพฯ: สกว.
- พระระวี สีเหลืองสวัสดิ์. 2545. **ทุนทางสังคมในมุมมองแบบไทย.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระมหาสุทิตย์ อาภาโร. 2547. **เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).

พระมหาอภิเดช เนตรวิลา. 2549. **ลักษณะของทุนทางสังคมและการปรับใช้เพื่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง: กรณีศึกษาบ้านหนองโสน อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น**. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พัทยา สายหู. 2544. **กลไกสังคม**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิษณุ สุวรรณชฎ. 2540. **สามทศวรรษอาเซียน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พิเชฐ บัญญัติ. 2547. อ้างถึงในสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี. 2554. **การศึกษาและวิจัยกระบวนการมีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท: กรณีศึกษาชุมชนชนบท 5 แห่งในจังหวัดอุบลราชธานี**. รายงานวิจัยเสนอสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

พีระ ลีวลม. 2542. **การศึกษาศักยภาพของทุนทางสังคมของชุมชนไซเบอร์**. วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. 2541. **ประชาคมตำบล: หมายเหตุจากนักคิด**. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

ไพพาณี เหลืองภัทรเชวง. 2547. **ทุนทางสังคมกับการดำเนินงานของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง: ศึกษากรณี หมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จกับหมู่บ้านที่ประสบความล้มเหลว**. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์. 2527. **อดีต ปัจจุบัน และอนาคตการพัฒนาชนบทไทย: ทางเลือกอื่นมีอีกหรือไม่**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

มณฑิรา ตาเมือง. 2555. **3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน**. เอกสารประกอบการบรรยายโครงการสามเสาหลักของอาเซียน: ความรู้ ความเข้าใจ การปรับตัวและการพัฒนาหน่วยงานให้สอดคล้องกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. พิษณุโลก, มหาวิทยาลัยนเรศวร.

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. **โครงการเขตแดนของเรา เพื่อนบ้านอาเซียนของเรา**. กรุงเทพฯ: --.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2542. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.

วรวิทย์ โรมรัตน์พันธ์. 2548. **ทุนทางสังคม**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).

วิทย์ บัณฑิตกุล. 2554. **รู้จักประชาคมอาเซียน**. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์

วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า. 2545. **การกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมดาเพรส.

วิทวัส ศรีวิหค. 2552. **บันทึกการเดินทางอาเซียน 2020**. กรุงเทพฯ: กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ.

วิมลวรรณ ภัทโรดม (บรรณาธิการ). 2555. **บูรณาการสหภาพยุโรป**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ยุโรปศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิโรจน์ รอดวงษ์. 2544. **ลักษณะความเป็นผู้นำของสมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2555. รายงานการศึกษาการสร้างกลไก
มาตรการ และองค์ความรู้ของสังคมเพื่อสร้างการปรับตัวของประชาชนอาเซียน. เสนอต่อสำนัก
มาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและ
ความมั่นคงของมนุษย์
- ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. 2554. ประชาคมอาเซียน 2558: อนาคตและการ
ปรับกระบวนการทัศน์ประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.
สภาพัฒนาการงานมหาวิทยาลัยบูรพา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2555. การประชุมวิชาการ ปอมท.
ประจำปี 2555 เรื่อง “เตรียมพร้อมบุคลากรอุดมศึกษาไทยสู่อาเซียน 2015” ระหว่างวันที่ 17 –
18 พฤษภาคม 2555 ณ โรงแรมแอมบาสเดอร์ ซิตี้ พัทยา จังหวัดชลบุรี. ชลบุรี: ที่ประชุม.
สมชาติ เอี่ยมอนุพงษ์. การสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยทุนชุมชน. บทความวิชาการ. แหล่งที่มา
<http://www.probaton.go.th/15> ตุลาคม 2556.
- สีดา สอนศรี, โอม ฉัตรนนท์, คู่บุญ จารุมณี และดุยภาพ ปรีชารัชช. 2552. อาเซียน: ประเด็นปัญหา และ
ความท้าทาย. รวมบทความอาจารย์เนื่องในโอกาสการเฉลิมฉลองครบรอบ 6 ปี แห่งการสถาปนา
วิทยาลัยการเมืองการปกครอง.
- สุนทร ชูตินธรรณ. ASEAN ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง. เอกสารประกอบการบรรยายโครงการ
สามเสาหลักของอาเซียน: ความรู้ ความเข้าใจ การปรับตัวและการพัฒนาหน่วยงานให้สอดคล้อง กับการ
เข้าสู่ประชาคมอาเซียน. พิษณุโลก, มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สุพรรณิ ไชยอำพร. 2546. ทุนทางสังคม ทางเลือกทางรอดของสังคมที่ท้าทายนักพัฒนา. วารสารพัฒนา
สังคม. 7 (ธันวาคม): 46 – 69.
- สุรินทร์ พิศสุวรรณ. 2555. อาเซียน รู้ไว้ ได้เปรียบแน่. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- สุวิชา เป้าอารีย์. 2554. วิถีอาเซียนกับการจัดตั้ง AFTA. วารสารร่มพญักษ์. 29 (2): 1 – 21.
- สุวิทย์ ตราสุวรรณ. 2555. รอบรู้ประชาคมอาเซียน. กรุงเทพฯ: Genesis.
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี. 2554. การศึกษาและวิจัยกระบวนการ
มีส่วนร่วมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่สถาบันครอบครัวในชุมชนชนบท: กรณีศึกษาชุมชน
ชนบท 5 แห่งในจังหวัดอุบลราชธานี. รายงานวิจัยเสนอสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคม
และความมั่นคงของมนุษย์กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2548. การศึกษาและพัฒนาดัชนีชี้วัด มาตรฐาน
ความมั่นคงของมนุษย์. กรุงเทพฯ: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- เสรี พงศ์พิศ. 2548. วัฒนธรรมองค์กรของโลกยุคใหม่: เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มข้น ชุมชน
เข้มแข็ง. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน.
- อकिन ระพีพัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ
พัฒนาชนบทในสังคมวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- อรณี นวลสุวรรณ. 2543. พัฒนาการของประชาคมยุโรปตั้งแต่ ค.ศ.1980 สู่สหภาพยุโรป. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถ กักผล. 2546. การมีส่วนร่วมของประชาชน. ในคู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. พัชรีย์ สิโรต
(บรรณาธิการ). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาภรณ์พันธ์ จันทน์สว่าง และคณะ. 2528. รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษากระบวนการให้บริการสวัสดิการที่มุ่งสู่การพัฒนาสังคม: ศึกษาเฉพาะกรณีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดบริการสวัสดิการในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันที่ดำเนินการโดยรัฐในเขตกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Acharya, Amitav. 2012. **The Making of Southeast Asia: International Relations of a Region.** Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

Amstein, S. R. 1969. A Ladder of Citizen Participation. **Journal of the American Institute of Planners.** 35 (4): 6.

ASEAN Secretariat. 2008. **ASEAN Charter.** Jakarta: ASEAN Secretariat

ASEAN Secretariat. 2008 . **ASEAN Economic Community Blueprint.** Jakarta: ASEAN Secretariat.

ASEAN Secretariat. 2009 . **ASEAN Political-Security Community Blueprint.** Jakarta: ASEAN Secretariat.

ASEAN Secretariat. 2009 . **ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint.** Jakarta: ASEAN Secretariat.

Bain, K. and Hicks, N. 1998. **Building Social Capital and Reaching out to Excluded Group: The Challenge of Partnership.** Paper Presented at CELAM Meeting on The Struggle Against Poverty Towards The Turn of The Millennium, Washington DC.

Beeson, Mark, ed. 2004 . **Contemporary Southeast Asia: Regional Dynamics, National Differences.** New York: Palgrave Macmillan.

Bowles, Paul. 1997. ASEAN, AFTA and the New Regionalism. **Pacific Affairs.** 70 (Summer): 219 – 233.

Cohen, Don, and Prusak, Laurence. 2001. In **Good Company: How Social Capital Makes Organizations Work.** Boston, Mass.: Harvard Business School Press.

Cohen, John M. and Uphoff, Norman Thomas. 1977. **Rural Development Participation: Concepts and Measures for Project Design, Implementation, and Evaluation.** New York: Center for International Studies, Cornell University.

Coleman, J. S. 1988. Social Capital in the Creation of Human Capital. In **Social Capital: A Multifaceted Perspectives.** Dasgupta, P. and Serageldin, I. eds. Washington D.C.: World Bank.

Erwin, Williams. 1976 **Participation Management: Concept, Theory and Implementation.** Atlanta, Ga.: Georgia State University.

Francis. 2002. Quoted in Kothari, Uma and Minogue, Martin (eds.). 2002 . **Development Theory and Practice: Critical Perspectives.** Hampshire: Palgrave.

- Fukuyama, Francis. 1996. **Trust: the Social Virtues and the Creation of Prosperity**. New York: Free Press.
- George, Stephen. 1991. **Politics and Policy in the European Community**. New York: Oxford University Press.
- Gill, Ranjit. 1997. **ASEAN Towards the 21st Century: A Thirty-Year Review of the Association of Southeast Asian Nations**. London: ASEAN Academic Press.
- Goodman, S.F. 1996. **The European Union**. London: Macmillan.
- Hantrais, Linda. 2005. Social Policy. In Peter Vanderhoek, M. **Handbook of Public Administration and Policy in the European Union**. Boca Raton: Taylor and Francis.
- Hettne, Bjorn and Inotia, Andras. 1994. **The New Regionalism: Implications for Global Development and International Security**. Helsinki: UNU World Institute for Development Economic Research.
- ISEAS. 2010. **Know Your ASEAN 2nd**. Chiang Mai: silkworm Books.
- Kaiser, Robert. 2005. Local Government and the European Union. In Peter Vanderhoek, M. **Handbook of Public Administration and Policy in the European Union**. Boca Raton: Taylor and Francis.
- Holsti, K.J. 1995. **International Politics: a Framework for Analysis 7th**. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Keohane, Robert O. 1991. Cooperation and International Regimes. In Little, Richard and Smith, Michael eds.. **Perspective on World Politics**. London: Routledge.
- Mutalib, Hussin. 1997. At Thirty, ASEAN Looks to Challenges in the New Millennium. **Contemporary Southeast Asia**. 19 (June): 74-85.
- Nafziger, Wayne E. 1997. **The Economics of Developing Countries 3rd ed**. New Jersey: Prentice-Hall International, Inc.
- Narayan. D. 1999. **Social Capital and The State: Complementarity and Substitution, Policy Research Working Paper No, 2167**. World Bank, Washington. DC.
- Nischalke, Tobias Ingo. 2000. Insights From ASEAN's Foreign Policy Co-operation: The "ASEAN Way", a Real Spirit or a Phantom. **Contemporary Southeast Asia**. 22 (April): 89-111.
- Putnam, R. D. 1993. **The prosperous Community: Social Capital and Public Life**. Retrieved May 8, 2012 from <http://www.philia.ca>
- Ruland, Jurgen. 2011. Southeast Asian Regionalism and Global Governance: Multilateral Utility or Hedging Utility?. **Contemporary Southeast Asia**. 33 (1): 83 – 112.
- Schiff, Maurice and Winters, Alan L. 2003. **Regional Integration and Development**. Washington D.C.: The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank.
- Shanks, Michael. 1977. **European Social Policy, Today and Tomorrow**. Oxford: Pergamon Press.

- Suvicha Pouaree. 2001. Domestic Influences Affecting Thailand's Foreign Economic Cooperation Policy: A Case study on AFTA. Doctoral Dissertation, National Institute of Development Administration.
- Swithinbank, Andrew. 1996. The European Union and Social Care. In Munday, Brian and Ely, Peter. eds. **Social Care in Europe**. Hertfordshire: Prenticehall.
- Thomas, Ford Brown. 2000. **World Development Report 2000/2001**. New York: Oxford University Press, 2000.
- Watanabe, Akio. 1993. Asia-pacific regionalism and Japanese Diplomacy. **The FPC's Reference Series**. 25 (February): 43 – 54.
- Weatherbee, Donald E. 2005. **International Relations in Southeast Asia: The Struggle for Autonomy**. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- World Bank. 2002. **What is Social Capital**. Retrieved May 8, 2012 from <http://www.worldbank.org>.